BOKMAGASINET: Tysk språk og litteratur.

KLASSEKAMPEN

Lørdag 26. / Søndag 27. mai 2018. Nummer 117. Uke 21. Årgang 50. Løssalg: 45 kroner

A-avis

”Idet redningsfolkene kom til, ble Rokta dratt av skjæret, og mannskapet havnet i sjøen. SIDE 2 OG 3 Sandra Lillebø

”Det er førerkort-kontoret i Statens vegvesen, Vegdirektoratet som bokstavelig talt viser musisk vei! SIDE 40 OG 41 Jon-Roar Bjørkvold

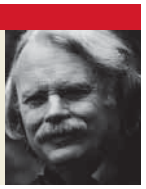

Samisk motstand

Susanne Hætta kommer ikke fra en reindriftsfamilie og snakker nesten ikke samisk. Kan hun kalle seg same da? En ny generasjon kunstnere undersøker samisk identitet.

DOKUMENT, SIDE 18 TIL 24

Abort sparer liv

Verden over dør stadig færre kvinner av abort. Til uka er den norske abortloven 40 år. Forfatter Ellen Aanesen feirer at datteren Anna Martine slapp å ta kampen for fri abort.

SIDE 28, 29, 34, 35, 50 OG 51

Til åtak mot regjeringas forsvarspolitikk:

Frp ut mot sine eigne

KRAV: Frps forsvarspolitikarar Christian Tybring-Gjedde og Per-Willy Amundsen meiner regjeringa skuffar i forsvarspolitikken. Dei vil styrkje Hæren raskare enn i dag.

POLITIKK, SIDE 6 OG 7

SER NORDOVER: Christian Tybring-Gjedde og Per-Willy Amundsen vil styrkje Hæren i Nord-Noreg.

FOTO: MARTHE AMANDA VANNEBO

ONSDAG 30. MAI KL. 19
Med nasen i vêret
Siri Kalvig om Vilhelm Bjerknes

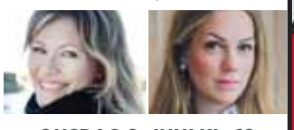

ONSDAG 6. JUNI KL. 19
Ein kvinneleg pioner
Sunniva Rose om Ellen Gleditsch

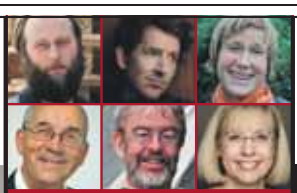

TORSDAG 31. MAI KL. 19
Høtt sa du?
Dialektshow med **Stein Torleif Bjella**, **Odd Nordstoga**, **Linda Eide**, **Arne Torp**, **Tor Erik Jenstad** & **Åse Wetås**

LAURDAG 2. JUNI KL. 14
Å teikne med brodd
Siri Dokken om satireteikning i Noreg

LAURDAG 9. JUNI KL. 14
Undereksponert
Ragnhild Brochmann om motefotografiets historie

TORSDAG 7. JUNI KL. 19
Frå Chat Noir til proletar!
Hanne Juul, **Kari Slaatsveen**, **Trond Haugen**, **Audun Vinger** & **Sigrid Moldestad**

MÅNDAG 11. JUNI KL. 19
Norsk films fyrstedame
Toril Moi om Edith Carlmar

Nasjonalbiblioteket
Solli plass, Oslo www.nb.no

Hent gratisbillettar til Nasjonalbibliotekets arrangement på nb.no i forkant. Det vil alltid vere fleire billettar tilgjengelege i døra.

7 059530 000021

KLASSEKAMPEN
Ansvarlig redaktør: Bjørgulv Braanen
Administrerende direktør: Christian Samuelsen
Redaksjonssjef og featureredaktør: Mari Skurdal
Nyhetssjefer: Kjell-Erik N. Kallset og Simen Tallaksen
Kulturredaktør: Bendik Wold
Utenriksredaktør: Mari Eifring
Utviklingsredaktør: Katrine Ree Holmøy
Utgitt av © Klassekampen AS.
Ettertrykk og elektronisk videredistribusjon forbudt uten etter særskilt avtale.

40 år

■ Neste uke er det 40 år siden loven om selvbestemt abort ble vedtatt i Stortinget. Loven var en oppdatering av tidligere lover om svangerskapsavbrudd, som krevde behandling i nemnd. Den nye loven sikret at kvinner selv fikk råderett over egen seksualitet og forplantning. Det er en milepæl i kampen for kvinnefrigjøring. Dersom kvinner ikke selv kan bestemme om de skal ha barn eller ikke, reduseres ikke bare deres livsmuligheter og helse, men også barnas. I dag blir det store flertallet av norske barn født fordi de er ønsket. Det er en frihetsrevolusjon for kvinner og et betydelig framskritt for hele samfunnet.

■ Parallelt med kampen for lovendring opprettet Sosialistiske legers forening Klinikk for seksuell opplysning tidlig på 1970-tallet, beskrevet av lege Astor Reigstad i en kronikk i avisa i går. Arbeidet for å spre kunnskap om prevensjon, forplantning og seksualitet gikk hele tida hånd i hånd med kampanjen for lovendring. Det har båret frukter. I dag er aborttallene historisk lave og synkende, særlig blant yngre kvinner. Mette Løkeland ved Abortregisteret i Folkehelseinstituttet forklarer nedgangen med at unge kvinner er flinkere til å bruke prevensjon. De siste 15 årene har det også vært en sterk utbygging av helsestasjoner slik at ungdom får kunnskap om og tilgang på statlig subsidiert prevensjon.

■ Kampen for selvbestemt abort var en sosialistisk kampsak, drevet fram av SV og Arbeiderpartiet i samarbeid med kvinnebevegelsen. Stortingsflertallet var knappest mulig: Med bare én stemmes overvekt gikk loven gjennom. I dag står loven fjellstøtt i Norge, med støttespillere langt inn i de fleste partiene. Ikke engang Kristelig Folkeparti går lenger inn for å endre grunnpilarene i loven, men begrenser seg til å holde fram hensynet til legers samvittighet, slik partiet gjorde da det brukte sin vippeposisjon til å kreve utvidet reservasjonsrett ved henvisning til abort for fastleger i 2014. Forslaget falt etter store, folkelige protester. Kvinner i Høyre var også rasende fordi deres eget parti var villig til å gi KrF en slik seier. Striden den gang viser at abortloven står svært sterkt i Norge i dag.

MARI SKURDAL

PÅ TEPPET

Spoiler
Telegrambyrået forteller at **John Carew får medhold i en eiendomstvist.**
Siden Carew ligger tynt an på hjemmebane, hadde vi nær sagt, er det dårlig gjort å røpe handling fra **andre sesong av «Heimebane»** allerede nå.

Forutsigbart
I nok en prinsebryllupsartikkel lokker Dagbladet med tittelen **Først da han kom tilbake til hotellet, forsto bryllupsfotografen hva han hadde fanget.**

Var fine

Et fint bilde av brudeparet, skulle det vise seg.

Naken I
Bodø bystyre får kritikk for å ha gitt **600.000 i støtte** til at den amerikanske fotografen Spencer Tunick skal **ta bilde av nakne bodøværinger**.
– Nakne nordlendinger

Magnus Marsdal

Sandra Lillebø

Elisabeth Swensen

Olaug Nilssen

Edvard Hoem

Da MS Rokta gikk på grunn, ilte lokale fiskere til.

«Hvem snakker om helter her? Det er jo folk som vi kjenner!»

SIGNERT

Sandra Lillebø

Snart er det sommer, og vi reiser til Rindarøya. Rindarøya er ei lita øy som ligger værhardt til ytterst i havgapet mot Hustadvika, og her, gjemt bak en knaus som gir ly for de verste vinterstormene, bygde mine tippoldeforeldre et hus. Min bestemor vokste opp her, og i dag er det søsteren min som sitter på skjøtet, men når jeg tenker på huset, tenker jeg på det mest som oldefars hus – kanskje fordi han var den siste som bodde her året rundt, før det etter hvert ble hele familiens feriested.

Oldefar levde lenge, og jeg rakk å treffe ham mange ganger før han døde. Likevel er det ikke så mye jeg vet om ham. Jeg vet, for det har jeg blitt fortalt, at han syntes det var noe jåleri å bruke tallerken når man skulle spise brødskive, og at han derfor alltid skjøv fra seg fatet min oldemor satte foran ham på bordet.

Jeg vet at oldefar ikke kunne svømme. Han ble født i 1898, og da han begynte å ro fiske som sjuåring, sto verken svømmeundervisning eller HMS på opplæringsplanen. Til gjengjeld var han utstyrt med et blytungt oljehyre som ville trekke ham mot bunnen som et lodd dersom han skulle havne på feil side av ripa.

Jeg vet også, for det husker jeg, at når han lagde syltetøy med stikkelsbær fra hagen, hadde han i så mye sukker i at blandingen ble helt lys rosa. Og jeg vet at han hadde evnen til å handle når det var påkrevd: Da legen tidlig på 1980-tallet sa at min syke oldemor nok hadde best av å oppholde seg i røykfrie omgivelser, sluttet han på dagen, etter å ha vært dagligrøyker i 70 år.

En av de mest skjellsettende opplevelsene i oldefars liv kom en tidlig vårdag i 1938. 30. mars gikk MS Rokta fra Alta med skifer. Da de nærmet seg Mørekysten, blåste det opp til storm, og klokken 3.30 natt til 3. april gikk båten på de livsfarlige Gallerskjæra utenfor Bjørnsund. Siden båten ikke var utstyrt med radiotelefon, hadde de ingen mulighet til å melde fra, og ingen visste hvor de befant seg. Først da det lysnet morgenen etter kunne lokalbefolkningen på Bjørnsund og Rindarøy se skipet

«Skipperen og mannskapet ble hyllet som helter. Fiskerne, på sin side, dro tilbake på jobb – etter å ha begravd sine»

der ute, gjennom den tette snøfokken og bølgene som skal ha gått helt til mastetoppen.

Redningsskøyta Christian Bugge ble tilkalt fra Kristiansund, og flere lokale båter gikk også ut, uten at man visste om det var overlevende om bord. Rokta lå fanget i et inferno av skjær og bråttsjø som gjorde det umulig å komme inntil, og fra den lille bestikklugaren, hvor mannskapet hadde samlet seg, måtte de se både redningsskøyta og fiskeflåten snu og dra til havn da det mørknet.

Dagen etter hadde været løyet noe, og da en fra mannskapet på Rokta klarte å komme seg ut og signalisere at det fortsatt var folk om bord, ble det bestemt at man skulle forsøke seg på en ny redningsaksjon. Til kom fiskebåter fra Ona, Oterhals, Røssøyvågen og Bjørnsund – og fra Rindarøy kom Forsøk, eid og ført av min oldefar.

«Vi går inn. Hører dere ikke mer fra oss, er vi gåen», meldte redningsskøytas skipper John Bakken til Ålesund radio før de gikk inn over brottene. Med seg hadde de Grei fra Gossen – og Forsøk.

Det var i grevens tid. Idet redningsfolkene kom til, ble Rokta dratt av skjæret, og mannskapet havnet i sjøen. De fleste ble reddet, men flere måtte gi etter for bølgene, og til sammen åtte liv gikk tapt. Blant dem var fiskerne og småbarnsfedrene Knut Løvås og Otto Tennøy, sistnevnte min oldefars nære venn.

Fordi Christian Bugge som den første redningsskøyta i norgeshistorien var utstyrt med radiotelefon, kunne hele Norges befolkning følge med på redningsaksjonen, time for time – noe de også gjorde. Og da skipet returnerte til Kristiansund, ble skipperen og mannskapet hyllet som helter. Fiskerne, på sin side, dro tilbake på jobb – etter å ha begravd sine i en fullsatt Aukra kirke.

I diktet «Sjøfolkene på Hustadvika», som Arnulf Øverland skrev etter å ha fulgt Rokta-forliset på radio, heter det:

Helter? – Hvem snakker om helter her?
Det er jo folk som vi kjenner!
Det er Peder og Eilert og Lars og Johan,

er alltid flott, men her har man bevilget penger uten at det ligger noe politisk vedtak bak, sier Rødt-politiker Andreas Tymi til NRK.

Så det blir bare forfra, altså.

Full frontal

Naken II

Politiet rykket i går ut til Sørenga sjøbad i Oslo og bortviste **to nakne menn** som løp rundt og **klapset jenter på rumpa.**

Opprinnelig gikk telefonen ut på at begge skal ha klapset jenter på rumpa. Undersøkelsene på stedet viser imidlertid at mannen i 40-åra var mer aktiv enn den andre, skriver Dagbladet.

Vi tør ikke forestille oss hva disse undersøkelsene besto i.

Åsted

Gode navn

Gårsdagens bilag skreiv at irske velgere skulle stemme over å fjerne **loven som forbyr abort**.

Fotografen som tok bilde av abortmotstandere, het **Brian Lawless**.

teppet@klassekampen.no

HAUK:
DAGENS SUKK

Løgner er troverdighetens livbåter

HAUK

ILLUSTRASJON: KNUT LØVÅS, KNUTLVAS@GMAIL.COM

det er naboer, skyldfolk og venner!
(…)
Heltene går i uniform,
så man kan se, at de er helter,
på skulderstropper og ærestegn
og mange snorer og belter.

Mens folkene på redningsskøyta ble belønnet med kongens fortjenestemedalje i gull for innsatsen, fikk fiskerne en «sølvgjenstand med gravering», som det så ulekkert het. Hjemme hos oldeforeldrene mine ble den puttet i en skuff. Kanskje fordi de ikke var oppdratt til å flotte seg så voldsomt – dette var folk som stelte til julefeiring for fem unger uten å ha en krone i pungen – men ganske sikkert også fordi de visste, som den store dikteren, at det ikke bare er forskjell på folk: Det er også forskjell på helter.

I ettertid har forfatter Leo Oterhals, med boka «Himmel over hav» fra 2003, dokumentert at redningsselskapets innsats var betydelig overdrevet i den offisielle historiefortellingen, og at redningsskøytas folk tok æren for heltedåder som i virkeligheten var utført av lokale fiskere.

På veggen i huset på Rindarøya henger et sjøkart over Gallerskjæra. Når man ser det kaotiske sjølandskapet, kan man undres over at forlisene der ute ikke har vært enda flere – i hvert fall om man ikke vet at oldefar kunne navn på hver eneste knaus der ute; hver eneste grunne, hvert eneste skjær.

Sandra Lillebø,
forfatter

Se til Thailand!

Elefanten på Nordkapp

INNSPILL
Tom Klemetzen

For noen år siden besøkte vi venner i Nord-Thailand. Vi dro til en liten bosetting inne i berglandskapet på grensen mot Myanmar: Først et par timers reise i minibuss, deretter tråkking langs en jungelsti i 35 dampende og grønne varmegrader.

Vi kom til en liten klynge hus. Rett utenfor tuslet en fire-fem elefanter omkring. På en av husveggene hang det en diskret liten boks der besøkende kunne legge igjen frivillige donasjoner. Ingen av de fastboende gjorde noe nummer ut av denne boksen. De tilhørte Karen-folket, nærmere bestemt «The Longneck people», mest kjent for kvinnene som bærer messingringer rundt halsen.

«Der hvor veien stopper», i utkanten av jungelen, bodde det et annet folk, men de var ikke, eller oppfattet seg ikke som, spesielt «eksotiske». Derimot forlangte de en avgift for å la oss gå inn i jungelen. Ikke mye etter norsk målestokk, men sikkert kjærkomne inntekter. Dessuten pekte de ut veien vi skulle gå.

«Kommunen kan ta 150 kroner for å krysse området»

Så til Nordkapp. I Klassekampen 23. mai leser vi om den underlige avtalen mellom Rica-kjeden og Finnmarkseiendommen, og at Nordkapp kommune får lite av inntektene fra turister som besøker platået. Dersom tallene stemmer er Ricas årlige leie 68.000 kroner, mens overskuddet utgjør mellom 20 og 30 millioner. Leien er, ved 25 millioner, litt under 0,3 prosent av overskuddet.

Så vidt jeg klarer å lese av kartet må strømmen av besøkende krysse hele Magerøya for å komme frem til platået. Hvorfor gjør ikke Nordkapp kommune som naboene til Longneck-folket? Bare et varsel om en mulig bomstasjon langs veien måtte kunne bli et brukbart forhandlingskort for kommunen. 250.000 årlige besøkende er så klart en belastning for nærmiljøet, og bør kunne beskattes lokalt.

Dersom det koster 270 kroner å befinne seg på platået en time eller to mens man beskuer ellers gratis hav og himmel, kan kommunen sikkert ta 150 kroner for å krysse området. Fastboende og nødvendig varetransport må selvfølgelig unntas.

270 kroner er uansett en ufyselig høy pris. En tur til toppen av Eiffeltårnet koster under 100 kroner for voksne, 50 for barn. Noen kroner til vedlikehold er akseptabelt, men ren spekulasjon er forkastelig.

Tom Klemetzen,
Lillestrøm

GROVT SAGT

Astrid Hauge Rambøl

Det er synd på (de unge) menneskene.

Nye fiender

Det finnes mange konfliktlinjer i samfunnet. Her i denne avisa kan det se ut til at man mener den mellom fattig og rik er av en viss betydning. Men en ny konfliktlinje er i emning. Eller: under konstruksjon.

Det fins krefter her til lands som til stadighet fremmer ideen om at generasjonene er i konflikt med hverandre. Dagens unge bør være sure på foreldregenerasjonen: Etterkrigsgenerasjonene har bidratt til å drive opp boligprisene, tjene fett og generelt sitte godt i det. De unge kommer ikke inn på boligmarkedet, og de må jobbe så lenge at de bare får 20 gode år som pensjonister.

De unge bør derfor gå sammen og kreve at pensjonen reduseres for dem som er gamle nå. Det er jo de unge, yrkesaktive, som må betale for det.

Akkurat hvor belastende dette blir, vil nok avhenge litt av hvor mye det drypper fra egne foreldre. Det er jo dette som er så spennende med generasjoner: Man er ganske så uløselig knyttet til andre generasjoner – man blir jo født.

Om foreldrene dine er skamrike eller minstepensjonister, har muligens større betydning for dine sjanser på boligmarkedet og ellers i livet, men det er ikke bare i Norge at folk insisterer på at konflikten mellom generasjonene er reell.

Selv om det fins unntak, som Harry og Meghan, sliter også mange unge i Storbritannia med å komme seg inn på boligmarkedet. Derfor har en tenketank tatt denne «problemstillingen» på alvor og presenterte tidligere denne måneden en rekke tiltak for å bøte på problemet.

Et av forslagene var at alle 25-åringer skal motta 10.000 pund som en slags «borgerarv». Pengegaven skal ikke bare hjelpe de unge. Det er også et mål at pengesummen skal redusere de unges avsky mot den angivelig fløteskummende babyboom-generasjonen som kjøpte bolig før det var svindyrt.

Tenketanken tar ikke for seg hvordan avskyen mindre privilegerte babyboomere kommer til å rette mot landets unge skal håndteres.

Det er jo prisverdig at tenketanken har brukt to år på å lage en rapport for å si noe om hvordan man kan bøte på ulikhet i samfunnet, men det er altså noen som har tenkt litt på dette før dem. Hvis ikke revolusjon frister, kan man jo foreslå noe sånt som en lønn å leve av, en aktiv boligpolitikk og litt mer omfordelende skattepolitikk.

De gamle er ikke alltid eldst.

Astrid Hauge Rambøl
astrid.rambol@gmail.com

I SAKSA

"De grønne velger rødt. Det bør glede både Høyre og Venstre.

Kjetil Wiedswang i Dagens Næringsliv

"Kun en uerfaren franskmann har lyst til å lede.

Frank Rossavik i Aftenposten

"Far min og besten min var barn av industrisamfunnet og overbeviste fagforeningsmenn. For far var Avdeling 5. av Norsk kjemisk industriarbeiderforbund nr. 1, Odda Smelteverk nr. 2, Kone og ungar nr. 3.

Forfatter Lars Ove Seljestad i 17. mai-tale i Odda

"Noe av det livet har lært meg om politikk, er at politikk ikke bare handler om å ville. For å kunne gjennomføre det du ønsker å få til, må du også ha evne til å prioritere og finne de løsningene som fungerer for flertallet. Det kan hende at du ikke får det helt som du vil, men du må respektere og forstå at andre også har noe de ønsker å ivareta.

Karl Eirik Schjøtt-Pedersen til Dagbladet

"Det er få som gjesper av Bjørnar Moxnes for tida.

Ole Magnussen Rydje i Dg.bladet

"Utvandrarbøkene handlar om eksistensielle spørsmål. Skal eg bli? Skal eg dra? Tankar alle har tenkt, ein eller annan gong, anten det dreier seg om ein ektefelle ein ikkje veit om ein held ut med, samfunnet ein lever i, eller jobben.

Edvard Hoem til BT

"Ein kan ikkje ete middag

OFFENTLIG PENSJON

Unio-leder Ragnhild Lied mener et nei i uravstemning om ny offentlig pensjon ville skapt store utfordringer.

Et tilbud de ikke kunne avslå

TEKST: JO RØED SKÅRDERUD, TRONDHEIM
FOTO: MARTHE AMANDA VANNEBO, OSLO

MOT VEGGEN

Hvem: Ragnhild Lied.

Stilling: Leder i hovedsammenslutningen Unio, som organiserer offentlig ansatte som blant annet lærere, sykepleiere og politi.

Aktuell med: Stort ja-flertall i uravstemning om ny modell for offentlige tjenestepensjoner. Lied og ledelsen i Unio anbefalte ja til avtalen.

– Uravstemningen om ny tjenestepensjon for 800.000 ansatte i offentlig sektor endte med solid flertall i både LO, YS og Unio. I forkant anbefalte du å stemme ja. Hva hadde skjedd hvis medlemmene avviste avtalen?

– Det blir spekulasjoner, men dette er ikke som et vanlig tariffoppgjør hvor vi hadde gått rett i en streik, som hadde ledet til nye forhandlinger. Om avtalen ble avslått, var beskjeden fra regjeringen at de ikke hadde planer om å legge fram et nytt forslag. Da ville vi sittet med en pensjonsordning som ble gradvis dårligere på grunn av pensjonsreformen. Jeg er lettet for at det ble et stort og bredt flertall. Vi har vært opptatt av å formidle at dette er en god løsning, men pensjon er komplisert.

– Komplisert er bare fornavnet. Hva betyr egentlig denne avtalen for ansatte i offentlig sektor?

– For å svare på det må jeg gå noen år tilbake. I 2005 vedtok et tverrpolitisk flertall på Stortinget såkalte levealdersjusteringer som en del av pensjonsreformen. Levealdersjusteringer gjør at man må jobbe lengre for å få like mye i pensjon i takt med at levealderen i Norge øker. Pensjonene i offentlig sektor har vært basert på at du skal få to tredeler av sluttlønnen hvis du går av ved 67, om du oppfyller visse krav. Men, levealdersjusteringene gjør at pensjonen gradvis blir mindre verdt enn de opprinnelige to tredelene. Dette rammer særlig de unge. Det vi har fått til, er at det for de aller fleste lønnsmottakere nå vil gå raskere å kompensere for levealdersjusteringene, slik at de ikke må jobbe like lenge for god pensjon.

– 66 prosent i pensjon ved 67 har jo vært tommelfingerregelen for offentlig pensjon. Hva får dagens ungdom hvis de går av ved 67?

– Tar vi utgangspunkt i lærere med en sluttlønn som er 4 prosent over gjennomsnittslønn, født i for eksempel 1993, ville dagens ordning gitt 49 prosent av sluttlønn ved 67. Den nye ordningen vil gi 55 prosent. Med den nye avtalen vil han få 66 prosent av lønna hvis han går av rundt 70 år. Den gamle ordningen ville gitt 56 prosent ved 70 år og det er usikkert om det i det hele tatt ville vært mulig å jobbe så lenge at han kvalifiserte til 66 prosent av lønna. Det var en situasjon vi som ansvarlige fagforeningsledere ikke kunne akseptere.

– Dagens ordning har et klart innslag av omfordeling for å sikre at alle, også de som må gå av noe tidligere med avtalefestet pensjon, får to tredeler av lønna. Nå blir pensjonen helt avhengig av hva du har skutt inn. Er «yt etter evne, få etter behov» borte?

– Jeg har prøvd å forstå dem som hevder det er mindre omfordeling med denne modellen, men jeg får det ikke til. Vær klar over at med dagens ordning er det mange, særlig kvinner, som blir minstepensjonister. Nå har vi sikret alle rett på tjenestepensjon og pensjonsopptjening fra første krone. Noen får mer og noen får mindre med den nye modellen, men det er ikke de lavtlønte som kommer tapende ut. De som taper på den nye modellen, er først og fremst dem med høy sluttlønn i forhold til gjennomsnittslønn gjennom karrieren.

– Omtrent en tredel av alle i offentlig sektor er helt eller delvis uføre før 67 år. Avtalen har blitt kritisert for å ikke ha en løsning for de såkalte sliterne, de som ikke kan stå til normal pensjonsalder?

i islendar. Når eg tek på meg slips, blir eg forfattar. Elles er eg berre Edvard.

Edvard Hoem

»Kapitalismen har mindre og mindre bruk for demokratiet.

Slavoj Žižek til Weekendavisen

»Alle andre jobber for å forandre, overtale, friste og kontrollere deg. De beste leserne kommer til romanen for å slippe den støyen.

Philip Roth (1933–2018)

»Jeg spør ikke forfattere om deres arbeidsvaner. Jeg bryr meg ikke. Joyce Carol Oates sier et sted at når forfattere spør når du begynner å jobbe og når du er ferdig og hvor mye tid du bruker til lunsj, prøver de faktisk å finne ut 'Er han så gal som jeg er?' Jeg trenger ikke det spørsmålet besvart.

Philip Roth

»Alderdom er ikke en kamp, det er en massakre.

Philip Roth

»Du kan ikke se folk gjennom en ideologi. Ideologien ser for deg.

Philip Roth

»Du kan ikke tvinge noen til å fortelle sannheten mer enn du kan tvinge noen til å elske deg.

Philip Roth

»Hvem er de nye menneskene du møter? Det er de samme gamle menneskene med masker. Det er ikke noe nytt med dem. De er bare mennesker.

Philip Roth

»Andre menneskers svakhet kan ødelegge deg like mye som deres styrke. Svake mennesker er ikke harmløse. Deres svakhet er deres styrke.

Philip Roth

»Det som er så latterlig i Milan Kunderas' Tsjekkoslovakia, er hvor alvorlig alt er; det som er latterlig, er hvor lite det er å le av.

Philip Roth

»En jødisk mann med foreldrene i live er mest av alt et hjelpeløst barn.

Philip Roth

»Hvor lenge vil det amerikanske folket holde ut den valgte presidentens forræderi? Hvor lenge vil amerikanere sove mens deres konstitusjon rives i filler.

Philip Roth

MOTVIND FRA ALLE KANTER: Den nye offentlige pensjonen har blitt kritisert både for å være for god og for dårlig. – Noen får mer og noen får mindre med den nye modellen, men det er ikke de lavtlønte som kommer tapende ut, sier Unio-leder Ragnhild Lied.

PENSJONSREFORM

- 15. mai ble uravstemningen om ny modell for offentlig tjenestepensjon avsluttet. Det ble stort ja-flertall i alle forbundene som deltok.
- Arbeidet med pensjonsreformen startet i 2001 under Jens Stoltenbergs første regjering. Målet med pensjonsreformen er å få folk til å jobbe lengre.
- Fra 2011 ble det innført levealdersjusteringer som reduserer pensjonene i takt med at levealderen i Norge øker.
- Pensjonene i offentlig sektor har vært basert på en garanti om to tredeler av sluttlønn og avtalefestet pensjon som sikrer muligheten til å gå av tidligere for dem som har behov. Levealdersjusteringen har svekket verdien av de offentlige pensjonene.

– Det jeg er minst fornøyd med, er at vi ikke har klart å komme så langt vi burde for dem som ikke makter å jobbe til langt opp i 60-åra. Mange av disse jobber i yrker som har særaldersgrense, som for eksempel sykepleier, hjelpepleier og politi, og avtalen innebærer at disse skal ivaretas. Men, det er noen grupper, for eksempel barnehagelærere, hvor mange blir uføretrygdet eller går ned i stilling fordi jobben blir for tung. For disse gruppene må vi se på hvordan man kan gjøre det mulig å stå lenger i jobben. Så må vi følge med og vurdere om det er nye yrker som har behov for særaldersgrenser.

– Tradisjonelt har det vært slik at ansatte i offentlig sektor har godtatt lavere lønn enn i det private, fordi man har en «gullkantet» pensjonsordning. Er den tida forbi?

– Ja, nå kan ingen komme med argumentet om at det offentlige har så gode pensjoner at vi må ta til takke med mindre lønn. Når pensjonene i offentlig og privat sektor har blitt så like, kan arbeidsgiver regne med at det kommer tøffe lønnskrav i årene fremover.

– Avtalen har blitt kritisert for å ikke være god nok, men andre argumenterer med at den er for bra. Minerva-kommentator Jan Arild Snoen frykter avtalen er for dyr. Har Norge råd til dette?

– Vi har allerede tatt de store kuttene ved å innføre levealdersjusteringer. De innsparingene er store og slår ganske brutalt ut for de yngre. Nå har vi funnet en modell som gjør det mulig å kompensere raskere for levealdersjusteringene, samtidig som vi sikrer de aller fleste gode pensjoner. Det er ikke snakk om at vi ikke har råd til dette når man regner inn innsparingene i pensjonsreformen.

– Arbeidet med pensjonsreformen startet allerede 2001. Betyr uravstemningen at den er ferdig innført?

– Pensjon vil fortsette å dukke opp som tema. Vi skal diskutere sider ved avtalefestet pensjon, ha særaldersgrenseforhandlinger og det skal komme inn uføretilpasninger. Det blir mye jobb, men debattene vil ta utgangspunkt i hovedmodellen vi nå har blitt enige om. Jeg tviler på at det vil komme noen store endringer i den modellen, men et langt liv har lært meg at jeg aldri skal være skråsikker.

jos@klassekampen.no

NOBELKOMITEEN

av Andreas Iversen og Anders Bortne

Jens Kihl | Kjetil Magne Sørenes
politikk@klassekampen.no

POLITIKK

Finnmark kan presse fram ny lov

FYLKESREFORMEN: Fylkespolitikerne i Finnmark kan presse fram et nytt lovforslag som avskilter fylkestinget. Valg av medlemmer til den lovpålagte fellesnemnda som skal jobbe med gjennomføringen av fusjonen mellom Finnmark og Troms, står nemlig på dagsorden når fylkestinget i Finnmark møtes i Alta 20. juni. Men med nei fra 87 prosent i folkeavstemningen 14. mai er det ikke umulig at fylkestinget dropper valget. I så fall kan regjeringen måtte legge fram et lovforslag som avskilter fylkestinget for å få gjennomført sammenslåingen. – En situasjon der et fylkesting ikke velger medlemmer til fellesnemnda er upløyd juridisk mark, mener jurister. ©NTB

Uterøyst

DAG-BOKA

■■ Om nokon står og ropar innmari høgt i skogen, men ingen bryr seg, går då Frp opp på målingane? Det spørsmålet har eg stilt meg det siste døgeret. Dei siste dagane har Facebook-Frp vore like aktive som vanleg. Men, som Dagbladets Marie Simonsen skreiv på Twitter, det var fyrst då NRK var tilbake i normalt gjenge at vi eigentleg fekk det med oss.

■■ Åshild Bruun-Gundersen meinte torsdag på Facebook at «Et barn i Sverige besvimer av mangel på mat og drikke under Ramadan. Også barn i Norge går hele dager uten mat og drikke. Det er omsorgssvikt!», men kunne i «Dagsnytt atten» ikkje svare på kva slags omfang dette hadde i Noreg. Vidare i sendinga fekk partikollega og eldreminister Åshild Michaelsen skulde kommunane for å byggje badeland i staden for sjukeheimar. Neste innslag var at partiets innvandringspolitiske talsperson Jon Helgheim hadde meint på Facebook at «Det er biologiske forskjeller som gjør at kvinner vil jobbe mindre enn menn». Ok.

■■ Så skrudde eg av radioen, men då eg skrudde den på att til «Politisk kvarter», var det framleis Jon Helgheim som var der – rett nok med ny motdebattant. Kunne dei ikkje heller ha bede Sylvi Listhaug om å kome? Frps helsepolitikar har meint litt av kvart dei siste dagane. På tysdag skreiv landets førre justisminister at «Nær 500.000 utenlandske statsborgere har stemmerett ved neste valg. At folk kan bo her i noen måneder og få stemmerett henger ikke på greip», utan å nemne at det berre er nordiske statsborgarar som får denne retten. Dagen etter skreiv ho at «Verdens beste innvandringsminister finner vi i Danmark», utan å avklare sitt syn på Frps eigen innvandringsminister her i Noreg. Det må vere ei debattflate for Listhaug òg, stakkars? Eller?

Jens Kihl

Frps forsvarspolitikarar på Stortinget krev ein

Til åtak mot i

VIL PRIORITERE: Regjeringa har fått sterk kritikk frå opposisjonen for å ikkje følgje opp forsvarsforliket. No tek også Frp på Stortinget skytset fram.

FRAMTIDAS FORSVAR

Av Jens Kihl (tekst) og Marthe Amanda Vannebo (foto)

FAKTA

Forsvarsforliket:

- Hausten 2016 vedtok Stortinget langtidsplanen for Forsvaret. Regjeringa fekk då støtte frå Ap om Forsvarets struktur og investeringar dei neste 20 åra.
- Normalt gjeld ein langtidsplan for heile Forsvaret, men denne gangen la ein opp til at eit eige utval skulle gje råd om Hæren og Heimevernets framtid i ein eigen studie.
- Det leidde fram til den såkalla landmaktproposisjonen, som Stortinget vedtok i fjor haust, også då med støtte frå Ap.
- No bryt Ap med regjeringa i forsvarspolitikken.

Manglande helikopter i nord. Nye stridsvogner kjem ikkje i 2019, men tidlegast i 2025. Hærens 2. bataljon blir ikkje ein ståande bataljon, men skal vere ein rein mobiliseringsbataljon.

Regjeringas reviderte budsjett inneheldt ikkje mykje godt nytt for dei som vil trappe opp satsinga på Forsvaret i og av Noreg.

No er to av Frps medlemer i utanriks- og forsvarskomiteen på Stortinget lei. Det er ikkje ofte stortingspolitikarar går ut mot eiga regjering i forsvarspolitikken, men i dette intervjuet seier dei klart frå om at regjeringa har å følgje opp målet om at forsvarsbudsjettet i 2024 skal svare til 2 prosent av bruttonasjonalprodukt.

– Vi treng å styrkje Hæren raskare og med større styrke enn det som blir signalisert i revidert nasjonalbudsjett, seier Per-Willy Amundsen til Klassekampen.

Han er uroa over signala om helikopter, stridsvogner og bataljonen på Skjold.

– Eg oppfattar at dette også blir teke ille opp av vår avtalepartnar Arbeidarpartiet, og det kan eg ha forståing for. Det viktige no er at vi legg til sides spel og taktikkeri og heller sørgjer for å prioritere Forsvaret. Vi må ta vare på tryggleiken for land og folk. Det gjer vi best utan politisk spel, seier han.

Amundsen er mindre oppteken av kva måte det skjer på.

– Det kan skje gjennom forhandlingar om revidert nasjonalbudsjett eller i ei separat sak. Det viktige er at ein legg meir pengar på bordet enn kva det kom i revidert nasjonalbudsjett.

Må ruste opp

Christian Tybring-Gjedde meiner urolege tider utanskjærs tilseier at vi må prioritere rett.

– Etter at den kalde krigen var slutt, blei forsvarsutgiftene trappa drastisk ned. Så har vi sett ei dramatisk utvikling dei siste ti åra. No får vi tydeleg melding frå USA om at skal dei forsvare Europa, må vi vere villige til å forsvare oss sjølve. Dei har sagt at vi må opp på 2 prosent – USA bruker 3,5 prosent, seier Tybring-Gjedde og viser til at Noregs forsvarsbudsjett ikkje aukar:

– Det går heller bitte, bitte litt ned.

I juli skal Erna Solberg reise til Nato-toppmøtet i Brussel.

– Når den utviklinga er det du skal vise fram på toppmøtet i Brussel, ville eg ikkje vore høg i hatten. Du kan gøyme deg bak at nokon gjer det endå dårlegare, men vi har alle føresetnader for å gjere det best, meiner Tybring-Gjedde.

Vi når ikkje målet

Dei to Frp-arane viser til at om vi gjennomførte alle investeringar som er vedtekne i langtidsplanen for Forsvaret, ville vi kome nært toprosentmålet. Problemet er at det aldri har skjedd.

– Så vi ligg ikkje an til å nå målet med dei budsjettvedtaka som har vore til no?

– Nei, det er riktig, seier Tybring-Gjedde.

Amundsen peikar på at dei tre regjeringspartia Høgre, Venstre og Frp alle har vedteke på landsmøta at dei vil trappe opp forsvarsinvesteringane.

– Tydelegast av alle er Frp. Vi seier at det er jobb nummer éin. Då må andre omsyn vike om det ikkje er pengar nok. Eg blir oppriktig uroa når Høgre ikkje er tydelege på

Vil åpne folkehøyskole

SVALBARD: Nå blir det mulig å starte folkehøyskole på Svalbard, noe det tidligere ikke har vært anledning til. Regjeringen vil ha en ekstraordinær søknadsfrist slik at det kan søkes om godkjenning for oppstart høsten 2019.
– Det er viktig for regjeringen å tilrettelegge for ny aktivitet og nye arbeidsplasser på Svalbard, sier kunnskapsminister Jan Tore Sanner (H). ©NTB

Lørdag 26. mai 2018

DAGEN I DAG

GATE: Statsminister Erna Solberg drar til Kongsvinger for å se på NM i gatefotball, som navnet til tross arrangeres på Gjemselund stadion. I dag feirer både Georgia og Guyana uavhengighetsdag, henholdsvis fra Russland i 1918 og Storbritannia i 1966. Det er også «National Sorry Day» i Australia, til minne om den grusomme behandlingen av landets aboriginere. Annbjørg og Annlaug har navnedag, her ved felespilleren og folkemusikeren **Annbjørg Lien**. AGN

kraftig vekst i forsvarsbudsjettet:

regjeringa

KULER OG KRUT – IKKJE SKATTEKUTT: Christian Tybring-Gjedde og Per-Willy Amundsen sit i Stortingets utanriks- og forsvarskomité for Framstegspartiet. Dei er skuffa over regjeringas forsvarssatsing.

det. Dei har forsvarsministeren og har historisk vore eit tydeleg forsvarsparti. Det er ikkje like tydeleg no.

– *At vedtaket kanskje er sterkast hos Frp – er det med på å gjere at det er Frp som er mest skuffa over det reviderte budsjettet?*

– Det trur eg er ei riktig skildring. Det var eit samrøystes vedtak, og eg trur vi kunne gått endå lenger.

«Det grøne skiftet»

No vil Amundsen og Tybring-Gjedde ha ei satsing på grøn politikk. Nei, ikkje på kamp mot klimaendringar, men at Forsvaret skal bli styrkt.

– Noko av utfordringar med stridsvogner er at ein berre har sett på å leige stridsvogner. Men om vi tek valet om å oppgradere dei vi har eller å kjøpe nye – så lét det seg løyse. Vi kan heller ikkje vere den einaste hæren i den vestlege verda utan skikkeleg helikopterstøtte. Og 2. bataljon må vere ein ståande bataljon, forklarer Amundsen.

politikk@klassekampen.no

– Auken held fram

Forsvarsminister Frank Bakke-Jensen frå Høgre skriv i ein e-post til Klassekampen at toprosentmålet ligg fast:

«Det vert allereie gjort mykje riktig for å styrkja Forsvaret. Den reelle aukinga av forsvarsbudsjettet har med denne regjeringa vore på om lag 24 prosent. Dette er ein betydeleg auke, og han vil halda fram. Målsettinga om å røra seg i retning av å bruka to prosent av BNP til forsvarsføremål ligg fast. Noreg brukar i tillegg i dag om lag 26 prosent av forsvarsbudsjettet på materiellinvesteringar og er dermed godt over investeringsmålet som er 20 prosent.»

UEINIG: Frank Bakke-Jensen.

Ueinig med Frp-arane

Han er ikkje einig med Amundsen og Tybring-Gjedde, og seier at regjeringa prioriterer forsvaret:

«Eg er godt nøgd med at forsvarsbudsjettet aukar utover den allereie betydelige styrkinga me har gjort dei siste åra. Regjeringa fortsetter å prioritere forsvar høgt. Når det gjeld landmakta har me levert i samhøve med Stortingets vedtak. Eit fleirtal ønska ein delt løysing som både gjer støtte til Hæren og økt støtte til spesialstyrkene. Denne løysinga varetar det.»

Auka ambisjonar

Forsvarsministeren listar opp ulike satsingar i Forsvaret:

«Ein økt ambisjon for spesialstyrkene var eit av premissene som låg til grunn i Stortingets vedtak. For stridsvogner er det satt av mellom 4 og 5 milliardar kroner til anskaffing av nye stridsvogner, som vil bli fasa inn frå 2025. Det kommer i tillegg til andre investeringar i Hæren som kampluftvern, artilleri, bergningsvogner og ingeniørpanservogner, samt anskaffing av nye ubåtar, kystvaktfartøy og maritime overvakingsfly», skriv Bakke-Jensen.

SKJERVHEIMSEMINARET
14.-16. september 2018
Stalheim Hotel
Voss

Kunsten å verta vaksen

I føredrag og ordskifte vil vi ta for oss kva det å verta vaksen handlar om i vår tid, og kva utfordringar vi står overfor.

Åsne Dorthea Grøgaard:
Lengten etter ansvar.

Ole Jacob Madsen:
«Generasjon prestasjon» — hva står på spill, for hvem?

Nina Björk:
Vad förutsätter det goda livet? Om realistiske drömmar.

Olga Dysthe:
Dialog som rommar spenning og konfrontasjon — eit bakhtinsk perspektiv.

Gry Stålsett:
«Ikke skam deg for at du er menneske.»

Eivind Meland:
Forvisningen av de spontane livsytringer — et løgstrupsk perspektiv på den diagnostiserende kultur.

Thorvald Steen:
Om selvrespekt og kollektiv forakt for svakhet.

INFO & PÅMELDING: www.skjervheimseminaret.no

Simen Tallaksen (nyhetssjef) | Pål Hellesnes (fung. nyhetssjef)
Åse Brandvold | Emilie Ekeberg (perm.) | Anne Kari Hinna | Magnus Lysberg
Frida Holsten Gullestad | Jo Skårderud (Trondheim)
Ole Magnus Rapp (Tromsø)
Gunnar Wiederstrøm (Bergen)

NYHETER

Frykter ambulanse-båt anbud

HELSETRANSPORT: Ambulansebåter langs hele kysten skal nå ut på anbud. – Det bekymrer oss at helseforetak ikke vil benytte virksomhetsoverdragelse, og dermed ta vare på den kompetansen som ligger hos de ansatte, sier Mats-Olav Martinsen til NRK Finnmark. Han er operatør og daglig leder i Loppa Legeskyssbåter, som driver båtambulansen i deler av Vest-Finnmark. Ambulansebåten er livsviktig for mange langs kysten. – Uten virksomhetsoverdragelse kan tilstandene man har sett i luftambulansetjenesten bli en realitet på havet. De som har tatt beslutningen bør tenke igjennom at de ble advart mot dette, sier kommuneoverlege i Loppa, **Olav Gunnar Ballo**. **OMR**

Politiet om hjemvendte koranskoleelever:

"De fleste er kriminelle

MÅ HJELPES: Ifølge Janne Stømner i Oslo-politiet har de fleste som har kommet tilbake fra koranskoler i Somalia gjort noe kriminelt. Ifrah Yusuf Ciyow mener de må få hjelp.

GJENGVOLDEN I OSLO

Av Åse Brandvold (tekst) og Marthe Amanda Vannebo (foto)

– Jeg så en slåsskamp utenfor vinduet og løp ut. Da så jeg en gutt som blødde fra beinet, og jeg løp til for å gi ham førstehjelp.

Sykepleier, forfatter og styremedlem i Holmliainitiativet Ifrah Yusuf Ciyow reddet trolig livet til 18-åringen som ble skutt i beinet av en 21 år gammel mann på ettermiddagen 24. april i år.

I går brakte Klassekampen nyheten om at de to unge mennene som ble involvert i samme skytedrama hadde oppholdt seg på samme koranskole i Somalia få måneder tidligere. Skolen, som er i hovedstaden Mogadishu, er i søkelyset for bruk av hard disiplin og fysisk avstraffelse.

Politiet kopler den drapssiktede 21-åringen til et gjengmiljø. Ifølge leder for forebyggende enhet i Oslopolitiet Janne Stømner er det ikke uvanlig at de som kommer tilbake etter opphold på dårlige skoler i Somalia søker seg til kriminelle miljøer.

– Flesteparten av dem vi kjenner til, har vært kjent fra oss fra før av fordi de har gjort noe kriminelt, sier hun til Klassekampen.

Stømner forteller at foreldre ofte tar den avgjørelsen å sende deg ut av landet fordi barna er i et kriminelt miljø.

– Dobbelt tragisk

Ifrah Yusuf Ciyow deltok som frivillig med leksehjelp på Holmlia bibliotek da skytingen skjedde mens folk var på vei hjem fra jobb og skole.

Janne Stømner

– Det tok 20 minutter før ambulansen kom, og jeg konsentrerte meg om å berolige gutten og stoppe blødningen, sier hun til Klassekampen.

– Hva tenker du om at de to involverte var på samme koranskole?

– Det er dobbelt tragisk. De har begge opplevd traumer først i Somalia og siden her i Norge, sier Ciyow.

Det er også hennes inntrykk at ungdom som har vært på koranskole i Somalia har en kriminell løpebane. Hun mener de må få hjelp til å komme i gang med skole eller arbeid når de kommer tilbake.

– Hvis ikke går de tilbake til det de kjenner, nemlig å være løpegutter for gjengene.

Rømte fra skolen

NRK har snakket med faren til den drapssiktede 21-åringen. Han forteller at sønnen rømte fra internatskolen i Mogadishu sammen med storebroren etter å ha oppholdt seg der i fire måneder. I dag angrer han på at han skrev guttene inn på skolen.

Klassekampen kjenner til at før de to brødrene ble etterlatt på skolen i Mogadishu, bodde de med faren i Nord-Somalia.

Siktedes far opplyser til NRK at han ønsket at de to norskfødte sønnene skulle lære mer om islam og somalisk kultur. Til sammen bodde guttene i Somalia i sju år, men etter opplevelsene på koranskolen i Mogadishu, rømte de. Ifølge faren fikk de hjelp av den norske ambassaden til å komme seg til Norge.

– Politiet kom med dem til meg. Jeg ble kjempeglad for å se sønnene mine igjen, sier faren til NRK. Den norske ambassaden i Nairobi og Utenriksdepartementet vil verken bekrefte eller avkrefte denne opplysningen.

Må hjelpes i Norge

Ifrah Yusuf Ciyow mener samfunnet må ha en beredskap for ungdommer som vender tilbake fra torturliknende forhold på koranskoler.

– Dersom norske myndigheter har hjulpet dem ut fra koranskolen, må de også hjelpe dem inn i samfunnet igjen, sier hun.

Janne Stømner i forebyggende enhet i Oslo-politiet sier at de ikke har noen faste verktøy for å håndtere hjemvendte koranskoleelever.

– Vi jobber med det, men har ikke noe ferdig ennå. Vi er avhengig av å vite at de er kommet tilbake eller at de tar kontakt, sier hun.

Stømner vil gjerne samarbeide med foreldre og lokalmiljø for å få ungdommene på rett kjøl.

– Vi må samarbeide med foreldrene i det somaliske miljøet. Det er også viktig at de tar avstand fra de dårlige skolene, sier Stømner.

Foreldre som sender barna til mishandling ved skoler i utlandet, risikerer straff. Ifrah Yusuf Ciyow tror straff kan virke mot sin hensikt.

– Da vil de ta med seg barna og forsvinne fra Norge for godt, sier hun.

Ciyow legger til at det er belagt med skam å ha et barn som faller utenfor og at det er medvirkende til at foreldrene velger å sende dem ut.

– Det er viktig at somaliere våger å snakke sant om sin egen situasjon. Bare slik kan vi hjelpe hverandre med å løse problemene her i Norge.

aseb@klassekampen.no

FAKTA

Skyting på Holmlia:

- En 21-åring er siktet for drapsforsøk etter å ha skutt en 18-åring i beinet om ettermiddagen 24. april.
- Klassekampen skrev i går at de to partene kjente hverandre og gikk på samme koranskole sammen i Somalia.
- Politiet jobber ut ifra flere teorier. En av dem er at motivet for drapsforsøket stammer fra tida i Somalia. En annen teori, er at skytingen skal være knyttet til narkogjeld.
- Saken betegnes som alvorlig med flere involverte personer og miljøer, og etterforskningen omtales som krevende.
- Ifølge politiet er det for tidlig å si om handlingen er gjengrelatert «i vanlig forstand».

Kilde: Politiet

Klassekampen 25. mai

PÅ ÅSTEDET: Ifrah Yusuf Ciyow på gangvei

Nytt barneombod

UTNEMNT: Tingrettsdommar og tidlegare statsadvokat **Inga Bejer Engh** (47) vart i statsråd fredag utnemnt til nytt barneombod etter Anne Lindboe. Engh var éin av 67 søkjarar til stillinga etter Lindboe som går av som barneombod i slutten av juni. Stillinga som barneombod er eit åremål på seks år, og Lindboe har vore barneombod sidan 2012. ©NTB

Det fungerer å ta igjen søvn

VERDT Å VITE

SOV: Er du en helgedrunter? Ny forskning tyder på at det kan være sunt, spesielt hvis du sover for lite resten av uka, skriver The Guardian. Svenske forskere samlet livsstilsdata på 38.000 voksne fra 1997 og så hvordan det gikk 13 år seinere. Forskerne fant at de som bare fikk fem timer søvn hele uka, hadde 65 prosent høyere dødlighet enn de som sov seks eller sju timer. Hvis femtimerssoverne tok igjen søvnen i helgene, var det imidlertid ingen forhøyet dødlighet. **AGN**

en utenfor Holmlia bibliotek der en 18-åring ble livstruende skadet. Hennes førstehjelp reddet trolig livet hans.

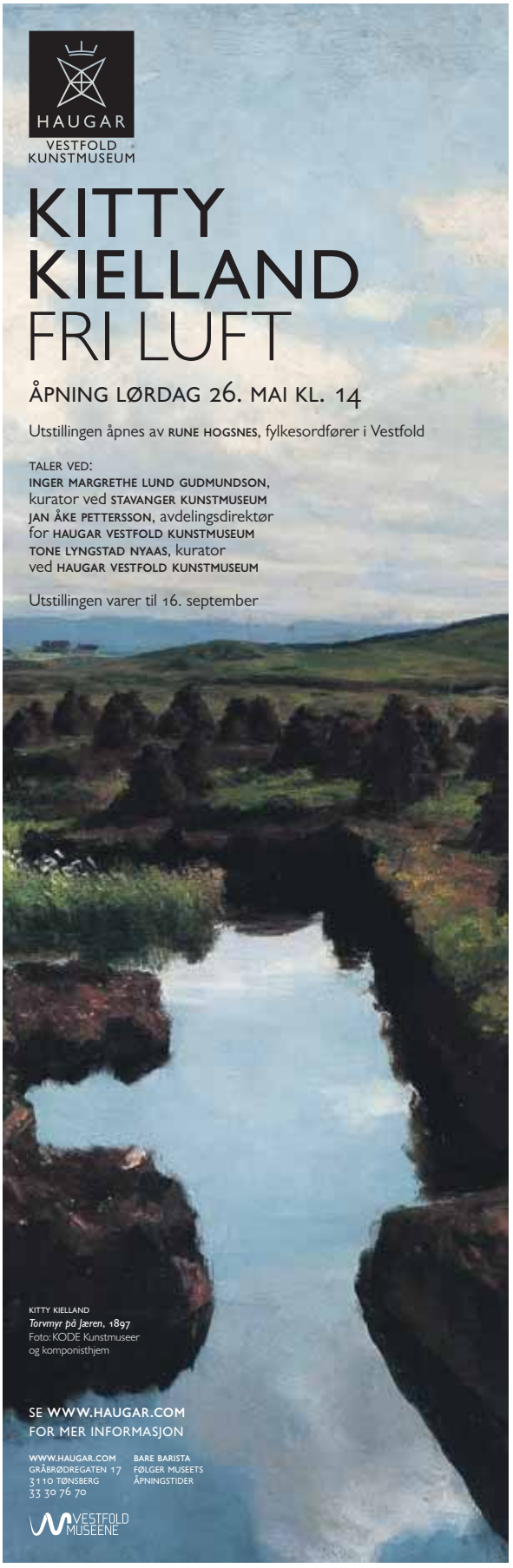

PLASKREGN: Det blir meir regn enn normalt dei komande tre åra, syner klimavarselet frå Bjerknessenteret. I Oslo kan det tyde meir ekstremnedbør. FOTO: ANNIKEN C. MOHR

Bjerknessenteret skal levere klimavarsel ti år fram i tid:

Vått og mildt

LANGTIDSVARSEL: Korleis blir værforholda ti år fram i tid? Bjerknessenteret får no 60 millionar kronar til å varsla klimaet langt fram i tid.

KLIMA

Av Gunnar Wiederstrøm, Bergen

– Bør du kjøpe deg hytte på Voss eller satse på timeshare i Spania dei komande åra? Det vi gjer no, skal kunne gje deg svaret på det spørsmålet, seier professor Tor Eldevik ved Bjerknessenteret og Universitetet i Bergen (UiB).

Med 60 millionar kroner dei neste fem åra, skal Eldevik og dei andre på Bjerknessenteret utvikle metodar for å melde klimaet framover i tid. Ikkje tidagars varsel, som Meteorologisk institutt kjem med, men årstid for årstid i kanskje så mykje som ti år fram i tid. Dei første varsla er klare.

– Fram til 2020 vert det noko høgre temperatur både i sjøen og på land enn normalt og det vert noko meir nedbør, melder Eldevik.

Utnyttar havminne

På Bjerknessenteret har dei god oversikt over klimautviklinga på riktig lang sikt. Alle modellar peikar i retning av våtare, varmare og villare klima, men klimaet varierer. Nokre vintrar er kaldare enn normalt, andre varmare. Nokre år regnar det uhorveleg mykje, andre er turrår.

Desse variasjonane vert mellom anna påverka av Golfstraumen.

– Vatnet er 1000 gongar tyngre enn luft, det er 1000 gongar tregare og har 4000 gongar større evne til å halde på varmen, forklarer Eldevik.

Tor Eldevik

Kalde og varme tilstandar i havet forplantar seg frå kysten av Nord-Amerika med Golfstraumen til Norskehavet og deretter til isen i Arktis i løpet av knappe ti år.

– Det inneber at det ligg eit minne i havet som strekker seg over år, kanskje tiår, seier Eldevik.

Stor datakraft

Dette minnet utnyttar forskarane saman med observasjonar gjort av havtemperatur, lufttemperatur, vind, havstraumar og nedbør over 100 år attende i tid. Kombinert med datakraft og gode klimamodellar kan dei varsle klimaet for fleire årstider og år fram i tid.

Resultata er oppmuntrande. Det er mogleg å melde klimaet. Treffprosenten for å varsle kalde eller varme år for Noreg ligg midt på 1960-talet basert på observasjonar.

– Det er dette varslingspotensialet vi skal forløyse, seier Eldevik.

Halvparten av dei 60 millionane kjem frå Bergen forskningsstiftelse (BF), Resten stiller UiB, Nansensenteret, Havforskningsinstituttet og Uni Research med.

– Dei fekk ikkje pengane utan vidare. Søknaden måtte gjennom ei kvalitetssikring med internasjonale toppekspertar som vurderte kvaliteten på prosjektet, seier dagleg leiar i BF, Sveinung Hole.

Trygt på Voss

– Det er få ting som meir bestemmer måten vi lever på og tener pengar på enn klima. Kan vi seie noko om klimaet til hausten, neste vinter og fleire år fram i tid, så vil det ha verknad for kraftprodusentane, skipsfarten, landbruket og fiskeria for å nemne nokre.

Iskanten i Barentshavet er eit godt mål på kvar det finst torsk.

– Vi har varsla kvar iskanten vil gå dei siste tre åra og truffet godt, seier Eldevik.

Utbreiinga av iskanten er også viktig for skipsfarten. I vinter gjekk ein tankbåt med flytande gass kortaste vegen frå Asia til Europa langs nordkysten av Russland, og det utan å nytte isbrytar.

– Kirkenes har sett mål av seg til å verte ei storhamn. Då treng dei sesongvarsel fleire år fram i tid, noko vi har som mål å gje dei seier Eldevik.

Vender vi attende til utgangspunktet: Skal ein satse på hytte i vintersports-bygda Voss, som er utsett for både milde og våte vintrar?

– Varselet per i dag er relativt godt for dei som ønskjer gode skitilhøve på Voss i 2020, lyder det optimistisk frå klimaforskaren.

gunnarw@klassekampen.no

FAKTA

Bergen forskningsstiftelse (BF):

- Bergen forskningsstiftelse er den største allmennyttige stiftinga som støttar forsking i Noreg.
- Stiftinga er tufta på donasjonar frå Trond, Marit og Frederik Mohn og har ein kapital på 2,9 milliardar kroner.
- Sidan starten i 2004 har stiftinga delt ut 829 millionar kroner til forskingsføremål.
- No får Bjerknessenteret ved Universitetet i Bergen 30 millionar kronar frå BF for å levere langtidsklimavarsel.

DAPPER
OSLO
Besøk oss i Nordre gate 13 i Oslo for å se vårt utvalg av dame- og herresykler. Tar du turen denne helgen er det ekstra hyggelig - vi har bakgårdsmarked! Åpent lørdag og søndag.
Se mer på Dapper.no

Akershus Festning

Stiftelsen Akershus festning for Kunst og Kultur

”.... ØYEBLIKK SOM FESTER SEG I MINNET”
”RØRENDE SAMSPILL”
– Mona Levin, Aftenposten

HENRIK IBSENS

PEER GYNT

MUSIKK: EDVARD GRIEG / EIRIK MYHR

AKERSHUS FESTNING KARPEDAMMEN SCENE

FORSVARETS STABSMUSIKKORPS
REGI: SVEIN STURLA HUNGNES · KOREOGRAFI: ANDRÉ DANIELSEN · HANS MARUIS HOFF MITTET · LISE FJELDSTAD
KAROLINE KRÜGER · SILVIA MOI · TROND ANDRÉ HANSEN · JAN MARTIN JOHNSEN · ANTERO HEIN · 30 SANGERE OG DANSERE

Tor 7. og fre 8. juni kl. 19.00. Lør 9. juni kl. 15.00 og 19.00. Søndag 10. juni kl. 15.00

Billetter: www.ticketmaster.no / 815 33 133. Grupper min. 10 personer: post@sakk.no

FORSVARSDEPARTEMENTET

OSLO KOMMUNE

VANDRETEATER PÅ AKERSHUS FESTNING

ÅRRINGER I STEIN

Manus & regi: KNUT JØRGEN MOE og TORGRIM MELLUM STENE | Kostymer: ANNE ESBJUG | ELISABET AARS, ROBIN ØVERBY, DESIREE VAKSDAL og ELG ELGESEM

30. JUNI – 12. AUGUST 2018. OPPMØTE VED BESØKSSENTERET

Onsdag t.o.m. fredag kl. 14.00. Lørdag og søndag kl. 14.00 og 16.00. Varighet ca. 1 time.

Billetter: ticketmaster.no eller ved fremmøte. Grupper min. 10 personer: post@sakk.no

FORSVARSDEPARTEMENTET

OSLO KOMMUNE

Solveig Aareskjold

SOLVEIGS SALT

Broderia er heimegjorte kopiar av kinesisk silkesaum.

Bunad og odel

Syttande mai i år kom ein bunadkledd ung far syklande gjennom gatene i Sandnes med sonen på bagasjebrettet, han òg i bunad, med det raude og kvite og blå flagget på strak arm. Om det kanskje ikkje akkurat var ein odelsbonde med arving, var det i alle fall ein feiande flott reklame for alt norsk.

Dersom Suzanne Brøgger hadde stått ved sida av meg, tenkte eg, hadde ho då forstått kva nasjonaldagsfeiringa i grannelandet går ut på? Eller må ho for alltid stå utanfor fordi ho høyrer heime i eit Danmark der bøndene var liveigne mens dei norske var sine eigne herrar?

Både danskar og svenskar ber på eit nag til Noreg, lik fråskilde ektemenn som aldri kjem over at kona ikkje vil ha dei. Så gnir me då òg salt i såret ved å feira skilsmisseåra 1814 og 1905. Ikkje rart at dei påstår at me flaggar fordi me er forførte av fascismen, og at me går i bunad fordi me framleis lever i førindustriell tid.

«Både danskar og svenskar ber på eit nag til Noreg»

På ein måte skjønar me kanskje ikkje alltid sjølve heller kva det er med denne trongen til å kle oss opp i tunge ullplagg med brokadevestar og strikkestrømper. Alle som er nokolunde orienterte i verda og historia, veit jo at folkedraktene våre er laga etter mønster frå europeisk mote, at sølvknappane stammar frå nederlandske sjømannsuniformer og at broderia på forkle og stakkar er heimegjorte kopiar av kinesisk silkesaum.

For eit par hundre år sidan var det ikkje eit menneske i Rogaland som gjekk i rogalandsbunad, rett og slett fordi han enno ikkje var oppfunnen. Og nasjonaldagen var ikkje større merkedag enn at ein heil bondefamilie braut opp frå garden sin og fór til Amerika den 17. mai 1884. Berre gamlefar blei verande att, og levde enno i tjuefire år som kårkall hos den nye eigaren, min tippoldefar.

Då oldefar tok over, kjøpte tippoldefar ein mindre gard og flytta dit med tippoldemor og resten av barneflokken, ei smidig løysing som viste vilje til omstilling og nytenking.

Men i neste slektsledd blei odelslova til ein religiøs ideologi, og farfar fekk det for seg at garden skulle gå i arv frå far til eldsteson i all æve. Dermed gjorde han både seg sjølv og far min ulukkelege, og kasta skuggen sin så langt framover i tida at det var nesten overnaturleg at ein så trugen slitar kunne gjera så mykje ugagn.

NY MOTE: Ikkje noko for farfar.

Eg har møtt kvinner som ser på den autoriserte rogalandsbunaden med same alvor, og skummar av raseri når nokon broderer utanfor det oppteikna mønsteret. Det er som om dei trur at han kom dalande ned frå himmelen for tusen år sidan, sjølv om dei veit at det berre var nokon som skjøtte saman nokre gamle klesplagg og fylte inn med fri fantasi omtrent samtidig med at farfar min etablerte seg som odelsbonde.

Det fanst ikkje bunad i slekta vår før eg laga min. Eg trur ikkje eingong at farfar hadde likt han: Han hadde tykt han var for tung og mørk, han syntest at damer skulle vera glatte og elegante. Likevel er han sydd med den same viljen til å stå på for seg og sitt, sjølve grunnstamma i kulturen vår.

Solveig Aareskjold,
forfattar
s.skjold@online.no

Ikkje søtt, ikkje surt, ikkje bittert – men salt. Solveig Aareskjold skriv om det ho sjølv vil i Klassekampen kvar laurdag.

Store tanker for kommunevalget:

Sikter på 200 lister

SER RØDT: Bjørnar Moxnes sikter på 4 prosents oppslutning i kommunevalget. Rødt mener de kan klare målet om de stiller 200 lister.

SIKTER PÅ SPERREGRENSA: Rødt-leder Bjørnar Moxnes tror Rødt kan få 4 prosent av stemmene i det kommende kommunevalget.
FOTO: TOM HENNING BRATLIE

RØDT

Av Kjetil Magne Sørenes

– Vi opplever framgang på alle bauger og kanter. Vi har fått over tusen nye medlemmer denne våren. Nå runda vi nettopp 5500 tusen betalende, som vil si en vekst på 25 prosent på ett år. Og vi får gode målinger, både nasjonalt og lokalt, sier en godt fornøyd Bjørnar Moxnes.

– Og med den tilstrømmingen og veksten vi opplever nå, er det faktisk realistisk at vi klarer å stille 200 lister, fortsetter Rødt-lederen.

Sikter på sperregrensa

Denne helga avholder Rødt landsstyremøte, der partiet blant annet skal diskutere strategi i forkant av det kommende kommunestyre- og fylkestingsvalget. I april lå partiets oppslutning for første gang over sperregrensa på 4 prosent på snittet av de nasjonale stortingsmålingene.

Rødt-lederen forteller at hans ambisjon for kommunevalget vil være et tilsvarende resultat. Og for å klare det, har partiet regnet seg fram til at de må stille 195 lister.

– Når vi ser på tallene våre og oppslutningen i de fylkene vi stilte lister i sist, ser vi at for å klare 4 prosent trenger vi å stille cirka 195 lister. Får vi til det, er 4 prosent innen rekkevidde i 2019, sier Moxnes.

For ordens skyld: Sperregrensa på 4 prosent gjelder bare i stortingsvalg.

FAKTA

Rødt:

- Rødt ble stiftet 11. mars 2007.
- Partiet er fra 2017 for første gang representert på Stortinget, da partileder Bjørnar Moxnes ble valgt inn for Oslo.
- Partiet har representanter i flere fylkesting og kommunestyrer. Partiet har ingen ordførere, men fire varaordførere.

Kilde: Wikipedia

– Hvorfor 4 prosent og ikke 3,69? Og går du av om du ikke klare det?

– Såpass har vi lært av Thorbjørn Jagland at vi ikke lager den slags ultimatumer. Dessuten er jo fire blank et mye finere tall enn 3,69.

Starter tidlig

Rødt-lederen forteller at partiet er rekordtidlig i gang med arbeidet med å stille lister, og at de allerede har ansatt valgkampsekretær. Han sier han merker økt interesse for Rødt som følge av framgangen – både fra venner og fiender.

– Mange vil forklare framgen vår. Vi blir kalt populister og opportunister, som om vi er et slags useriøst parti som bare sier det vi tror folk vil høre. Det er helt bak mål. Vi snur ikke kappa etter vinden. Rødt er det partiet som minst av alle endrer seg i takt med skiftende stemningsbølger blant folk.

politikk@klassekampen.no

7-10 juni
TO DAGER UTSOLGT!
Noen billetter igjen til lørdagens forestilling!
«Operagalla» - Eli Kristin Hanssveen, Matteo Lippi og Yngve Søberg m.fler, Sinfonietta Innlandet, flotte arier, scene på vannet og strålende vær!
Billetter og utfyllende program
www.operafest.no
OPERAFEST RØYKENVIK

Høgre kritiske til foreldrestreik mot bemanningsnorm:

Borna ut i streik

STREIK: Foreldreopprøret manar til foreldrestreik viss regjeringa ikkje skjerpar forslaget til bemanningsnorm. – Vi har strekt oss langt, meiner Høgre.

UVANLEG STREIK: Caroline Omberg i Foreldreopprøret varslar streik med svært unge deltakarar 1. juni, viss ikkje regjeringa skjerpar bemanningsnorma før ho vert vedteken.

BARNEHAGE

Av Nora Rydne (tekst) og Maria Gossé (foto)

– Denne norma er som å gje tomme matboksar til svoltne born, seier Caroline Omberg, ein av initiativtakarane til Foreldreopprøret 2018.

Ho reagerer på at regjeringa vil vedta ei norm som gjev barnehageeigarane ansvaret for å bemanne forsvarleg i dei delane av dagen som ikkje vert lovfesta gjennom forslaget.

No varslar foreldra streik der dei tek borna ut av barnehagen 1. juni, viss regjeringa ikkje skjerpar norma på fleire punkt innan ho vert vedteken 31. mai.

– Regjeringa vil gjerne ha trampeklapp for at dei er dei første som lovfester bemanning, men forslaget er så tynt at den ikkje vil ha ein reell verknad. Det er eit hån mot borna, seier Omberg.

Tek ut borna

Foreldreopprøret krev at regjeringa gjev strengare retningsliner til barnehagane, i staden for å gje dei lovheimel å lene seg på om dei ikkje har god nok bemanning i heile opningstida.

– Eigarane tok ikkje det ansvaret før. Kvifor skulle dei plutseleg begynne å gjere det no? spør Omberg seg og understrekar at ei så open norm vil skape store forskjellar for borna, som skal ha like rettar uansett kor i landet dei bur.

– Borna kan ikkje heve stemma mot dette sjølv, då må vi gjere det. Vi vil ta ut borna av barnehagen 1. juni og stille til demonstrasjon utanfor Stortinget. Eg synst det er verdifullt at borna får sjå at det er lov å protestere mot reglar, seier ho.

Fleire hundre foreldre har meldt interesse for streiken på Facebook, fortel initiativtakaren.

– Vi ropar for døve øyre, då må vi ta grep. Ein streik vil gje tapte arbeidstimar og syne at viss foreldre ikkje kan levere frå seg ungane til barnehagen med godt samvit, då kan regjeringa heller ikkje forventa at foreldre går ut i full jobb når borna fyller eitt år, seier Omberg.

Ville ikkje ha streika

Foreldreopprøret vert ikkje godt teke imot i Høgre. Første nestleiar i utdannings- og forskingskomitéen Kent Gudmundsen meiner regjeringa har strekt seg langt i å møte krava frå foreldre og barnehagetilsette.

– Eg har ikkje sansen for å ta borna ut av barnehagen og nytte dei i politiske ytringar. Eg som forelder ville ikkje streika. Eg ville heller applaudert den betydelege satsinga på auka andel vaksne i barnehagen denne norma syner, seier Gudmundsen.

Han viser til at forslaget til ei ny bemanningsnorm har vorte skjerpa inn på fleire stader – det vil verte vanskelegare for barnehagane å spare inn på å nytte vikarar når tilsette er sjuke.

Regjeringa vil også krevje at kvar barnehage har ein stadleg leiar.

– Vi har høyrt kva foreldre og tilsette har sagt, og forslaget vi legg fram no, tek tak i dette. Loven vil endre dagens situasjon til det positive, seier Gudmundsen.

For dyrt

Ei norm som krev at minimumsbemanninga gjeld heile opningstida, vil koste over 14 milliardar i året. Difor meiner Høgre det ikkje er eit realistisk krav frå Foreldreopprøret.

– Ingen andre parti har teke til orde for det heller. Ansvaret for ei forsvarleg bemanning heile opningstida ligg på barnehageeigarane, og vi er klare på at det skal oppfylle det, seier Gudmundsen.

Regjeringa forventar gode resultat og vil evaluere norma i åra som kjem.

– Viss vi skal gjere endringar, må vi sjå korleis ho slår ut i praksis, seier Gudmundsen.

norar@klassekampen.no

FAKTA

Bemanningsnorma:

- Regjeringas forslag til ei ny bemanningsnorm skal verte behandla i Stortinget 31. mai.
- Regjeringa vil lovfeste ei minimumsbemanning på éin vaksen per tre barn under tre år, og éin vaksen per seks barn over tre år.
- Norma vil ikkje gjelde heile opningstida.
- Den vil heller ikkje føre til auka statleg støtte til barnehagesektoren.
- 73 prosent av barnehagane oppfyller allereie krava.

Vår kjære
Marit Frøystad
født 28. juli 1947
døydde fredeleg heime.
Årnes, 21. mai 2018.

Arvid
Liv Arild
Unn Ali
Emma Amalie, Nils,
Leo Aleksander,
Isa Mateo, Halvor, Sigurd

Turid og Tor
Øvrig familie

Gravferdsseremoni
i Nes Kulturhus
fredag 1. juni kl. 11.00.

Alle er velkomne
til minnestund.

I staden for blomar
kan du gi ei gåve til
Norges Naturvernforbund.
Konto. 7874 05 55986,
eller til
Vipps nr. 13042,
merka Marit Frøystad

Klassekampen er en radikal, riksdekkende dagsavis med hovedkontor i Oslo sentrum.

NYHETS-JOURNALIST

Vi søker en journalist i fast stilling til innenriksavdelingen i Klassekampen. Stillingen er ved hovedkontoret i Oslo.

Vi er på utkikk etter en dyktig og allsidig nyhetsjournalist. Søkere bør ha god nyhetssteft, interesse for et bredt felt av saker, samt forståelse for det særegne avisprosjektet Klassekampen.

Kvinner og personer med minoritetsbakgrunn oppfordres til å søke.

Søknad kan sendes til nyhetsleder@klassekampen.no innen 4. juni. Tiltredelse 1. august.

Spørsmål kan rettes til: Nyhetssjefene Simen Tallaksen (21 09 30 55 / 48 03 60 44), Mímir Kristjánsson (21 09 30 93 / 93 26 99 61) og klubbleder Jens Kihl (21 09 30 73 / 99 23 14 90)

KLASSEKAMPEN
Utfordrer det etablerte

Opptur

Rødt er et parti i kraftig vekst. På få år har vi mangedoblet medlemstallet vårt.
Nå vil vi invitere nettopp deg til å bli med på oppturen.

Fram mot sommeren arrangerer Rødt vårturneen Opptur der vi forsøker å besøke flest mulige steder over hele landet. Samtlige møter og sammenkomster er åpne for alle nye medlemmer og interesserte. Sjekk når vi kommer til ditt fylke!

Agder

Kristiansand
Hva: Bernie Sanders og det nye USA ved Reidar Strisland, sentralstyremedlem i Rødt.
Når: Tirsdag 29. mai kl 19:00.
Hvor: Cafe Mestizo, Vestre Strandgate 41.

Akershus

Eidsvoll
Hva: Grillfest i Sundet og sosialt samvær.
Når: Søndag 10. juni kl 14:00.
Hvor: Sundgata 8, Sundet.

Nesodden
Hva: Sommeravslutning på Hellviktangern
Når: Lørdag 23. juni kl 18:00.
Hvor: Hellviktangen

Nittedal
Hva: Grillfest og sosialt samvær.
Når: Onsdag 13. juni kl 18:00.
Hvor: Hermanspytten på Bjertnes.

Buskerud

Drammen
Hva: Arbeiderpartiet Rødt ved Silje Kjosbakken, nestleder i Rødt
Når: Onsdag 6. juni kl 18:30.
Hvor: Folkets Hus, Øvre Torggate 9.

Finnmark

Alta
Hva: Rødt og kampen mot forskjells-Norge. Oppstartsmøte for Rødt Alta ved parti-sekretær Benedikte Pryneid Hansen.
Når: Torsdag 14. juni kl 18:00.
Hvor: STIM, Løkkeveien 33.

Kirkenes
Hva: Rødt og kampen mot forskjells-Norge. Oppstartsmøte for Rødt Sør-Varanger ved partisekretær Benedikte Pryneid Hansen.
Når: Onsdag 13. juni kl 18:00.
Hvor: Samfunnshuset, Dr. Wessels gate 18.

Hordaland

Bergen
Hva: Et rødere lokaldemokrati
Når: Onsdag 6. juni kl 19:00.
Hvor: Rødt Bergen sitt kontor, Hans Tanks gate 17

Bergen
Hva: Sosialisme setter dagsorden ved Reidar Strisland , sentralstyremedlem i Rødt
Når: Fredag 15. juni kl 18:00
Hvor: Annonseres snart, se rødt.no/opptur

Nordland

Alstahaug
Hva: Velkomstmøte for nye medlemmer med Ingeborg Steinholt, fylkestingsrepresentant for Rødt i Nordland.
Når: Torsdag 7. juni kl 18:00
Hvor: Godsterminalen i Sandnessjøen.

Oslo

Gamle Oslo
Hva: Sommeravslutning for Rødt Oslo
Når: Tirsdag 12. Juni kl 18:00 - 20:00
Hvor: Siste Sang, Grønlandsleiret 27

Grünerløkka
Hva: Arbeidslivspolitikk og sosial dumping ved nestleder i Rødt, Silje Kjosbakken.
Når: Torsdag 31. mai kl 18:00.
Hvor: Vespa & Humla, Københavngata 2 C.

Sagene
Hva: Medlemsmøte: Hva kan vi gjøre i solidaritet med palestinerne?
Når: Mandag 29. mai kl 18:00
Hvor: SAIFF, Drøbakgata 1

Sentrum
Hva: Helse for alle kjønn? Mangler i helse-tilbudet for transpersoner ved Ask Aleksi Berglund, nestleder i Skeiv Ungdom.
Når: Mandag 11. juni kl 18:00.
Hvor: Annonseres snart, se rødt.no/opptur.

Tøyen
Hva: Boligpolitikk ved Ole Pedersen fra Nedenfra og Elin Volder Rutle fra Rødt.
Når: Tirsdag 29. mai kl 19:00.
Hvor: Aktivitetshuset K1, Kolstadgata 1.

Vigelandsparken
Hva: Sommerfest med Rødt Oslo Vest.
Når: Fredag 8. juni kl 17:00.
Hvor: Vigelandsparken.

Rogaland

Haugesund
Hva: Bli kjent med Rødt. Innledning ved Rose Maiken Flatmo, sentralstyremedlem
Når: Onsdag 13. juni kl 18:00.
Hvor: Gamle Slaktehuset Allaktivitetshus, Strandgata 70.

Stavanger
Hva: Bernie Sanders og det nye USA ved Reidar Strisland, sentralstyremedlem i Rødt.
Når: Onsdag 6. juni kl 18:00.
Hvor: KÅKÅ, Sting Nere, Valbergjet 3.

Troms

Tromsø
Hva: Sommeravslutning og politisk innledning ved Marie Sneve Martinussen, nestleder i Rødt.
Når: Onsdag 13. juni kl 19:00.
Hvor: Stortorget 5.

Trøndelag

Skaun
Hva: Sosial sammenkomst og grillfest.
Når: Lørdag 16. juni kl 14:00 - 20:00.
Hvor: Grønnes, Buvika.

Trondheim
Hva: Hvorfor sosialisme? Innledning ved partisekretær Benedikte Pryneid Hansen og fylkesleder Ronny Kjelsberg.
Når: Torsdag 7. juni kl 18:00.
Hvor: Bror Bar, Olav Tryggvasons gate 29.

Hva: Stiftelsesmøte for fagligpolitisk lag i Trondheim.
Når: Tirsdag 29. mai kl 18:30.
Hvor: Prinsens gate 14.

Østfold

Halden
Hva: Innledning om Forskjells-Norge og Hva er sosialisme ved Jokke Fjeldstad, organisasjonssekretær i Rødt.
Når: Torsdag 31. mai kl 18:00.
Hvor: Svenskegata 6.

Moss
Hva: Rød teori & praksis: Om velferdsstaten
Når: Torsdag 31. mai kl 19:00
Hvor: Ibsens gate 4, Moss

Sarpsborg
Hva: Åpent kontor med temaet mobbing i skolen.
Når: Torsdag 31. mai kl 18:00.
Hvor: LO Sarpsborgs lokaler, Hundskinnveien 94

Les mer på rødt.no/opptur

Rødt

Fordi fellesskap fungerer

fb.me/roedt @raudt @stemroedt

Simen Tallaksen (nyhetssjef) | Pål Hellesnes (fung. nyhetssjef)
Emilie Ekeberg (perm.) | Anne Kari Hinna | Stian Nicolajsen
okonomi@klassekampen.no

ØKONOMI &arbeidsliv

STREIKER FOR TARIFFAVTALE

Heismontørene trapper opp streiken ved Orona

Siden 14. mai har 17 medlemmer av Heismontørenes Fagforening i bedriften Orona vært i streik for å få på plass tariffavtale. Mandag går ytterligere to medlemmer ut i streik. Streiken vil da omfatte 19 av 34 ansatte. De to meldte seg inn senere enn de andre, og kunne dermed ikke tas ut i streik tidligere.

– Det vil være såpass få igjen på jobb at vi tror streiken vil ramme Orona ganske hardt, sier Markus Hansen, leder i Heismontørenes Fagforening.

De ansatte i Orona hadde tidligere en såkalt husavtale, altså en lokal tariffavtale, men de streikende ønsket å være del av samme tariffavtale som resten av bransjen, og krever derfor at Orona skal tilslutte seg El og IT Forbundets landsomfattende heisoverenskomst. Det vil ikke Orona innfri.

– Vi lurer på hva Orona tenker. De er det eneste internasjonale heisfirmaet i Norge som nekter å inngå tariffavtale med oss, sier Hansen.

Grunnen til at de ansatte ønsker tariffavtale er blant annet at de ønsker å få Avtalefestet pensjon (AFP), planer for kompetanseheving, og at de ønsker å rydde opp i det fagforeningen mener er uryddige forhold rundt innleie av arbeidskraft. Orona hevder at de ikke driver med innleie.

STREIKELEDER: Markus Hansen, HMF.

Forhandlingskoordinator Erik Kristiansen i Orona Norway AS skriver i en e-post at streiken så langt har fått konsekvenser: «Når halve arbeidsstyrken ikke er på jobb, så synker produksjonen omtrent tilsvarende.» Han opplyser at enkelte kunder opplever streiken som «svært krevende. Det beklager vi».

På spørsmål om det er aktuelt å undertegne tariffavtale, svarer han: «Hva som blir utgangen av denne streiken, er helt åpent.»

Pål Hellesnes

DAGENS GRAF

Auka sysselsettingsgrad

I mars i år var 67,2 prosent av dei mellom 15 og 74 år sysselsette. Det er ei oppgang på 0,6 prosentpoeng frå mars 2017, men framleis 1,2 prosentpoeng under nivået i mars 2014.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

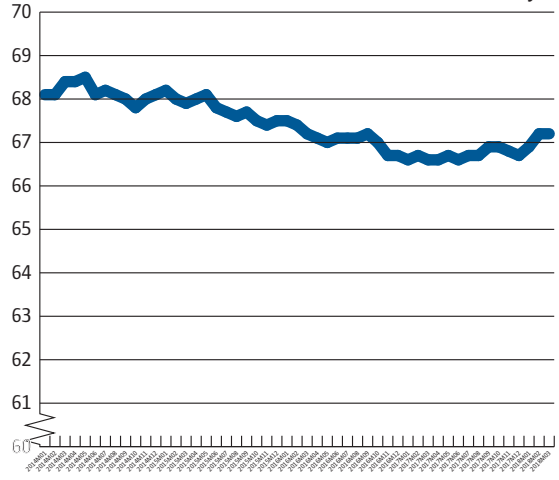

Regjeringen foreslår i revidert budsjett å

Gir opp kr

I DET BLÅ: Et nytt register skulle gjøre det mulig for forbrukerne å luke ut useriøse håndverkere og byggentreprenører. Til Aps fortvilelse stanser regjeringen nå prosjektet.

DET MØRKE ARBEIDSLIVET

Av Stian Nicolajsen

– Formålet er å gjøre det enklere for innbyggerne å velge seriøse selskaper når man skal pusse opp eller bygge. Det skal være trygt å velge håndverkere når man skal pusse opp eller få andre håndverkertjenester hjemme, sa daværende kommunalminister i fjor da han sendte ut et høringsforslag om et nytt seriøsitetsregister for bedrifter i oppussingsmarkedet.

I tillegg til selve registeret, skulle Barne- og likestillingsdepartementet lage en brukervennlig håndverkerportal som tilgjengeliggjorde informasjonen for publikum. Men i revidert budsjett har regjeringen valgt å legge planene på is.

Hadia Tajik

– Begge sakene er eksempler på tiltak som ville ha gjort det enklere å velge hvitt. Vi ser at regjeringen både legger bort slike enkle, men viktige tiltak og samtidig ikke gjør de store tingene som vi vet fungerer som å styrke arbeidstilsynet og arbeidskrimsentrene, sier nestleder i Arbeiderpartiet, Hadia Tajik.

Kritiserer somling

Statssekretær i kommunal og moderniseringsdepartementet, Lars Jacob Hiim (H), sier at forslaget ikke er lagt bort for godt, selv om pengene til prosjektet er tatt bort i revidert budsjett.

– Forslaget mottok ganske store motforestillinger under høringen. Det gjorde at vi bestemte oss for å ta et steg tilbake. Vi har nå satt ned et utvalg med ekspertise som skal se på både seriøsitetsregister og andre tiltak for å fremme seriøsitet, sier han.

Tajik mener det er en dårlig unnskylding for å ikke ha kommet lenger.

– Regjeringens forslag til seriøsitetsregister var kun en sammenstilling av eksisterende informasjon, og det ble bransjen lite imponert over og ønsket et register med mer substans. Framfor å gjøre det nødvendige politiske håndverket, blir registeret bare lagt bort. Det viser at regjeringen ikke tar sosial dumping spesielt alvorlig.

– Kan dere gjøre noe med dette i Stortinget, eller må man sitte i regjering for å få slike ting på plass?

– Vi kan prøve, og det vil definitivt være et prioritert område for oss i arbeidet med revidert nasjonalbudsjett. Men for å få gjennomført tiltak, hjelper det å sitte i regjeringen.

Hiim syns ikke noe om at Tajik hevder at de ikke tar sosial dumping på alvor.

– Jeg stusser litt over det. Utsettelsen kommer etter innvendinger fra bransjen, og det er viktig å ha en god prosess som kommer fram til tiltak som treffer. Det er å ta problemet på alvor, sier han.

Direktoratet for byggkvalitet administrerer i dag allerede en frivillig versjon av et seriøsitetsregister. Regjeringen har nå nedsatt et utvalg som

FAKTA

Seriøsitetsregister:

- I forslaget til revidert budsjett for 2018 trekkes prosjektene om å opprette et seriøsitetsregister for bedrifter i oppussingsmarkedet og om å lage en håndverkerportal.
- Regjeringen har i stedet satt ned et utvalg som skal se på saken i sammenheng med den allerede eksisterende og frivillige ordningen med sentral godkjenning for bedrifter i byggenæringen.
- Arbeiderpartiet kritiserer at regjeringen stanser prosjektene.

stanse arbeidet med seriøsitetsregister:

rim-tiltak

FORKASTET: Barne- og likestillings minister Linda Hofstad Helleland planla en håndverkerportal for bedrifter i oppussingsmarkedet. Nå legges prosjektet på is. FOTO: CHRISTOPHER OLSSØN

skal se på dette, samt et nytt seriøsitetsregister. Registeret skulle gjelde bedrifter i markedet for rehabilitering, ombygging og tiltak, det såkalte rot-markedet. Dette oppussingsmarkedet har en størrelse på omkring 150 milliarder kroner årlig. En mylder av små bedrifter gjør bransjen spesielt utsatt for skattesnusk og arbeidslivskriminalitet.

Tajik mener venstresida har bedre løsninger for å ordne opp i problemene.

– Sammen med de andre rødgrønne partiene har vi klart å tvinge fram nødvendige vedtak som sikrer større åpenhet om konkursryttere som utnytter arbeidsfolk og løper fra arbeidet sitt. Å få på plass flere slike tiltak som gjør det enklere å velge bort useriøse er viktig både for forbrukere og arbeidstakere.

I tillegg til et seriøsitetsregister, vil Tajik og Ap styrke arbeidstilsynet og få flere tverrfaglige arbeidskrimsentre.

– Vi har foreslått å øke bevilgningene til Arbeidstilsynet med 25 millioner kroner. Sogn- og Fjordane, Troms og andre deler av landet har ikke de tverrfaglig arbeidskrimsentrene, og det er for dårlig, sier hun.

Lars Jacob Hiim

Tom Erlend Skaug

Portalen ble aldri åpnet

Barne- og likestillingsdepartementet hadde ansvaret for å lage en håndverkerportal basert på seriøsitetsregisteret, og føler de er uskyldige i at prosjektet er strandet.

– Årsaken er rett og slett at vi ikke har dataene som det var planlagt at portalen skulle være bygd på. Seriøsitetsregisteret er Kommunaldepartementets ansvar, og sånn vi har forstått det, har de hatt problemer med å få tilgang på data for enkeltpersonforetak. De utgjør 65–70 prosent av markedet, og med så dårlig dekning ville ikke tjenesten oppfylt vårt mål om at forbrukerne skal få bedre informasjon om seriøse håndverksbedrifter, sier statssekretær Tom Erlend Skaug (H).

Skaug sier at departementet fortsatt mener en håndverksportal er en god idé og at de ønsker å lage tjenesten når det blir teknisk mulig.

– Syns du sjøl det er enkelt nok for forbrukere å finne håndverkstjenester?

– Jeg kan absolutt forstå at forbrukerne oppfatter det som krevende å sjekke seriøsiteten til aktørene, og det er derfor vi syns dette var en god idé. Selv om portalen ikke kommer nå, betyr ikke det at vi ikke gjør noe. Forbrukerrådet tilbyr allerede en god del tips, råd og informasjon om kjøp av håndverkstjenester. Den enkelte har et ansvar for å forsikre seg om at de kjøper fra seriøse aktører.

stiann@klassekampen.no

Reise bort i sommer?

Ta med deg Klassekampen på ferie.

Se hvordan du enkelt gjør det på
klassekampen.no/ferie

Foto: Cathrine Grøndahl

Hvem er fotograf Susanne Hætta når

KUNSTEN Å

SEG SELV: I dag trekker Susanne Hætta i samekofte når hun pynter seg. Til konfirmasjonen stilte hun i morens nordlandsbunad og var flau over det samiske. Fordi hun nektet å bli

hun ikke kan skrive og snakke samisk?

VÆRE SAME

plassert i kategorien same på skolen, lærte hun aldri språket godt.

IDENTITET: En ny generasjon samer bruker kunsten som våpen, i en tid der det å være samisk er både enklere og vanskeligere enn noen gang før.

Av Kristine Hovda (tekst) og Anniken C. Mohr (foto), Kautokeino
DOKUMENT

Hun står i kjelleren i det gamle huset, omgitt av uferdige skisser og malerier, gamle malingsspann og tjukke NOU-er. Dette er hennes vei inn.

– Jeg føler meg ikke helt hjemme, verken i det samiske eller det norske. Min rolle blir å være observatør. Det er kanskje derfor jeg trives så godt bak et kamera.

Vi er i den lille bygda Masi i Kautokeino kommune i Finnmark, sammen med fotokunstner Susanne Hætta. For et par år siden tok hun et radikalt valg: Hun sa opp den godt betalte jobben som informasjonssjef i Varanger Kraft for å tilbringe mer tid bak et kamera.

Hætta dokumenterer arbeidet til de samiske kunstnere som i sin tid gikk under navnet Masi-gruppa, og som holdt til i bygda Masi nord i Kautokeino kommune i fem år da Alta-aksjonen pågikk for fullt på slutten av 1970-tallet. Bildene av det nedlagte kollektivet stilles ut på Office for Contemporary Art (OCA) i Oslo, som en del av en pågående utstilling om Alta-aksjonen og tida etter.

I sin tid ble Masi selve symbolet for den samiske frihetskampen. Bygda var truet av oversvømmelse, men ble reddet av aksjonistene. I dag er jubelen dempet.

– Tidene forandrer seg. Reindriften trues, og gårdsbruk legges ned. Det finnes nesten ikke arbeidsplasser lenger, sier Are Turi, som viser rundt i bygget som i sin tid huset Masi-gruppa.

Han er sønn av Trygve Lund Guttormsen, den nylig avdøde kunstneren som satte i gang den første Alta-aksjonen i 1970, og som senere tok initiativ til kunstnerkollektivet i Masi. Turi har nøklene til det gamle huset og ser til det med jevne mellomrom. Han har bodd her oppe nesten hele livet, uføretrygdet på grunn av dårlig psykisk helse.

Hadde han vært arbeidsfør, hadde det ikke vært så mye enklere. Alta-aksjonen reddet Masi fra oversvømmelse, men ikke fra press om stordrift og effektivisering av landbruket.

Same uten språk

I nabohuset til det gamle kunstnerkollektivet holder Ellen Turi Guttormsen til, enken til den avdøde kunstneren og mor til Are. Ellen har tatt på seg kofte og lue i dag, slik hun pleier når hun skal ut og reise. Snart kommer drosja som frakter henne til Kautokeino, hvor hun skal tilbringe den neste uka på eldresenteret. Ikke at det ikke finnes et eldresen-

SAMER I KAMP

- Alta-saken var en politisk konflikt gjennom store deler av 1970-tallet, hvor samiske interesser og miljøverninteresser gikk mot en storskala vannkraftutbygging i Indre Finnmark.
- En av planene var å demme opp den samiskspråklige bygda Masi. Den ble til slutt varig vernet i 1973.
- Et kunstkollektiv ble et samlingspunkt for aktivistene i Masi. I dag dokumenterer fotokunstner Susanne Hætta kunsten fra den gang.
- Selv er hun del av et fire år gammelt kunstkollektiv i Kautokeino lenger sør, hvor 16 kunstnere er aktive. Mange er opptatt av truslene mot det samiske folket, og flere er representert på utstillingen «La elva leve» på OCA i Oslo, som dokumenterer kunstens rolle i Alta-aksjonen og nå.

DOKUMENTASJON: Susanne Hætta tar bilder i det fraflyttede kunstnerkollektivet i Masi, nord for Kautokeino. Are Turi, sønn av grunnleggeren av kollektivet, viser rundt.

«Jeg ville at barna mine skulle oppleve

DOKUMENT
... å være same

ter i Masi. Kommunen har bare ikke råd til å drifte det.

– Det er en skam, det må du gjerne skrive i avisa, sier Guttormsen.

Hun kommer fra Masi, har tilbrakt hele livet her, oppfostret sju barn og jobbet som lærer. Ektemannen vokste opp i Alta og på Nesodden utenfor Oslo. Han lærte aldri samisk hjemme, og derfor snakket ekteparet norsk seg imellom. Så mens Ellen Turi Guttormsen var på skolen og lærte opp andre barn i samisk, lærte hennes egne barn bare norsk.

– Jeg er veldig lei meg for at jeg var så dum. At jeg ikke skjønte at jeg måtte lære barna mine samisk, sier hun.

På den tida tenkte man at barn ikke var i stand til å lære to språk samtidig. Ellen Turi Guttormsen tenkte ikke at det var viktig å kunne samisk. Ikke før sønnen Are begynte på skolen og havnet utenfor fellesskapet med de andre barna. Og senere, da han dro til Alta og begynte på gymnaset og fikk sin samiske identitet rett i fleisen. Det ble tøft å være same i Alta – og enda tøffere å være same uten eget språk.

Det ringer på døra. Drosja er ankommet, og Susanne Hætta hilser Ellen adjø.

– Jeg kommer tilbake senere i sommer, sier Hætta.

Overvåket og mobbet

Susanne Hætta har en egen motivasjon for å dokumentere Masi-gruppas arbeid. Faren hennes er den gamle pressemannen og forfatteren Odd Mathis Hætta, som fulgte Alta-aksjonen tett. Hun fikk som liten jente være med til aksjonsleirene som ble bygget ved anleggveiene og møtte folk sammen med faren. Og hun var ofte redd, særlig når hun så på tv at politiet kom og hentet folk.

– Folk var veldig sinte. Jeg skjønte at det å være samisk ikke nødvendigvis var en bra ting. Det er ikke så lett å skjule seg fra det samiske, når du har et etternavn som mitt.

Hætta-navnet er et kjent samisk navn, også for norske myndigheter.

> *«Det er ikke så lett å skjule seg fra det samiske, når du har et etternavn som mitt»*
>
> SUSANNE HÆTTA

For noen år siden fikk familien det endelig bekreftet: Telefonen hjemme ble overvåket gjennom 30 år. Staten mistenkte at Odd-Mathis Hætta var en samisk geriljaleder som skulle starte et folkeopprør og opprette en egen, samisk stat.

– Hvordan kan jeg være lojal mot det norske, når Norge ikke er lojal mot oss, spør hun.

Under årets 17. mai-feiring skal Susanne Hætta ikle seg sin fineste kofte og vifte med det samiske flagget. Det er ingen selvfølge.

Hun husker de stygge blikkene og kommentarene fra da hun var liten, da folketoget passerte familiens hus i Alta og hun sto pyntet i samekoften sin. Hun husker hvordan det var å reise seg midt i norsktimen og forlate de andre barna, som den eneste i klassen. I tredje klasse nektet Susanne å ha mer samiskundervisning. Blikkene og de stygge ordene fra andre elever er fortsatt vondt å tenke på.

– Først i voksen alder skjønte jeg at halve klassen egentlig var samer, de også. De hadde bare fått norske etternavn.

Trendy identitet

Susanne Hætta tilhører en familie av fastboende samer fra Kautokeino-området, som drev med småbruk og utmarksnæring. De fleste samer i Norge har norskklingende etternavn, men samene i Kautokeino slapp unna den harde fornorskingspolitikken fra 1902, da alle samer måtte skifte til et norsk etternavn.

– Det var omtrent bare her myndighetspersonene var så «slappe» at folk ikke behøvde å skifte navn, forklarer Susanne Hætta.

Da faren var ung, dro han fra Kautokeino til kysten for å studere. Han møtte en norsk kvinne og giftet seg med henne. Susanne Hætta vokste opp i Alta, et sted der man fortsatt kan bli truet på byen for å gå med kofte. Hun konfirmerte seg i morens nordlandsbunad og lot kofta ligge innerst i skapet. I dag snakker hun lite samisk. Det skaper problemer for hennes vei inn i det samiske samfunnet.

For blant samene foregår det også en kamp om hvem som skal få lov til å kalle seg samer, i en tid der stadig flere melder seg inn i det samiske manntallet, og antall barn som får samiskundervisning eksploderer ute ved kysten. Blant unge er det samiske blitt stuerent, nærmest trendy, særlig i de større byene.

Norske samer flest bor i Oslo. Men få av dem snakker språket. Enda færre er en del av en reindriftfamilie. Av de mellom 40.000 og 60.000 samene i Norge er det bare litt over 3000 som driver med rein, fordelt på rundt 1000 årsverk. Det anslås at to tredeler av norske samer ikke kan snakke samisk. Hvor langt ut kan de samiske fellesskapsarmene strekke seg?

På årsmøtet i Samisk Forfatterforening, der Susanne Hætta er medlem, ble det nylig vedtatt at man må skrive på samisk for å være med.

– Jeg har fått oversatt flere av mine bøker til samisk, så vedtaket rammer ikke meg. Men det føles veldig ekskluderende. Hva med alle samene som

SAMISK ARV: Ellen Turi Guttormsen er enken etter Trygve Lund Guttormsen, kunstneren som satte i gang den første Alta-aksjonen i 1970 og som senere tok initiativ til kunstnerkollektivet i Masi.

hvordan det er å være en majoritet»

ANNE MERETE GAUP

bor ved kysten, som ikke snakker samisk fordi de ble ofre for fornorskingspolitikken?

Like etter middagen på årsmøtet gikk hun på hotellrommet og skrev et flammende leserinnlegg.

– Det norske uttrykket «den som tier, samtykker» er omvendt på samisk. En same som tier, er så rasende at han eller hun holder munn. Men denne gangen kjente jeg at jeg måtte gjøre noe. Vi må slutte å ødelegge for oss selv.

Same med norsk pass

I Oslo, et par uker tidligere, møter vi kunstneren Maret Anne Sara på Oslo S. Hun har vært på åpningen av utstillingen på OCA, der både hun og Susanne Hætta stiller ut. Sara er initiativtakeren til et nytt kunstkollektiv, kalt Daiddadallu, som ble startet i Kautokeino i 2014, Her er også Susanne Hætta medlem. Selv er hun kanskje den mest profilerte samiske kunstneren i verden akkurat nå. Et av hennes verk ble utstilt på verdens viktigste mønstring for samtidskunst, Documenta 14 i Kassel i fjor. Kunstverket «Pile ó Sápmi» viser 400 hodeskaller av rein, skutt med pistol midt i pannen. Det viser til den amerikanske bøffelmassakren på 1800-tallet, der en nærmest utryddelse av bøffelen var et strategisk vedtak for å slå beina under den amerikanske urbefolkningen. Maret Anne Sara vil løfte fram overgrepene den norske staten fortsatt påfører det samiske folket.

– Hvordan håndterer du det å være norsk i alt dette?

REDDET? Kunstkollektivet i Masi har fortsatt bilder liggende fra da det var sentrum for protestene mot Alta-utbyggingen. Bygda ble reddet, men trues nå av fraflytting.

– Jeg er ikke norsk. Jeg er samisk, men jeg har norsk pass fordi Norge vant okkupasjonen over landet hvor min familie kommer fra, sier Sara.

Hun mener at Alta-aksjonen banet vei for en norsk symbolpolitikk som ikke har gjort annet enn å gi Norge et falskt skinn av toleranse. For hva hjelper det med en urfolkskonvensjon og et sameting, når staten eksproprierer stadig mer beitemark, manipulerer lovverk for å kneble samisk reindrift samtidig som Sametinget ikke har noe reell politisk makt, spør hun.

Den 5. april i år kritiserte FN Norge for manglende oppfølging av Urfolkskonvensjonen. FN er bekymret for samenes menneskerettigheter. Organisasjonen er bekymret for vold mot kvinner og jenter i samiske samfunn, hatefulle ytringer og hatkriminalitet mot samer, diskriminering og mangelfull språkopplæring. Og ikke minst er FN bekymret for manglende oppfølging av samenes rett til bruk av landområder og naturressurser. Nylig påla staten reineierne å slakte ned store deler av reinflokkene, etter påstander om at reinen får for lite mat på vidda. Reindriftssamene selv svarer med at reinens vekt varierer år for år, at beitemarkene skrumper inn og at de stadig må kjempe for å beholde beitemarkene de allerede har tilgang på. Kampen om vidda handler om gruvedrift, veiutbygging, vindmølleparker og kraftanlegg. Men også om naturvern. Og kanskje viktigst av alt i denne sammenheng: Reindriftas framtid er et spørsmål om den samiske kulturens identitet og framtid.

– Jeg bor i et land som er okkupert. Som styres helt uten viten om våre behov eller vilje til å lytte til oss, sier Maret Anne Sara.

– Det kjenner jeg på hver dag.

Kjønnskamp på vidda

To mil fra Masi ligger Kautokeino, som kan oversettes med «midtveis». Bygda ligger midt mellom Alta og Karasjok og har fra gammelt av vært et møtested for det samiske folket. Like ved høyskolen, i det gamle sykehuset, vegg i vegg med eldresenteret, arbeidskontoret og brukthandelen, holder 16 kunstnere til, i kunstkollektivet Daiddadallu.

I likhet med Masi-kollektivet er mange av de samiske kunstnerne her i Kautokeino politisk engasjerte. Noen kjemper mot nedslakting av rein. Andre mot kjønnsdiskriminering innad i det samiske miljøet. Andre for retten til å kalle seg samer. Noen for retten til å bli sett på som noe mer enn samer.

I dag er mange av kunstnerne ute på oppdrag. En av dem som er på kontoret, er nykommeren Anne Merete Gaup. Hun kom flyt-

«Den samiske reindriften er satt i et statlig system som bare verdsetter mannens tradisjonelle oppgaver»

ANNE MERETE GAUP

DOKUMENT
... å være same

tende tilbake til hjembygda fra Karasjok for noen måneder siden.

– Jeg ville at barna mine skulle vokse opp og oppleve hvordan det er å være en majoritet. Det gir deg en selvtillit du ikke har hvis du vokser opp som same et annet sted enn Kautokeino, sier hun.

Her på Daiddadallu er det både norsk- og samiskspråklige samer. Det er ikke noe problem. Anne Merete Gaup har stor sympati for Susanne Hættas kamp for å bli en akseptert del av det samiske. Hun har vokst opp som nomade, vinterhalvåret på vidda i Kautokeino og sommerhalvåret på kysten.

– Jeg utdannet meg til filmskaper fordi det er en livsstil som til tider kan ligne på reindriftslivsstilen. Jeg trives best i det frie, både i naturen og ellers i livet. En filmskaper er en som har mulighet til å være fri i sjelen.

Gjennom filmene sine arbeider Gaup med samiske spørsmål sett fra innsiden av miljøet. Hun har laget filmer om forhistoriske abortmetoder, om vold mot kvinner, om hvordan dagens reindriftspolitikk splitter familier Nå jobber hun med et manus på en skrekkfilm om samisk mytologi, som har blitt brukt til å kamuflere vold mot barn. Gaup er opptatt av kvinner og barns rettigheter i det samiske samfunnet og forteller at kvinner tradisjonelt har hatt en sterk rolle. Men Gaup sitter med et indre dilemma.

– Jeg vil at det opprinnelige reindriftsamiske samfunnet og levesettet skal bestå, men jeg vet ikke om jeg vil kjempe for det systemet som er idag, et næringssystem som selv utsletter den samiske reindriftens opprinnelige levesett og kultur, og i tillegg systematisk diskriminerer kvinner.

Mennene tok over

Anne Merete Gaup forklarer at Reindriftsloven av 1978 brøt inn i den tusenårige lange storfamilietradisjonen til samene og gjorde det slik at retten til å drive med rein tilfaller den som gjeter reinen. Etter tradisjonen er det som oftest mannen.

– De statlige støtteordningene har endret den samiske reindrifta fra et levesett for hele familier, til noe som kan ligne på en enkeltmannsbedrift som skal masseprodusere råvarer for konsumentsamfunnet.

Spesielt kvinners posisjon i reindriften er endret, forklarer Gaup.

– I dette statlige enkeltmannsforetak-systemet er det kun noen oppgaver som er av verdi, altså å gjete reinen og produsere mest råvare for mersalg. Oppgaver som overføring av språk og fagkunnskap til neste generasjon, organisering av økonomi og husholdning, tilberedning og bevaring av mat, Duodji, altså samisk brukshåndverk som tilvirking av klær og utstyr, kort sagt det meste som tradisjonelt har vært kvinners oppgaver, er helt borte fra det statlige støttesystemet.

Hun fortsetter:

– Jeg har vokst opp i et en verden hvor den samiske reindriften er satt i et statlig system som kun verdsetter mannens tradisjonelle oppgaver. Det er først nå i voksen alder at jeg forstår at dette er et statlig godkjent system som diskriminerer kvinner i all høyeste grad. Jeg har problemer med å forstå hvordan det reindriftssamiske samfunnet kan ha latt dette skje. Hvordan kan et helt samfunn forkaste alt deres kvinnelige formødre har gjort for dem i alle tider?

Hun holder inne litt.

– Men jeg trives ikke så godt med å snakke politikk. Min oppgave er å lage filmer.

På nabokontoret holder kunstnerparet Per-Josef Idivuoma og Lisa M. Kristensen til. Idivuoma kommer fra en liten samisk bygd like over grensa. Familien hans er reindriftsamer. Kristensen kommer fra Kautokeino. De møttes da han kom til høyskolen for å studere og har bodd i Stockholm de siste årene.

– Hva vil det si å være samisk kunstner? Vi tilhører nok de kunstnerne her oppe som ønsker å jobbe med alle mulige temaer. Ikke nødvendigvis ting som handler om det samiske, sier Kristensen.

Fortsatt i krig

Kjører en videre innover vidda fra Kautokeino og blunker på feil sted, risikerer en å gå glipp av det stedet i verden hvor Susanne Hætta kjenner seg aller mest som hjemme. Det er huset til tantene i den bittelille bygda Siebe, en bygd med elleve innbyggere. Herfra måtte Susannes besteforeldre rømme hals over hode med barna da tyskerne satte fyr på stedet i 1944. Faren til Susanne var bare et spedbarn. Da de returnerte, måtte alt bygges opp fra grunnen. Med tyskernes branner forsvant det meste av samiske kulturminner. Et av få minner er de vevde skallebåndene til Susannes bestefar, som trolig er over 100 år gamle. Skallebåndene ble gravd ned og gjemt før familien flyktet. Etter krigen skulle det samiske glemmes. Norge skulle bli én nasjon og ett folk.

– Jeg feirer ikke 17. mai, sier Brita Ellen Hætta.

Tantene til Hætta feirer ikke frigjøringsdagen 8. mai heller.

– Hvorfor skal vi det? Jeg ser ikke noen samiske flagg, bare norske. Da er vi samer kanskje fortsatt i krig, da, sier søsteren Solveig Kristine Hætta.

Tidligere i dag var tantene en tur i Finland og handlet. For dem er Sapmi hjemlandet. Norge er en grense de forholder seg lite til. Helst vil de være i fred, sitte i den selvbyggede lavvoen de røyker reinkjøt-

PÅ VIDDA: Anne Merete Gaup bærer ut reinsdyrskinn for å ha rundt bålet hun skal tenne opp

MØTTES I KAUTOKEINO: Kunstnerparet Per-Josef Idivuoma og Lisa M. Kristensen.

utenfor hjemmet sitt rett utenfor Kautokeino. Hun utdannet seg til filmskaper fordi det på mange måter minner om livet på vidda.

LANGS VEIEN: Uansett hvor du kjører i Kautokeino-området, møter du på rein.

BRUDD: Anne Merete Gaup mener staten har brutt opp det samiske matriarkatet.

ARKIV: Den gamle journalisten Odd Mathis Hætta er faren til fotokunstner Susanne Hætta. Han har samlet nesten alle bøker som kom ut på samisk i det forrige århundre.

DOKUMENT
... å være same

tet i, fiske i elva. Det er mye sik og gjedde her. Og et yrende fugleliv.

– Se her, sier Solveig Kristine Hætta.

Hun rekker fram søljen som er nypusset og blank. Klar til nasjonaldagsfeiringen. På baksiden står det inngravert hennes eget navn, søljen går i arv.

– Men du må ikke gå uten sjalet. Jeg skal hjelpe deg å feste det så det blir pent, sier hun.

Tantebarnet Susanne stiller seg midt i stua med kofta på. Den eldre kvinnen fester møysommelig det tjukke sjalet med sikkerhetsnåler og søljer. Til slutt blir det pent. Hun stiller seg ute langs veggen, til ære for fotografen. Lufta er klar, fortsatt med et drag av frost. Men sola har begynt å varme.

Aller helst skulle Susanne Hætta flyttet hit, hun også. Tre barn hjemme i Vadsø gjør det umulig akkurat nå.

– Det er en helt egen ro her. Jeg kjenner at jeg slapper av.

TANTEBESØK: Det stedet Susanne Hætta føler seg aller mest hjemme, er hos tantene Brita Ellen Hætta og Solveig Kristine Hætta i bygda Siebe. De feirer verken frigjøringsdagen eller 17. mai.

«Jeg er ikke norsk. Jeg er samisk»

MARET ANNE SARA

Rase og rettigheter

På vei tilbake til flyplassen drar vi innom Susanne Hættas barndomshjem. Foreldrene er hjemme. I kjelleren har Odd Mathis Hætta samlet et eksemplar av de fleste bøker som er utgitt på samisk i hele det forrige århundre. Han er bekymret for utviklingen i debatten om det samiske.

– Stadig flere snakker om det samiske som om det var en egen rase. Man snakker om DNA-testing og arvemateriale, sånt jeg trodde man gjorde seg ferdig med på 1930-tallet. Å være samisk er ikke en rase, det er en kultur, sier han.

Hætta mener det er meningsløst å studere slektshistorie for å finne ut hvor mange prosent samisk man er. Slike tanker skaper etniske konflikter mellom nordmenn og samer. Han mener at Sametinget og samiske jurister er mest opptatt av rasespørsmål og kampen om hegemoniet over naturressurser i Nord-Norge og Trøndelagsfylkene.

– Denne diskursen har dreid seg over til å handle om rettigheter. Man ønsker å tilhøre en rase for å kunne si at man har rett på det ene og det andre. Men rettighetene handler om at man har drevet reindrift på et område over lang tid, ikke at man er samisk. Dersom Alta-aksjonen hadde skjedd i dag, hadde vi aldri fått etablert samene som et eget urfolk. De fleste samer i dag er så assimilert inn i den norske kulturen at vi ikke lenger kan snakke om et eget folk. Samene er ikke et lidende og undertrykt folk. For eksempel har de fleste stortingsrepresentanter fra Finnmark ved de siste stortingsvalg vært innskrevet i samemanntallet. Over halvparten av ordførerne i fylket er i samemanntallet. Dette er folk med høy prestisje og høye gasjer, sier han.

Hætta viser til ILO-konvensjonens paragraf 169, der det anmerkes at urfolk er folk som har beholdt «alle eller noen av sine religiøse, sosiale, politiske og økonomiske tradisjoner».

– Dersom du har levd i den norske kulturen i fire-fem generasjoner og verken besteforeldrene, foreldrene dine eller du selv snakker samisk, er du ikke lenger en del av det samiske folket, mener jeg. Det er ikke blod eller rase som konstituerer et språk og en kultur, men en historisk enhet av folk med felles skjebne og felles interesse over generasjoner, sier han.

Språket som forsvant

Den gamle journalisten er opptatt av å bevare den samiske kulturen gjennom språket og lage nye samiske ord. Han skriver bøker om samisk historie og religion. Så hva tenker han om at datteren selv ikke snakker samisk?

– Nei, det var naturlig, det. Det var jo ingen andre i nærområdet som snakket samisk. Vi bodde jo her, midt i det norske. Men barna hennes lærer samisk.

Han tenker.

– Jeg forsto at hun ble mobbet på skolen for at hun var same. Jeg prøvde å lære henne å ta igjen. Se her, sa jeg til henne. Du må slå rett på.

Han viser med knyttneven.

– Ikke sånn i siden, men midt i magen. Da slutter de å plage deg.

kristineh@klassekampen.no
annikenm@klassekampen.no

Moldau

med Český Krumlov

Vi bor i UNESCO-byen Český Krumlov

Bli med til den sjarmerende byen Český Krumlov, der vi opplever det vakreste av Tsjekkia, et land der fint bevarte hyggelige middelalderbyer ligger på rekke og rad.

Vi bor midt i den UNESCO-vernede byen, som nesten utelukkende består av middelalderhus langs elva Moldau, som snor seg gjennom byens sentrum. Vi skal dessuten oppleve middelalderbyen Třeboň, der noe av Europas første dambruk fra 1500-tallet oppstod. Her besøker vi også middelalderbryggeriet Regent.

AVREISE FRA OSLO 16. SEPTEMBER 2018.
AVREISE FRA BERGEN 3. SEPTEMBER 2018

5 DAGER FRA KUN KR 6.995,-

ALT DETTE ER INKLUDERT:

- Fly Oslo / Bergen - Praha t/r
- Transfer flyplass-hotell t/r
- Alle skatter og avgifter
- 4 netter på Hotel Bellevue****
- 4 x frokost
- 2 x lunsj
- 2 x middag med øl eller vin
- Byvandring i Třeboň
- Bryggeribesøk
- Båttur på Donau
- Lunsjcruise på Moldau i Praha sentrum
- Besøk i Linz
- Norsktalende reiseleder

Les mer og bestill på www.vitusreiser.no
eller ring 915 09215 (mandag-fredag kl. 8.30-15.30)
Besøksadresse: Bildøyvegen 11a, 5353 Straume

Medlem av RGF dk

Vitus
REISER FOR VOKSNE

Mari Eifring (redaktør)
Eirik Grasaas-Stavenes | Sissel Henriksen | Peter M. Johansen
Yohan Shanmugaratnam | Yngvild Gotaas Torvik | Amal Wahab
utenriks@klassekampen.no

UTENRIKS

FOTO: VINCENT THIAN, AP/NTB SCANPIX

DAGENS TALL:

230 mill.

Politiet i Malaysia opplyser at det er funnet kontanter til en verdi av over 230 millioner kroner hjemme hos tidligere statsminister Najib Razak. Najib er under etterforskning for korrupsjon og anklages for å ha tappet det statlige 1MDB-fondet for nærmere 5,7 milliarder kroner. ©NTB

Stilles til ansvar for nedskyting

Nederland og Australia kommer til å stille Russland og president Vladimir Putin (bildet) til ansvar for nedskytingen av et Malaysia Airlines fly over Ukraina 17. juli 2014, opplyser Nederlands regjering. Alle de 298 som var om bord i flyet mistet livet i ulykken. De fleste av dem nederlendere. Granskingen av katastrofen har pågått i tre og et halvt år. ©NTB

Medvind for rød blokk i Danmark

Opposisjonspartiene seiler i medvind i Danmark og ville ha sikret seg regjeringsmakten dersom det var valg nå. Socialdemokraterne har 26,5 prosent av velgerne i ryggen, viser Ritzaus vektede gjennomsnitt av de siste 15 meningsmålingene. Den røde blokken får til sammen 51 prosent oppslutning. Det ville gitt 92 representanter. ©NTB

FOTO: FRANCISCO SECO, AP/NTB SCANPIX

DAGENS NAVN:

Mariano Rajoy

Statsminister Mariano Rajoys allierte, sentrumspartiet Ciudadanos, ber om nyvalg i Spania etter at partiet PSOE fremmer mistillitsforslag mot Rajoy. Ciudadanos trekker støtten til Rajoys regjering, men vil motsette seg mistillitsforslaget. Rajoys høyreparti Partido Popular står midt i en omfattende korrupsjonssak som til nå har sendt 29 partitopper, forretningsfolk og deres ektefeller i fengsel. ©NTB

Palestina trenger en ny bevegelse som Gaza vel

NY BEVEGELSE: – Den politiske prosessen er en blindgate, sier palestinske Jamal Juma fra Stop the Wall. Situasjonen på Gaza vekker derimot håp om nytt engasjement.

FAKTA

Gaza:

- Israels høyesterett avviste i går krav fra israelske og palestinske menneskerettsgrupper om at militæret stanser bruken av dødelig makt under Gaza-protester.
- Justitiarius Esther Hayut støtter myndighetene i at demonstrantene er del av «væpnet konflikt» mellom Israel og Hamas.
- FNs høykommissær for menneskerettigheter, Zeid Ra'ad Al Hussein, mener at Israels bruk av makt er gjennomgående uproporsjonal.

PALESTINA

Av Peter M. Johansen (tekst) og Marthe Amanda Vannebo (foto)

– Å hevde at folk er styrt av Hamas, er å anse at folk ikke kan tenke, ikke ønsker å ha noe å si og ikke har menneskelige følelser.

Jamal Juma, koordinator for den palestinske grasrotkampanjen Stop the Wall og sentral i Popular Resistance Committees, er rett ut forbannet over påstandene om at det er Hamas som driver fram demonstrasjonen i Gaza hver fredag.

– Dette er den verste formen for avhumanisering som ikke tar inn over seg hvilken situasjon folk i Gaza har levd i under den elleve år lange beleiringen og tre bombekriger. Det ikke tar høyde for den politiske utviklingen som har skjedd i Palestina etter at president Donald Trump skreiv under på å flytte USAs ambassade til Jerusalem, sier Juma.

Verre i Gaza

– Se på de lidelsene som folk i Gaza har gått gjennom, og hvilken situasjonen de befinner seg i. Alt har blitt verre. Det har ikke knekt dem, de står oppreist. Det er slik en bør se på folket i Gaza, som frihetskjempere.

– Den er revolt mot beleiringen og setter den palestinske frigjøringskampen tilbake på rett spor. Den må ses i sammenheng med palestinernes kamp for rettigheter og rettferdighet som vi alle streber etter, sier Juma, på snarvisitt i Oslo.

Europas ansvar

Israel gikk i går til angrep på EU for å gi økonomiske bidrag til ikke-statlige organisasjoner som støtter den internasjonale BDS-kampanjen (boikott, deinvesteringer, sanksjoner). Det israelske departementet for strategiske saker og offentlig diplomati har blinket ut Norsk Folkehjelp som angivelig fikk 1,76 millioner euro av EU i 2016 av totalt fem millioner euro som departementet har kartlagt i sin 40 sider lange rapport.

– Europa har et stort og særskilt ansvar for å stå opp mot hva USA gjør for å ødelegge det internasjonale samfunnet som er bygd opp etter andre verdenskrig på alle mulige måter, mener Juma.

Neste trekk fra Trump kan bli å anerkjenne annekteringen av Golanhøydene, tror han.

– Europa kan ikke unndra seg å stå opp for folkeretten og Palestinas rettigheter, mot USA og Israel som skyver oss mot nye kriger i Midtøsten. Å støtte opp om Israels narrativ, hjelper ikke freden i regionen. Om de fortsatt tror på tostatsløsningen, må de stå opp for hva de faktisk mener.

Juma ser USAs brudd med Iran-avtalen som en advarsel.

– Europa bør være de fremste til å skjønne at det internasjonale systemet faller fra hverandre, med menneskerettigheter, folkeretten og FN-resolusjoner.

– Vi palestinere har betalt prisen for hva europeerne har gjort i Palestina gjennom forrige århundre. Og vi gjør det fortsatt i dag.

Krever rettigheter

Etter at Israel vraket de siste forhandlingene under USAs utenriksminister John Kerry i april 2014 ved ikke å løslate den fjerde gruppen med palestinske fanger, har diskusjonen gått i palestinske kretser om den videre strategien.

Stadig flere har lagt vekt på at kampen må innrettes mot å slåss for palestinske rettigheter internasjonalt, heller enn å satse på anerkjenning av Palestina i en tostatsløsning som stadig færre palestinerne har noen tro på.

– BDS er en del av denne innretningen på rettigheter og rettferdighet. Vi prøver å omformulere spørsmålene fordi det kan bringe palestinerne sammen. Det er vår tilnærming, påpeker Juma.

– Anerkjenn og stå opp for våre rettigheter, oppfordrer og utfordrer han.

– Når vi har oppnådd dette, kan vi begynne å snakke om hva slags stat.

Folkelig motstand

Vestbredden står sammen med folk i Gaza. Hver fredag er det demonstrasjoner minst 30 steder på Vestbredden.

– Det springer håp ut fra Gaza. Folk involverer seg i den folkelige motstanden, Po-

kan hente inspirasjon fra folk i Gaza, mener Jamal Juma:

kker nytt håp

ADVARER: USA ødelegger det internasjonale systemet, mener Jamal Juma.

pular Resistance, som startet med den første intifadaen da alle gikk ut i gatene.

Juma understreker at situasjonen er svært forskjellig etter Oslo-avtalen, opprettelsen av selvstyremyndighetene (PA) og sikkerhetsordningen med den israelske hæren.

– Oppskriften er forhandlinger, holde ro og orden, mer kolonisering.

Det har vært flere tilløp til en tredje intifada – i 2011 under «den arabiske våren», i 2012 under bombingen av Gaza, og konflikten rundt Haram ash-Sharif.

Ungdomsintifadaen i 2014–2015, som sprang ut fra Jerusalem, varte noen måneder. Partiene klarte eller ville ikke gi den ledelse og retning, mener Juma.

– Nå har vi Gaza. Den politisk prosessen er i en blindgate fordi ledelsen har gamblet på forhandlinger og håp om internasjonalt press på Israel. Intifadaen skulle føre til palestinsk samling, men svakheten til de politiske partiene maktet det ikke.

– Nå står vi stedet overfor at Palestina-spørsmålet blir likvidert. Det gamle systemet har feilet. Det er ikke lenger i stand til å lede den palestinske kampen. Det krever en ny bevegelse som kan ta ledelsen i den folkelige motstanden og hente inspirasjon fra folk i Gaza, mener Jamal Juma.

peterm@klassekampen.no

GO FIGURE!
Festival for figurteater og visuell scenekunst i Oslo
Internasjonale suksessforestillinger nå i Oslo!
5.–9. juni 2018
Trikkestallen, Oslo Nye Teater og Sentralen
Billetter kjøpes på TicketCo.no - GoFigure ▪ Facebook: www.facebook.com/GoFigureFestival

Kvinner i land i sør hardest rammet av helsefa

Færre kvinner

FÆRRE: Antall dødsfall på grunn av abort er mer enn halvert fra 2008 til 2018.

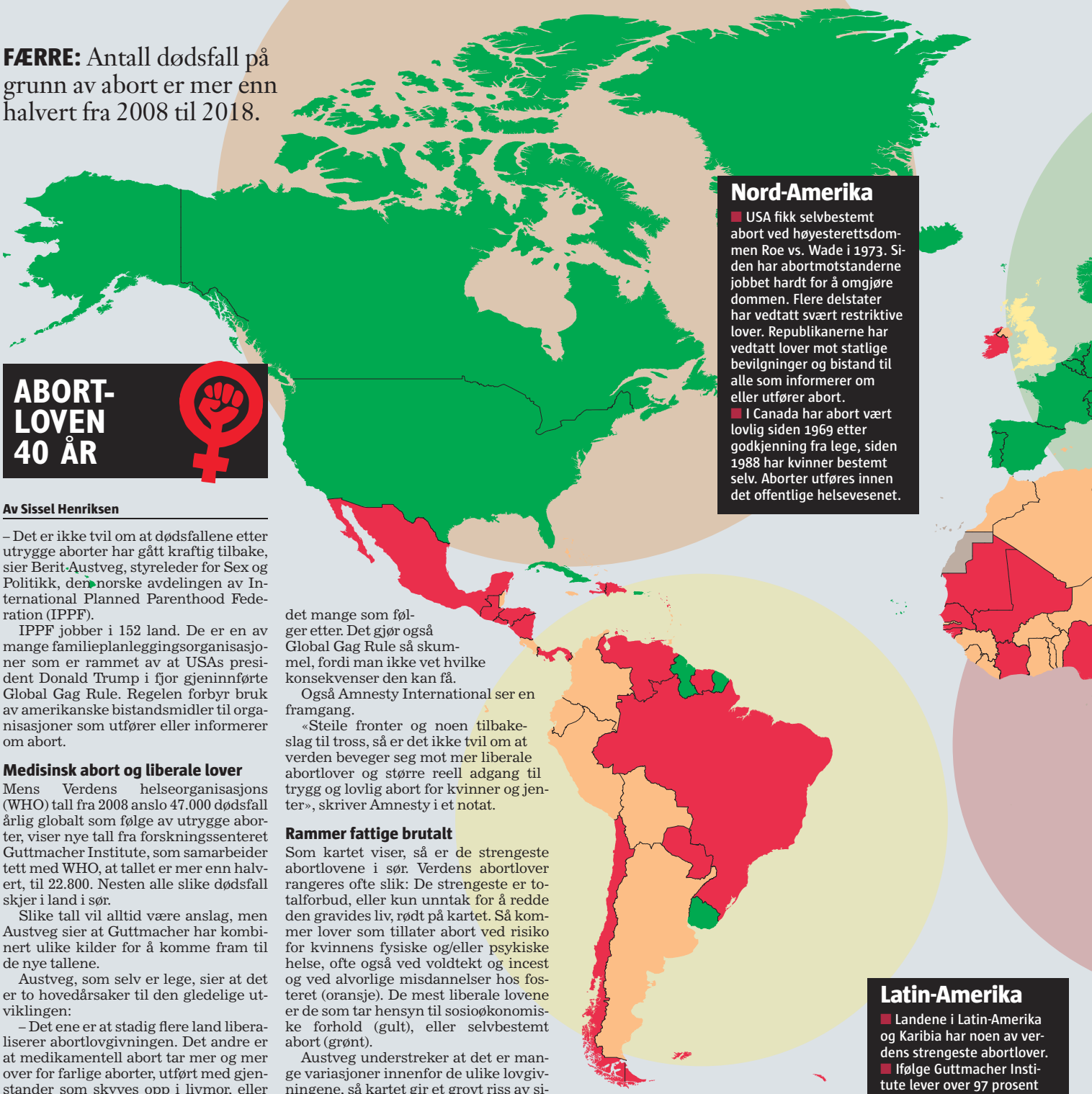

Nord-Amerika

- USA fikk selvbestemt abort ved høyesterettsdommen Roe vs. Wade i 1973. Siden har abortmotstanderne jobbet hardt for å omgjøre dommen. Flere delstater har vedtatt svært restriktive lover. Republikanerne har vedtatt lover mot statlige bevilgninger og bistand til alle som informerer om eller utfører abort.
- I Canada har abort vært lovlig siden 1969 etter godkjenning fra lege, siden 1988 har kvinner bestemt selv. Aborter utføres innen det offentlige helsevesenet.

Latin-Amerika

- Landene i Latin-Amerika og Karibia har noen av verdens strengeste abortlover.
- Ifølge Guttmacher Institute lever over 97 prosent av regionens kvinner i fruktbar alder i land med strenge restriksjoner på abort.
- Seks land i regionen har totalforbud mot abort, mens ni andre tillater abort bare når kvinnens liv er fare.
- Bare Cuba, Uruguay, Guyana og noen områder i Mexico har selvbestemt abort. I Argentina er en lov om selvbestemt abort under behandling i parlamentet.

ABORT-LOVEN 40 ÅR

Av Sissel Henriksen

– Det er ikke tvil om at dødsfallene etter utrygge aborter har gått kraftig tilbake, sier Berit Austveg, styreleder for Sex og Politikk, den norske avdelingen av International Planned Parenthood Federation (IPPF).

IPPF jobber i 152 land. De er en av mange familieplanleggingsorganisasjoner som er rammet av at USAs president Donald Trump i fjor gjeninnførte Global Gag Rule. Regelen forbyr bruk av amerikanske bistandsmidler til organisasjoner som utfører eller informerer om abort.

Medisinsk abort og liberale lover

Mens Verdens helseorganisasjons (WHO) tall fra 2008 anslo 47.000 dødsfall årlig globalt som følge av utrygge aborter, viser nye tall fra forskningssenteret Guttmacher Institute, som samarbeider tett med WHO, at tallet er mer enn halvert, til 22.800. Nesten alle slike dødsfall skjer i land i sør.

Slike tall vil alltid være anslag, men Austveg sier at Guttmacher har kombinert ulike kilder for å komme fram til de nye tallene.

Austveg, som selv er lege, sier at det er to hovedårsaker til den gledelige utviklingen:

– Det ene er at stadig flere land liberaliserer abortlovgivningen. Det andre er at medikamentell abort tar mer og mer over for farlige aborter, utført med gjenstander som skyves opp i livmor, eller ulike gifter. Det blir stadig mer kjent at en kan framkalle temmelig trygge aborter med medikamenter som de fleste steder er lett tilgjengelige, sier hun, og understreker at det viktige nå er at det går framover og at man har funnet de riktige virkemidlene for å få ned dødstallene.

Austveg krysser fingrene for at ikke anti-abort-politikken til USA skal føre til en reversering av den positive trenden.

– Dessverre er det jo ofte slik at når verdens mektigste land sier noe, så er det mange som følger etter. Det gjør også Global Gag Rule så skummel, fordi man ikke vet hvilke konsekvenser den kan få.

Også Amnesty International ser en framgang.

«Steile fronter og noen tilbakeslag til tross, så er det ikke tvil om at verden beveger seg mot mer liberale abortlover og større reell adgang til trygg og lovlig abort for kvinner og jenter», skriver Amnesty i et notat.

Rammer fattige brutalt

Som kartet viser, så er de strengeste abortlovene i sør. Verdens abortlover rangeres ofte slik: De strengeste er totalforbud, eller kun unntak for å redde den gravides liv, rødt på kartet. Så kommer lover som tillater abort ved risiko for kvinnens fysiske og/eller psykiske helse, ofte også ved voldtekt og incest og ved alvorlige misdannelser hos fosteret (oransje). De mest liberale lovene er de som tar hensyn til sosioøkonomiske forhold (gult), eller selvbestemt abort (grønt).

Austveg understreker at det er mange variasjoner innenfor de ulike lovgivningene, så kartet gir et grovt riss av situasjonen på verdensbasis.

– Den viktigste grunnen til å jobbe mot strenge abortlover, er at de rammer fattige kvinner så brutalt, sier hun, og viser til at FNs nye bærekraftsmål legger større vekt på å bekjempe ulikhet enn Tusenårsmålene tok høyde for.

– Og det er hovedpoenget: Å få bort ulikhet. Vi kan ikke bli enige om seksualmoral på globalt plan, det hører heller ikke hjemme på den arenaen. Men ulikhet og urettferdighet er et globalt problem. Og ikke på noe område er den urettferdigheten så enorm globalt som når det gjelder abortdødelighet. Derfor er det viktig å fortsette med de tiltakene som vi ser bidrar til å få dødeligheten ned, og å kjempe mot angrepene på disse tiltakene.

sissel.henriksen@klassekampen.no

Les også Med andre ord side 34 og 35, og kultur side 50 og 51

rlige aborter, men utviklingen går riktig vei:

r dør av abort

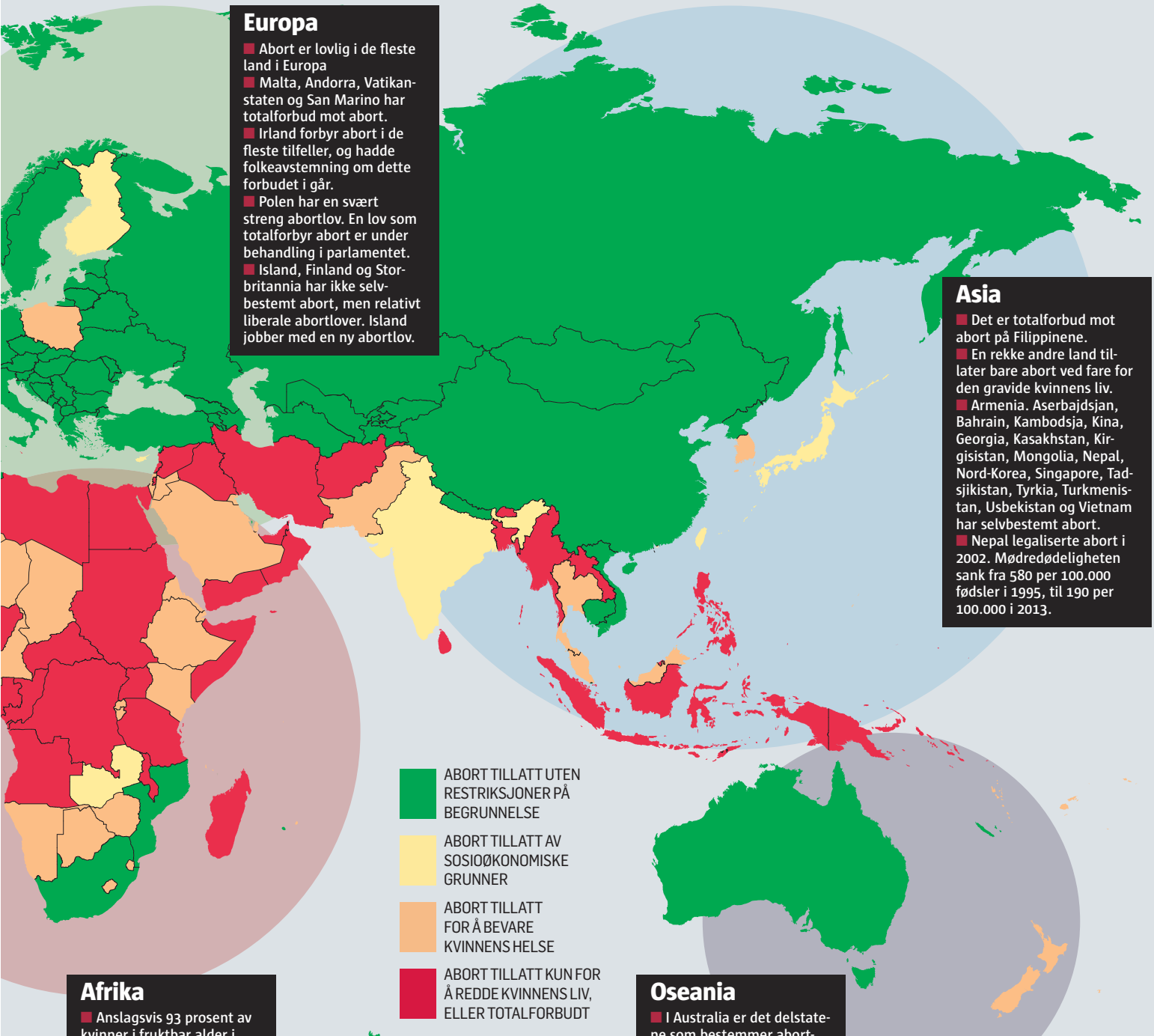

Europa

- Abort er lovlig i de fleste land i Europa
- Malta, Andorra, Vatikanstaten og San Marino har totalforbud mot abort.
- Irland forbyr abort i de fleste tilfeller, og hadde folkeavstemning om dette forbudet i går.
- Polen har en svært streng abortlov. En lov som totalforbyr abort er under behandling i parlamentet.
- Island, Finland og Storbritannia har ikke selvbestemt abort, men relativt liberale abortlover. Island jobber med en ny abortlov.

Asia

- Det er totalforbud mot abort på Filippinene.
- En rekke andre land tillater bare abort ved fare for den gravide kvinnens liv.
- Armenia. Aserbajdsjan, Bahrain, Kambodsja, Kina, Georgia, Kasakhstan, Kirgisistan, Mongolia, Nepal, Nord-Korea, Singapore, Tadsjikistan, Tyrkia, Turkmenistan, Usbekistan og Vietnam har selvbestemt abort.
- Nepal legaliserte abort i 2002. Mødredødeligheten sank fra 580 per 100.000 fødsler i 1995, til 190 per 100.000 i 2013.

Afrika

- Anslagsvis 93 prosent av kvinner i fruktbar alder i Afrika bor i land med restriktive abortlover.
- Afrika er den regionen i verden som har høyest antall dødsfall som følge av utrygge aborter.
- Fem land i regionen har totalforbud mot abort: Madagaskar, Mauritania, Gabon, Guinea-Bissau og Republikken Kongo.
- Kapp Verde, Sør-Afrika og Tunisia har selvbestemt abort, men ofte er det lite informasjon og vanskelig å få til i praksis.

Oseania

- I Australia er det delstatene som bestemmer abortlovgivningen. Alle delstater har selvbestemt abort eller liberale lover.
- I New Zealand er abort tillatt i tilfeller der det er fare for kvinnens liv, fysiske eller mentale helse, eller dersom det er fare for at fosteret er misdannet. Abort av andre grunner er forbudt. Den største abortrettighetsgruppa i landet jobber for fullstendig avkriminalisering og sjølbestemt abort, subsidiært rett til abort av sosioøkonomiske årsaker.

Kilde til kart: worldabortionlaws.com Kilder til fakta: Guttmacher Institute og Amnesty International

Jemens visestatsminister er bekymret over Emira

Krever å få makten tilbake nå

NY KURS: – Dersom Emiratene ikke snur før det er for sent, vil en enda verre borgerkrig kunne utspille seg, sier visestatsminister og innenriksminister Ahmed al-Maysari.

JEMEN

Av Amal A. Wahab, Kairo

Krigen mot Jemen, ledet av Saudi-Arabia og Emiratene, startet i mars 2015, og hadde ett mål: Å tvinge houthiene ut av hovedstaden Sana og gjeninnsette den legitime presidenten Abd Rabu Mansour Hadi.

Nå, tre år seinere, er ingen av delene oppnådd, men den Iran-støttede sjiamuslimske houthimilitsen er drevet tilbake flere andre steder i landet.

Koalisjonen, med Hadi-lojale regjeringsstyrker på bakken, har drevet houthiene ut av Sør-Jemen. Hadi-regjeringa tok Aden som hovedbase, men ministrene som er der, har i praksis ingen makt.

Sitter med makten

– Det er Emiratene som nå sitter med den politiske og militære makten i de frigjorte områdene, sier Ahmed al-Maysari, visestatsminister og innenriksminister i Hadis regjering på telefon fra Aden.

– Emiratene må forstå at vi er et fritt folk og et selvstendig land, understreker han.

Han sier at krigen i Jemen består av en militær del, der de står samlet mot houthiene, og en politisk del, der Jemens legitime regjering skal ha den politiske makten i landet. Det er der det brister, sier han.

– Emiratene styrer de frigjorte områdene, politisk og militært. Som minister er min makt begrenset til hva Emiratene ønsker og tillater. Slik kan vi ikke ha det.

Allerede i 2017, da Emiratene tok kontrollen over flyplassen i Aden, sa president Hadi til nyhetssiden Middle East Eye at Emiratene oppfører seg som «okkupanter».

To måneder tidligere, i februar samme år, hadde Emiratene nektet Hadi å lande på flyplassen i Aden. Flyet med eksilpresidenten måtte lande på Sokotra, en liten jemenittisk øy som er på Unescos verdensarvliste.

Satte foten ned

De færreste ville ha hørt om øya 300 kilometer sør for Jemen, om det ikke hadde vært for at Emiratene tidligere denne måneden fløy inn fire tanks, tre panservogner og titalls soldater til øya. De lokale arbeiderne ved flyplassen, havna og samtlige regjeringsbygg ble sendt hjem – og emiratiske soldater overtok institusjonene.

– Her finnes ingen houthimilitser som kan forklare denne handlingen. Derimot er øya strategisk for inngangen til Aden-bukta, og dermed for oljetransporten fra golfstatene og Iran, påpeker Maysari.

Regjeringen protesterte, og den jemenittiske statsministeren Ahmed Obaid bin Dagher, som var på rundtur i Jemen, reiste til øya. Han nektet å reise ut igjen før de emiratiske styrkene hadde trukket seg ut. Saudi-Arabia måtte trå inn som mekler, slik de har gjort flere ganger før.

– De emiratiske styrkene ble trukket ut, og en liten

FAKTA

Krigen i Jemen:

- Et folkeopprør i 2011 felte president Ali Abdullah Saleh.
- I 2012 ble Abd Rabu Mansour Hadi president.
- I januar 2015 ble Hadi tvunget ut av hovedstaden Sana'a av houthimilitsen og Saleh-lojale styrker. Hadi flyktet til Saudi-Arabia.
- Hadi ba om intervensjon for å bli gjeninnsatt som president.
- I mars 2015 gikk en koalisjon ledet av Saudi-Arabia til krig.
- Krigen har ført til «den verste humanitære katastrofen», sier FN. Mer enn 10.000 er drept.

Regissør:
VICTORIA H. MEIRIK

Skuespillere:
ØYSTEIN RØGER
MARIAN SAASTAD OTTESEN
HENRIK RAFAELSEN
ERLAND BAKKER
RAVDEEP SINGH BAJWA
SIV ØYUNN KJENSTAD

NATIONAL THEATRET

Intenst trekantdrama i ny og spennende drakt

KUN FÅ GANGER IGJEN!

nationaltheatret.no / 815 00 811

tenes ekspansive politikk i det krigsherjete landet:

MÅ SNU: Utenriksministeren for Emiraten e Abdullah bin Zayed Al-Nahyan forsvarer Emiratenes aksjon på den jemenittiske øya Sokotra. – Slutt å opptre som okkupanter, sier Jemens visestatsminister og innenriksminister Ahmed al-Maysari. FOTO: FAYEZ NURELDINE, AFP/NTB SCANPIX

saudiarabisk styrke erstattet dem, sier Maysari.

– *Er det forskjell på å ha emiratiske og saudiarabiske soldater?*

– Emiratene har en drøm om å bli en regional makt. Saudi-Arabia er stort, og er ikke like grådig. Da de tok over for de emiratiske styrker i Sokotra, gjeninnsatte de alle lokale ansatte. I dag bistår saudiaraberne de jemenittiske styrkene på øya, forteller han.

Emiratene blir mindre pop

Maysari utelukker ikke at det kan være en pågående konflikt i kulissene mellom Emiratene og Saudi-Arabia. Andre analytikere hevder imidlertid at de to landene er enige om en arbeidsdeling.

Skal vi tro ministeren, har saudiaraberne etter tre år med krig fortsatt noe popularitet og tillit å gå på i Jemen.

Emiratenes popularitet har derimot sunket betraktelig, hevder ministeren.

– Emiratene etablerer og finansierer jemenittiske militser som er lojale mot Emiratene. Emiratene leker med ilden, og dersom de ikke snur før det er for sent, vil en enda verre borgerkrig kunne utspille seg, sier Maysari.

Den største av disse militsene er Det sørlige overgangsrådet (STC). STC består av en gruppe utbrytere fra den sørjemenittiske bevegelsen al-Hirak som kjemper for et selvstendig Sør-Jemen. Resten av bevegelsen støtter Hadi-regjeringen.

Ahmed Al-Maysari

Rakha Ahmed Hassad

I et forsøk på å demme opp for Overgangsrådet, som ble etablert i 2015 for å styre landet ut av den politiske krisa, har al-Hirak og andre grupper etablert Den sørlige alliansen. Det har de gjort for å understreke at de mener Overgangsrådet bare representerer seg selv og sine emiratiske herrer.

STC har en militant fløy, SFC, finansiert og bevæpnet av Emiratene. I januar 2018 angrep SFC presidentpalasset i Aden og drepte titalls jemenitter. Målet var, ifølge ministeren, å felle Hadi-regjeringen.

– En regjering med Overgangsrådet ved roret, ville ha ivaretatt Emiratenes interesser på en helt annen måte enn en Emiratene-kritisk Hadi-regjering. Dessuten er Islah-bevegelsen, som er en del av Det muslimske brorskapet, med i regjeringen, sier Maysari.

Emiratene ser på brorskapet som en erkefiende som må bekjempes med alle midler.

Framskynde forhandlinger

Rakha Ahmed Hassad fra Egyptian Council for Foreign Affairs sier Emiratenes kontroll i Sør-Jemen skyldes en arbeidsdeling innad i koalisjonen.

– I koalisjonen har Emiratene fått ansvaret for sikkerheten i sør, mens Saudi-Arabia skal ha ansvaret for Nord-Jemen, når de kommer så langt. Jemenittene mener Emiratene har gitt seg selv altfor mye makt, sier han.

Men, sier han, Emiratene frykter et ustabilt Jemen av flere grunner: For det første har al-Qa'ida hatt en tilstedeværelse i sør, og de har kriget side om side med Hadi-regjeringen mot houthiene.

Emiratene frykter al-Qa'ida kan vokse fram igjen, og derfor ønsker de å ha allierte grupper, som kan beskytte landet mot skiftende stammeallianser. Dessuten har Jemen «en nord-sør konfliktakse».

– Separatistiske grupper i sør kjemper for et selvstendig Sør-Jemen. Hadi-regjeringen ønsker en samlet Jemen i en føderasjon, men mange av separatistene i al-Hirak og andre grupper i sør er uenig om inndelingen av landet i seks føderale deler. Framtida i Jemen er usikker, og Emiratene ønsker å sikre seg støttespillere på bakken, sier han.

Fyrstedømmets etablering av opposisjonsgrupper, som STC, skal ifølge Hassan sikre landet en plass på kartet når partene engang ender opp ved forhandlingsbordet.

– Emiratene har fått uvenner i Jemen. Det samme har, men i mindre grad, Saudi-Arabia. Med grenser til Jemen frykter kongedømmet den mindre vennlige atmosfæren i landet. I tillegg til USAs nye strategi i Midtøsten, med press på Iran for en tilbaketrekning fra Jemen, kan dette framskynde forhandlinger for en politisk løsning i Jemen, mener Hassan.

amal.wahab@klassekampen.no

Ledige studieplasser i Roma, Barcelona og Berlin!

Søk og få svar i løpet av 2 dager

Filosofi, samfunnsfag, historie, italiensk, spansk, tysk

Kulturakademiet

FOLKEMUSIKK
PÅ RIKSSCENEN

Lørdag 02. juni - Gratis
MUSIKKFEST SCHOUS
Utendørsonserter for alle hele dagen

Torsdag 30. august - 200/130
SHACKLETON TRIO
"Sparky, charismatic and intensely assured. An exciting and innovative young trio. A hefty thumbs up" - fRoots

Lørdag 06. oktober - 250/200
FANFARA TIRANA MEETS TRANSGLOBAL UNDERGROUND
Et unikt musikalsk møte mellom sjangre

Torsdag 18. oktober - 200/130
OKRA PLAYGROUND
Finsk sisu og elektro-folk

Onsdag 31. oktober - 250 /200
CHASSOL - BIG SUN
Rikscenen og Oslo World

Onsdag 21. november - 200/130
SANKTHANSNATT PÅ INDERØEN
Med musikk av Gjermund Larsen

Forsalg: www.riksscenen.no
RIKSSCENEN
SCENE FOR FOLKEMUSIKK & FOLKEDANS
SCHOUS KULTURBRYGGERI
Grünerløkka, OSLO

HAR TID: Nord-Koreas president Kim Jong-Un møter gjerne USAs president Donald Trump så fort anledningen byr seg.
FOTO: ED JONES, AP/NTB SCANPIX

Møter Trump når som helst

ÅPEN: Nord-Korea sier USAs beslutning om å avlyse det planlagte toppmøtet er «ytterst beklagelig» og at de fortsatt er villige til å møtes.

NORD-KOREA

– Den plutselige kunngjøringen om at møtet er avlyst er uventet for oss, og vi kan ikke gjøre annet enn å synes at det er ytterst beklagelig, sa Nord-Koreas viseutenriksminister Kim Kye-gwan i en pressemelding via Nord-Koreas statlige nyhetsbyrå KCNA i går.

– Vi presiserer igjen vår villighet til å sitte ansikt til ansikt når som helst og i hvilken som helst form, for å finne løsninger på problemet, la han til. President Donald Trump avlyste toppmøtet, som skulle holdes i Singapore 12. juni, i et brev adressert direkte til den nordkoreanske lederen Kim Jong-un torsdag.

Her heter det at det vil være upassende å holde møtet nå sett i lys av det «voldsomme sinnet» og den «åpne fiendtligheten» i Nord-Koreas siste uttalelser.

Trump dikterte brevet selv, ifølge den republikanske senatoren Cory Gardner.

Sprengte testanlegg

Nord-Korea hevdet i går at USAs avgjørelse ikke er i tråd med resten av verdens ønsker og presiserer at de ønsker å finne løsninger for å lette på spenningene med USA. Kim Kye-gwan sier Kim Jong-un hele tida har forberedt seg på at møtet ville finne sted.

– Lederen vår har også sagt at et møte med president Trump ville dannet en god begynnelse, og han har lagt mye innsats i forberedelsene av dette.

Trumps beslutning om å avlyse møtet ble kjent rett etter at Nord-Korea erklærte at deres eneste anlegg for testing av atomvåpen var ødelagt. Kim Jong-un kunngjorde tidligere i måneden at anlegget skulle legges ned i forkant av det planlagte toppmøtet.

Men ifølge utenriksminister Mike Pompeo hadde ikke lenger USA grunn til å tro at møtet kunne bli vellykket.

Dypt bekymret

Beslutningen kom også på bakgrunn av en serie med nordkoreanske løftebrudd, ifølge en kilde i Det hvite hus.

Trump sa likevel torsdag at han er åpen for at et møte med Kim kan finne sted på et seinere tidspunkt.

FN uttrykte dyp bekymring, og Sør-Korea innkalte til krisemøte etter avlysningen torsdag.

Christopher Hill, som var sjefforhandler med Nord-Korea under president George W. Bush, sier Trumps beskjed var høflig, men at den kan virke noe truende.

Han tror Trump droppet møtet da «han plutselig innså at Nord-Korea ikke var forberedt på å gi opp atomvåpnene uten å få noe igjen for det.» Men den tidligere lederen for FNs atominspektører, Olli Heinonen, tror ikke døra nå er stengt.

– Han tester hvor villig Kim er. Vi må huske på hvorfor Kim kommer på møtet. Sanksjonene lugger, de har økonomiske problemer der. Jeg tror ikke dette er slutten, sier han.

©NTB

HL-SENTERET
MANDAG 28. MAI KL. 18.30
HVORDAN LEVE I DAGENS TROS- OG LIVSSYNS UENIGHETSFELLESSKAP
SAMTALE MELLOM SKUESPILLERNE I TEATERSTYKKET "UTAFOR"

ÅPENT ARRANGEMENT
ARR.: HL-SENTERETS VENNEFORENING
Huk Aveny 56
Buss nr. 30 - Gratis parkering
Strømming: www.hlsenteret.no

BLI MED PÅ VÅRDUGNAD!
GI BORT AVISA GRATIS I TRE UKER

Se flere premier på klassekampen.no/gibort

KLASSEKAMPEN INVITERER LESERE,
BIDRAGSYTERE, VENNER OG BEKJENTE TIL

SOMMERFEST

FREDAG 15. JUNI, KL. 18.00

Ingensteds

Brenneriveien 9, Oslo

Ole Paus og Ullern Kammerkor opptrer

Lett matservering og cava til de første som kommer

For å kunne planlegge serveringen trenger vi din påmelding
på epost: sommerfest@klassekampen.no

KLASSEKAMPEN

I 1913 startet Katti Anker Møller debatten om kvinners rett til

Fortellinger fra

Ellen Aanesen

MED ANDRE ORD

Så sent som i 1968 ble det registrert dødsfall etter illegal abort ved Ullevål sykehus i Oslo Gjennom historien var den vanligste illegale abortmetoden å stikke noe opp i livmoren for å sette i gang en blødning som endte med en abort. Kvinnen risikerte å bli påført uopprettelige skader. Ofte gikk det galt. Først da fikk kvinnen slippe inn på sykehus. Noen ganger sto ikke livet til å redde, og hun døde av forblødning, bukhinnebetennelse eller blodforgiftning.

Slike aborter, som ofte ble foretatt av såkalte «kloke koner» eller andre ukyndige, var fremdeles vanlige på femtiallet og litt utover sekstiallet, og foregikk i dypeste hemmelighet – enda abortkampen hadde pågått siden 1913.

Kampen startet da godseierfruen Katti Anker Møller skrev et innlegg i Socialdemokraten, etter at nok en ung kvinne var død etter abort hos en såkalt klok kone. «Den unge pike, som døde, vilde været frelst om hun var kommet i en læges haand», avsluttet Anker Møller. Hun krevde at abort ble avkriminalisert, og at verken kvinnen eller legen som foretok abort, skulle kunne straffes. Hun ble møtt med en voldsom moralsk fordømmelse fra kirkens og legestandens ledende menn – og mange medsøstre – som mente det da ville bli fritt fram for fosterdrap.

Men arbeiderkvinnene støttet henne. Senere, i 1924, startet hun det første mødrehygienekontoret sammen med arbeiderbevegelsens kvinner, der i hvert fall gifte kvinner fikk adgang til prevensjon og opplysning. Ny voldsom motstand fra øverste kirkelige hold fulgte.

Tove Mohr, Katti Anker Møllers datter, var lege i et arbeiderstrøk i Oslo og fortsatte kampen. På slutten av tjuetallet satt hun i en regjeringsoppnevnt komité som la fram forslag til egen abortlov. Flertallet ville gi leger adgang til å utføre abort på meget strenge indikasjoner. Mindretallet – det vil si Tove Mohr alene – ville at kvinnen selv skulle ha rett til å ta avgjørelsen i abortspørsmålet. Kvinners adgang til abort ville være «et angrep på det norske folk mer drepende enn krig», svarte motstanderne, og samlet 207.000 protestunderskrifter. Forslaget endte i skuffen. Den illegale abortvirksomheten fortsatte, og etter andre verdenskrig tok kvinnesakskvinnene saken opp på nytt. Arbeiderkvinnene, med Tove Mohr i spissen, fortsatte å kreve lovlig og trygg abort, uten å bli hørt. Mohr var også styreformann for Mødrehygienekontoret i Oslo, som åpnet landets første rådgivningstjeneste for abortsøkende i 1950. Ifølge Straffelovrådet (1954) ble det årlig foretatt 7300 illegale aborter og 3200 legale aborter i Norge.

ABORT-LOVEN 40 ÅR

Tove Pihl, Tove Mohrs datter og Katti Anker Møllers datterdatter, fortsatte kampen og deltok aktivt da syttitallets nye kvinnebevegelse krevde selvbestemt abort. «Noen må tale for de tause», sa hun. Målet var at alle barn skulle få komme ønsket til verden. Da loven om selvbestemt abort ble vedtatt i 1978, satt Tove Mohr og Tove Pihl i diplomatlosjen i Stortingssalen og loset seieren i havn – etter tre generasjoners kamp.

Så lenge abort var regulert av straffeloven, var det opp til den enkelte lege å vurdere hvorvidt en abort var ulovlig. I den aller første abortloven, av 1960, som trådte i kraft i 1964, ble det innført abortnemnder ved sykehusene, med to leger – der overlegen i realiteten bestemte. Loven skulle ikke gjøre adgangen til legal abort lettere, men få abort inn i mer ordnede former, som det het. Loven tillot kun abort etter strenge indikasjoner. Straffen for ulovlig abort ble opprettholdt.

Ragnhild Halvorsen, som var med på flere aksjoner for selvbestemt abort, forteller:

– På syttitallet var kampen for selvbestemt abort den aller, aller viktigste saken. Fordi jeg var ung kvinne, nyfeminist og lege, var jeg mye ute i kvinneforeninger og snakket om abort. Jeg satt også i en abortnemnd. Jeg ble nok ikke spurt om det fordi jeg var nyfeminist – tvert imot – men fordi helsemyndighetene anbefalte å ha med en kvinne i nemnda, og det var ikke så mange kvinnelige leger å spørre.

– Alle visste jo at abort foregikk, at 10.000 kvinner i året søkte om abort. Vi ønsket å fjerne nemndene, slik at kvinnen fikk bestemme selv. Ikke slik at de bare kunne gå på sykehuset og si «jeg vil ha abort». De måtte fortsatt gå til en lege, få en henvisning etter å ha blitt undersøkt og fått informasjon om hva abort innebar. Dette dreide seg ikke om å være for eller mot abort, men om hvem som skulle bestemme – leger eller kvinnen. Det prøvde vi å hamre inn hele tida, men det var vanskelig å få folk til å forstå det.

Før kvinnebevegelsen kom på banen, fantes det flere gode hjelpere blant helsepersonell, som hjalp kvinner til trygg abort på tross av loven. Astor Reigstad utdannet seg til kirurg og jobbet på Ullevål sykehus under professor Christian Bruusgaard. Der hjalp de mange abortsøkende. Da Reigstad begynte å jobbe som kirurg på Ullevål i 1969, var den første abortloven trådt i kraft, og det var altså innført abortnemnder som skulle avgjøre om en abort kunne innvilges eller avslås. Han foreslo etter hvert for Bruusgaard at det burde være en abortnemnd på hans avdeling òg.

– Og sånn ble det, forteller Reigstad.

– Når det gjaldt indikasjoner, var bare ett spørsmål avgjørende for oss: om kvinna ønsket det sjøl.

Abortdebatten hadde begynt å rulle i Sverige, men i Norge var tema som prevensjon og abort så å si fraværende. Astor Reigstad gjøv løs på den norske loven gjennom artikler i den sosialistiske ukeavisa Orientering.

– Det ble en voldsom debatt. Det var provoserende å skrive om prevensjon og abort i et konservativt medisinermiljø den gangen. Inntil 1965 skulle p-pillen for eksempel ikke brukes som prevensjonsmiddel, men bare ved smertefull menstruasjon og noen andre gynekologiske lidelser, forteller Reigstad.

PLAKAT FRA 1978, HENTET FRA «VI VAR MANGE». ILLUSTRASJON: ANNE-KARI JANSEN, KVINNEFRONTEN/NASJONALBIBLIOTEKET

FAKTA

Abortloven 40 år:

- 30. mai er det førti år siden lov om svangerskapsavbrudd ble vedtatt med én stemmes flertall.
- Denne teksten er et utdrag fra boka «Vi var mange – Kvinneaktivister fra 70-tallet forteller» (Oktober forlag) som lanseres den 7. juni.

- Ellen Aanesen er redaktør for boka, med hjelp fra Unni Rustad, Berit Morland og Linn Stalsberg.

Om forfatteren:

- Ellen Aanesen (f. 1945) er utdannet filmfotograf, dokumentarfilmskaper og har blant annet skrevet boka *Ikke send meg til en «kone», doktor* (1981).

Under vignetten «Med andre ord» presenterer Klassekampen lengre tekstar frå eksterne skribentar, om aktuelle emne innan politikk, vitskap, kultur og samfunn. Kronikk- og debattredaktør vurderer bidrag til sidene: Send tekstframlegg til kronikk@klassekampen.no. Maksimal lengd: 10.000 teikn inkludert mellomrom. Legg ved bilete av artikkelforfattaren. Klassekampen honorerer normalt ikkje innsendt stoff.

selvbestemt abort. Det var starten på tre generasjoners kamp.

kvinnefronten

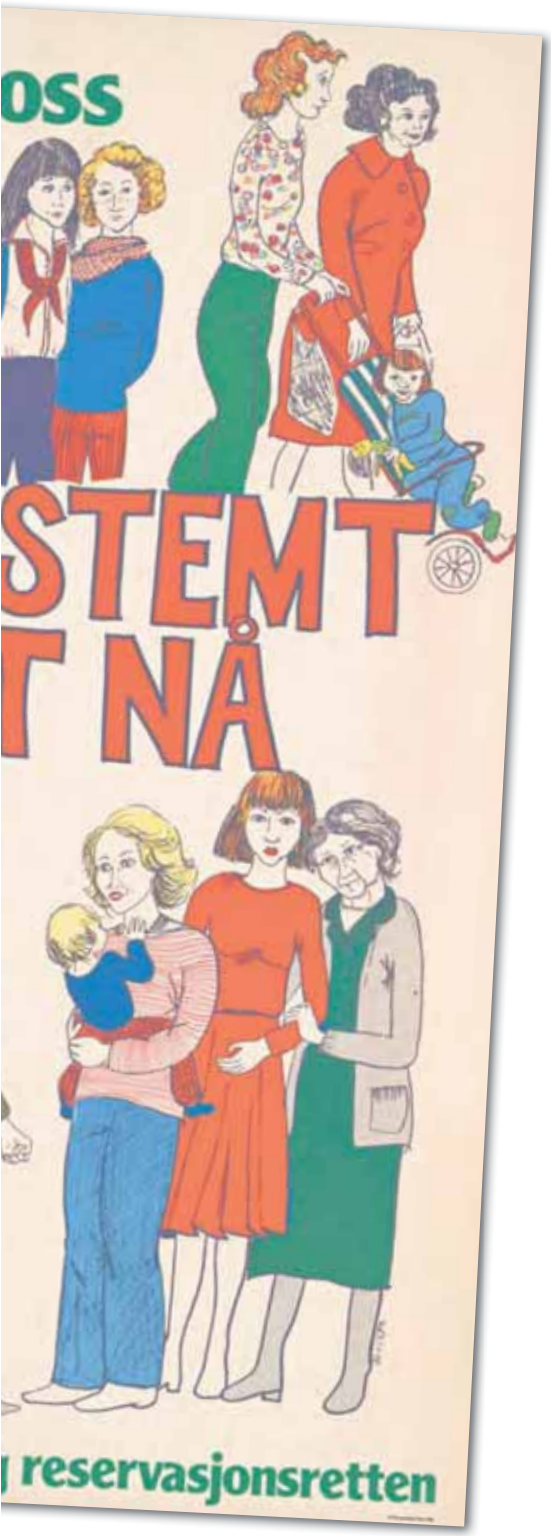

I 1971 åpnet Sosialistiske legers forening Klinikk for seksuell opplysning i Storgata 23 i Oslo sentrum. Klinikken hjalp kvinner med abortsøknader og prevensjonsveiledning. Konsultasjonene var gratis. I begynnelsen arbeidet 12–15 leger ulønnet på klinikken etter normal arbeidstid. Etter hvert ble det ansatt to sekretærer, deriblant Rigmor Nielsen – en godt voksen, opprørsk dame, med lite formell skolegang, men med bred livserfaring. De illegale abortene var en uunngåelig del av kvinnelivet i hennes oppvekst.

– Jeg var fjorten år første gang jeg hørte om det som heter abort. De voksne snakker, og barna hører.

Så ble bestevenninna hennes gravid da hun var 17 år. Hun var seksten, kanskje sytten uker på vei og ville ikke si det til noen, og det var om å gjøre å få tak i noen som kunne foreta en abort, forteller Nielsen:

– Tanta mi kjente noen som kunne hjelpe. Vi fikk bo i leiligheta hennes på Ensjø, og jeg var med på alt. Tanta mi skaffa først ei jordmor som satte inn et kateter, en tynn gummislange, og når det begynte å komme blod, skulle vi fjerne kateteret, for det måtte ikke synes at noen hadde satt det inn. Så satt vi der om natta og venta. Det kom litt blod og litt slim, og så ble det ikke noe mer.

– Jordmora kjente en lege, og vi måtte vi dra ut til Slependen, der han bodde i en villa. Kona hans satt og sydde. Jeg måtte sitte i ei trapp og vente mens venninna mi og legen gikk ned i en kjeller. Der fikk hun noe å drikke. En dram eller noe annen alkohol. Han ville ha 1000 kroner. Hun hadde ikke mer enn 500, men han gjorde det likevel. [...] Etterpå dro vi hjem i drosje, men bilen fikk ikke kjøre helt fram til huset hans. Han bestilte drosje til et veikryss et godt stykke unna.

– Venninna mi kunne nesten ikke gå, og det var ti kuldegrader ute. Hun fikk en alvorlig infeksjon etterpå, men vi hadde lovet å ikke kontakte sykehus eller annen lege. Hun fikk alvorlige blødninger og overlevde fordi hun kom på sykehus i siste øyeblikk, forteller Nielsen.

Det viste seg at legen som utførte aborten på Rigmor Nielsens venninne, ikke var ferdigutdannet lege. Han finansierte studiene sine i utlandet blant annet med de illegale abortene.

Rigmor Nielsen var ansatt for å drive med regnskap, men det hendte at hun hjalp til med å formulere begrunnelsene i abortsøknadene.

– Altså: Du måtte finne fram noe. Drikker mora di? Går hun på morfin? De hadde jo sosiale problemer, mange av disse jentene, men jeg måtte dra det ut av dem. Så sa jeg: Hvis du vil ha den aborten, så må vi ha noe å skrive om – og nå har du jo det.

De ville kanskje ikke utlevere familien. Aud Blegen Svindland, som drev Oslo Arbeidersamfunns opplysningskontor for prevensjon og abort, sa alltid: «Kvinner som søker abort, har alltid en årsak, finn den!» Abortnemndene trengte en setning å henge avgjørelsen sin på, forklarer Nielsen, og den setningen prøvde de å få med i søknaden – det kunne være akkurat den som gjorde at pasienten fikk innvilget abort. Kvinnene kom til klinikken om kvelden, noen av dem hadde kommet langt i svangerskapet. Hvis det skulle være nemnd dagen etter, rakk ikke posten fram. Da tok Nielsen drosje til sykehuset samme kvelden.

– Jeg gikk nok litt langt, og kanskje brøt jeg taushetsplikten når jeg mente det var nødvendig, når de var så unge som tretten, fjorten år. Jentene sto i kø lenge før vi åpna. De tok kølapp og satt i trappeoppgangen og ute på fortauet og kunne vente til tolv, ett om natta for å komme inn til legen.

Selvbestemt abort ble den nye kvinnebevegelsens hovedkrav. I løpet av 1973 hadde Kvinnefronten 3500 organiserte medlemmer med grupper 125 steder over hele landet. Nyfeministene hadde rundt 1000 medlemmer, med grupper i nærmere tretti byer og tettsteder. Kravet forente tusenvis av kvinner – og noen menn. De ville ikke tie lenger, kriminaliseringen hadde sluttet å virke. Bevæpnet med egne erfaringer og fakta strømmet kvinner ut i gatene og inntok offentligheten. Tusener på tusener i land etter land i den vestlige verden. Et skred var i ferd med å løsne.

«Kravet forente tusenvis av kvinner – og noen menn»

Slik husker Irmelin Wister fra Kvinnefronten det:

– Vi skrev avisinnlegg, sto på stand, delte ut løpesedler og arrangerte demonstrasjonstog over hele landet, rettet inn mot eneste ting: at vi skulle få selvbestemt abort i den stortingsperioden vi var inne i. Det var en manifestering av fellesskap. Vi fikk styrke av hverandres erfaringer, og vi klarte å snu hele den samfunnsmessig påførte skammen og tausheten til en styrke gjennom denne massemobiliseringen. Kvinner fra tre, kanskje fire generasjoner deltok, det var ikke bare de unge kvinnene som engasjerte seg i saken.

– Jeg glemmer aldri en rørende historie kvinnefronteren Unni Rustad fortalte meg: Mens hun sto på stand, kom en gammel dame bort til henne, la den lille hånden sin på armen hennes og sa: «Tror du vi klarer det denne gangen?» Altså, de som virkelig hadde levd i skammen, var jo våre formødre. De som hadde hatt sin fruktbare livsperiode i en tid da normene var knusende og det var utenkelig å bryte ut. Man kan tenke at Oslo kanskje var et av de letteste, mest liberale stedene å drive abortkamp. Men jeg husker hvordan abortforkjemperne også der møtte motstand. Vi ble hetset, spyttet på, skreket «mordere» til når vi sto på stand. Vi fikk også inn mange rapporter fra modige damer rundt i landet, som torde å tale for selvbestemt abort på små steder der det var nokså uhørt. Den hetsen mange møtte, er vanskelig å forestille seg i dag. Det ble utvist veldig stort personlig mot.

Høsten 1974 var et forslag til lov om selvbestemt abort oppe i Stortinget – men den gangen måtte Wister og de andre innrømme nederlag.

– Vi manglet én stemme, og det på grunn av nystartede Sosialistisk Valgforbund, som hadde gitt Otto Hauglin reservasjonsrett på spørsmålet om selvbestemt abort.

– Den viktigste lærdommen for kvinnebevegelsen var likevel at vi undervurderte Kristen-Norges organisasjonsmessige krefter. Vi hadde gjennomarbeidet argumentasjonen mot deres ideologi – kristenfolkets motstand hadde jo vært der gjennom hele historien. Men vi undervurderte det organisatoriske potensialet de hadde, ned til det absolutt minste veikryss i Norge. Selv tenkte jeg aldri på at vi burde jobbet systematisk med å oppsøke kirker og bedehus over hele landet. Kvinneaksjonen hadde jo verken nettverk, folk eller økonomi til det.

– Det tok likevel ikke mange år før loven om selvbestemt abort kom på plass. Jeg trodde det skulle ta mye lengre tid, men tida jobbet for oss. En majoritet skjønte at det måtte gå den riktige veien, at dette bare var seigpining. I realiteten var kampen vunnet i 74. Vi hadde loven innen rekkevidde og ville vunnet hvis det ikke var for Otto Hauglins ene stemme.

Ved stortingsvalget i 1977 fikk Arbeiderpartiet regjeringsmakten på nytt og fremmet lov om selvbestemt abort. Motstanderne mobiliserte, i kirker og menigheter ble det samlet inn støtte og penger til Folkeaksjonen mot selvbestemt abort. Men nå var ikke Otto Hauglin stortingsrepresentant lenger, og SV sto samlet.

Etter tre generasjoners kamp for kvinners rett til å bestemme over sin egen fruktbarhet ble loven vedtatt 30. mai 1978 – med én stemmes flertall.

Ellen Aanesen

Se også utenriks, side 28 og 29 og kultur, side 50 og 51

PORTRETTET

«Rødt er ikke noe mål i seg selv. Målet er å forandre verden»

MARIE SNEVE MARTINUSSEN

Etter seks år som Rødt-nestleder tør Marie Sneve Martinussen endelig å snakke høyt om både Finnmark, «Top Model» og Karl Marx.

Nord og opp

Tekst: Eirik Grasaas-Stavenes
Foto: Tom Henning Bratlie

Jo da, erkjenner Marie Sneve Martinussen (32) i trappa ned fra vandrehallen i Stortinget: Vedvarer denne Rødt-oppturen, «så kan det være jeg må ta en for laget». Oppe i kantina, med solbrune Ap-topper på et av nabobordene, har nestlederen i Rødt sammenlignet Stortinget med den amerikanske high-school-kultfilmen «Mean Girls» og realityserien «Paradise Hotel». Hun har hudflettet parlamentet her i hovedstaden for å overkjøre hjemfylket hun elsker så høyt, Finnmark, og sagt at stortingsjobben til mannen hun i dag gir finanspolitiske råd, Bjørnar Moxnes, «egentlig virker ganske kjedelig, for å være helt ærlig».

Man skal være skeptisk når politikere snakker ned egne ambisjoner. Kanskje særlig når det kommer fra ei som tar stadig større plass på en venstreside hvor det går an å se for seg at den munnrappe finnmarkingen vil være en sentral del av de neste tiårene. Men svaret på spørsmålet om tida i maktas korridorer har gitt samfunnsøkonomen mer eller mindre lyst til å bli stortingsrepresentant, kommer så fort at det virker ekte.

– Mindre! Jeg sikler virkelig ikke etter å bli stortingsrepresentant.

Hun følger selv opp:

– Synes du det er skuffende at jeg ikke vil? Har du lyst til å bli det?

– *Nei, men …*

– Nei, ikke sant, der ser du, så hvorfor skal jeg ha lyst?

– *Jeg er ikke politiker.*

– Jeg tror min innfallsvinkel til politikk er annerledes enn mange andres, også i Rødt. Jeg har ikke blitt med i et parti for å være politiker. Det har aldri vært min motivasjon i det hele tatt. Jeg studerte samfunnsøkonomi for å forstå økonomi og for å være en radikal motstemme. Min «calling in life» er å snakke om økonomi og interessekonflikter på en hverdagsnær måte som flere enn dem som i dag stemmer Rødt eller SV kan identifisere seg med. Med masse kapitalismekritikk mellom linjene.

Likevel. Martinussen, som i dag deler tida si mellom en aktiv og pedagogisk Facebook-profil, et Rødt-partikontor i «konstant kampanjemodus» og et trangt rådgiverkontor her på Løvebakken, vedgår altså at hun kan bli nødt til å «ta en for laget». På litt over et år har Rødt vokst fra 3000 til over 5500 medlemmer. Flere målinger har, til forbauselse og skrekk og gru hos folk som VG-kommentator Hans Petter Sjøli og Civita-leder Kristin Clemet, sendt Rødt og deres Sylvi Listhaug-veltende brøytebilparlamentarisme over sperregrensa. I årene som kommer kan det bli bruk for flere Rødt-folk på Tinget.

– Det kjennes som et stort ansvar å være med å lede Rødt for tida, sier Martinussen.

Ti år etter finanskrisa har hun brukt mye tid på å forstå hvorfor sosialdemokratiet kollapset i en rekke europeiske land. Det samme kan også skje her i Norge, mener hun.

– Stor og rask politisk utvikling i andre land, som Jeremy Corbyn i Storbritannia, Bernie Sanders i USA og framveksten av høyrepopulisme i Vesten, viser at vi lever i en tid med rom for veldig stor bevegelse. Da er det viktig at vi på venstresida skjønner det og klarer å ambisiøst og aggressivt gripe muligheten til å få til bevegelse i riktig retning. Med en gang vi blir selvtilfredse, er det den andre sida som mobiliserer, sier hun.

– Forestillinger om at Rødt er et enmannsprosjekt, er den største misforståelsen om oss i dag. Vi er et fullmobilisert parti og føler at vi har politisk medvind.

Rødt har imidlertid erfaring med høye håp og påfølgende nedturer. Mye kan snu på kort tid. Martinussen, som forteller fotografen at hun har plukket opp en del poseringstips fra tv-programmet «Top Model», ble valgt som nestleder i 2012. Hun var del av en yngre generasjon venstreradikalere som så at det trengtes en del forandring i et parti som for ofte satt fast i en innadvendt sump av teori og intern debatt. De unge ville gjøre partiet mer åpent og demokratisk. De ville prioritere økonomiske spørsmål og løfte fram fagbevegelsen som den viktigste aktøren for forandring.

– Vi var en ung kraft som skulle fornye og styrke partiet. Men så gikk vi tilbake i valget i 2013. Det var et hardt slag og mange av oss var nær ved å gi opp.

– *Du også?*

– Ja, jeg tror man skylder verden og seg selv å hele veien vurdere om det man holder på med egentlig er lurt. Ingen partier er et mål i seg selv. Rødt er ikke noe mål i seg selv. Målet er å forandre verden. Da må man være sikker på at det man holder på med, er det beste middelet for å få til endringen man ønsker.

«Som i 'Paradise Hotel' må du følge veldig med for å skjønne hvem du skal heie på»

MARIE SNEVE MARTINUSSEN

Alder: 32 år.

Sivilstatus: Samboer.

Bakgrunn: Nestleder i Rødt, samfunnsøkonom og bassist.

Aktuell med: Rødts vekst.

Martinussen lurte på om hun kunne få utrettet mer i fagbevegelsen, eller der hun selv hadde lang erfaring, i miljøbevegelsen.

– Heldigvis, etter en samling i bånn stolte vi på analysen om at Rødt trengtes og at vår strategi var den riktige. Skal vi klare å rette den avmakten og det sinnet stadig flere kjenner på oppover mot kapitaleierne som Olav Thon og Petter Stordalen – og ikke bortover eller nedover, mot arbeidskamerater eller folk fra utlandet – handler det om å sette fingeren på de økonomiske strukturer.

For de første pengene Martinussen tjente som 13-åring, kjøpte hun to ting: en rød sykkel og sin første aksje i Klassekampen. Det var på samme tid at hun fant Karl Marx' kommunistiske manifest i bestefarens litteratur.

– Mitt eget partivalg skjedde ikke upåvirka av familiehistorien og et marxistisk perspektiv allerede fra jeg var veldig ung.

Under andre verdenskrig flykta kommunistbestefaren til Russland, der han fikk spionopplæring som partisaner. På vinteren gikk han på ski til Rovaniemi. Der oppdaget han tre nazist-flyplasser, som deretter ble bombet av sovjeterne. Seinere var han tolk da de sovjetiske styrkene frigjorde Øst-Finnmark allerede høsten 1944.

Men det er like mye urettferdigheten familien ble utsatt for etter krigen som har gjort familiehistorien til en sterk del av Martiniussens identitet. Kommunistfamilien ble overvåket til langt ut på 1980-tallet. Bestefaren ble sparket fra jobben etter påtrykk fra lokale Arbeiderpartifolk.

– Da jeg begynte å jobbe på Stortinget, tenkte jeg mye på at bestefar ville vært veldig stolt, og at det er en liten oppreisning for det som skjedde.

For å hjelpe oss søringer sier Martinussen at hun kommer fra Kirkenes. Men skal vi ta lokalgeografien på alvor, og det skal vi, så bor familien fortsatt i barndomshjemmet på Sandnes, som ligger ved det gamle gruvesamfunnet Bjørnevatn utenfor Kirkenes. Faren er lenger sørfra, fra Ibestad utenfor Harstad i Troms. På denne tida av året pleide familien å dra til dit for å få litt sol og varme.

– En slags sydenferie, sier hun.

I oppveksten handlet all politikk om «enheten Finnmark», om kamp mot nedlegging av skoler og for å beholde fylkets to sykehus. I dag raser finnmarkingene mot krisa i luftambulansen og mot den Stortings-vedtatte sammenslåing med Troms.

– Selv om ingen i Finnmark ønsker seg sammenslåing, er beskjeden fra stortingsmakta at vi har bestemt og dere må bare holde kjeft. Oslo-medier og Oslo-politikere framstiller finnmarkinger som dumme og naive og folkeavstemning som bortkasta pengebruk. Det sier så mye om hvordan man ser på politikk og demokrati, at folk som føler seg overkjørte ikke skal få si fra.

Som barn gikk Martinussen på bærturer med mormora på vidda og utviklet lidenskap for det som fortsatt er en favoritthobby: båltenning. Samtidig syklet hun hver dag langs produksjonslinja med gruver, slagghauger, tog som tok malmet til produksjonshallen i Kirkenes og båter som skippet det ut i verden.

– Nærhet til både produksjon og natur farget min miljøpolitiske forståelse. Slagghauger kan henge fint sammen med fjellet, og løsningen på miljøproblemer er ikke å slutte å produsere, men å produsere på en fornuftig måte.

Rødt-nestlederen har blitt fengslet av russisk politi, da hun og andre Natur og Ungdom-ledere delte ut miljøløpesedler i gruvebyen Apatity. Hun jobbet flere år i nabolandet da hun hadde ansvaret for samarbeid mellom norsk og russisk miljøbevegelse.

Hun sier «Finnmark er

et eget sted», ikke minst når det gjelder forholdet til Russland. «Party-russisken» sitter fortsatt, og hun kan fortsatt vitse og bestille øl på russisk. Mens resten av landet ser Sverige som nabo, reiser finnmarkinger på harrytur til Nikel og storbyferie til Murmansk.

Martinussen skremmes av økt fiendtlighet mellom vest og øst og av «skadelige stereotyper av russere som fulle og dumme Putin-tilbedere».

– Det må gå an å kombinere nødvendig kritikk av et autoritært styresett med en bedre forståelse av det russiske folk, uten å bli anklaget for å være Putin-apologet.

– *Utenriksminister Ine Eriksen Søreide har sagt at forholdet aldri kan bli det samme igjen?*

– Det er lett for henne å si, som ikke bor på grensa med titusen russiske soldater rett på andre sida.

Med samboer og leilighet på Sandaker i Oslo har Martinussen de siste ti årene trådd politiske miljøer i hovedstaden. Vi kunne gjort et poeng ut av at Rødt-ferskingen blir stanset da hun prøver å ta journalistgjesten med inn en sideinngang på Tinget. Det ville i så fall ikke vært første gang det ble påpekt at Rødt ikke helt har grep om hvordan alt fungerer på Stortinget.

– Jeg har hørt sånn kritikk, ja. Men jeg synes den egentlig er litt flau, fordi det viser en sånn ungdomsskolementalitet: Her er vi, i bobla vår. Dette er vårt område, ikke tro dere er noe, liksom. Og det er klart at når man er ny, så vet man mindre. Du vet ikke alltid hvor du skal gå, men det er jo ikke det som er viktig, sier hun.

– Og jo da, vi har litt en følelse av å være et hår i suppa. Og det tenker jeg er bra. Den dagen vi føler oss for hjemme, skal vi ut og lufte oss.

Politikken bør ikke være et «politisk brettspill» der kampen i samfunnet reduseres til dragkamp mellom partienes utvalgte frontfjes om poster i statsbudsjettet.

– Det blir fort veldig internt, og som i «Paradise Hotel» må du følge veldig med for å skjønne hvem du skal heie på, hvem som er bitchen og hvordan fiendestrukturene egentlig er.

– *Samtidig vil mange mene det fungerte ganske bra da dere gjorde Sylvi Listhaug til hovedfiende?*

– Jo, men hvis vi bare kjemper mot andre politikere, så overskygger det interessekampene i samfunnet. Mange av Høyres representanter er vanlige folk. Jeg er uenig med dem politisk, men det er ikke de som bestemmer om hotellrenholdere skal få lønnsøkning. Det er det Petter Stordalen som gjør. Maktkampene som står utenfor Stortinget er minst like viktige.

Nå skal nye medlemmer hilses velkommen med en landsomfattende vårturné som skal avsluttes med Martinussens hjertebarn: Popvenstre. Festivalen i Oslo 23. juni blander kultur og politikk, og hun sier samtalene på gresset er like viktige som det som skjer på scenen for å bygge en levende venstrebevegelse.

Festivalen er også en slags videreføring av Martinussens musikkengasjement. Med bandet som gikk under navnene My Little Pony og Making Marks (som bare 50 prosent av bandet tenkte på som en Marx-referanse) spilte hun for et fullt Rockefeller og reiste på turneer i Europa og USA.

– *Turnéliv i USA høres gøy ut?*

– Ja, men problemet var at jeg satt i baksetet og skrev oppgave om mikroøkonomi. Jeg var ikke så flink til å spille bass, så heldigvis vant til slutt politikken over musikken, sier hun. Likevel:

– Jeg savner å holde konsert. Men jeg har blitt glad i å snakke for forsamlinger, og nå snakker jeg stadig oftere om Marx, kapitalisme og sosialisme.

Sånn var det ikke alltid for en ung kvinne i Rødt.

«Jeg var ikke så flink til å spille bass, så heldigvis vant til slutt politikken over musikken»

EGENMELDING

Siste kulturopplevelse? Spiste ei røkt hyse i helga som var så god at det kvalifiserer til kulturopplevelse.

Politisk enkeltsak? Klassekamp(en).

Hva tror du på? Fellesskap, spontanitet og organisasjon.

Forbilde? Forfatter, fotograf og politisk pioner Ellisif Wessel.

Hva leser du daglig? Klassekampen, Dagens Næringsliv, Finansavisen og blank.p3.no.

Ditt lydspor? Cirka åtte år gammel melodiøs indiepop.

Hva er det verste du vet? Rike folk som klager over skatt.

Hva er det folk ikke vet om deg? Jeg vant et norgesmesterskap i Beatles-trivia i 2004.

– Jeg har vært nestleder i seks år, er utdanna økonom og har lest både Karl Marx og Rosa Luxemburg siden jeg var tenåring. Men det er bare det siste året jeg virkelig har turt å ta plass i ideologiske debatter i partiet. Mange i bevegelsen har hatt stort fokus på detaljer, som gjør at det kan bli vanskelig å delta. Når jeg som er nestleder syntes det har vært vanskelig å delta, hvordan har det da vært for nye medlemmer?

Martinussen har jobbet hardt for at ikke venstresida og partiet skal føles som «en diskusjonsklubb for smarte folk», men et fellesskap der det skal være enkelt å delta uansett hva du har lest.

– Målet er ikke den beste analysen, det største partiet eller å kunne si «hva var det vi sa?» når en ny finanskrise kommer. Målet er å forandre verden, og akkurat nå har vi i Norge en unik politisk mulighet til å bygge et fellesskap og en bevegelse rundt kampen mot Forskjells-Norge, sier hun.

Rødt-nestlederen tror ikke lenger skremsler om fortidas autoritære spøkelser funker.

– Jeg tror ikke folk som Hans Petter Sjøli og Kristin Clemet henger med i samfunnsutviklingen, eller ser konsekvensene av klasseskillene i Norge. Hvis du ikke vet om fortvilelsen som foreldre som ikke kan forsørge ungene sine føler på, så kan du kanskje syns det er rart at Rødt gjør det bra, sier hun.

– *Er det ikke en drøm å representere Rødt og Finnmark på Stortinget?*

– Jeg synes kanskje ikke det. Da bør du bo i Finnmark. I så fall bør jeg først iverksette en annen drøm: å flytte hjem igjen.

eirikgs@klassekampen.no
tomhenningb@klassekampen.no

SUV DAGER

KAMPANJE! SPAR

47.500,-

Vitara SUV 4x4 fra 314.900,-

Automatgir + 15.000,-

Privatleie/Leasing:

2.616,- pr mnd*

*Privatleievilkår: Vitara S 140HK m/automat og SportTech 36mnd/30.000km. Startleie: kr. 50.000,- ink.mva Etableringsgebyr: 5.363 ink.mva Rente: 3,95% Totalpris: kr. 149.539,- I tillegg kommer årsavgift og forsikring. 3 års bindingstid. Tilbudet gjelder bil med vinterhjul og met. lakk

KAMPANJE! SPAR

54.000,-

S-Cross SUV 4x4 fra 334.900,-

Automatgir + 15.000,-

Privatleie/Leasing:

2.617,- pr mnd*

*Privatleievilkår: Inkl automat og SkyTechpakke. 36mnd/30.000km. Startleie: kr. 50 000,- ink.mva. Etableringsgebyr: 5.363 ink.mva. Rente: 3,95% Totalpris: kr. 149.575,- I tillegg kommer årsavgift og forsikring. 3 års bindingstid. Tilbudet gjelder bil med vinterhjul og met. lakk

NYHET!

IGNIS 4X4 HYBRID

PÅ SIKKERHET OG PRIS

VG 7.feb 2017

NORGES BESTE HYBRIDGARANTI – OVERLEGEN VINNER!

Forbrukerrådet 15. februar, 2018

KAMPANJE! SPAR

42.600,-

PrivatLeie/Leasing:

1.800,- pr mnd*

*Privatleievilkår: inkl SafeTech+ 36mnd/30.000km. Startleie: 31.250,- Etabl.geb.5.363,-, Rente 3,95% Totalpris:101.413,- I tillegg kommer årsavgift og forsikring. 3 års bindingstid. Tilbudet gjelder bil med vinterhjul og met. lakk

Ignis 4x4 Hybrid fra 219.900,-

SUZUKI

Som skapt for norske forhold!

www.suzuki.no

Veil. Priser inkl. mva. Frakt kommer i tillegg. CO2 101-106. Forbruk blandet kjøring fra 0,47l

KRONIKK &DEBATT

KRONIKK:
Maks 5000 tegn inkludert mellomrom.
Legg ved portrettfoto.

DEBATT:
Innlegg: 3000 tegn inkludert mellomrom.
Replikk/kortinnlegg: 1000 – 2000 tegn.

E-post: **debatt@klassekampen.no**
Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegg.

Tollef Mjaugedal
tollefm@klassekampen.no
Kronikk- og debattredaktør

Carline Tromp
carlinet@klassekampen.no
Redaksjonssekretær

Hedda Lingaas Fossum
heddaf@klassekampen.no
Redaksjonssekretær

Klassekampen honorerer normalt ikke innsendt stoff. Innsenderens e-postadresse blir trykt med mindre innsenderen reserverer seg mot dette.

Forvirret om fritt skolevalg

SKOLE
Haakon Riekles Bjørgulv Braanen

skriver i en leder 24. mai om de påståtte problemene med fritt skolevalg, og etterlyser et system som sikrer sosialt og etnisk sammensatte skolemiljøer. Det er en god målsetning, problemet er bare at løsningen som foreslås vil oppnå det stikk motsatte. Braanen ønsker at elever i Oslo skal tilbys å gå på en skole i nærområdet innenfor inntaksregioner. Det er slik opptakssystemet var i Oslo fra 2004 til 2007. Det ble evaluert av NIFU STEP, som konkluderte med at den sosiale og etniske segregeringen i skolene økte, stikk motsatt av det Braanen ønsker å oppnå.

Det ble noe større spredning i karakterer fra ungdomsskolen på en del skoler, først og fremst fordi elever med svakere karakterer som bodde i sentrum kunne komme inn på de mest populære sentrumsskolene, men dette økte karaktermangfoldet kom ikke noen av «problemskolene» til gode. De skolene som med fritt skolevalg har de svakeste elevene hadde med systemet med geografisk opptak fortsatt over halvparten av elevene fra de 20 prosent med dårligst karakter fra ungdomsskolen, og tilnærmet ingen elever blant de 20 prosent beste. Evalueringer av tidligere perioder med geografisk opptak i Oslo viser tilsvarende nedslående resultater.

Geografisk opptak i Oslo øker segregeringen, hjelper ikke skolene med de svakeste elevene, og reduserer valgfriheten til elevene. Det finnes mange utfordringer i Osloskolen. Å stadig foreslå de samme tiltakene som har mislykkes tidligere bidrar ikke til at de løses.

Haakon Riekeles,
samfunnsøkonom i Civita
haakon@civita.no

Hva samler til fellesskap; hva er limet i det sydende folkeh

Den nasjonale g

MUSIKK
Jon-Roar Bjørkvold

Den 17. mai 2018 gikk over 50.000 barn og ungdommer i tog opp Karl Johan i sin fineste stas.

Hva samler til fellesskap, hva er limet i folkehavet på en dag som denne? Musikk! Syngende barn. Korps. Lyden av taktfaste trommer og Gammel Jegermars! En parade av framtid. Vi røres til tårer.

Men ikke alle. I årets Bjerke-revy «Rødt, hvitt og oss» går ungdom har gått inn i en akutt viktig debatt: «Norge – hører jeg hjemme her. Inn eller ut?»

I dag er over 200 språk representert i Oslo-skolen. Sånn sett har det vært et sammensatt kor av stemmer som i tre samfulle timer gikk syngende, dansende og jublende opp slottsbakken. De aller fleste snakker flytende norsk. Mange snakker norsk i sin variant av norsk språk. Andre igjen er ennå nesten norsk-stumme.

Det er lett å se på dette mangfoldet av språk og kulturforskjeller blant barn og unge som en noe nær uoverstigelig utfordring. Men «uoverstigelig»? Mitt postulat er dette: En felles grunntone forener!

I verden finnes over 6000 språk. Overalt på vår klode bringes vi etter fødselen inn i språk og fellesskap gjennom sang, vuggende rytmer og kjærtegn. Det er prenatalt og nevrologisk forankret. Det handler om morsstemmens magi i samspill med barnet. Vi snakke-synges rett og slett inn i verden rundt om i hele verden. Det bygges sangspor som varer livet ut. Musisk identitet. Denne erfaring deles av alle mennesker.

Sanger er selvfølgelig musikalsk sett vidt forskjellige fra land til land, forankret i høyst ulike språk, tradisjoner og trosgrunnlag. Men den underliggende livsfølelsen som sang og musikk utløser er universelt felles: Glede, stolthet, omsorg, strev og kjærlighet. Noen røres av «Den fyrste song» og «Rødt, hvitt og blått», andre av indisk raga eller en russisk kolybjelnaja. Ulikt, men likevel felles, grunntone-felles. Det er der årets Bjerke-revy ender opp: en bryllupsdans med både halling og Bollywood. «Fusion» sa Bjerke-ungdommene til avisene etter kritikk. «En grunntone-fest», tenker jeg. Hovedtoneart: Glede. Det er i dette at nøkkelen til musisk integrering ligger – jevnbyrdig og likeverdig.

> På baksiden av det norske førerkortet ligger en barnesang.

Og husk: Også tårer hører et sangfellesskap til. Etter 22. juli ble Norge et syngende folk. Det var et akutt kjempekor i et land i krise. «Til Ungdommen», sang vi: «Kringsatt av fiender, gå inn i din tid»! Alle aldre var med, på tvers av kulturbakgrunner. Musisk integrering i praksis.

… søk det og dyrk det
øk det og styrk det!

Musisk integrering er ikke bare en mulighet, men en kulturpolitisk forpliktelse. Og det offisielle Norge spiller faktisk med – fra uventet hold. Det er ikke Kultur- og/eller Kunnskapsdepartementet som har fått ånden over seg og endelig er kommet på bedre tanker (for orden skyld: I stortingsmelding NOU 2015:8 «Fremtidens skole», NOU 2015:8 nevnes ikke sang i overordnet plan).

Nei da, det er Førerkortkontoret i Statens vegvesen, Vegdirektoratet som bokstavelig talt viser musisk vei!

DEN FYRSTE SONG: Alle bringes vi inn i språk og fellesskap gjennom sang, skri

Hør bare:

Fra januar 1998 innførte Norge førerkort i kredittkortformat, det var en del av EØS-avtalen. Som et av sikkerhetselementene mot mulig forfalsking skulle det legges inn noe «veldig norsk» i mikroskrift på førerkortets bakside.

Kanskje et sitat fra Grunnloven? Kanskje kongens valgspråk «Alt for Norge»? Kanskje «Evig og tro til Dovre faller»? Nei – på baksiden av det norske førerkortet ligger en barnesang: tre vers av «Vi ere en nasjon vi med»! For et musisk integreringsgrep!

Wergeland hadde elsket melodien siden egen barndom og hadde i triumf vært med på å synge «For Norge, Kjempers fødeland». Sangens drøm var blitt til virkelighet: Norge var nå blitt fritt fra Danmark, vi var ikke lenger leilendinger i eget land. «En norsk Marseillaise!» sa den opprørske Wergeland begeistret. Han hørte at den franske nasjonalsangen og den norske skålsangen begynte

OVERHØRT

Nakne nordlendinger er alltid flott, men her har man bevilget penger uten at det ligger noe politisk vedtak bak.

Rødts Andreas Tymi om tildeling av penger til fotograf Spencer Tunick, til NRK

Man ser liksom for seg den tyske mann og kvinne hjemme i stuen: «Wow, nå har jaggu meg Norge 40 forfattere i verdenstoppen.

Bertha, bestill billetter til Lofoten, vi må besøke denne litterære utopien av et land!»

Jan Kjærstad om Norge på Bokmessen, i Aftenposten

Vi er på en arbeidsplass – ikke på en campingplass. […] Jeg vil derfor be om normal semi-konservatisme i garderobevalget.

Sjefredaktør Jakob Nybroe i danske Jyllands-Posten forbyr de ansatte å gå i shorts på jobb

Vi vet alle hvor feil det er når en hvit eller brun mannelegg kommer til syne mellom sokk og dressbukse.

VGs Roar Hagen

Vi har både kultur og ukultur i oss alle, har vi ikke?

Inga Marte Thorkildsen til Morgenbladet

MER DEBATT NESTE SIDE »

avet på Karl Johan på Norges Grunnlovsdag?

grunntonen

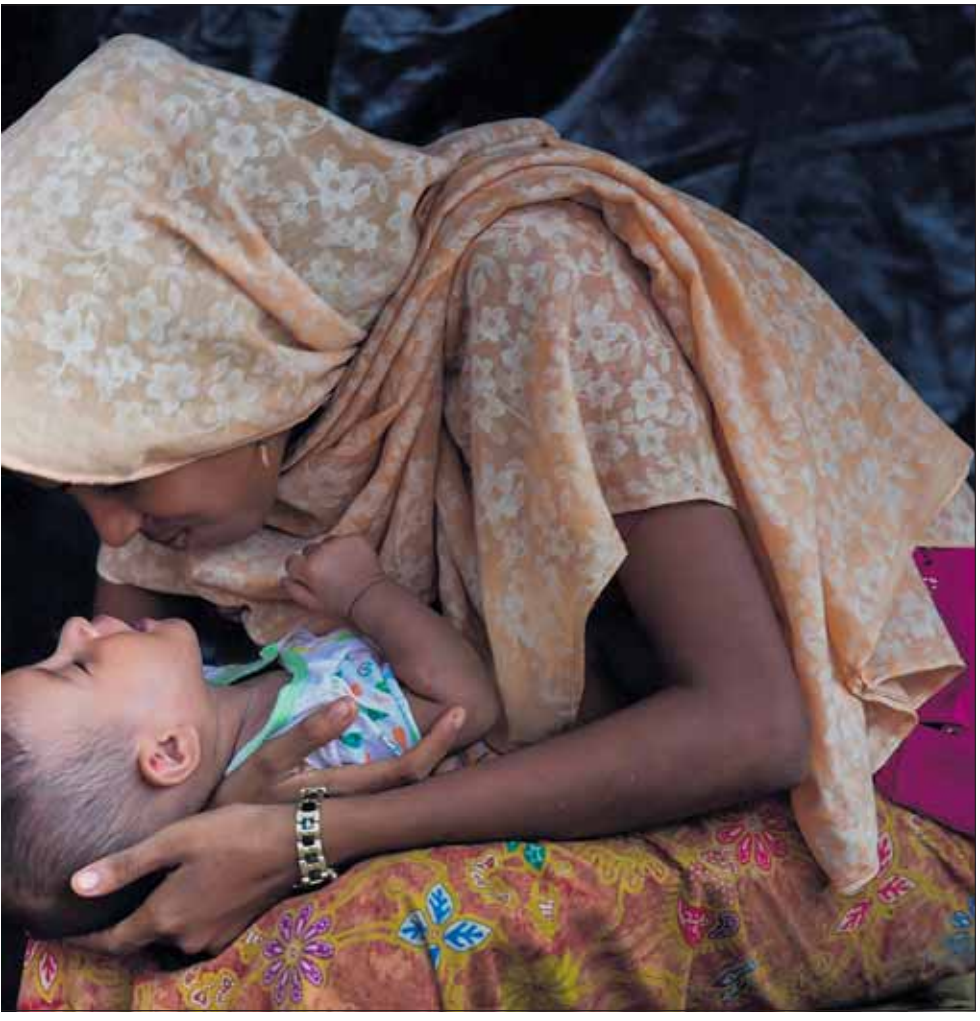

ver Jon Roar Bjørkvold. Her en syngende mor i flyktningleieren Thyangkhali i Bangladesh.

FOTO: MUNIR UZ ZAMAN, AFP/NTB SCANPIX

nesten helt likt, både rytmisk og melodisk:

Allons enfant de la Patrie, le jour de gloire est arrivé!

For Norge, Kjempers fødeland, vi denne skål vil tømme!

Med denne melodien kan nok en gang store ting utrettes, må Wergeland ha tenkt. Så han satte ny tekst til den gamle, magiske melodien: *Vi ere en nasjon vi med, vi små en alen lange!*

Sangen ble publisert i 1841 i et tidsskriftet «For Arbeiderklassen», Wergelands eget. Han ville utenforskap til livs. Alle skulle med. Altså et musisk integreringsinnspill signert Wergelands for 177 år siden. Han lyktes. Sangen favner i dag barn av alle slag, intet 17. mai-tog kan tenkes gjennomført uten den!

Med sangens digitale utvidelse, trekkes vi voksne forpliktende inn. Med en vri på refrenget i en gammel arbeidersang: Vi er titusener med gyldig førerkort! Et kuriosum? Nei, et musisk *momentum*.

For det er grunn til å spørre. Hvor går veien herfra? Skal vi kanskje endelig få oppleve at «Le jour de gloire est arrivé»? At den store dagen kommer da sang gjeninnføres gjennomgående i norsk skole, både som læringsnøkkel, integreringsnøkkel og kulturell forpliktelse. Den dansende Bjerkerevyen 2018 viser vei!

Jon-Roar Bjørkvold,
professor emeritus i musikkvitenskap ved Universitetet i Oslo
jrb@freidig.no

HOPP I HAVET: Norske skattepenger må ikke pumpes inn i usikre leteprosjekter i oljeindustrien, skriver AUF og Changemaker. Her finansminister Siv Jensen på Valhall-plattformen. FOTO: HÅKON

Særordninger i olja, et avsluttet kapittel?

KLIMA
Ina Rangønes Libak
Tuva Krogh Widskjold

Hvor lenge skal Norge fortsette å støtte leting etter nye oljefelt? For å klare å bekjempe klimaendringene må olje og gass bli liggende under bakken. Etterspørselen må falle. Det er den harde realiteten i klimautfordringen vi står overfor. Og alle politiske beslutninger må nå og i fremtiden ta innover seg dette.

Norge står overfor store omstillinger. For å kunne konkurrere internasjonalt på fornybar energi, må vi investere i det. Ny teknologi vokser ikke frem av seg selv, den må gis rom til å utvikles og gjøres lønnsom. Dette koster penger. Vi må derfor vri fordelene vi i dag gir til oljebransjen til nye næringer så de kan bygge seg opp.

> **Norge må avskaffe leterefusjonsordningen.**

Vi er de første til å si at leterefusjonsordningen, og andre ordninger som har latt oljeselskapene ta risiko når de leter etter nye felt, har bidratt mye til fellesskapet her i Norge. Det vi har betalt til oljeselskapene, har vi fått igjen i store skatteinntekter til fellesskapet. Nettopp derfor, vel vitende om at utslipp fører til klimaendringer, har vi et spesielt ansvar. Alle ordninger må gjennomgås når tidene endres. Særlig når de finansieres av våre skattepenger.

Staten tar 78 prosent av regningen for oljeselskaper som leter etter olje, uten å gå med overskudd. Siden ordningen kom på plass i 2005, har fellesskapet betalt ut nesten 100 milliarder i leterefusjon – og fått igjen for det. I en tid hvor prognosene viste at olje og gass ville være lønnsomt i overskuelig fremtid, var det også økonomisk klokt av staten å ta en så stor risiko. Men nå er lønnsomheten i nye felt mer usikker, og dette må få konsekvenser. Vi må ta innover oss at vi kan få en lavere oljepris og mindre etterspørsel av olje og gass, og vi kan ikke ende opp i en situasjon hvor fellesskapet taper milliarder. Det er ikke riktig at folk i Norge skal ta regningen for å lete etter oljefelt med usikker lønnsomhet – som samtidig bidrar til økte utslipp.

Norge må derfor avskaffe leterefusjonsordningen. Vi kan ikke risikere at milliarder av skattekroner kan forsvinne, samtidig som vi havner bakpå med investeringer i fornybar energi. Det ruster ikke norsk økonomi for fremtiden, og det bidrar ikke til å løse klimakrisa. Fremtiden er fornybar!

Ina Rangønes Libak,
nestleder i AUF
Tuva Krogh Widskjold,
leder i Changemaker
ina@auf.no

debatt@klassekampen.no

KRONIKK &DEBATT

Frivillig skatt: en vits

SKATT
Lage Nøst

Regjeringen har innført en ordning med innbetaling av ekstra, frivillig skatt for den som vil. Så langt har den kostet 50.000 å etablere, og bare gitt 2000 kroner i ekstra skatt. Opposisjonen fnyser, og hevder det hele var et valgkampstunt fra finansministeren, ment å stille politikere som vil øke skattene i dårlig lys – en mistanke Siv Jensen langt på vei bekrefter. Mer prinsipielle innvendinger har handlet om at vi ikke kan basere oss på frivillig finansiering av velferd som skal være fellesskapets ansvar, uavhengig av donorers dagsform og lynne. Dette er selvsagt riktig, men ikke egentlig et godt argument mot frivillig ekstraskatt, da ordningen er et supplement til, ikke en erstatning for, det rådende skatteregimet.

Her er et eksempel på at frivillig skatt kan virke: I sin andre periode som borgermester i Bogotá, hadde den grønne politikeren og filosofen Antanas Mockus blitt valgt på et program for økt skatt. Mockus hadde høye ambisjoner for byen sin, og demonstrerte at han med kreative virkemidler kunne forbedre folks liv. Ved å stimulere borgernes fellesskaps- og ansvarsfølelse, mye ved hjelp av holdningskampanjer og sosiale eksperimenter som involverte innbyggerne selv, oppnådde Mockus oppsiktsvekkende resultater: Bogotá halverte trafikkdødsfall, reduserte vannforbruket med 40 prosent og tok grep mot korrupsjon og for likestilling. Da bystyret ikke ville godkjenne skatteøkningene han foreslo, oppfordret Mockus – med glimt i øyet – innbyggerne til å betale 10 prosent ekstra i skatt; såkalte «*impuestos voluntarios*», eller frivillige ileggelser, på spansk – en morsom selvmotsigelse. Hele 63.000 husholdninger ble med på spøken.

De måtte ikke, så hvorfor ville Bogotás befolkning likevel bidra? Det virker innlysende: De hadde tillit til Mockus' administrasjon. De så at oppfordringen var knyttet til et langsiktig arbeid med å forbedre byen. De så humoren i å vise fingeren til trauste bystyrepolitikere på denne måten. De hadde et fellesprosjekt å tro på, og så verdien i å bidra, selv når egennytten ikke var åpenbar eller umiddelbar. Å demonstrere at Ap-politikere er «hyklere», fordi de ikke vil finansiere regjeringens skattelettelser mer enn nødvendig, er derimot ikke et godt fellesprosjekt. Det er ikke rart at ellers dugnadsglade nordmenn nøler med å betale, når regjeringen ikke har større visjoner enn å hegne om privatsfæren, holde noen utlendinger ute og harselere over dem som tillater seg å tenke større. Sarkasme er et dårlig styringsverktøy.

Kanskje velger vi i framtida politikere med integritet nok til å be folk yte litt ekstra, uten hånlatter som eneste respons. Da kan det vise seg at de 50.000 i etableringskostnader var vel investerte penger. Utfordringene som løses best med solidaritet og ekstra innsats står i alle fall i kø.

Lage Nøst,
grønn filosofistudent
lagenost@gmail.com

En foreldet kunstforståelse?

ÅNDSVERKS-LOVEN
Magnus Stray Vyrje

Stortinget vedtok 15. mai forslaget til ny åndsverklov. Den nye loven regulerer i § 2 hva som er opphavsrettslige verk. Grunnvilkåret er at verket må være «litterært eller kunstnerisk». Sagt på annen måte er det bare de egenskaper ved verket som i lovens forstand er å anse som litterære eller kunstneriske som vernes av opphavsrett. Alt det andre ved verket ligger i det fri.

Bestemmelsen nevner deretter en rekke eksempler på frembringelser som, slik den nye loven forstår begrepene, er litterære eller kunstneriske. Dette gjelder for eksempel tekster av alle slag, muntlige foredrag, sceneverk, musikkverk med eller uten tekst, filmverk og fotografiske verk, billedkunst, skulpturer av alle slag, bygningskunst, billedvev og gjenstander av kunsthåndverk og kunstindustri, kart og tekniske tegninger, datamaskinprogrammer samt oversettelser og andre former for bearbeidelser.

Men loven krever også noe mer enn at verket er litterært eller kunstnerisk. Åndsverket må også uttrykke «original og individuell skapende åndsinnsats». Formuleringen, som fremgår av lovens nye § 2, har bakgrunn i praksis fra Høyesterett. I følge Sybord-dommen fra 1962, må opphavspersonens idéer ha realisert seg på en slik måte at det ved dennes verk er skapt noe originalt av kunstnerisk verdi. I følge Huldra-dommen fra 2007 og Tripp Trapp-dommen fra 2012 må åndsverket være resultat av en individuelt preget skapende innsats, slik at det er frembragt noe som fremstår som originalt. I følge Ambassadør-dommen fra 2013 oppstilles det et krav om originalitet, at det som skal vurderes er resultat av en skapende innsats.

Som vi ser, fokuserer både loven og rettspraksis på verket. Med den tilnærming som blir brukt, er det ikke iakttakerens innstilling som gjør frembringelsen til *verk*. Heller ikke den sosiale konteksten. Det som gjør verket til verk, også kalt verkshøyden, fremgår av objektet som sådant, nærmest som en slags «betydningsfull form». Begrepet er hentet fra den britiske filosofen Clive Bell, som på begynnelsen av 1900-tallet oppstilte samme utgangspunkt for hva som er kunst: «Only one answer seems possible – significant form».

Når det gjelder vilkåret om at verket må være litterært eller kunstnerisk, dekker begrepene i den nye loven mer enn alminnelig språkbruk. Også frembringelser som det innenfor samfunnet ellers ikke er vanlig å kalle litterære, kan være åndsverk. Loven nevner kart, tekniske tegninger og datamaskinprogrammer. Det behøver derfor ikke være noe typisk estetisk ved det litterære verket. Også ikke-estetiske frembringelser vernes, dersom de har verkshøyde.

Verkets litterære eller kunstneriske uttrykk må nemlig uttrykke et visst minimum av originalitet og skapende åndsinnsats. På denne måten kommer det til et juridisk tilleggskrav som ikke har noen direkte parallell innenfor kunsten. Også her oppstilles det krav om originalitet, med videre. Men fordi kunsten og kunstforståelsen endret seg mye i forrige århundre, kan det i dag være forskjell på hva som er «kunst» og «åndsverk».

Nærliggende er derfor å spørre om ikke den nye loven viderefører en kunstforståelse som for lengst anses foreldet innenfor kunsten. Opphavsrettens verkshøydebegrep minner nemlig om den forlatte forestillingen om «den Store Kunsten». Vi finner intet om denne viktige problemstillingen i de nye forarbeidene. Heller ikke rettspraksis og juridisk teori gir veiledning. Juristenes oppmerksomhet synes fortsatt forbeholdt det vi kan kalle formalkravet; det vil si at åndsverket må uttrykke en eller annen form for litterær eller kunstnerisk originalitet, ikke hva som skal til for å oppfylle kravet.

Spørsmålet har heller ikke blitt problematisert innfor kunsten. Også det er rart. Åndsverkloven omtales ofte som kulturlivets grunnlov. Da bør man vite noe om hva slags kunst og kunstforståelse som den nye loven skal fremme. Som det uttales i Kulturutredningen, NOU 2013:4, kan opphavsrettens betydning for den økonomiske verdiskapningen innenfor kulturnæringen ikke overdrives: «Mens kulturpolitikk ofte dreier seg om hvordan kulturen skal støttes og videreutvikles ved hjelp av offentlige budsjetter, er opphavsretten et verktøy for at kulturen også skal være selvbærende.»

Magnus Stray Vyrje,
advokat og partner i Stray Vyrje & Co DA
msv@svco.no

Intet nytt fra intaktivistmiljøet

OMSKJÆRING
Leif Knutsen

I Klassekampen 21. mai forlater Ola Aarseth god debattskikk og evidensbasert medisin. Han siterer to setninger fra en kanadisk rapport helt ut av sammenheng før han konkluderer med det helt motsatte av den, ved å gå inn for noe så drastisk som en aldersgrense for omskjæring.

Canada: Som svar på spørsmål om tidlig mannlig omskjæring bør tilbys som et forebyggende tiltak på linje med vaksinasjon av Canadas offentlige helsetjenester, fastslår den kanadiske barnelegeforeningen (CPS) i sin metaanalyse: det er markante helsefordeler gjennom hele livsløpet til en mann som omskjæres tidlig, at risiko ved inngrepet øker med alderen, men at fordelene ikke er store nok til å rettferdiggjøre allmenn omskjæring; følgelig skal foreldre som ønsker å omskjære sine gutter tidlig av helseårsaker ha adgang til det, med faglig veiledning og adgang til god klinisk kompetanse.

USA: Aarseth har heller ingen grunn til å undre seg over at den amerikanske barnelegeforeningen AAP i 2012 justerte endret standpunkt fra nøytral til positivt til helseeffektene, for AAP forklarer: «siden ... [1999] er det gjort vesentlige bidrag i fagfellevurdert litteratur om mannlig omskjæring og mulige fordeler».

Et enkelt søk i Pubmed bekrefter utviklingen i kunnskap: Antall fagfellevurderte artikler om emnet vokste fra 2014 i 1999 til 2887 i 2005, til 4370 i 2012, og over 6000 i dag. Å avvise evidensbasert forskning på grunnlag av ubelagte beskyldninger om «kulturell bias», slik et knippe leger gjorde i kjølvannet av AAPs rapport, mangler ethvert krav på saklighet.

Dessverre er det typisk: det såkalte «intaktivistmiljøet» bruker selektive sitater, håndplukket og feiltolket forskning og personangrep. Derfor blir deres retorikk kun tatt alvorlig i land der tidlig mannlig omskjæring er svært uvanlig.

Leif Knutsen,
skribent

Det er noe feil her

DIKT
Else Marie Vestrum Olsson

Det er noe feil med
topografien i dette landet
fjorder og fjell og øyer i havet
der ingen kan tru
at nokon vil bu
uten bommer,
tuneller og bru.

Det er noe feil med
veistandarden i dette
landet
det hjelper ikke
at flere er rike
i køen må vi,
der er vi like.
Har veien for mange
biler, mon tru?

Else Marie Vestrum Olsson,
Oslo
emvo@olsson.priv.no

Vi vil høre fra ungdommen

POLITI
Bjørn Eirik Vandvik

I kronikken «Vi som ikke liker politiet» 24. mai, skriver Muna Jibril at hun ikke har tillit til politiet. Jibril beskriver egne møter og erfaringer med det som trolig er ulike deler av norsk politi. Felles for møtene er at hun opplevde dem svært ubehagelige. Hun viser også til erfaringer som familie og venner har hatt med politikontroller.

I Oslo politidistrikt er vi opptatt av at innbyggerne skal ha tillit til oss, ikke minst barn og unge. Jeg kan ikke går ikke inn på de eksemplene Jibril viser til, men lesing som dette gjør inntrykk. Vi vet at mange unge i Oslo, også med minoritetsbakgrunn, har veldig gode erfaringer med et politi som har vært til stede for dem og hjulpet dem. Men fordi vi møter så mange unge hver dag, og snakker med dem, vet vi også at en del ungdommer med minoritetsbakgrunn har liten tillit til politiet.

Dette er det nok mange årsaker til, og noen ligger utenfor det vi kan gjøre noe med. I andre tilfeller kan mistillit komme fra unge som utfører handlinger som politiet absolutt må reagere på. Og Jibril er ikke den første som påpeker at mistillit også kan ha sammenheng med opplevelser av politikontroll.

Vi tar dette på største alvor. Oslo politidistrikt har derfor i samarbeid blant andre ungdom med minoritetsbakgrunn laget en undervisningsbolk om viktigheten av gode publikumsmøter for våre operative mannskaper. Der fokuserer vi på de vanskelige sidene ved kontroll, og har fokus på å sikre best mulig profesjonalitet i slike situasjoner. Vi har også dialog med flere ungdommer fra Oslo Øst om opplæring av de nye forebyggerne vi i disse dager ansetter der. I tillegg har vi tatt flere grep for å målrette kontrollene bedre, og ser stadig på hvordan vi kan utføre jobben vår best mulig, og samtidig beholde publikums tillit.

KRONIKK DEBATT

Vi som ikke liker politiet

Klassekampen 24. mai

Oslo politidistrikt har en egen klageordning som vi sterkt oppfordrer Jibril og andre til å bruke hvis de opplever seg uriktig behandlet. Alle som klager, får svar fra visepolitimester etter en grundig undersøkelse av hendelsen.

Klagebehandlingen viser at mange slår seg til ro med det som har skjedd etter at de får en mer utdypende forklaring på hvorfor politiet handlet som de gjorde. I noen klagesaker ser vi imidlertid at politiet har gjort feil, eller kunne håndtert en situasjon bedre. Da får vi anledning til å beklage, noe som er viktig for oss – nettopp fordi vi er avhengige av tillit. Slike saker brukes også til intern læring. Dersom folk ikke bruker muligheten til å klage, får vi ikke en slik mulighet til å ettergå hendelser og rette opp feil eller oppklare misforståelser.

> ‘Snitch’ med oss, Jibril – vi er ditt politi også!

Vi har gode erfaringer med å møte ungdom som er skeptiske til oss, og gå i dialog. Vi ser at når politiet får forklart hvordan vi opplever ulike situasjoner, så kan vi komme hverandre i møte. Ikke sjelden forteller ungdommer oss at de aldri har tenkt på hvordan ulike hendelser kan oppleves fra politiets side, hvilket ansvar politiet faktisk har, og hvilke regler som gjelder, for eksempel hvorfor man må etterkomme politiets ordre i kaotiske situasjoner. Vi ønsker derfor virkelig å møte ungdommene våre, på deres arenaer, for å få en dialog om hvordan vi sammen skal ha det i byen vår.

Så Jibril: Vi forstår at du ikke er en «snitch», men vi trenger ditt engasjement, og vi trenger konstruktiv kritikk – men vi tror også at du kan se andre sider ved politiet ved å se mer av vår hverdag, våre oppgaver og våre mål. Alle gode krefter må jobbe sammen for et godt lokalsamfunn og et godt politi. Vi møter gjerne deg og vennene dine.

I disse dager ansetter vi mange nye forebyggere i Oslos østlige bydeler. De skal være til stede, og snakke med og kjenne ungdommene. Vi tror veien videre er gjennom gjensidig kontakt og forståelse – og ikke det motsatte.

«Snitch» med oss, Jibril – vi er ditt politi også!

Bjørn Eirik Vandvik,
visepolitimester i Oslo
post.oslo@politiet.no

Ingen dag er hellig

FRIDAGER
Jonas J. Hoksnes

Mai er et verdabelt minefelt av mer eller mindre obskure fridager med bakgrunn i Norges kristne kulturarv. I dag har vi skilt kirke og stat og økende grad av religion og livssynsmangfold – noe de fleste politiske partier og hovedandelen av befolkningen stiller seg positive til. Man får tro det man vil! På tross av dette opprettholder vi tradisjonen med pålagt fri på en drøy håndfull kristne helligdager. Hvor ekskluderende er ikke dette for personer med andre livssyn? Når man tar et steg tilbake og ser på saken litt på avstand virker det bare merkelig å måtte ta fri på helligdager du ikke feirer, når du egentlig kan jobbe, og til gjengjeld måtte bruke av feriedager eller avspasering til å feire høytidene. Enda merkeligere blir det for ateister og andre som ikke har noen høytider! I mitt syn er dette en unødvendig statlig regulering fra den tida hvor kirke og stat var ett.

En bedre løsning, som både ivaretar mangfoldet av religion og livssyn i det norske samfunnet og som bygger opp under politikk som fremmer dette, vil være å frigjøre alle kristne helligdager, ikke bare «andredagene», til en pott med fridager til fri disposisjon for den enkelte. Da kan man fordele dem etter eget forgodtbefinnende, enten det handler om fri til jul, Id, eller arbeiderkamp. Jeg for min del tar gjerne lengre sommerferie!

Jonas J. Hoksnes,
psykolog
psykologhoksnes@gmail.com

Takk for hjelp til å nyansere, Krahn

PSYKISK HELSE
Guro Øiestad

Astrid Krahn hadde 18. mai en velformulert reaksjon på min tekst «Finn fem feil» i spalten De nære ting, hvor jeg var kritisk til sykdomsmodellen i psykisk helsevern. Krahn viser til egne erfaringer som tidligere pasient – fremmedgjort av spørreskjemaer brukt nesten til det absurde – men mener det er feil å gi sykdomsmodellen skylda for dette. Takk for viktige nyanseringer i en pågående debatt rundt hvordan vi forstår psykiske lidelser og hva som er god behandling, fra en som har kjent det på kroppen selv.

Jeg er enig med Krahn i at vi ikke kan droppe kartlegging, vi må ha måter å utforske hva problemene dreier seg om når folk søker hjelp. Mine ankepunkter er at standardisert kartlegging ut ifra den medisinske modellen medfører ensidig fokus på «feil» inni pasienten, når årsakene alltid er sammensatte. Og at pasienten ofte ikke opplever seg imøtekommet og forsøkt forstått.

Som psykiater Trond Aarre sier i sin blodferske bok «En mindre medisinsk psykiatri»: Den medisinske modellen er både storslått (den lover mye) og mislykket (den holder ikke det den lover). Diagnostikken gir ikke den samme veiledningen som ellers i medisinen, og fører ikke til spesielt effektive tiltak, sier Aarre. Han foreslår å tenke mer sammensatt, gjennom en kontekstuell modell, hvor psykiske problem forstås ut ifra livshendelser og miljø, mer enn som rene «maskinfeil» ved folk. Jeg er enig med ham.

Men vi vet jo også at livshendelser og miljø (sammen med gener) kan forårsake ulike former for «maskinfeil». Krahn beskriver hvordan alarmsystemene i hodet varsler akutt fare, selv om hun vet hun er trygg. Ja, jeg tror hun har rett: Å bli kalt psykisk syk kan kjennes riktig når man delvis er satt ut av normal funksjon. Men i utgangspunktet er dette menneskelige reaksjoner på uheldige livsbetingelser, som må arbeides med i lys av personens subjektive opplevelse. Utforsking er et bedre ord enn kartlegging, synes jeg – det dreier som å finne ut av problemenes karakter for akkurat denne personen, på en måte som gir retning for behandling og tiltak.

«Hva trenger du når du er utrygg, forvirret, sitter fast i vonde tanker og følelser, destruktiv atferd eller en uhåndterlig livssituasjon? Dypest sett trenger du det samme som et barn oppløst i tårer…», skrev jeg i innlegget som Krahn debatterer. Hun leser inn at jeg og andre forstår psykisk syke som voksne barn, som må behandles som barn, og at denne holdningen har ansvaret for stigmatisering av psykiske problemer. Jeg ser at formuleringen kunne leses slik, jeg beklager det og er glad for anledning til å nyansere: Jeg mener ikke at voksne som strever psykisk skal behandles som barn. Jeg forsøker å beskrive et menneskelig behov vi aldri vokser fra. Den som er fortvilt og søker hjelp, trenger i første omgang å bli imøtekommet og forsøkt forstått der hun er, midt inne i fortvilelsen. Da kan tillit oppstå og det blir mulig å jobbe med problemene. Dette er å bli møtt med respekt.

Krahn påpeker at man ved all sykdom vil ha behov for både empati og faglig kvalifisert hjelp. Ja, mitt hovedpoeng er at empatisk støtte er en nødvendig del av den kvalifiserte hjelpen når folk strever psykisk, ikke et eventuelt tillegg til kvalifisert hjelp. Empati ER behandling – vanligvis ikke tilstrekkelig, men nødvendig.

Guro Øiestad,
psykolog
guro.oiestad@psykologi.uio.no

debatt@klassekampen.no
KRONIKK &DEBATT

En shorts er ikke en shorts. Farge, fasong, materiale og lengde spiller essensielle roller når du skal kle på deg om morgenen. Du vil ikke se ut som en slask.

TRINE SAUGESTAD HATLEN GIR GODE SHORTSRÅD I EN KOMMENTAR I VG 23. MAI

Fra ineffektiv kommandoøkonomi til oligarkstyrt kapitalisme.

Kapitalisme på russisk

Dag Seierstad
ORIENTERING

PRIVAT KAPITALISME: I den russiske kapitalismen havner produksjonsmidlene, enten det dreier seg om storkonsern, banker eller mediene, i lomma på enkeltpersoner, skriver Dag Seierstad. FOTO: KIRILL KUDRYAVTSEV, AFP/NTB SCANPIX

Hva slags kapitalisme utvikler seg i Russland? Det har den russiske økonomen Ruslan Dzarasov fra Plekhanov-universitetet i Moskva gitt et svar på i boka «The Conundrum of Russian Capitalism» gitt ut av Pluto Press i 2014.

Avsnittene som følger, er del av en lengre artikkel om Russlands kapitalisme i siste nummer av Vardøger, et temanummer om «Russlands makt og avmakt».

Overgangen fra sovjetsystemet til de ettersovjetiske systemene i løpet av noen måneder i 1990–91 savner sidestykke. Den sovjetiske kommandoøkonomien sank sammen som om den var en dinosaur på leirføtter. Og det hele skjedde så fredelig at en skulle tro det ikke sto noen herskende interesser på spill inne i det sovjetiske samfunnet.

Kommandoøkonomien falt sammen uten at det fantes noe juridisk grunnlag for privat næringsvirksomhet. Dermed måtte andre midler tas i bruk: maktposisjoner i parti og forvaltning, personlige nettverk, korrupsjon og kriminelle maktmidler.

Overdreven sentral planlegging ga byråkratiet all makt over inntektsfordelingen. Etter hvert festna det seg en uformell, men reell, kontroll over de økonomiske ressursene. Ledende sjikt innen kommunistpartiet og det offentlige byråkratiet lærte seg å utnytte offentlig eiendom til privat fordel.

Demokratireformene til partisjef Mikhail Gorbatsjov etter 1985 førte til at en pro-kapitalistisk blokk innen parti og offentlig forvaltning sto fram. Det var denne blokken som i sovjettida – i den daglige praksis – hadde styrt bransjer, bedrifter og offentlige tjenester. I løpet av 1980-tallet økte bedrifts- og partiledere skrittvis den reelle kontrollen over de fleste store produksjonsbedriftene. Det var de som hadde personlige nettverk og tilgang på virkemidlene og som alt i 1990 hadde et sterkt ideologisk overtak med kravet om en rask «overgang til marked».

De utenlandske pådriverne bak markedsreformene så det som viktig at en ny økonomisk elite kom på plass raskest mulig. Det ville både USA, EU og IMF, og det passa som hånd i hanske for den prokapitalistiske koalisjonen innen russisk næringsliv.

Folk flest godkjente – eller fant seg i – reformene, men opplevde utover på 1990-tallet en nedgang i produksjon og levestandard uten sidestykke. Russland nådde ikke 1990-nivået for BNP per innbygger før i 2003. Inntektsforskjellene i Russland er nå vesentlig større enn i alle europeiske OECD-land – og også større enn i USA.

Den russiske kapitalismen som oppsto, var – ifølge Dzarasov – både ineffektiv og perspektivløs. En større undersøkelse av nærmere 200 større bedrifter viste at fra 1998 til sommeren 2008 var det år etter år slik at rundt 30 prosent av bedriftene ikke foretok noen investeringer. Fra høsten 2008 til våren 2012 var andelen som ikke investerte, økt til rundt 50 prosent.

Snittalderen på maskiner i industrien er over tjue år, mens den i sovjettida på 1980-tallet var ti år. Hovedtyngden av investeringene rettes mot utvinning og ikke mot bearbeiding eller høyteknologiske produkter. Sjøl tradisjonell vareproduksjon er uinteressant for de fleste oligarkene. Produksjonen ble dreid i retning av naturressurser som kull, olje, gass og tømmer.

«Den russiske kapitalismen preges av teknologisk stagnasjon og fattiggjorte arbeidere»

Undersøkelser fra bransje etter bransje dokumenterer at det russiske næringslivet preges av en grunnleggende mangel på stabile eierforhold og stabile kontrollmønstre. Det bidrar til at langsiktige strategier ikke utvikles. Kortsiktig profitt blir det eneste styrende målet.

Utover på 2000-tallet ble det mer vanlig at rivaliserende miljøer søkte støtte fra politiske maktmiljøer, såkalte Kreml-miljøer. Det innebar at privatiserte selskap gikk over i en form for «kvasi-nasjonalisering» der kostnader ble nasjonalisert og inntekter privatisert.

Dette er sluttbildet til Dzarasov: Toppledere innen næringslivet tar kontroll over styringen og finansstrømmene innen konsern og slåss om å vinne dominerende kontroll over hele bransjer ved å bestikke statsansatte og flytte store pengemengder til utenlandske skatteparadis.

Dzarasov understreker at den russiske kapitalismen ikke må forstås som en kaotisk haug av tilfeldige fenomener og prosesser, men som et sosialt system kjennetegna av innbitt rivalisering mellom maktgrupper internt i selskapene og bransjene.

Som sosialt system har den russiske kapitalismen store svakheter. De radikale markedsreformene har mislyktes hvis målet var å etablere et mer effektivt økonomisk system enn det sovjetiske. Den russiske kapitalismen preges av teknologisk stagnasjon og fattiggjorte arbeidere.

Mens kapitalismen i vest blir stadig mer institusjonell, selskapene eier i stigende grad hverandre, blir kapitalismen i øst sterkt privat: Produksjonsmidlene, enten det dreier seg om storkonsern, banker eller media, havner i lomma på enkeltpersoner. Disse personene slutter seg sammen i allianser for å øke sin innflytelse og for å verge seg mot andre allianser. Den russiske kapitalismen har skilt ut en nyrik overklasse som sprenger alle grenser for å vise med hvilken rett de kan boltre seg i overfloden sin.

Skillet mellom offentlig og privat sektor er langt mer uklart enn lenger vest. Private banker forvalter store deler av de offentlige budsjettene på måter som ville vekke skandaleoppslag i enhver vestlig løssalgsavis – og utløse mistillitsforslag mot enhver statsråd med ansvar for skandalene.

Gammel parti- og statsmafia glir over i nye, framstormende mafiastrukturer. Ingen aner hvor de uoversiktlige overvåkingsorganene fra sovjettida slutter og hvor tilløpene til en moderne rettsstat begynner.

Dette har ført Russland fram til en samfunnsøkonomi som i sin struktur likner mer på det som var der før 1990, enn på kapitalismen i Vest-Europa og Nord-Amerika. Det som fantes av samfunnsmessig begrunna planøkonomi er borte, mens forholdet mellom arbeid og kapital er som det var i vest før arbeidsfolk begynte å organisere seg.

Dag Seierstad,
rådgiver for SVs stortingsgruppe og medlem av fagrådet til Attac
dag.seierstad@stortinget.no

Se dagens innstikk

BLI MED PÅ VÅRDUGNAD!

GI BORT AVISA GRATIS I TRE UKER

FÅ KLASSEKAMPENS KLASSISKE PLANTESPADE!

Se flere premier på klassekampen.no/gibort

Bendik Wold (kulturredaktør) | Sara Hegna Hammer (red. sek.)
Jonas Brække | Guri Kulås | Dag Eivind Undheim Larsen
Astrid Hygen Meyer | Mari Brenna Vollan
kultur@klassekampen.no

KULTUR &MEDIER

TRONSMO:

Ti på topp

1. Ruller nedover skråningen i en tønne av gull
Håkon Hoffart
2. Vardøger 2018 #37: Russland
Arne Overrein (red.)
3. Imot døden
Bernhard Ellefsen
4. Agora 2017 #4/2018 #1: Athen
Mari Lending & Kaja Schjerven Mollerin (red.)
5. Gaza
Norman Finkelstein
6. Enlightenment Now
Steven Pinker
7. Argonauts
Maggie Nelson
8. Den siste hjelperen
Cathrine Knudsen
9. Hva ville Gerhardsen gjort?
Mímir Kristjánsson
10. 12 Rules for Life
Jordan B. Peterson

Tegneserier:

1. Sabotør
John S. Jamtli
2. Hysj
Magnhild Winsnes
3. Red Kelly 1976–1983
Hermann & Greg
4. Sigfrid 3: Gudenes mørke
Alex Alice
5. Lønnsslaver
Daria Bogdanska

INTERNASJONALEN: Til sammen åtte kvinner hevder ifølge CNN at skuespilleren **Morgan Freeman** har utsatt dem for upassende oppførsel og seksuell trakassering. I en uttalelse torsdag beklager han dersom noen har opplevd noe han har gjort eller sagt som respektløst. – Alle som kjenner meg eller har arbeidet med meg, vet at jeg ikke er en person som med vilje ville fornærmet eller fått noen til å oppleve ubehag, sier han. ©NTB

FOTO: ANNIKEN C. MOHR

NOTERT:

Kritiserer pengebruk

Jan Kjærstad mener det er stormannsgalskap at Norge bruker 52 millioner kroner som gjesteland på bokmessa i Frankfurt. I en kronikk i Aftenposten tar han et knallhardt oppgjør med den norske storsatsingen på neste års bokmesse. «Det mest betenkelige ved hele F-2019 er demonstrasjonen av et lite lands stormannsgalskap. Eller sagt annerledes: mangel på ydmykhet eller bakkekontakt», skriver Kjærstad. – Det som ligger bak kritikken min, er en forbløffelse over den store pengesummen, sier han til avisa. ©NTB

Netflix tapte EU-søksmål mot Tyskland

Krever strø

EU-domstolen slår fast at alle EU- og EØS-land står fritt til å skattlegge Netflix og andre strømmeselskaper. I Norge kan en strømmeavgift gi nærmere 100 millioner kroner årlig.

FAKTA

Strømmeavgift:

- 16. mai stadfestet EU-domstolen at Tyskland har rett til å kreve inn avgift fra strømmeselskaper, selv om de har hovedkontor i et annet land.
- I Norge har en utredning fra Menon Economics beregnet omsetningen til strømmeselskaper (som Netflix og HBO) og digitale salgs- og leietjenester (som Viaplay og Amazon) til 2,5 milliarder kroner i 2016.
- Norske film- og tv-produsenter mener EU-dommen må føre til at Norge innfører en liknende avgift som Tyskland. Det kan gi inntil 100 millioner kroner mer til produksjon av norske filmer og dramaserier.

TV

Av Jonas Brække (tekst) og Maria Gossé (foto)

Norske film- og tv-produsenter sliter med å finansiere nye prosjekter. I løpet av få år har Netflix og andre globale strømmegiganter kapret en stadig større andel av inntektene i det norske film- og tv-markedet, uten å måtte gi noe av overskuddet tilbake til norsk innholdsproduksjon.

Men forrige onsdag kom EU-domstolen med en kjennelse som ble mottatt med jubel fra den europeiske filmbransjen. Ifølge dommen kan alle medlemsland, inkludert EØS-landet Norge, innføre en slik avgift.

– Nå trenger vi ikke å diskutere mer om hvorvidt vi skal innføre en avgift også i Norge. Nå må regjeringen vise handlekraft, sier direktør Torbjørn Urfjell i Virke Produsentforeningen, som er bransjeforeningen for norske tv- og filmprodusenter.

– Norge må skynde seg

I kjennelsen fra EU-domstolen framgår det at Tyskland har rett til beholde en avgift på 2,5 prosent av omsetningen til strømmeselskaper som Netflix og HBO, uavhengig av hvor de har hovedkontor. Avgiften går uavkortet til det tyske filminstituttet Filmförderunganstalt som fordeler inntektene videre til tysk filmproduksjon.

Netflix anførte at selskapet har sitt hovedkontor i Nederland, og derfor ikke kan skattlegges i Tyskland. Domstolen avviste imidlertid at det var grunnlag for Netflix å reise en sak for domstolen.

I kjennelsen viser EU-domstolen til arbeidet med å reformere direktivet for audiovisuelle medietjenester (AMT-direktivet). Når dette er ferdig neste år, vil det ifølge EU-domstolen bli lettere for alle EU- og EØS-land å kreve økonomiske bidrag fra strømmeselskaper og andre selskaper som driver utleie eller salg via nettet.

– Dersom ikke Norge skynder seg og innfører en avgift på strømmetjenester, risikerer vi å få en konkurranseulempe mot andre land som kommer oss i forkjøpet. Vi må få likebehandling for alle aktører, også for dem som til nå ikke har vært regulert. Den norske filmbransjen har behov for at regjeringen viser handlekraft, sier Urfjell.

Kan få 100 millioner

I fjor bestilte Kulturdepartementet en ny utredning om pengestrømmer i det norske film- og tv-bransjen fra analyseselskapet Menon Economics. Ifølge rapporten lå omsetningen for abonnementsbaserte strømmetjenester på to milliarder kroner i 2016. Omsetningen for utleie og kjøp av film på nett, såkalt TVOD, var på om lag 500 millioner kroner.

Med en norsk avgift på 2,5 prosent av omsetningen på både TVOD og SVOD, som er det samme som Tyskland allerede har innført, vil ekstrainntektene til norske film- og tv-bransje utgjøre 63 millioner kroner i året.

Men omsetningen til digitale filmtjenester har fortsatt å øke de siste årene, og Norsk filminstitutt anslår at en avgift trolig kan utgjøre rundt 100 millioner kroner om få år.

Sindre Guldvog

– Vi vil foretrekke at avgiften i sin helhet blir lagt inn i et filmfond. Men ordningen kan også suppleres med at strømmeselskapene investerer i egne produksjoner med norske filmer og dramaserier, sier direktør Sindre Guldvog i Norsk filminstitutt.

– Det viktigste er uansett at pengene kommer norske film- og tv-produsenter til gode, så får neste spørsmål bli hvordan man løser dette rent praktisk, legger han til.

Guldvog mener kjennelsen fra EU-domstolen er en viktig brikke for å få på plass en strømmeavgift i Norge og andre land i Europa.

– Høyst sannsynlig vil dommen danne presedens for tilsvarende dommer i andre EU-land. Dette bringer oss et stort skritt nærmere en praktisk gjennomførbar løsning for å få integrert Netflix og andre store strømmetjenester i verdikjeden på lik linje med alle andre distribusjonsplattformer, sier han.

Produsent Aage Aaberge i Nordisk Film merker strømmetjenestene.

– Vi kjenner på konsekvensene av dette til daglig. Akkurat nå har vi tre prosjekter på gang som vi stanger hodet i veggen med å få finansiert. Jeg skjønner ikke hvorfor regjeringen har somlet så mye

Fritt fram for å legge avgift på strømmetjenester

ømmeavgift nå

UTÅLMODIG: Sist onsdag ga EU-domstalen klarsignal for avgift på strømmetjenester. – Nå må regjeringen vise handlekraft, mener direktør Torbjørn Urfjell i Virke Produsentforeningen.

med å få på plass en strømmeavgift, sier Aaberge, som har produsert blant annet Oscar-nominerte «Kon-Tiki».

Trenger ny finansiering

Mens kinoene er pålagt en avgift på 2,5 prosent av omsetningen, er salg av fysiske formater som dvd og blu-ray ilagt en avgift på til sammen 4,10 kroner per eksemplar.

I takt med overgangen til strømming på nett og digital filmleie har avgiften som stammer fra det fysiske videosalget, stupt fra 59 millioner kroner i 2010 til 13 millioner i 2016.

– I glansdagene utgjorde dvd-avgiften nesten halvparten av inntektene våre. Vi er avhengig av å finne nye finansieringskilder, og det er naturlig at de multinasjonale selskapene ikke skal slippe unna med å bidra, sier Aaberge.

jonas.braekke@klassekampen.no

Regjeringen venter på EU-direktiv

«Dette er en prosess vi har fulgt nøye. Vi skal se på om dommen gir oss et handlingsrom som vi kan bruke», svarer kulturminister Trine Skei Grande (V) på e-post via Kulturdepartementets kommunikasjonsavdeling.

I Danmark har Netflix-dommen fra EU-domstolen slått inn i de pågående forhandlingene om et nytt medieforlik. Ifølge avisa Politiken er det nå flertall på Alltinget for å kreve at avgiften blir bakt inn i avtalen, selv om kulturminister Mette Bock fra Liberal Alliance er imot.

EU-kjennelsen ga Tyskland rett til å beholde sin avgift på 2,5 prosent av omsetningen til strømmetjenester som Netflix.

Grande vil avvente at arbeidet med å reformere EUs AMT-direktiv er ferdigstilt, noe som trolig ikke vil skje før til neste år.

«Vi følger opp at Stortinget har bedt regjeringen komme tilbake med en vurdering av medfinansieringsansvaret når de nye reglene i AMT-direktivet er klare», skriver hun i e-posten.

Trine Skei Grande

I forrige uke utløp også høringsfristen for regjeringens utredning om pengestrømmer i det norske film- og tv-markedet, utført av konsulentselskapet Menon Economics.

Freddy André Øvstegård, SVs kulturpolitiske talsperson på Stortinget, synes det er inspirerende at et stort EU-land som Tyskland bruker nasjonal lovgivning til å ilegge strømmeselskaper en avgift.

– Hvis ikke den norske regjeringen følger opp dette, står SV klar til å fremme et liknende forslag. Nå som vi har fått anledningen, må vi sørge for at litt av de store inntektene som forsvinner ut av landet, kommer norske filmprodusenter til gode, sier han til Klassekampen.

ØSTKANTEN blues KLUBB
ØSTKANTEN BLUESKLUBB
LØR 2. JUNI KL. 12
MUSIKKFEST OSLO
UNION BLUESCUP
Østkanten Bluesklubb og Oslo Bluesklubb inviterer til Union Bluescup og konserter på utescenen til Tordenskiold pub i Rådhusgata 27.
LØR 18. AUG KL. 17
Bluescruise på Oslofjorden med Christian Radich
Rekebuffet inkludert. Konsert med
THE GREENS
Billetter på Ticketmaster
Til høsten kommer:
FRE 7. SEPT.
HEIGH CHIEF
FRE 14. SEPT.
ERJA LYYTINEN
FRE 21. SEPT.
ALABAMA LOVESNAKES
FRE 5. OKT.
MAGNUS BERG
FREDAGER PÅ HERR NILSEN
Meld deg inn i klubben på www.ostkantenbluesklubb.no

Samlaget jubilerer med den første nynorske litteraturhisto

Speglar bonde

Bondestudenten er ein djupstruktur i den nynorske litteraturhistoria, som elles er kjenneteikna av store, indre spenningar, hevdar Jan Inge Sørbø.

BØKER

Av Guri Kulås (tekst) og Anniken C. Mohr (foto)

«Nynorsk litteraturhistorie» er den likeframme tittelen på praktboka, men gjev han meining? Finst det ei eiga nynorsk litteraturhistorie, ei som kan forsvara å skilja ut Kristofer Uppdal og Åse-Marie Nesse frå den allmenne litteraturhistoria og samla dei i ei og same bok?

– Den nynorske litteraturen finst, slår forfattar Jan Inge Sørbø fast.

Etter å ha lært studentar litteraturhistorie og -teori i tjue år og forfatta fleire monografiar om nynorskforfattarar, er Sørbø den første til å samla nynorsk litteraturhistorie mellom to permar. Det har vorte ei fagbok som òg vender seg til lesaren som søker opphavet til nynorsklitteraturen for første gong.

Samlagsjubileum

Ein føresetnad for at vi i dag kan lesa både Uppdal og Nesse, er den nynorske infrastrukturen som tidleg var skapt rundt det nye språket.

– Ivar Aasen gjorde det mogleg å ta i bruk språklege ressursar som før hadde vore forbodne i skrift, men det fanst ingen stad å bruka desse ressursane: Ingen skular, ingen aviser, ingen forlag. I andre halvdel av 1800-talet vart det bygd organisasjonar – frå tidsskrift til ungdomslag – som òg fungerte som distribusjonskanalar for ein nynorsk litteratur, seier Sørbø.

Det Norske Samlaget var ein av desse institusjonane, og Jan Inge Sørbøs påkosta bok på to dryge kilo og nær 700 sider er tinga til forlaget sitt 150-årsjubileeum.

Boka er likevel inga forlagshistorie, men ei kartlegging av litteraturen som er skapt på det ambisiøse, norske minoritetsspråket.

Sørbø strekker seg utover grensene som litteraturhistorieverk vanlegvis held seg innanfor. Her er sjølvsagt nynorskfedrar og -mødrer som Aasen, Vinje og Garborgane. Eksepsjonelle diktarar som Olav Nygard, Olav H. Hauge og Aslaug Vaa, skarpsynt kvinnelivsanalyse frå Gro Holm og Marie Takvam, og dei moderne slektssagaene til Edvard Hoem. Her er Vesaasane, Fløgstad og Fosse. Eksperimenta til Karin Moe og populære nytolkingar av populærkultur frå Ragnar Hovland og Frode Grytten.

Sørbø held i tillegg fram nynorske tradisjonar innan tidsskriftsjangeren og den filosofiske essaysjangeren frå Hans Skjervheim, salmediktinga frå Elias Blix og ikkje minst barnelitteraturen. Nynorsk barnelitteratur har vore banebrytande og ekspansiv frå Rasmus Løland til Maria Parr.

Nynorsk språk og språk

Språket er sjølvsagt det som bind dei mest ulike verk og forfattarar saman, eller?

All splittande normeringsdebatt sett til sides: Er nynorsk språk og nynorsk språk det same i moderne og seinmoderne tid? Ivar Aasen ville gje språk til bygdefolks røyndom, men for Aasens sambygding Gunnhild Øyehaug står språket mellom eg-et og livsverda, som Sørbø skriv.

– Er nynorsk språk og nynorsk språk det same?

– Både nei og ja, seier Sørbø, på typisk nynorsk vis.

– Det er sjølvsagt ulike syn på kva språk er. Samstundes har kravet om retten til å uttrykka seg overlevd opp gjennom nynorskhistoria. Dei opphavlege nynorskingane var fanga i eit framand språk, dansk, som dei ville bryta ut av. Dei yngre nynorskforfattarane, dei som debuterte kring tusenårsskiftet, freistar å unngå å bli fanga i klisjeen, det meiningstømde språket. Eit generasjonsdrag litteraturvitaren Ane Farsethås har analysert, og som ein finn att utanfor nynorsklitteraturen. Nynorsklandet er vanskelegare å definera enn før.

Bygdeskittenrealismen

Sørbø hevdar at spennet mellom motseiingar er typisk for den nynorske litteraturhistoria. Det gjeld òg spennet mellom litteraturen og organisasjonane som gjorde litteraturen mogleg.

– Nynorskforfattarane har aldri «tatt instruks» frå målrørsla. Dei nynorske institusjonane dyrka eit oppbyggjeleg ideal. I Aslaug Nyrnes' kjende analyse av familieblada «Frå by og bygd», som kom ut frå 1912 til 1932, kalla ho idealnorma for «Det (ny) norske mennesket». Det budde på bygda, var fråhalds og lys til sinns. Forfattarane som debuterte i samtida var stikk motsette.

Kristofer Uppdal forkasta bondekulturen til fordel for rallarane. Tarjei Vesaas tok heim den kontinentale kulturpessimismen i mellomkrigstida og skreiv ut den eksistensielle nauda til ei rad sjølvmordskandidatar på bygdene. Så kom Olav Duun med sine trøndske psykopatar.

– Duun skriv grunnleggjande tvitydig, men det som er klart, er at bygda ikkje er nokon oppbyggjeleg stad. Slikt har nok røynt på for mange målfolk, men forfattarane vart omfamna av nynorskorganisasjonane som gjerne tolka dei forsonande. I nynorskpressa sine omtalar av Duun vart det episke vektlagt.

Nynorsk litteratur har frå starten slått kaldvatn i blodet på bonderomantikk. Det radikale med realisten Ivar Aasen, skriv Sørbø, var at han tok

FAKTA

«Nynorsk litteraturhistorie»:

- Den første, samla framstillinga av nynorsk skjønnlitteratur.
- Skrive av Jan Inge Sørbø til Samlaget sitt 150-årsjubileum.

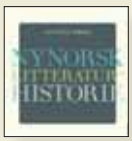

- Boka er ikkje ei forlagshistorie, men ei kartlegging av nynorsk litteratur frå Ivar Aasens grammatikk, essayistikk og dikt til notidas internasjonalt kjende nynorskingar som lyrikaren, prosaforfattaren, dramatikaren, essayisten og omsetjaren Jon Fosse.

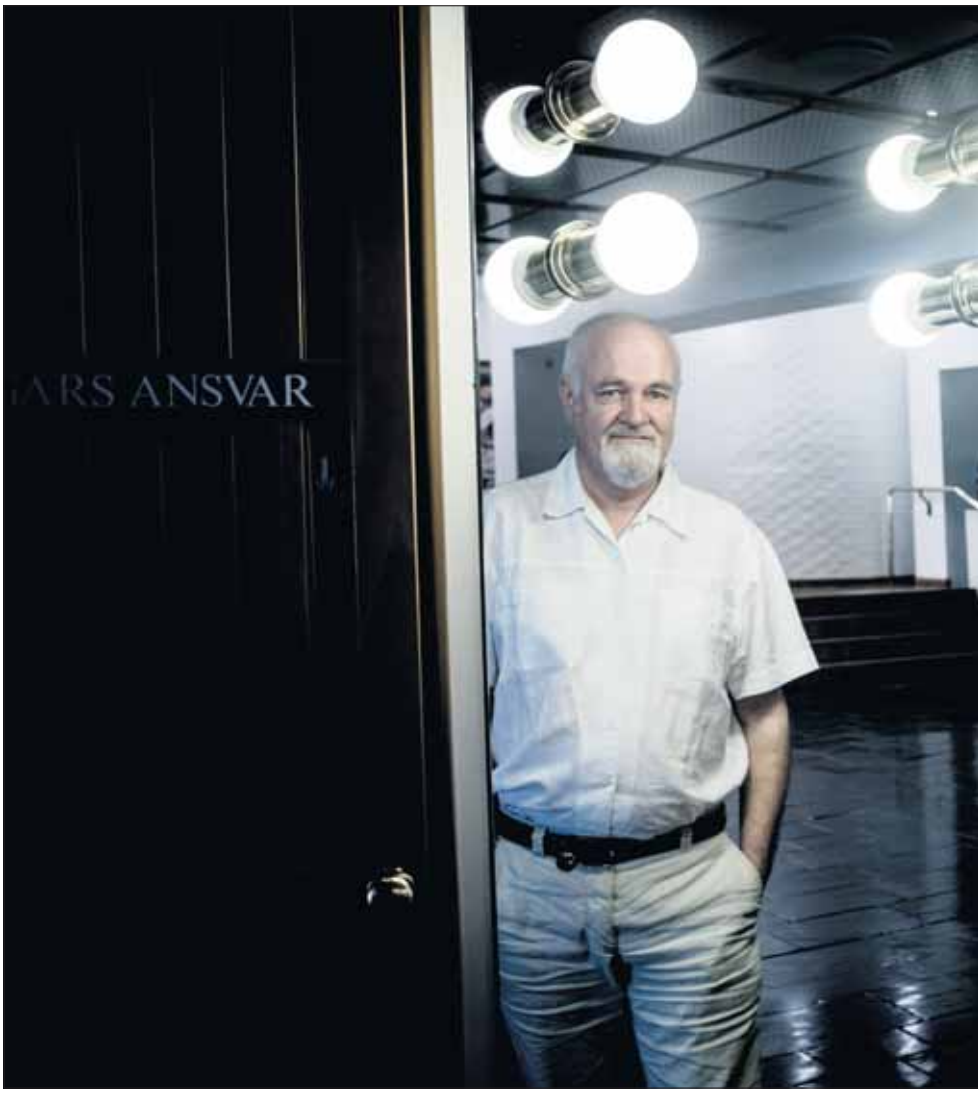

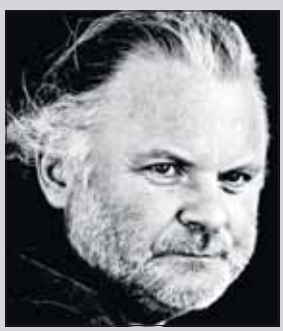

ESSAYISTIKK, DRAMATIKK, SAMFUNNSENGASJEMENT OG MUSIKALITET: Ny Fosse, Marie Takvam og Olav Nygard.

ria. Her er høgstemt romantikk og beisk satire:

estudenten

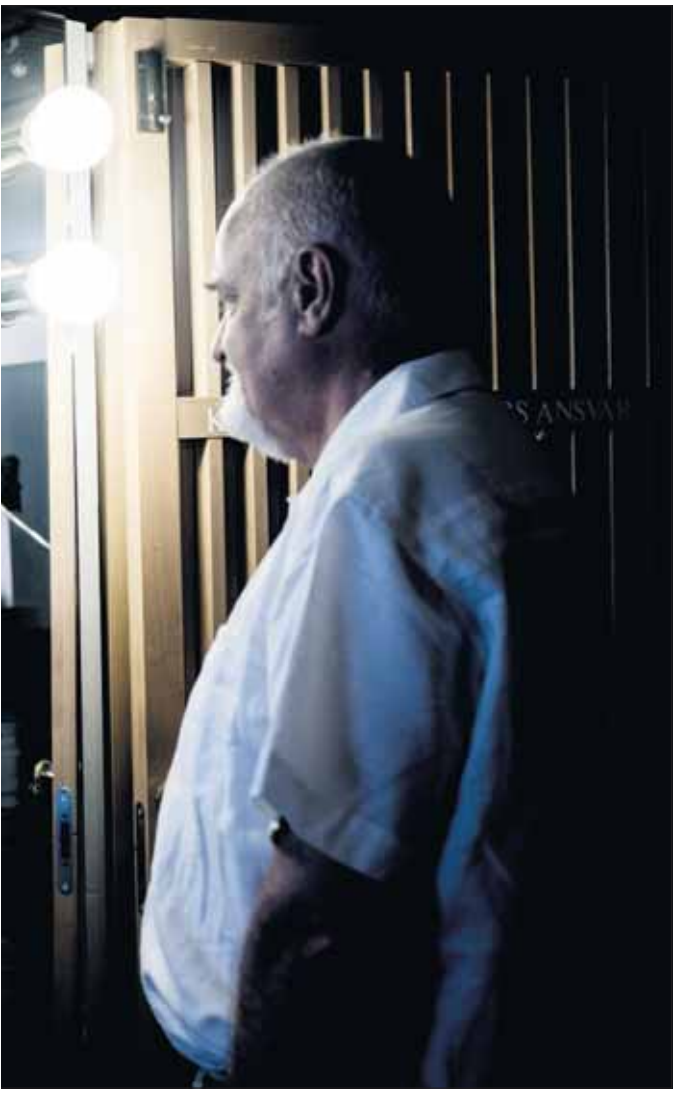

VEKTIG LITTERATUR: Jan Inge Sørbø har skrive «Nynorsk litteraturhistorie». Praktboka er den første i sitt slag og er gjeve ut til Samlaget sitt 150-årsjubileum.

heim blikket på bygda. Han utfordra bildet av «søndagsbøndene», som urbane nasjonalromantikarar meinte å sjå på sine utflukter langs Turistforeningas merkte løyper.

Slik heiter det i «Etterstev»: «Skal alle ganga med kvita Hender,/ so kjem det Armod i manga Grender./ Skal Guten grava og stræva hardt,/ so verder Neven vel hard og svart.»

Sidan har bygda fått gjennomgå, og verst hos Tor Jonsson. Her har kollektivet, som Aasen slutta seg til, vorte Bygdedyret.

I samtidslitteraturen snakkar Sørbø om bygdeskittenrealisme, eit fenomen som ovrar seg på ulike vis.

– Vi finn det i romanane til Carl Frode Tiller, i Agnes Ravatns vestlandsthriller «Fugletribunalet» og Olaug Nilsens debut «Vi har så korte armar», der fødebygda Solheimsdalen har vorte Skoddeheimen.

I nyare nynorsklitteratur har avstanden mellom by og land vorte oppheva. Populærkultur og modernitet finst i likt monn same kor ein er, men dei gamle, ideologiske restane av bondestudentforteljinga ligg likevel i botn, ifølgje Sørbø. Han meiner det dels heng saman med at nynorskforfattarar enno i hovudsak kjem frå bygdene.

> «Nynorsklitteraturen har vore nøydd til å måla seg mot verdslitteraturen for å vera relevant»
> JAN INGE FOSSE, FORFATTAR

– Bondestudenten er ein djupstruktur i nynorsklitteraturen, jamvel om han/ho ikkje lenger blir tolka moralistisk. Bondestudenten gjer ei geografisk og sosial reise, og Aasen og Vinje hadde gjort denne reisa før Garborg skreiv om henne.

Reisene deira starta også den nynorske tradisjonen med å fylla litterært kvite flekkar på noregskartet frå Trysil til Jæren, Møre til Salten. Sidan har reisene gått utanlands.

– Kjartan Fløgstad har reist verda over og nydefinerte på 1970-talet den norske romanen gjennom si lesing av latinamerikansk litteratur.

Nøktern og høgstemt

Av og til har nynorskingane vore opptekne med sitt. Av og til har dei introdusert internasjonale trendar på norsk.

– Nynorsklitteraturen har vore nøydd til å måla seg mot verdslitteraturen for å vera relevant, seier Sørbø.

Stundom har estetiske bølgjer synt seg seint i nynorsk. Sørbø er svak for den mest særmerkte av desse, den religiøst farga romantikken frå 1910-talet av, med ulike ordkunstnarar som Olav Nygard og Olav Aukrust. Diktarar som gjekk langt i å utvida det nynorske ordtilfanget, noko som har gjeve dei ry for å vera vanskelege.

– Eg ser på desse forfattarskapa som gotiske katedralar, noko ein kan ovundra som historiske konstruksjonar. Dei strevde mot grensa for kva språket kan uttrykka, og pressa orda mot rein klang.

Nygards musikalitet viser seg i det biletrike «Bru» frå 1913: «Eg byggjer i tru/ ei skjelvande sjulita verbogebru/ fraa trongrømde tune i dalskuggen graa/ til himelen høge og heilage blaa.»

I dikta til Olav Aukrust kjem felespelaren og folkemusikaren fram. Litterær musikalitet går som ein tone gjennom nynorskdiktinga frå Aasen og Blix. Garborgs «Fred» tok musikaliteten inn i prosaen, der han er utvikla vidare i nyare tid av Lars Amund Vaage og Jon Fosse.

Den høgstemte ordvirtuositeten nådde ein ny topp med Henrik Rytter, som Sørbø løftar fram frå gløymsla.

– Omsetjingane hans av Shakespeare kling stundom nesten betre enn originalen, seier Sørbø.

Millenniumsmirakel

Rytter døydde i 1950, inngangen til tiåret då det nynorske parallellsamfunnet med organisasjons- og næringsliv byrja å skranta. Nynorsk skulemål vart sett under press og ein nådde nullpunktet for nynorske forfattardebutar, berre 60 på ti år. Nedturen vart kontra av ein ny opptur på 1960-talet.

– Nynorskingane samla seg om minoritetsidentieten og fokuserte på rettane den gav.

Einar Økland, Eldrid Lunden og Pål-Helge Haugen trødde fram. Den nye generasjonen kjende trong til å fri seg frå klangen av morgonandakten på radio. Høgkulturen kom under åtak. Tilbakevendinga til det enkle og til kvardagen aktualiserte òg Olav H. Hauge for dei unge.

Av 1400 nynorskdebutantar sidan 1850, har 700 debutert etter 1965! Utviklinga etter tusenårsskiftet har vore nærast mirakuløs. Medan bruksspråket nynorsk har krympa inn på nokre få reservat, blømer kunstspråket. Nynorsk finst på dei fleste forlag.

– Korleis tolkar du det?

– Når det ikkje er risiko for at nynorskingane vil ta over landet lenger, minkar motmakta. Nynorsklitteraturen representerer også framleis ein utanfor-posisjon, som er viktig for mykje kunst. Samstundes har litteraturen vorte så interessant, at mange unge forfattarar vil «melda seg inn» i han jamvel om dei ikkje har eit forhold til tradisjonen.

guri.kulaas@klassekampen.no

norskens litterære skog har mange tre, som Agnes Ravatn (frå venstre), Jon

STOLT: Håkon Kolmannskog.

Klar for sakprosa

BØKER

Av Guri Kulås

Det Norske Samlaget har nett publisert «Nynorsk litteraturhistorie», men er alt i gang med å planleggja nynorsk sakprosahistorie.

– Først må eg seia at vi er svært stolte over litteraturhistoria til Jan Inge Sørbø. Det er eit prosjekt det har vorte snakka om i kanskje 50 år. Det har vore eit krafttak for forlaget, der forfattaren har fått god støtte frå Fritt Ord, seier forlagssjef Håkon Kolmannskog.

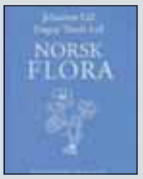

Eit tilsvarande arbeid om nynorsk sakprosa vil ikkje bli noko mindre økonomisk og intellektuelt løft, men forlaget har, ifølgje Kolmannskog, sterkt ønske om og tru på at dei skal få realisert eit slikt verk.

– Planane er på eit svært tidleg stadium, og vi kan ikkje gå ut med noko forfattarnamn enno.

For Samlaget er sakprosa viktig som forlagshistorie.

– Sakprosaen var hovudsatsinga til Samlaget dei første 100 åra. Det vart gjeve ut sentrale fagbøker som Johannes Lids «Norsk flora», eit hovudverk i norsk botanikk.

Moderne definisjonar av sakprosa byr på mange utfordringar for eit slikt prosjekt, og tilfanget av tekst femnar om alt frå Ivar Aasens pamflett om målstriden i Morgenbladet via filosofisk essayistikk og Olav H. Hauges dagbøker til Marit Eikemos «Samtidsruinar» og etikettane på Lerums syltetøyglas.

– Dette vil bli snakk om eit verk som må gjera klåre avgrensingar. Vi ønskjer også at historia skal bli fortalt som ei heilskapleg forteljing, slik litteraturhistoria har vorte, seier Kolmannskog.

guri.kulaas@klassekampen.no

Ellen Aanesen ble rasende etter et møte i abortnemnda i 1975. Hun

Å være eller il

NY KAMP: Ellen Aanesen (til høyre) kjempet for retten til selvbestemt abort da datteren Anna Martine Nilsen var barn. Nå er begge opptatt av at ordningene rundt morsarbeidet er under press.

ville sørge for at datteren hennes aldri måtte oppleve det samme:

kke være mor

Ellen Aanesen kjempet for at datteren Anna skulle få bestemme over egen kropp. Nå mener de at striden står om mors rettigheter.

ABORT-LOVEN 40 ÅR

Av Mari Brenna Vollan (tekst) og Maria Gossé (foto)

Jeg ser den vesle hånden din hvile halvåpen i søvnen, Anna. Holder den litt. Kjenner varmen strømme gjennom den. Hører pusten din, jevn og god.

Og jeg tenker: Dette skal aldri bli din kamp, Anna.

Dette skrev Ellen Aanesen til sin seks år gamle datter i 1980, som et etterord til en bok om kampen for selvbestemt abort i Norge.

I dag møter vi de to i hagen til generasjonsboligen på Ekeberg i Oslo. 40-årsjubileet for den norske abortloven nærmer seg. Anna slapp å ta kampen, men fortsatt er svangerskapsavbrudd et stridsspørsmål verden over.

– Det er en voldsom kraft i viljen til å håndtere kvinners reproduksjon, sier Ellen Aanesen.

Hun serverer kaffe på en terrasse som er drysset med barnebarnas leker.

– Å bestyre den tilgangen er det mange som har hatt lyst til. Det er en helt ny historisk situasjon at det noen steder på vår klode finnes en rett for kvinner til å bestemme over dette selv. Pass på, sier hun, smiler og løfter en pekefinger.

Datteren Anna Martine Nilsen har vokst opp med retten til å kunne velge selv.

– Det er selvfølgelig fantastisk, og bakteppet for at min generasjon har kunnet realisere seg selv til det fulle, ta egne bestemmelser og dra ut i verden med liv og lyst. Det er en stor seier, sier Nilsen, som er kunstner og grafisk designer i Klassekampen.

Da hun ble rasende

Bak seieren ligger en hard kamp. Aanesen vil gjerne fortelle om hvordan hun ble sint. Året var 1975. Like etter å ha født Anna, ble Aanesen gravid igjen mens hun brukte spiral. Fortsatt var det tre år til hun selv skulle få bestemme hva hun ville gjøre med det.

Aanesen dro til Aker sykehus for undersøkelser, før hun måtte legge fram sin sak foran en abortnemnd.

Hun spurte om hvordan det ville gå med fosteret når hun var gravid med spiral. Svaret fra legen brente seg fast: «Det er vi medisinsk uenige om.»

– Den setningen trigget meg. Han satt der med makt til å sende meg hjem for å føde et barn som kunne være skadet. Da ble jeg rasende, sier Aanesen.

Raseriet manifesterte seg i to dokumentarer, som hun lagde da hun jobbet i NRK: én om kvinners møter i abortnemnda, og én om aborthistorien i Norge.

Etter det ringte forlaget Oktober og spurte om hun kunne skrive bok. «Ikke send meg til en 'kone', doktor» fra 1981 trekker opp kampen for selvbestemt abort i Norge, med en rekke historier om kvinners møter med helsevesen, «koner» og abortnemnder før abortloven kom på plass.

– Jeg har kullsviertro på at vi må fortelle. I abortspørsmålet har alle andre definert oss, så vi måtte ut og definere oss selv og fortelle våre historier. Boka ble til på en bølge av engasjement, indignasjon og behov, sier Aanesen.

Hun hadde ingen tro på at boka skulle leses der og da, men hun var opptatt av at den måtte finnes.

– Vi hadde vunnet loven, men abort var ikke noe man snakket om. Fremdeles er det historier som ligger lavt nede. Uten disse historiene begynner de som er imot at kvinner skal bestemme over egen fruktbarhet, å lage sine egne.

I etterordet skriver Aanesen til Anna at «foreløpig har vi skaffet deg og dine små medsøstre retten til å si nei, men ennå har vi ikke vunnet den fulle muligheten til å si ja».

Til dét var ordningene rundt mors- og omsorgsarbeidet for dårlige.

– Da jeg fikk Anna, var det tolv ukers svangerskapspermisjon, og det fantes nesten ikke barnehager. Så kom ordningene etter hvert. Men nå ser vi et skjæringspunkt med subtile angrep på disse kvinnerettighetene, sier Aanesen.

Morsarbeidet

Hun peker blant annet på planen til Haukeland sykehus i Bergen om å sende kvinner hjem seks til åtte timer etter fødsel. Aanesen mener at morsarbeidet også nedvurderes i språket: Det heter ikke barselpermisjon lenger, men foreldrepermisjon.

Vordende mødre og fedre snakker om at «*vi* er gravide», mens kvinner og menn har rett til like lang permisjon.

– Det blir skjevt, for det går faktisk på bekostning av kvinnens rettigheter og muligheter i perioden etter at hun har fått barn. Vi må ikke tre likestilling over dette rent mekanisk, sier Aanesen.

Nilsen forteller at hun fikk en oppvåkning da hun selv fikk barn. Biologien slo inn, og hennes idealistiske forestilling om likedeling av permisjonen føltes ikke riktig.

– Jeg opplever at det er en usynliggjøring av det store arbeidet kvinner gjør når de får barn. Det er et stort bidrag til samfunnet, men det blir tatt veldig selvfølgelig. Du skal gjerne få barnet og skynde deg å komme til deg selv igjen så raskt som mulig, sier hun.

De nye historiene

Aanesen er opptatt av at generasjonen som har vokst opp med abortloven som en selvfølge må være *obs*. Hun ble svært oppløftet av opprøret mot reservasjonsretten i 2014.

– Det var en oppvåkning. Men man må holde guarden oppe, sier hun.

Aanesen sier at det lyser en ny varsellampe hos henne når kvinnen blir redusert til et hjelpemiddel i barneproduksjon, gjennom blant annet surrogati.

– Når en kvinne har født et barn, kaller vi henne mamma. Men ikke i surrogati. Da er hun en *surrogat*. Hun er ikke lenger en hel kvinne, med hjerne, følelser, hormoner og kropp. Og i debatten om eggdonasjon er kvinnen redusert til et egg som man kan forsyne seg av, sier hun.

Nilsen mener at dette er måter å skyve under teppet den erfaringen det er å sette barn til verden.

– Fertilitetsindustrien er så stor og kostbar. Kanskje man heller skulle satse litt mer på å få til en realistisk samtale rundt fruktbarhet og reproduksjon, sier hun.

I en tid hvor kvinner har valgfrihet, ser Nilsen en ny utfordring i at mange venter for lenge og ender opp med ikke å få de barna de ønsker seg.

– Nå er det en annen type historier som folk går og bærer på selv. Jeg hadde mange venninner som holdt på med prøverørsforsøk samtidig, men ingen snakket med hverandre. Det er nok noe skambelagt, og handler også om bildet av kvinnen. Hvis du tar abort, er du på sett og vis ikke en «riktig kvinne», og hvis du ikke klarer å produsere dine egne barn, er du heller ikke det, sier hun.

To huskeregler

Ellen Aanesen har skrevet opp to huskeregler for framtida: Spør kvinnene og ha tillit til kvinnene.

– I det legger jeg at vi må ha tillit til at kvinner kan råde over seg selv på en god måte, og at vi må spørre kvinnene om hva de trenger. Da vil noen kanskje svare som Anna at vi trenger å beholde barseltida, vi trenger omsorg idet vi har født, og vi trenger gode barnehager til barna våre. Vi er ikke ferdige, sier hun.

Det er som om vi hører ekkoet fra ordene til Anna i 1980:

«En gang skal vi erobre retten til å si ja».

mariv@klassekampen.no

FAKTA

Abortloven 40 år:

- 30. mai er det 40 år siden lov om svangerskapsavbrudd ble vedtatt med én stemmes flertall.
- I 1981 skrev Ellen Aanesen boka «Ikke send meg til en 'kone', doktor», om kampen for selvbestemt abort i Norge.
- Aanesen er aktuell med boka «Vi var mange – kvinneaktivister fra 70-tallet forteller», som lanseres den 7. juni. Hun er redaktør for boka, med hjelp fra Unni Rustad, Berit Morland og Linn Stalsberg.

«Jeg har kullsviertro på at vi må fortelle»

ELLEN AANESEN

Se også side 28 og 29, Med andre ord side 34 og 35

1818 Vinje 2018

Guten – songar av A.O. Vinje

2. juni 2018 kl. 1800 , Tingelstad kirke, Jorstadlinna 177 i Gran

Jubileumsframsyning der Aasmund Nordstoga syng og fortel om Aasmund Olavsson Vinje - poeten, journalisten, målmannen og ikkje minst fjellturisten som både forarga og gledde i si samtid, og som i si ettertid blei ståande som ein av våre fremste diktarar frå 1800-talet. Åsmund Reistad er medmusikant.

Billett kr 250/125 for medlem i NM

Jubileumsprogram https://hadeland-dml.no/vinjejubileet-2018/

Info: ring tlf. 92298745

Hadeland dialekt- og mållag

13 bygninger over hele landet ble i går fredet av Riksantivaren:

Forfatterhjem fredes

Hjemmene til Sigrid Undset, Roald Amundsen og Bjørnstjerne Bjørnson ble i går erklært fredet.

KULTUR

Av Karl Martin Jakobsen

Kulturminister Trine Skei Grande (V) og klima- og miljøminister Ola Elvestuen (V) talte under festforestillingen som markerte fredningen av Radiohuset og Store Studio på Marienlyst i Oslo og tolv andre viktige kulturbygg over hele landet.

– Disse unike bygningene skal bevares og brukes også i framtida. Dagens kulturbygg er også morgendagens kulturbygg, sa Elvestuen.

Festforestillingen startet med en konsert av Kringkastingsorkesteret og ble ledet av NRKs Rune Gokstad og Øystein Bache. Kulturminister Grande framhevet den historiske betydningen til de 13 byggene og menneskene som har oppholdt seg i dem.

– I dag freder vi husene til mennesker som virkelig har vært med på å prege historien, sa Grande, for så å trekke fram forfatter Sigrid Undsets hus på Lillehammer, polfarer Roald Amundsens hjem på Svartskog og huset til dikter Bjørnstjerne Bjørnson på Aulestad.

Følgende bygg fredes også av Riksantikvaren: Wergelandsveien 4 i Oslo, Austrått i Ørland, Nasjonalmuseet for arkitektur i Oslo, Nordnorsk kunstmuseum i Tromsø, Erkebispegården i Trondheim, Statsarkivet i Bergen, granittsøylene med statuer av Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson ved Nationaltheatret og NRK Sápmi i Karasjok.

©NTB

FEIRET: Kulturminister Trine Skei Grande (V) og klima- og miljøminister Ola Elvestuen (V) var til stede under feiringen på Store Studio på Marienlyst i går ettermiddag. FOTO: HÅKON MOSVOLD LARSEN, NTB SCANPIX

FAKTA

Fredning:

- En fredning er den strengeste form for vern. Fredning innebærer at alle endringer på kulturminnet, utover vanlig vedlikehold, må godkjennes av myndighetene.
- Bygninger og andre kulturminner fredes fordi de har kvaliteter som gir dem verdi for både eieren eller brukeren av kulturminnet og for samfunnet for øvrig.

Kilde: Riksantikvaren

Albatros
www.albatros.no | 21 98 45 45

Vinn reisegavekort
på 20 000 kr
Abonner på vårt nyhetsbrev
og vær med i trekningen

DEN ULTIMATE RUNDREISEN I VIETNAM

20 dager

Den store Vietnamreisen

Den komplette Vietnamreisen: storbyer, stammelandsbyer, båt- og sykkelturer og en masse spennende opplevelser utenfor allfarvei

Bli med til Vietnam på en reise der vi opplever både stort og smått i dette spennende landet med den komplekse historien! Reisen begynner i Hanoi og avsluttes i Ho Chi Minh City, og mellom de to storbyene skal vi på båttur i den vakre, UNESCO-vernede Halongbukta, på Mekongdeltaet og langs Duftenes elv i Hué. Vi ser mausoleer og pagoder, spor etter fortidens kolonimakter og verdens største dryppsteinshule. Ved den stemningsfulle Lak-sjøen overnatter vi og opplever minoritets-kultur i fjellene og på resort i Mai Chau. Vi får litt strandliv i Dong Hoi, og i Ho Chi Minh City blir vi minnet om Vietnams moderne historie når vi besøker Cu Chi-tunellenes vidstrakte nettverk. Fra nord til sør – opplev fantastiske Vietnam!

Dagsprogram: **1** Avreise fra Oslo **2** Ankomst til Hanoi. Sykkeltaxitur i den gamle bydelen, Jadefjell-templet og velkomstmiddag **3** Hanoi. Ho Chi Minhs mausoleum, En-søyle-pagoden, Restaurant KOTO, Hærens Museum og vanndukketeater **4** Hanoi–Halongbukta. Minicruise **5** Halongbukta–Hanoi. Landsbyliv og besøk hos lokal familie **6** Hanoi–Mai Chau-dalen. Fottur til landsbyer befolket av etniske minoriteter **7** Mai Chau. Båttur på oppdemmet sjø og besøk ved dambruk. Lett fottur mellom rismarker og diverse matplanter **8** Mai Chau–kystbyen Vinh. Naturskjønn kjørerute på den legendariske Ho Chi Minh-stien **9** Vinh–Dong Hoi. Ho Chi Minhs fødeby og barndomshjem, jomfruelige natur-områder og verdens største dryppsteinshule **10** Dong Hoi. Båttur på undersjøisk elv i Phoung Nha nasjonalpark. Avslapning på strandresort **11** Dong Hoi–Hué. Vinh Moc-tunnelene og DMZ-sonen, den gamle grensen mellom Nord- og Sør-Vietnam **12** Hué. Byrundtur inkl. båttur på Duftenes elv, citadellet og keisermausoleer **13** Hué–Danang–Hoi An. Vakker kjøretur gjennom Hai Van-passet og byvandring i Hoi An **14** Hoi An. Sykkeltur langs rismarker, besøk i krydderurte-landsby og båttur på De Vong-elva **15** Hoi An. Matlagingskurs og tid på egen hånd **16** Hoi An–Danang–fly til Can Tho i Mekongdeltaet. Besøk i Bang Lang naturreservat **17** Mekongdeltaet. Det store flytende markedet, båturer i Mekongdeltaet og kjøring til Ho Chi Minh-byen **18** Ho Chi Minh-byen. Cu Chi-tunnelene, byrundtur og avskjedsmiddag **19** Ho Chi Minh-byen. Morgentur, tid på egen hånd og hjemreise **20** Ankomst til Oslo

Prisen inkluderer: Norsk/svensk reiseleder • Fly Oslo–Hanoi med mellomlanding, og Ho Chi Minh-byen–Oslo • 1 innenriksflyvning • Utflukter jf. program Innkvartering i delt dobbeltrom • Frokost daglig, 15 lunsjer og 9 middager • Skatter og avgifter

Avreise Oslo 23/10 2018 & 17/1 2019

Pris fra kun **26 998,–**

14 dager

Det beste av Sør-Afrika

Enestående naturopplevelser med Panoramaruten, urskog, savanne, dryppsteinshuler og laguner koblet med fantastisk shopping og restaurantliv i vakre Cape Town. Fra safari i Krugerparken i nord til Kapp det gode håp i sør – på denne reisen får du virkelig det beste av Sør-Afrika!

Prisen inkluderer: Norsk/svensk reiseleder • Fly Oslo–Johannesburg–Port Elizabeth–Cape Town–Oslo • 11 netter på hotell og lodger i delt dobbeltrom • Frokost daglig, 4 lunsjer, 5 middager • Transport ifølge program • Utflukter og entréer ifølge program • Skatter og avgifter

Avreise Oslo 2/10 2018

Pris kun **26 998,–**

22 dager

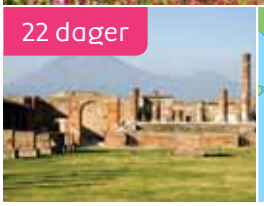

Langtidsferie i Sorrento med Napoli, Pompeii og Amalfikysten

Tenk deg tre herlige uker på Sorrento-halvøya med vakre olivenlunder og bølgende åser i det fjerne! Vi bor på et elegant 4-stjerners hotell. Gå i Ibsens fotspor i den sjarmerende byen og opplev området rundt på spennende utflukter til Napoli og Pompeii. Nyt livet i Sorrento!

Prisen inkluderer: Norsk/svensk reiseleder • Fly Oslo–Napoli t/r med mellomlanding • Transport til og fra flyplassen • Utflukt til Napoli • Utflukt til Pompeii • Innkvartering på 4-stjerners hotell i delt dobbeltrom (tillegg for enkeltrom) • Halvpensjon på hotellet (frokost/middag) • Skatter og avgifter

Avreise Oslo 1/11 2018

Pris kun **14 498,–**

NATIONAL THEATRET

nationaltheatret.no / 815 00 811

Telefontid: 9:30-18:30(Lør. 11-17)
Billettluke:11-19:30(Lør. 11-18)

HOVEDSCENEN

ENGLER I AMERIKA - DEL I
Av Tony Kushner Mai: 30. Jun: 8.
ENGLER I AMERIKA-DEL I OG II
Av Tony Kushner
Mai: 26. Jun: 2, 8, 9, 16.
ENGLER I AMERIKA - DEL II
Av Tony Kushner Mai: 31. Jun: 8, 15.
VERDILØSE MENN
Av Christopher Nielsen
Mai: 28, 29. Jun: 4-6. Aug: 21-23, 28-30.
ULVEN
Av Tyra Tønnessen og Ragnar Olsen. Musikk av Åsmund Flaten.
Norgespremiere 20.10.
Okt: 22, 26, 27, 30, 31.
Nov: 2, 3, 9, 10, 13, 16, 17, 29, 30.
Des: 5-8, 13, 14, 20, 21, 26-29, 31.
LYKKELITEN
Av Rune Andersen og Pål Mangor Kvammen.
Aug: 18, 24, 25, 27, 31. Sep: 1, 3, 4.
BYGGMESTER SOLNESS
Av Henrik Ibsen Premiere 8.9.
Sep: 21, 22, 25, 27-29.
Okt: 3-6, 9, 11-13, 16, 23, 24.
CYRANO
Av Edmond Rostand Premiere 24.11.
ORLANDO
Av Virginia Woolf
Jun: 13, 14. Gjestesp. fra Rogaland Teater.

AMFISCENEN

PERSONER, STEDER OG TING
Av Duncan Macmillan
Aug: 16-18, 20-23, 27, 29. Sep: 3.
0+0=4
Jun: 15, 16. Gjestesp. fra Teater Ibsen.
GRATULERER
Av og med Else Kåss Furuseth
Tilbake 28.8.
Prod. i samarbeid med Feelgood.
BEGJÆR UNDER ALMENE
Av Eugene O'Neill
Mai: 25, 26, 28-30. Jun: 4, 5, 8, 9.
TARJEI
etter Helga Flatlands trilogi.
Mai: 23, 24, 31. Jun: 1, 2, 6, 7, 11-13.
JULEMIDDAG
Av Tyra Tønnessen Tilbake 16.11.
ARBEIDSTITTEL: SAVNET FELLESSKAP
Av Jonas Corell Petersen
Premiere 12.9. Sep: 13, 22, 25-27.
Okt: 4-6, 10, 11.
KUNSTEN Å SPØRRE ELLER REISEN TIL DET SONORE LANDET
Av Peter Handke Norgespremiere 19.10.

TORSHOVTEATRET

HEDDA GABLER
Av Henrik Ibsen Premiere 11.9.
NILS KLIMS REISE TIL UNDERVERDENEN
av Ludvig Holberg.
Mai: 24-26, 29-31. Jun: 1, 2, 5-9.

BAKSCENEN

KIRSEBÆRHAGEN
av Anton Tsjekhov Jun: 6, 7, 11.

MALERSALEN

Innslipp 15. min. før forest.
HÆRMENNENE PÅ HELGELAND
Av Henrik Ibsen Premiere 7.9.

IBSENFESTIVALEN 8.-19.9

www.ibsenfestivalen.no

DET NORSKE TEATRET

detnorsketeatret.no / 22 42 43 44

Billettluka mån.-fre. frå kl. 08, lau. frå kl. 11. Søn. 2 timar før frams.

HOVUDSCENEN

11 ÅR
Gokssøyr/Martens Mai: 24-25, 30.
Jun: 1-3, 6-10.
UTAFOR
Tindberg Mai: 24-25, 29-31. Jun: 8, 13.
FARGESPILL
Mai: 26-27.
ANTIGONE
Sofokles Jun: 2, 5.
THE BOOK OF MORMON
Parker/Lopez/Stone Neste 6/6. Til 30/12.
PEER GYNT
Ibsen. Premiere 9/9. Til 3/11.
NILA OG DEN STORE REISA
frå 6 år Urpremiere 13/10. Til 10/11.
OSLO
J.T. Rogers Noregspremiere 11/1-2019.

SCENE 2

VALDENS HISTORIE
Louis Mai: 24, 31.
DEN SISTE KONGSFESTEN
Krleza Mai: 25-26, 29-30.
KAFKA PÅ STRANDA
Murakami Juni: 2, 5. Siste.
STJERNER, SONGAR, ANSIKT
Poesikonsert Juni: 6.
STAGE YOUR CITY
Juni 7-8.
MACBETH
Shakespeare Premiere 1/9. Til 22/9.
DET GÅR BETRE NO
Tjøstheim Urprem. 21/9. Til 20/10.
TUSEN TAKK TEATER
Reinertsen Urprem 19/10. Til 6/12.
HYPER I EGYPT
Soltvedt Urprem. 17/11. Til 29/12.
TUNG TIDS TALE
Nilssen Premiere 26/1 2019. til 9/2.
ABRAHAMS BARN
Tindberg Nov: 21 ,29. Des: 5.

SCENE 3

HEROSTRATOS
Lyster Mai: 24. Siste gong.
BLOKK TIL BLOKK
Mai: 26. Juni: 1, 3, 9, 14. Til 17/10.
CALLY
Lillegraven Mai: 30. Siste gong.
VÅR VESLE
Danielsen Urprem. 5/9. Til 18/9.
FRÅ LANDEVEGEN
av G. Jynge . Sept: 6, 28.
INKOGNITO
Payne Okt: 9, 19.
L.I.F.E.G.O.E.S.O.N.
Larsen Urprem. 25/10. Til 9/11.
HAUST I HELVETE
Sandem/Sandem Uprem. 14/11. Til 24/11.
KVA NASHORNET SÅG
Raschce Okt: 5-6, 20. Nov 3.
DET MERKELEGE SOM...
Haddon Nov: 20, 28. Des: 4, 7, 11.
DET MULTINORSKE
Eksamensvisingar
NATTEDOGG Mai: 25, 29. Jun: 1-2, 8, 14-15.
FISKAR SØV DEI? Mai: 26, 28, 31.
Jun: 5-6, 14-15.

BIKUBEN

LUNSJ&LYRIKK mån-fre kl 12
BIKUBEKVELD: fre. 25/5 kl 22:30.

HEDDADAGANE 2018

8.-17. JUNI HEDDADAGENE.NO
IDIOMATIC: 7-9/6. NEW SKIN: 12-13/6.
TJIDTJE: 12-13/6. ANDVAKE: 15-16/6.
AILLOHAS: 16/6

OSLO NYE TEATER

oslonye.no / 22 34 86 80

Telefontid: man. 11-16,
tir-fre. 9-18:30, lør. 11-17.
Billettluke Oslo Nye Teater:
man. 11-16, tir-fre. 9-20, lør. 11-18 .
Billettluke Centralteatret åpen en time før forestilling.
Billettluka Trikkestallen åpen en halv time før forestilling.
Ticketmaster tlf. 815 33133.

HOVEDSCENEN

Rosenkrantzgt. 10. Bill. tlf. 22 34 86 80
KARIUS OG BAKTUS
av Thorbjørn Egner.
Musikk av Christian Hartmann.
Mai: 26.kl.14(uts) og 15:30.
DEN LILLE FILOSOFEN
av Petter Mejlænder.
Idé og konsept: Kari-Ann Grønsund.
Mai: 28.kl.12, 30.kl.11.
HEDDAPRISEN 2018
Heddaprisene deles ut. Jun: 17.kl.16:30.
DEN SPANSKE FLUE
av Franz Arnold og Ernst Bach.
Premiere 30. aug. Til 29.sep.
SNØFALL
Basert på NRKs julekalender «Snøfall». Manus: Klaus Hagerup, Hilde Hagerup , Hanne Hagerup og Synne Teksum. Dramatisert for scenen av Hilde Hagerup og Hanne Hagerup. Urpremiere 1.nov.
I salg t.o.m. 22.des.

CENTRALTEATRET

Akersgt. 38. Bill. tlf. 22 34 86 80
SENSOMMER
- en teaterkonsert.
Ide og tekst Morten Lorentzen.
Oslo-premiere 7.juni kl.19.
Jun: 8.kl.19, 9.kl.18.
VEPSEN
av Morgan Lloyd Malcolm.
Jun: 12, 15.kl.19.
ROTSEKK
av Ole Christian Gullvåg og Aslak Moe.
Gjestespill fra Turnéteatret i Trøndelag.
Jun: 13.kl.19.
DET ER HER VI KOMMER FRA
basert på Levi Henriksens noveller.
Gjestespill fra Brageteatret.
Jun: 14.kl.18.
JACOBSEN, VÆRSÅGOD!
av Anne Marit Jacobsen m.fl.
Produsert av Feelgood Scene og Oslo Nye Teater i samarbeid med Rikskteatret. Urpremiere 5.sep. Til 20.okt.
1980 - AKER BRYGGE
av og med Statsteatret. Nov: 15-16.kl.21, 17.kl.18, 22-23.kl.21, 24.kl.18.
HEI...JEG TRENGER LITT HJELP HER, JEG...
av og med Ingar H. Gimle.
Produsert av Thalia Teater.
Nov: 30.kl.19. Des: 1.kl.18, 6-7.kl.19, 8.kl.18.

TRIKKESTALLEN

Torshovgt. 33. Bill. tlf. 22 34 86 80
DE TRE SMÅ GRISER
av Anthony Drewe.
Mai: 24.kl.11, 26.kl.12:30.
GARAGE
Idé og konsept Cirka Teater.
Gjestespill fra Turnéteatret i Trøndelag, i samarbeid med Cirka Teater.
Jun: 12-13.kl.18.
HAMLETS PAPPA ER ET SPØKELSE
basert på Hamlet av William Shakespeare.
Gjestespill fra Teatret Vårt. Jun: 15.kl.18, 16.kl.14.
JUL MED PRØYSEN OG SNEKKER ANDERSEN
Dramatisert av Stein Kiran etter Alf Prøysens tekster. Sesongprem. 10.nov. I salg til 22.des.

OPERAEN.NO

operaen.no/ 21 42 21 21

Billettluke: 10-19 (lør. 11-18, søn. 12-18)
Telefontid: 10-16 (lør. 11-17)
Rullestolbrukere bes opplyse om dette ved bestilling.

HOVEDSCENEN

DON GIOVANNI
Mai: 25, 29, 31 Jun: 2, 10, 14, 16, 18, 20 Aug: 18, 21, 23, 25, 27, 29
SVANESJØEN
Mai: 26, 28, 30 Jun: 1, 4, 5, 7, 11, 13, 15
1. juni overfører vi forestillingen til storskjerm på Operataket
BJØRN EIDSVÅG I OPERAEN
Jun: 8-9
OPERAORKESTRET: A SEA SYMPHONY
Jun: 21
TANZTHEATER WUPPERTAL PINA BAUSCH
Jun: 24, 25, 26, 27
MELODY GARDOT I OPERAEN
Aug: 4-5
OSLO JAZZFESTIVAL: HYLLEST TIL JONI MITCHELL
Aug: 12
OBOS PÅ OPERATAKET
Aug: 26
SPAR DAME
Sep: 8, 12, 15, 18, 21, 23, 25
PHILIPPE JAROUSSKY
Sep: 9
THE HAMLET COMPLEX
Sep: 14, 16, 19, 20, 22, 26, 28, 29
Okt: 1
Gratis Lørdans: 8. sep
ÅPEN DAG
Sep: 22
IL TABARRO/GIANNI SCHICCHI
Okt: 6, 10, 12, 14, 15, 17, 19, 23, 25, 27, 29
OPERAORKESTRET
Nov: 3 Griegs a-mollkonsert 150 år
MANON
Okt: 13, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 31 Nov: 1
SVANESJØEN
Nov: 9, 10, 13, 15, 17, Jan: 24, 26, 27, 30 Feb: 1, 7
ELSKOVSDRIKKEN
Nov: 25 Des: 2, 5, 11, 15, 20, 27, 31
Jan: 8, 10, 12, 15, 17

SCENE 2

PURRIOT OG DEN FORSVUNNE BRONSEHESTEN
Mai: 24-27
DANCING WITH BERGMAN
Jun: 5-6
JO STRØMGREN KOMPANI: HOSPITALET
Jun: 6-9
JO STRØMGREN KOMPANI: A BETTER PLACE
Okt: 25-28
LIDAL NORTH INT. OPERA WORKSHOP
Jul: 7-8
NASJONALBALLETTEN RAW
Aug: 21-22
TETT PÅ NASJONALBALLETTEN
Aug: 25, 27-28
ULTIMA 2018: IDEEN OM 2018
Sep: 21-22

OMVISNING

OMVISNINGER - BLI MED BAK SCENEN
Norsk: man.-lør. 12, søn. 13
Engelsk: man.-søn. 13 (lør. 12)
Omv. for barn: lør. 13
For gruppebestilling:
omvisning@operaen.no

Oslo Filharmonien

ofo.no / 23 11 60 60

KONSERTER

RACHMANINOFF, PETRENKO & ABDURAIMOV
Vasily Petrenko dirigent
Behzod Abduraimov piano
Sergej Rachmaninoff
Pianokonsert nr. 2
Sergej Prokofjev Symfoni nr. 6
Torsdag 24.5. & fredag 25.5 kl. 19:00
KAIJA SAARIAHO
Clément Mao-Takacs dirigent
Peter Herresthal fiolin
Thomas Kellner skuespiller
Étienne Exbrayat lysdesign
Jean-Baptiste Barrière video
Kaija Saariaho
Neiges (cellogruppen)
Kaija Saariaho
Graal théâtre (fiolinkonsert), ny versjon med skuespiller, tekst og video, urfremførelse
Kaija Saariaho Vers toi qui es si loin for fiolin og orkester, urfremførelse
Kaija Saariaho Circle map
Sentralen
Torsdag 31.5. kl. 19.00
FRILUFTSKONSERT PÅ MYRALØKKA
Bli med på junis vakreste eventyr; Oslo-Filharmoniens klassiske konsert ute i det fri på Myraløkka! Gratis!
Tung-Chieh Chuang dirigent
Søndag 17.6. kl. 15.00
UTENDØRSKONSERT PÅ SLOTTSPLASSEN
Stanislav Kochanovsky dirigent
Lise Davidsen sopran
Arild Erikstad konferansier
Leonard Bernstein
Candide-ouverture
Richard Strauss
Cäcilie og Morgen fra op. 27
Nikolaj Rimskij-Korsakov Fest i Bagdad fra Sheherazade
Edvard Grieg Ved Rondane
Emmerich Kálmán
Heia, heia fra Czardasfyrstinnen
Richard Strauss Don Juan
John Adams
Short Ride in a Fast Machine
Søndag 12.8. kl. 21:00
SESONGÅPNING
Vasily Petrenko sjefdirigent
Nikolaj Rimskij-Korsakov
Scheherazade
Onsdag 22.8. kl. 19:00
SCHEHERAZADE, BEETHOVEN & PETRENKO
Vasily Petrenko sjefdirigent
Stephen Hough piano
Ludwig van Beethoven
Klaverkonsert nr. 5
Herman Vogt Nytt verk
Nikolaj Rimskij-Korsakov
Scheherazade
Torsdag 23.8. kl. 19:00

KAMMERKONSERT

MUNCHMUSEET
Daniel Dalnoki fiolin
Aslak Juva fiolin
Anders Rensvik bratsj
Johannes Martens cello
Samuel Barber
Strykekvartett, opus 11
Johannes Brahms
Strykekvartett nr. 1 i c-moll, opus 51 nr. 1
Lørdag 19. mail, festsalen kl. 14.00

ANDRE SCENER

DANSENS HUS

Dansens Hus Program Mai 2018

KOREOGRAFILABORATORIET
23.– 25. mai
KIDD PIVOT/CRYSTAL PITE
Betroffenheit, 29.– 30. mai
BRUNO BELTRÃO Inaoh,
8.– 9. juni
MARCO DA SILVA FERREIRA Brother
15. – 16. juni
URBAN MOVES Streetdancefestival,
22.– 23. juni

www.dansenshus.com
Billettsalg 23 70 94 25
Billettlukens åpningstider
tirsdag- fredag kl. 11- 17

Dramatikkens hus

Stéphane Braunschweig om: Arne Lygre
Foredrag 29/5 kl. 1930

DRAMATIKKENS HUS
Tøyenbekken 34
0188 Oslo
dramatikkenshus.no

Norges musikkhøgskole
Norwegian Academy of Music

MUSIKKHØGSKOLENS KONSERTER

Eksamenskonserter
hver dag i mai og juni
Sjekk nmh.no
eller oppslag på Musikkhøgskolen

Skandinavisk korlyrikk
25.5. kl. 19.00
Majorstua kirke, bill: 150/100

Sommerkonsert med talentutviklingsprogrammet
26.5. kl. 15.00
Lindemansalen, gratis

nmh.no/arrangementer
Slemdalsveien 11

DET NORSKE SOLISTKOR

DET NORSKE SOLISTKOR
OSLO-SERIEN
Kaija Saariaho på Sentralen
Det Norske Solistkor
Dirigent Grete Pedersen
Forstanderskapssalen
torsdag 31. mai kl. 21.00

Morgendagens dirigenter: Nord-Syd
Eksamenskonsert
Det Norske Solistkor
Dirigenter Tobias Stückelberger og Julia Blank
Universitetets aula
søndag 17.juni kl.18.00

Billettinfo www.solistkoret.no

NORDISK FILM KINO

For billettsalg, filmomtaler og åpningstider, se **nfkino.no**
Mrk! Ingen reservasjon av billetter. Bytting av billetter kan gjøres på en av våre kinoer senest 10 minutter før filmen starter.

www.nfkino.no

BARNEFILMER PREMIEREFILMER VINBAR SISTE DAG NATTKINO MATINÉ

LØRDAG 26.05

COLOSSEUM 1-2-3-4
FR. NANSENS VEI 6

A Quiet Place (2D, Original) regi John Krasinski (Amerikansk - 15 år) **20:45 og 23:00**.

Avengers: Infinity War (3D, Original) regi Anthony Russo, Joe Russo (Amerikansk - 12 år) **19:20 og 22:30**.

Coco (3D, Norsk tale) regi Lee Unkrich (Amerikansk - 6 år) **13:50**.

Deadpool 2 (2D, Original) regi David Leitch (Amerikansk - 15 år) **12:00, 14:45, 17:30, 20:15 og 23:00**.

Den utrolige historien om den kjempestore pæra (2D) regi Amalie Næsby Fick, Jørgen Lerdam, Philip Einstein Lipski (Dansk - 6 år) **11:15, 13:15, 15:15 og 17:20**.

Petter Kanin (2D, Norsk tale) regi Will Gluck (Amerikansk - 6 år) **11:30**.

Richard Storken (2D, Norsk tale) regi co-regi Reza Memari, Toby Genkel (Norsk - 6 år) **16:20**.

Solo: A Star Wars Story (3D, Original) regi Ron Howard (Amerikansk - 12 år) **13:30, 16:30, 19:30 og 22:30**.

GIMLE
BYGDØY ALLÉ 39

Den utrolige historien om den kjempestore pæra (2D) regi Amalie Næsby Fick, Jørgen Lerdam, Philip Einstein Lipski (Dansk - 6 år) **10:55**.

Guernsey forening for litteratur og potetskrellpai (2D, Original) regi Mike Newell (Amerikansk - 9 år) **18:00**.

Lady Bird (2D, Original) regi Greta Gerwig (Amerikansk - Alle år) **12:55**.

Phantom Thread (2D, Original) regi Paul Thomas Anderson (Amerikansk - Alle år) **20:45**.

The Post (2D, Original) regi Steven Spielberg (Amerikansk - 12 år) **15:15**.

KLINGENBERG 1-2-3-4
OLAV V'S GT. 4

Darkest Hour (2D, Original) regi Joe Wright (Amerikansk - 9 år) **18:15**.

Dobbelt Begjær (2D, Original) regi François Ozon (Fransk - 15 år) **21:15**.

Huset ved sjøen (2D, Original) regi Robert Guédiguian (Fransk - 6 år) **21:10**.

Loving Vincent (2D, Original) regi Dorota Kobiela, Hugh Welchman (Amerikansk - 12 år) **16:00**.

Mannen mot strømmen (2D, Original) regi Mohammad Rasoulof (Persian - 6 år) **16:00**.

Mountain (2D, Original) regi Jennifer Peedom (Amerikansk - Alle år) **16:00**.

Ordets Makt (2D, Original) regi Yvan Attal (Fransk - Alle år) **19:00**.

Solo: A Star Wars Story (2D, Original) regi Ron Howard (Amerikansk - 12 år) **17:15 og 20:30**.

The Post (2D, Original) regi Steven Spielberg (Amerikansk - 12 år) **18:15**.

The Shape of Water (2D, Original) regi Guillermo del Toro (Amerikansk - 15 år) **21:00**.

RINGEN 1-2-3-4-5-6
SANNERGATA 6D

A Quiet Place (2D, Komfortsal, Original) regi John Krasinski (Amerikansk - 15 år) **20:40 og 23:00**.

Avengers: Infinity War (2D, Original) regi Anthony Russo, Joe Russo (Amerikansk - 12 år) **14:30, 18:00 og 21:30**.

Blockers (2D, Original) regi Kay Cannon (Amerikansk - 12 år) **18:00 og 23:10**.

Brillebjørn på bondegården (2D, Norsk tale) regi Maiken Marstrander (Norsk - Alle år) **11:30**.

Coco (2D, Original) regi Lee Unkrich (Amerikansk - 6 år) **15:30**.

Deadpool 2 (2D, 4DX, Original) regi David Leitch (Amerikansk - 15 år) **18:40**.

Deadpool 2 (2D, Atmos, Original, Supreme) regi David Leitch (Amerikansk - 15 år) **21:50**.

Deadpool 2 (2D, Komfortsal, Original) regi David Leitch (Amerikansk - 15 år) **12:00**.

Den utrolige historien om den kjempestore pæra (2D) regi Amalie Næsby Fick, Jørgen Lerdam, Philip Einstein Lipski (Dansk - 6 år) **12:20 og 13:20**.

Ferdinand (2D, Norsk tale) regi Carlos Saldanha (Amerikansk - Alle år) **11:30**.

Guernsey forening for litteratur og potetskrellpai (2D, Komfortsal, Original) regi Mike Newell (Amerikansk - 9 år) **14:50 og 17:50**.

I Feel Pretty (2D, Original) regi Abby Kohn, Marc Silverstein (Amerikansk - Alle år) **20:10 og 22:50**.

Isle Of Dogs (2D, Original) regi Wes Anderson (Amerikansk - 9 år) **17:40**.

Ready Player One (2D, Original) regi Steven Speilberg (Amerikansk - 12 år) **14:30**.

Solo: A Star Wars Story (2D, Atmos, Original, Supreme) regi Ron Howard (Amerikansk - 12 år) **11:30, 15:00 og 18:30**.

Solo: A Star Wars Story (3D, 4DX, Original) regi Ron Howard (Amerikansk - 12 år) **11:45, 15:20 og 21:40**.

The Death of Stalin (2D, Original) regi Armando Iannucci (Amerikansk - 15 år) **20:30**

SAGA 1-2-3-4-5-6
STORTINGSGT. 28

A Quiet Place (2D, Original) regi John Krasinski (Amerikansk - 15 år) **23:20**.

Avengers: Infinity War (3D, Original) regi Anthony Russo, Joe Russo (Amerikansk - 12 år) **18:15 og 21:30**.

Blockers (2D, Original) regi Kay Cannon (Amerikansk - 12 år) **20:00 og 22:45**.

Brannmann Sam- Besøk fra verdensrommet (2D, Norsk tale) regi Gary Andrews (Norsk - Alle år) **10:30**.

Brillebjørn på bondegården (2D, Norsk tale) regi Maiken Marstrander (Norsk - Alle år) **13:15**.

Coco (3D, Norsk tale) regi Lee Unkrich (Amerikansk - 6 år) **12:20**.

Deadpool 2 (2D, Original) regi David Leitch (Amerikansk - 15 år) **12:00, 14:50, 17:15, 20:10 og 23:00**.

Den utrolige historien om den kjempestore pæra (2D) regi Amalie Næsby Fick, Jørgen Lerdam, Philip Einstein Lipski (Dansk - 6 år) **11:30, 13:45 og 16:00**.

Ferdinand (3D, Norsk tale) regi Carlos Saldanha (Amerikansk - Alle år) **14:50**.

Filmstjerner dør ikke i Liverpool (2D, Original) regi Paul McGuigan (Amerikansk - 9 år) **15:15 og 17:45**.

Guernsey forening for litteratur og potetskrellpai (2D, Original) regi Mike Newell (Amerikansk - 9 år) **17:30 og 20:30**.

I Feel Pretty (2D, Original) regi Abby Kohn, Marc Silverstein (Amerikansk - Alle år) **17:45**.

Operasjon Mørkemann (2D, Norsk tale) regi Grethe Bøe (Norsk - 9 år) **11:45**.

Petter Kanin (2D, Norsk tale) regi Will Gluck (Amerikansk - 6 år) **10:45**.

Rampage (3D, Original) regi Brad Peyton (Amerikansk - 12 år) **20:30 og 23:15**.

Solo: A Star Wars Story (2D, Original) regi Ron Howard (Amerikansk - 12 år) **11:00 og 14:10**.

Tomb Raider (3D, Original) regi Roar Uthaug (Amerikansk - 12 år) **14:15 og 17:00**.

Truth or Dare (2D, Original) regi Jeff Wadlow (Amerikansk - 15 år) **20:15 og 22:45**.

SYMRA 1-2
LAMBERTSETER SENTER

Deadpool 2 (2D, Original) regi David Leitch (Amerikansk - 15 år) **19:10 og 22:00**.

Den utrolige historien om den kjempestore pæra (2D) regi Amalie Næsby Fick, Jørgen Lerdam, Philip Einstein Lipski (Dansk - 6 år) **11:45 og 14:10**.

Guernsey forening for litteratur og potetskrellpai (2D, Original) regi Mike Newell (Amerikansk - 9 år) **16:15**.

Solo: A Star Wars Story (3D, Original) regi Ron Howard (Amerikansk - 12 år) **10:50, 13:50, 16:50, 19:50 og 22:50**.

VIKA 1-2-3-4
RUSELØKKVEIEN 14 — 18 år

Black Panther (18 år, 2D, Original) regi Ryan Coogler (Amerikansk - 12 år) **20:45**.

Deadpool 2 (18 år, 2D, Original) regi David Leitch (Amerikansk - 15 år) **14:00, 17:15 og 20:15**.

Isle Of Dogs (18 år, 2D, Original) regi Wes Anderson (Amerikansk - 9 år) **21:15**.

Lady Bird (18 år, 2D, Original) regi Greta Gerwig (Amerikansk - Alle år) **13:00 og 21:00**.

Phantom Thread (18 år, 2D, Original) regi Paul Thomas Anderson (Am. - Alle år) **13:30**.

Ready Player One (18 år, 2D, Original) regi Steven Speilberg (Amerikansk - 12 år) **18:00**.

The Death of Stalin (18 år, 2D, Original) regi Armando Iannucci (Amerikansk - 15 år) **18:15**.

The Florida Project (18 år, 2D, Original) regi Sean Baker (Amerikansk - 9 år) **15:45**.

Three Billboards Outside Ebbing, Missouri (18 år, 2D, Original) regi Martin McDonagh (Amerikansk - 15 år) **13:00 og 15:30**.

Utøya 22. juli (18 år, 2D, Norsk tale) regi Erik Poppe (Norsk - 15 år) **18:30**.

KLASSEKAMPEN – venstresidas dagsavis

Sentralbord: Tlf: 21 09 30 00
Annonsering: Tlf. 21 09 32 70
Abonnement: Tlf. 21 09 30 01

ANSVARLIG REDAKTØR
Bjørgulv Braanen
21 09 30 10 / 916 00 006
bjorgulvb@klassekampen.no

NYHETSSJEF
Simen Tallaksen
21 09 30 55
siment@klassekampen.no

UTENRIKSREDAKTØR
Mari Eifring
21 09 30 33,
marie@klassekampen.no

KRONIKK- OG DEBATTREDAKTØR
Tollef Mjaugedal, 21 09 30 42,
tollefm@klassekampen.no

MUSIKKREDAKTØR
Eirik Blegeberg (fung.)
21 09 30 81
eirikb@klassekampen.no

VAKTSJEF
Velaug Hobbelstad Sælid
21 09 30 41
velaugs@klassekampen.no

REDAKSJONSSJEF OG FEATUREREDAKTØR
Mari Skurdal, 21 09 30 32
maris@klassekampen.no

NYHETSSJEF
Pål Hellesnes (fung.)
21 09 30 53
pal.hellesnes@klassekampen.no

KULTURREDAKTØR
Bendik Wold
21 09 31 09
bendikw@klassekampen.no

BOKREDAKTØR
Bjørn Ivar Fyksen (fung.)
21 09 30 57
bjornf@klassekampen.no

VAKTSJEF
Maria Lavik
21 09 31 38
marial@klassekampen.no

UTVIKLINGSREDAKTØR
Katrine Ree Holmøy
21 09 30 88
katrineh@klassekampen.no

ADMINISTRERENDE DIREKTØR
Christian Samuelsen
21 09 32 43 / 930 36 396
christians@klassekampen.no

SALGS- OG OPPLAGSSJEF
Kenneth Bjørkhaug, 21 09 32 22
kennethb@klassekampen.no

MARKEDSSJEF (fung.)
Nora Fjelddalen, 21 09 32 48
noraf@klassekampen.no

SALGSSJEF ANNONSE
Thomas Rønnerud, 21 09 30 48
thomasr@klassekampen.no

SALGSSJEF
Kristian Lindqvist, 21 09 31 77
kristianl@klassekampen.no

IT-ANSVARLIG
Lars Klæboe, 21 09 32 11
larsk@klassekampen.no

REGNSKAPSANSVARLIG
Marit Abrahamsen, 21 09 32 60
marita@klassekampen.no

PERMISJON: Bokredaktør Karin Haugen, nyhetssjef Mímir Kristjánsson, musikkredaktør Olav Østrem, markedssjef Fredrik Sand

MEDARBEIDERE:

NYHET: Åse Brandvold, journ., 21 09 30 52, aseb@klassekampen.no • Anne Kari Hinna, journ., 21 09 30 61, anneh@klassekampen.no • Magnus Lysberg, journ., 21 09 31 16, magnusl@klassekampen.no • Stian Nicolajsen, journ., 21 09 30 46, stiann@klassekampen.no • Alf Skjeseth, journ., 21 09 30 50, alfs@klassekampen.no • Emilie Ekeberg, journ. (perm.) **TRONDHEIMSKONTORET:** Frida Holsten Gullestad, journ., 21 09 30 63, fridag@klassekampen.no • Jo Skårderud, journ., 21 09 30 77, jos@klassekampen.no **TROMSØKONTORET:** Ole Magnus Rapp, journ., 21 09 30 62, oler@klassekampen.no **BERGENSKONTORET:** Gunnar Wiederstrøm, journ., 21 09 30 92, gunnarw@klassekampen.no **POLITIKK:** Jens Kihl, journ., 21 09 30 73, jensk@klassekampen.no • Kjetil Magne Sørenes, journ., 21 09 30 36, kjetils@klassekampen.no **UTENRIKS:** Eirik Grasaas-Stavenes, journ. • Sissel Henriksen, journ., 21 09 31 11, sisseln@klassekampen.no • Peter M. Johansen, journ., 21 09 31 13, peterm@klassekampen.no • Yohan Shanmugaratnam, journ., 21 09 31 14, yohans@klassekampen.no • Yngvild Gotaas Torvik, journ., 21 09 30 76, yngvildt@klassekampen.no • Amal Wahab, journ., 21 09 31 15, amalw@klassekampen.no **FEATURE:** Maria Dyrhol Sandvik, red.sek., 21 09 32 44, marias@klasskeampen.no • Kristine Hovda, journ., 21 09 30 91, kristineh@klassekampen.no • Knut Gjerseth Olsen, journ. 21 09 30 54, knuto@klassekampen.no • Lars U. L. Vegstein, journ., 21 09 30 72, larsv@klassekampen.no • Line Madsen Simenstad (perm.) **KULTUR:** Sara Hegna Hammer, red.sek., 21 09 31 08, sarah@klassekampen.no • Jonas Brække, journ., 21 09 30 75, jonasb@klassekampen.no • Guri Kulås, journ., 21 09 30 86, gurik@klassekampen.no • Dag Eivind Undheim Larsen, journ., 21 09 30 84, dagl@klassekampen.no • Astrid Hygen Meyer, journ., 21 09 30 85, astridhm@klassekampen.no • Mari Brenna Vollan, journ., 21 09 30 95, mariv@klassekampen.no **BOKMAGASINET:** Karoline Henanger, red.sek., 21 09 31 28, karolineh@klassekampen.no • Tom Egil Hverven, hovedanmelder, tomegilh@klassekampen.no • Silje Bekeng-Flemmen (perm.) **MUSIKKMAGASINET:** Martin Bjørnersen, red.sek., 21 09 30 89, martinb@klassekampen.no **KRONIKK OG DEBATT:** Anja Sletteland, red.sek, 21 09 30 67, anjas@klassekampen.no • Carline Tromp, red.sek., 21 09 30 45, carlinet@klassekampen.no • Hedda Lingaas Fossum, red.sek., 21 09 30 38, heddaf@klassekampen.no **DESK:** Johannes Michael Øvergaard, systemansvarlig, 21 09 31 44, johannes@klassekampen.no • Henrik Haanes, deskjourn., 21 09 31 25, henrikh@klassekampen.no • Ove Rønningsland, deskjourn., 21 09 31 24, over@klassekampen.no • Hilde Tørhaug, deskjourn., 21 09 31 33, hilder@klassekampen.no • Audun Haaland, grafiker, 21 09 31 42, audunh@klassekampen.no • Frøydis Wold, grafiker, 21 09 31 41, froydis.wold@klassekampen.no • Magne Mellem Enoksen, deskjourn., 21 09 30 35, magnee@klassekampen.no **FOTO:** Anniken C. Mohr, fotosjef, 21 09 31 52, annikenm@klassekampen.no • Tom Henning Bratlie, fotograf, 21 09 30 39, thb@klassekampen.no • Christopher Olsson, fotograf, 21 09 31 64, christophero@klassekampen.no **SENTRALBORD:** Berit Marthinussen, 21 09 32 25, beritm@klassekampen.no • Sidsel Myhrer, 21 09 32 26, sidselm@klassekampen.no **KUNDESERVICE:** Eirun Arntzen, 21 09 32 23, eiruna@klassekampen.no • Dag Rune Dahl, 21 09 32 21, dag.rune.dahl@klassekampen.no • Knut-Egil Knutsen, 21 09 31 91, knutegilk@klassekampen.no • Yvonne Lund, 21 09 32 20, yvonne.lund@klassekampen.no. **ANNONSE:** Marit Sola, annonsekons., 21 09 32 75, maritsola@klassekampen.no • Siri Wengaard Berger, annonsekons., 21 09 30 47, sirib@klassekampen.no **MARKED:** Tove Berg Andersen, kampanjeansvarlig, 21 09 32 47, tovea@klassekampen.no • Elin Mykland, markedskons., 21 09 31 29, elinm@klassekampen.no, Anna Martine Nilsen, grafisk designer, 21 09 32 54, annan@klassekampen.no • Mikkel Øgrim Haugen, arr.ansvarlig, 21 09 31 47, mikkelh@klassekampen.no • Peder Østring, standansvarlig, 21 09 32 49, pedero@klassekampen.no • Håvard Kanikkeberg Grimsmo, analyse, 21 09 32 45, havardg@klassekampen.no **IT:** Bjørn Berdahl, 21 09 32 10, bjornb@klassekampen.no • Kjell-Arne Lillevik Dahlen, 21 09 32 12, kjellarned@klassekampen.no

Klassekampen arbeider etter Vær varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg rammet av urettmessig avisomtale, oppfordres til å ta kontakt med redaksjonen. Pressens faglige utvalg (PFU) er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund, som behandler klager mot pressen i presseetiske spørsmål. Adresse: PFU, Rådhusgaten 17, postboks 76 Sentrum, 0101 Oslo.

Klassekampen og avisas redaktør følger retningslinjene i Redaktørplakaten, der det blant annet står: «En redaktør skal alltid ha frie mediers ideelle mål for øye. Redaktøren skal ivareta ytringsfriheten og etter beste evne arbeide for det som etter hans/hennes mening tjener samfunnet. Gjennom sitt medium skal redaktøren fremme en saklig og fri informasjons- og opinionsformidling. Redaktøren skal etterstrebe en journalistikk som gjør det klart for mottakeren hva som er reportasje og formidling av informasjoner og fakta, og hva som er mediets egne meninger og vurderinger.»
Se www.nored.no/Redaktoeransvar/Redaktoerplakaten.

ABONNEMENT

Som dagsabonnent får du avisa seks dager i uka. Hver lørdag får du i tillegg Bokmagasinet, Musikkmagasinet hver mandag og LeMonde diplomatique en gang i måneden. Den rimeligste betalingsformen er avtalegiro. Alle abonnenter får tilgang til vår digitalavis og e-avis.

Dagsavis 12 mnd:	kr 340,- pr. mnd. (kun avtalegiro)	Lørdagsavis 12 mnd:	kr 135,- pr. mnd. (kun avtalegiro)
Dagsavis 3 mnd:	kr 1.235,-	Lørdagsavis 3 mnd:	kr 470,-
Dagsavis 6 mnd:	kr 2.335,-	Lørdagsavis 6 mnd:	kr 920,-
Dagsavis 12 mnd:	kr 4.290,-	Lørdagsavis 12 mnd:	kr 1.710,-

Lurer du på noe, kontakt kundeservice på 21 09 30 01 eller kundeservice@klassekampen.no

ANNONSER

For henvendelser om annonse, tlf. 21 09 32 70 eller annonse@klassekampen.no

KLASSEKAMPENS VENNER

Klassekampens venner er en frittstående støtteforening som har som oppgave å styrke avisa Klassekampen økonomisk. Medlemmene i Klassekampens venner betaler månedlige støttebidrag til avisa. Kontakt foreningen for medlemskap eller annet på e-post kk-venner@klassekampen.no eller Klassekampens venner, c/o Klassekampen, Boks 9257 Grønland, 0134 Oslo. www.kk-venner.no

LE MONDE diplomatique Den nordiske utgaven av Le Monde diplomatique kommer som bilag i Klassekampen den første uka i hver måned.

TIPS

Tips nyhetsredaksjonen: nyhetsleder@klassekampen.no, tlf. 21 09 30 11. Kontakt andre redaksjoner: **UTENRIKS:** utenriks@klassekampen.no • **KULTUR:** kultur@klassekampen.no • **FEATURE:** feature@klassekampen.no • **BOKMAGASINET:** bokmagasinet@klassekampen.no • **MUSIKKMAGASINET:** musikk@klassekampen.no • **KRONIKK- OG DEBATT:** debatt@klassekampen.no • **DESK:** desk@klassekampen.no

KONTAKT:

Klassekampen, Grønland 4, Oslo.
Postadresse: Boks 9257 Grønland, 0134 Oslo
Åpningstider: 08.30–15.30 (man.–fre.)
www.klassekampen.no

Tlf: 21 09 30 00
klassekampen@klassekampen.no

KLASSEKAMPEN
– utfordrer det etablerte

21 09 30 00 **Tips til nyhetsredaksjonen:** nyhetsleder@klassekampen.no. **Åpningstider:** 08.30-16.00 (man-fre). **Besøksadresse:** Grønland 4, Oslo. **Postadresse:** Boks 9257 Grønland, 0134 Oslo. **Kundeservice:** 21 09 30 01

perspektiv.

AKKURAT NÅ

Eledonen

Tom, mamma, tom.

Eg hugsar ikkje det fyrste ordet, eller det andre eller tredje, lengre. Kanskje var det mamma, kanskje pappa. Eller hei. Eller nei. I dag seier du eledonen, når du meiner telefonen.

Dag for dag har du fått fleire ord å bruka. Du lagar setningar. Små setningar til språk.

Du seier okey, mamma, og bye bye.

Og når du er svolten roper du «mat».

Du kan tala opp til ti, og svarar to år på spørsmål om kor gammal du er. Og du kan rista på hovudet og vinka med handa.

Kor mange ord treng me? Tja. Ifølge Språkrådet brukte Henrik Wergeland rundt 58.000 ulike ord. Knut Hamsun brukte 33.000–34.000, mens William Shakespeare brukte 29.000 ord, viser oppteljingar.

Dei største engelske ordbøkene har heile 500.000 ord, altså ein halv million ord, mens dei største norske ordbøkene har over 300.000 ord.

Men til dagleg, i det som blir kalla det aktive ordforrådet, har me rundt 5000–6000 ord. Mens det passive språket, dei ord me skjønnar, men ikkje brukar, er langt større.

Enkelte dagar brukar me ikkje ord, er stille, seier knapt hei.

Orda som er norske, kjem frå heile verda.

Kaffi kjem via Frankrike gjennom fransk kafé og tysk Kaffee, men er opphavleg av tyrkisk qahvé frå arabisk qahwa.

Mens vin kjem frå det norrøne vín, som stammar frå latinske vinum, men er opphavleg truleg frå eit ukjent middelhavsspråk.

Nokre brukar mange ord, men seier lite. Andre brukar få ord, på å seia mykje.

Og du seier tom, når du meiner kom.

Holly

Nuart Rad Oslo Kommune og gatekunstfestivalen Nuart Festival samarbeider om «Nuart Rad», et tredagers program med arrangementer, med bidrag fra artister og kunstnere forskjellige steder i Oslo sentrum fram til søndag 27. mai. Blant annet har Isaac Cordal plassert 21 små figurer langs Akerselva fra Grønland til Frysja.

Helvete heller!

Før eller siden åpner helvete seg, men veien ned dit er lang og broket. Hengebrua over Bjørnsjøhelvete er en av Nordmarkas godt bevarte hemmeligheter. Ikke ett eneste skilt finnes ned hit. Det skulle for så vidt godt la seg gjøre å skilte veien ned til helvete. Det er vel som oftest et sted man sjøl finner veien til.

Bjørnsjøhelvete refererer til det stedet hvor Bjørnsjøelva er på sitt smaleste og bratteste. Gamle dagers tømmerfløtere var helt avhengige av å få tømmeret ned elva fra Bjørnsjøen. Dette kunne bokstavelig talt fortone seg som et reint helvete i dette partiet av elva. De lange tømmerstokkene hadde en lei tendens til å sette seg fast i dette smale og meget dype juvet, for på den måten å blokkere slik at resten av tømmeret hopet seg opp. Derav navnet Bjørnsjøhelvete.

På slutten av 1940-tallet ble det visstnok bygget ei hengebru over juvet for å lette arbeidet for lysverkets folk som la opp strømledninger i området. Denne markahemmeligheten er selve målet for vår ekspedisjon.

Jeg har forlatt to barn på blåstien mot Bjørnholt for å finne den myteomspunne brua. Etter mye research fram og tilbake har det ikke lykkes meg å finne en nøyaktig beskrivelse av hvor den befinner seg.

Ingen vi har møtt på veien later til å kjenne til dette heller, men ett eller annet sted i en lysning på vei mot Bjørnholt skal det visselig være en sti ned til venstre som fører til helvete. Vi enes om at jeg skal gå først ned å sjekke for å unngå bomtur.

Stemningen er lett amper etter nesten to døgn i marka og ei søvnløs og kald natt. Etter mange skritt for små føtter er entusiasmen på dalende kurs. Magen skriker og sola steiker. Marka fortoner seg som et sommerparadis, men visse har begynt å tvile på om det faktisk finnes et helvete, eller om det hele bare er et vågalt påfunn for å komme seg ut i fri natur. Jeg bestikker barna med en sjokolade og starter nedstigningen til det vi tror, men ikke er riktig sikker på at er veien til helvete.

Jeg er i ferd med å gi opp da det plutselig går en faen i meg. Det er nesten utenkelig at det kan gjemme seg noe som helst annet inne i dette buskaset enn elg og andre skogsdyr. Kanskje blir jeg overfalt av en bjørn eller drept av en hoggorm. Jeg hører Bjørnsjøelva buldre lenger nede i juvet, og ganske riktig, jeg har blitt bønnhørt!

Gudene er med meg!

Langt der inne mellom trær og buskas åpner et fjernt helvete seg. Midt inne i marka, sikkert 13 meter rett ned i juvet, der hvor ingen skulle tru, der finnes det ei gammal og slitt hengebru!

Nina Moronski,
Oslo
nmoronski@gmail.com

En gjeng med forskere fra hele verden skal samarbeide om et spesielt prosjekt. De skal ta rundt 300 prøver av vannet i Loch Ness. De skal finne DNA-fragmenter og sammenlikne disse med kjent dyre-DNA. Dette gjør de for å se om de finner noe som kan (eller ikke kan) være DNA-et til det sagnomsuste Loch Ness-monsteret.

BILAG TIL KLASSEKAMPEN, LØRDAG 26. / SØNDAG 27. MAI 2018 UKE 21

BOKMAGASINET

ILLUSTRASJON: M.M.MALVIN – MMMALVIN@ME.COM

TYSKTIME

Tysk språk og litteratur er fortsatt under oppbygging etter andre verdenskrig.

TEMANUMMER SIDE 1–19

Gerd Koenen har skrevet kommunismens historie.

INTERVJU SIDE 18–19

For oss europeere representerer det tyske både skygge og opplysning.

Europas hjerte

KOMMENTAR

BJØRN IVAR FYKSEN

For europeere er Tyskland sentralt på alle måter. Tyskland er Vest-Europas mest folkerike stat, EUs største økonomi og pådriver for det europeiske prosjektet. Vi er gjennom århundrer påvirket av tysk økonomi, politikk og kultur. Parallelt med det engelske språkets ekspansjon som internasjonalt fellesspråk har imidlertid tysk språk fått mindre betydning. Nordmenn kan tysk i mindre grad enn før, det oversettes færre bøker fra tysk.

Tyske lesere er imidlertid interessert i utlandet, ikke minst Skandinavia, og oversetter utenlandske titler i hopetall. For norsk litteratur er for tida tysk det språket det oversettes mest til. Interessen er forventet ikke å bli mindre når Norge er hovedland ved bokmessa i Frankfurt til neste år.

Over helga starter Norsk litteraturfestival på Lillehammer, der blikket rettes tilbake mot Tyskland, med en egen programrekke om tysk litteratur. Denne sentraleuropeiske ånden har også velsignet Bokmagasinet med sin pust, og denne helga vier vi derfor hele nummeret til Tyskland.

I moderne historie er Tyskland også Europas mørke hjerte; nazismen og Holocaust ligger for alltid som en skygge over tysk og europeisk sivilisasjon. «Aldri igjen», sier vi – men også: «Vi må aldri glemme.» Forfattere av såkalt vitne- og erindringslitteratur, som Primo Levi, Jean Améry og nobelprisvinner Imre Kertész er blitt fulgt av forfattere som ikke selv opplevde krigen, men som vokste opp i tomrommene, de store sårene, som det store sivilisasjonssammenbruddet etterlot seg. I denne tradisjonen står for eksempel en forfatter som W.G. Sebald sentralt.

I et essay i denne utgaven skriver Helge Jordheim om en ny generasjon forfattere, med røtter i Øst-Europa, som skriver erindringslitteratur om det som det alltid har vært vanskelig å snakke om: Hva opplevde foreldre- og besteforeldregenerasjonen, hva var de delaktige i? Hvor ble slektninger av? Dette er forfattere uten tysk som morsmål, men som tar i bruk det tyske for å belyse historiene som har ligget mørklagt av krigens lange skygger. Jordheim skriver at for disse forfatterne er tysk de stummes språk, som de nå gir sin stemme til.

Det tyskspråklige området strekker seg utenfor Tysklands grenser, og Tom Egil Hverven skriver i et essay om nobelprisvinner Elias Canettis selvbiografiske trilogi om oppvekst, studietid og gjennombrudd som forfatter. Canetti var tyskspråklig østerriker med bulgarske foreldre av spansk-jødisk avstamning, og hans selvbiografi kan sies å være en sentraleuropeisk fortelling i konsentrert form – om et Europa før krigsutbruddet, skrevet et kvart århundre senere. Med historiens fasit for hånden skriver Canetti også om forvarslene om det som skulle komme.

> Sentraleuropeisk ånd har velsignet Bokmagasinet.

Hjertets farge er også blodets, eksistensens farge, men rødt er også «fargen som forbinder deg 'kommunistisk' med alle andre mennesker», som den tyske historikeren Gerd Koenen skriver i innledningen til sin store bok om kommunismens historie, «Die Farbe Rot» (2017). Boka er blitt et fenomen i Tyskland, og Henrik Keyser Pedersen har intervjuet Koenen om Marx, Russland og kommunismens røtter i sivilisasjonens opphavsmyter. Koenen sier i intervjuet at den fornyede interessen for marxismen i Tyskland kan forklares med dagens økonomiske kriser og ønsket om å forstå kapitalismen og finne alternativer til dagens europeiske situasjon.

EUROPA: *I Tysklands kjølvann.*

Denne utgaven av Bokmagasinet er en oppfordring om å se til Tyskland – og til norske forlag om utstrakt oversettelse av tyske bøker.

bjorn.ivar.fyksen@klassekampen.no

Faust på ett minutt

PROLOG I HIMMELEN

Mefistofeles:
Hvis Faust prioriterer eget skinn,
så vinner jeg og sjelen hans er min.

Herren:
Mefisto, hvorfor gjør vi dette, montro?

Mefistofeles:
Vi liker spill, men mangler Betsson-konto.

FØRSTE DEL

Faust:
Å, den som visste alle ting!

Mefistofeles:
Hei-hei!
Hør etter, her er greia: Du får alt
du vil i dette liv. Jeg tar betalt
ved at du i det neste tjener meg.
Men blir du så fornøyd med status quo
at du helst så tiden stanset, dør du.

Faust:
Jeg mistenker no' faenskap.

Mefistofeles:
Å, gjør du?

Faust:
Neida.

Mefistofeles:
Fint! Skriv navnet her, i blod.
Vi kunne nok brukt blekk, men du vet …

Faust:
Nå burde jeg kanhende reagert,
men, som de sier: YOLO. Sånn! Signert!

LESING SPART

KNUT NÆRUM

En månedlig spalte som sparer deg for å lese sånt du tror du burde ha lest.

(*Faust reiser en del før han setter barn på Gretchen, som drukner barnet og blir dømt til døden.*)

Faust:
Nå føler jeg på slett samvittighet.

ANNEN DEL

(*Faust reiser i Tyskland og Hellas – i oldtid, middelalder og samtid – blir blind og setter døende i gang et damprosjekt.*)

Faust:
Jeg hører at det graves. Da kan tiden
for min del stanse.

Mefistofeles:
Ja så faen! Fytti!

Herren:
Sorry, mac, men jeg vant sjelen, siden
den demningen er helt uegennyttig.

(*Faust kommer til himmelen av diverse grunner, inkludert Gretchens kjærlighet. Her kommer det der med «Das ewig weibliche zieht uns an», som et rått plagiat av* Peer Gynt, *og det lenge før* Peer Gynt *ble skrevet.*)

FRA TYSKLANDET

Overlevelseskunsten

Hans Magnus Enzensberger, norgeskjenner og ikke minst norgesvenn – også kjent som Andreas Thalmayr – er aktuell med boka «Überlebenskünstler» i Tyskland. Den består av 99 litterære portretter av «overlevelseskunstnere» innen forfatteryrket. Altså forfattere som har motsatt seg den til enhver tid ledende ordenen i det tjuende århundret, noe som kan være så mangt, og utgitt diverse knyttneve- og langfinger-pregede bøker. Boka åpner med Knut Hamsun, som eneste skandinav i denne eksklusive samlingen.

I TAKT: *Hans Magnus Enzensberger.*

Enzensberger bor nå i München, men tilbragte noen år på Tjøme på 50–60-tallet. Boka hans «Norsk utakt» (1984) er, som flere av bøkene som er nevnt i denne ukas bokmagasin, et blikk utenfra.

I 1984 var han også en av grunnleggerne av Die Andere Bibliothek, som gir ut én bok i måneden og har blitt kalt verdens vakreste bokserie. På nettsida deres står det at «hvert år vises tusen nye titler. Klagere og misfornøyde mennesker eksisterer alltid. Vi er blant dem.»

VI NOTERER…

… at Vigdis Hjorth blir spådd å være den neste Elena Ferrante av The Guardian, sammen med blant andre tyske Juli Zeh og franske Gaël Faye. I spådommen ligger det en karakteristikk av europeiske forfattere som gjerne tar utgangspunkt i eget liv i skjønnlitteraturen. Avisa gir også en kjapp *recap* av resepsjonen av Hjorths «Arv og miljø» og etterspillet som tok form av en liten hevnroman-seanse.

… at svært mange forfattere har doktortittel i Tyskland, men at det også finnes skrivende leger. For eksempel Dr. Hans-Wilhelm Müller-Wohlfahrt, den folkekjære sportsmedisineren som i en mannsalder har hatt ansvaret for både det tyske landslaget og Bayern München-spillernes helse. Hans selvbiografi «Mit den Händen sehen» ('Å se med hendene') scorer bra på bestselgerlistene. Legen er kjent for sine noe ukonvensjonelle healende og homeopatiske metoder, deriblant injisering av kalveblod, honning og ekstrakt fra hanekammer.

… at bekymringen for nobelprisens videre liv nå som den ikke skal deles ut i år, er stor i Tyskland – og til tider ganske fantasifull. Den bulgarsk-tyske forfatteren Ilija Trojanow, en aktuell gjest på årets litteraturfestival i Lillehammer (som smeller i gang neste uke), har forslått at nobelkomiteen kan erstattes av en internasjonal jury. Som kjent er det farlig å forsøke å fornye tunge tradisjoner; Dirk Knipphals i avisa Tageszeitung (taz) har allerede latterliggjort forslaget og spurt om kanskje FN skal ta over: «To juryplasser per kontinent?»

BOKMAGASINET

Bokredaktør: Bjørn Ivar Fyksen (Karin Haugen, perm.) • **Redaksjonssekretær/ journalist:** Karoline Henanger (Silje Bekeng-Flemmen, perm.) **Hovedanmelder:** Tom Egil Hverven • **Skribenter:** Hadle Oftedal Andersen, Sindre Andersen, Jonas Bals, Susanne Christensen, Åshild Eidem, Ellen Engelstad, Tore Linné Eriksen, Jan Grue, Trygve Riiser Gundersen, Maria Horvei, Ola Innset, Preben Jordal, Karl Ove Knausgård, Morten Langeland, Sandra Lillebø, Kaja Schjerven Mollerin, Eivind Myklebust, Henrik Keyser Pedersen, Geir Pollen, Bjarne Robberstad, Merete Røsvik, Tore Skeie, Cathrine Strøm, Espen Stueland, Carline Tromp, Ida Lødemel Tvedt, Øyvind Vågnes, Janneken Øverland.

Kontakt: bokmagasinet@klassekampen.no, tlf. 21 09 31 01. Vi mottar ikke stoff innsendt per fax eller brev.

Tilpasning: Juli Zeh trekker opp et stort moralsk og politisk lerret, men romanen går ikke dypt nok inn i hovedpersonens psykologi.

Glemte prinsipper

UKAS BOK

KAJA SCHJERVEN MOLLERIN

GRÅSONE: *Tyske Juli Zeh er en kunnskapsrik og politisk bevisst forfatter, men anmelderen opplever årets bok som litt for polert.* FOTO: THOMAS MÜLLER

Til denne boka – Juli Zehs «Leere Herzen» ('Tomme hjerter') – vil jeg si som Jane Austens Mr. Bennett en gang sa til sin kone: «Jeg har ikke gleden av å forstå deg.» Likevel ga den meg en del å tenke på.

Det åpner lyst, slik mørke romaner ofte gjør. Det er en strålende dag i år 2025: sol, lett vind, uvanlig varmt. Ekteparet Söldner har venner på besøk. Av samtalen over middagsbordet forstår leseren at Tyskland nå blir ledet av et nasjonalistisk parti, det såkalte Besorgte-Bürger-Bewegung, tydelig beslektet med dagens Alternative für Deutschland, som etter valget i fjor ble landets tredje største parti, for første gang representert i Forbundsdagen. Politiet er styrket og føderalismen avskaffet. Men for Britta Söldner er det en plage å diskutere politikk i private sammenhenger. Det er med politikken som med været, mener hun: Den finner sted enten man bryr seg eller ikke, og «bare idioter beklager seg over den».

Selv er hun altså mer pragmatisk, og dét så det holder. Sammen med en kollega driver hun firmaet Die Brücke (Broen), et firma som utad bistår ulykkelige, suicidale mennesker, men som i realiteten rekrutterer de mest innbitte av dem til ulike terrororganisasjoner. Samme hvilken. Med andre ord: Vil de først dø, kan de vel like gjerne gjøre nytte for seg, enten det er for radikaliserte muslimer eller radikale miljøvernere. Denne tjenesten har de et slags monopol på. Når Leipzig flyplass blir amatørmessig angrepet av en person utenfor deres systemer, vet derfor Britta godt at mye kan komme til å rakne.

Juli Zeh er en intellektuelt nysgjerrig forfatter, hun er kunnskapsrik, har et stort talent for dialoger, særlig kanskje slik det viser seg i boka «Landsbyen» (på norsk i 2017), hun er imponerende produktiv, bredt orientert i sin politiske samtid, og som mange av de toneangivende tyske forfatterne i sin generasjon har hun en tydelig bevissthet om ethvert fenomens historiske, sosiale og politiske forutsetninger.

Men årets bok er hakket for polert for min smak. Jeg er også usikker på om Zeh har funnet det riktige plottet for problemstillingene hun vil utforske.

ROMAN

Juli Zeh
Leere Herzen
Luchterhand Literaturverlag 2017, 352 sider

Slik jeg leser romanen, er en av hovedproblemstillingene at enhver politisk situasjon – også vår egen – inviterer til tilpasning, og vi tilpasser oss alltid mer enn vi tror, enten det er i form av eksplisitt aksept, ubevisst påvirkning eller likegyldighet. Det er et godt litterært tema. Litteraturen åpner, på en ganske annen måte enn vitenskapen og journalistikken, for at man kan undersøke de subtile psykologiske mekanismene som lar dette skje, rett og slett fordi man har større rom for spekulasjon. Man kan gå inn i folks hoder.

Men sitter man igjen med større innsikt i dette fenomenet etter å ha lest Zehs roman? Jeg kan ikke si det. Til det er Brittas pragmatisme litt for parodisk og litt for lett å fordømme. Dessuten, og det henger vel sammen, har ikke Zeh bestrebet seg på å gi henne en spesielt interessant psykologi. Det virker merkelig, og ikke helt til å forstå, gitt at en av romanens underliggende påstander er at også vi er på vei mot 2025; det er bare sju år til.

Et annet spørsmål boka inviterer en til å gruble over, er når, og om, man kan rettferdiggjøre politisk vold og ikke. Igjen er det vanskelig å forstå at Zeh da har valgt seg en hovedperson som volden er fullstendig depolitisert for. Det spiller ingen rolle hvilke organisasjoner hun formidler selvmordsbombere til, for hun ser ikke forskjell, og derfor er hun heller ikke i stand til å tenke rundt de moralske dilemmaene man bare kan forestille seg at må ha fulgt etableringen av et slikt firma. At hun stadig er kvalm og uvel, blir et litt for lettkjøpt tegn på hennes indre uro.

> Zeh antyder en sammenheng mellom ensomhet og moralsk integritet.

En av de passasjene jeg likte aller best i boka, knytter an til tittelen: 'Tomme hjerter'. Mot slutten av boka har Britta gjennomgått en forandring. Hun forestiller seg, blir vi fortalt, at det åpner seg en luke i hennes innerste, bak luken er det et mørkt rom hun ikke har vært i på lenge, utenfor luken står det på et skilt: «Prinsipplager. Uvedkommende ingen adgang». Hun har innbilt seg at dette rommet er helt tomt, at hun er en kvinne uten prinsipper, og at det ikke er noen grunn til å utforske nærmere hva som finnes i hennes ensomme indre. Det hun har mistet, er ikke bare prinsipper, men også kontakten med eget jeg.

Her synes jeg Zeh trekker opp et stort lerret. Vi lever jo alle en tid hvor formuleringen «moralsk gråsone» gjerne blir brukt om fenomener som i realiteten er dypt umoralske, enten de er lovhjemlet eller ikke, og som hadde fortjent å bli møtt med prinsippfasthet (spekulasjon i matvarepriser, eierkonsentrasjon i mediene, utstrakt bruk av varetekt, tvang i psykiatrien, Se og Hør, og så videre). Kanskje antyder Zeh også her, i denne passasjen, at det er en sammenheng mellom ensomhet og moralsk integritet. At en viss grad av isolasjon fra omgivelsenes behov, ønsker og forventninger, er avgjørende for selvstendig stillingtaken – både i politikken og i det sosiale.

Tung tids tale: En ny generasjon forfattere bryter tausheten ved å bemektige seg det tyske språket.

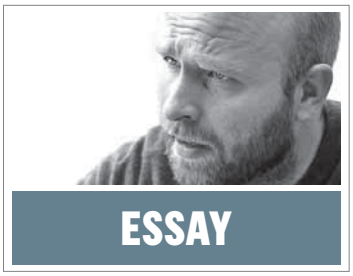

ESSAY

HELGE JORDHEIM

TYSKLANDS NYE STEMMER

- **I dette essayet skriver Helge Jordheim om en ny generasjon tyske forfattere med et annet morsmål, som blåser liv i det tyske litterære språket.**
- **Han nevner spesielt Katja Petrowskaja, Matthias Nawrat og Natascha Wodin. Wodins «Sie kam aus Mariupol» blir anmeldt på side 9.**
- **Helge Jordheim er germanist og professor i kulturhistorie ved Universitetet i Oslo.**

«Jeg bega meg inn i tysken som om kampen mot stumheten skulle fortsette, for tysk, *nemetskij*, er på russisk de stummes språk, tyskerne er for oss de stumme, *nemoj nemets*, tyskeren kan jo ikke snakke i det hele tatt.» Sånn forklarer fortelleren i Katja Petrowskajas «Vielleicht Esther» (2014) hvorfor hun som ung ukrainsk kvinne fra Kiev ville lære seg tysk. Mens broren valgte hebraisk og fant veien inn i den ortodokse jødedommen, valgte Katja – for teksten er klart selvbiografisk – det tyske. Med like stor hengivelse, med like stort begjær. Begge legger det russiske, som de har vokst opp i, bak seg: det «store, mektige, sannhetstro og frie russiske språk», som ga Turgenjev «støtte og holdepunkt». Men hva er det Katja gir seg hen til? Forklaringen kommer i form av negasjoner, i Sverre Dahls perfekt påholdne norske oversettelse («Esther, kanskje», 2015): «Jeg begjærte tysk så voldsomt fordi jeg ikke kunne smelte sammen med dette språket, drevet av en uoppfyllelig lengsel, en kjærlighet som hverken kjente gjenstand eller kjønn, ingen adressat, for der var det bare klanger man ikke klarte å fange inn, de var ville og uoppnåelige.»

> Kanskje må enhver ny generasjon overvinne stumheten på nytt.

Noe sier meg at Katja Petroskajas forsøk på å sette ord på nødvendigheten av å lære seg tysk, er noe av det viktigste og mest presise som er sagt om tyskspråklig litteratur de siste årene. Jeg skal prøve å forklare hvorfor, med utgangspunkt i tre litterære verk som alle kunne vært skrevet på et annet språk, men som har valgt å bli del av den tyskspråklige kanon, å bli litteratur skrevet for stumme, i de stummes språk: de to andre er Natascha Wodins «Sie kam aus Mariupol» (2017) og Matthias Nawrats «Die vielen Tode unseres Opas Jurek» (2015).

Det tredje rikets språk

Tysk som de stummes språk. I første omgang gir ikke denne beskrivelsen mening overhodet. Tvert imot synes tysk å være språket for de pratsomme, ordrike, selvsikre, påståelige, de som har ordet i sin makt og legger makt bak sine ord. Tenk på Luther, fjorårets store navn, som snakket og skrev på inn- og utpust, i flere sjangre enn de fleste greier å huske: teser, salmer, bordtaler, flygeblader, teologiske traktater, politiske opprop og så videre. Eller Goethe, som ikke bare skrev seg gjennom alle eksisterende litterære sjangre, men også alle vitenskapelige disipliner: biologi, kjemi, astronomi, juss, historie og filologi – i tillegg til at han pratet høl i huet på sin nesegrust beundrende sekretær Eckermann. Filosofene, fra Hegel til Habermas; de intellektuelle, fra Sophie de la Roche til Christa Wolf; eller juristene, fra Suarez til Schmitt. For ikke å forglemme *der Führer*, selve pratmakeren fremfor noen, perfekt parodiert av Charlie Chaplin i et språk som muligens er stumhetens klareste motsetning: det rene skjære vås, uttalt med tyrannens absolutte, skrikende skråsikkerhet. I boka «Das entfesselte Wort», som kanskje kunne oversettes med noe sånt som «det tøylesløse ordet», forsøker germanisten Heinz Schlaffer å sette ord på en særtysk måte å tale og skrive på, som har noe poetisk og euforisk, men samtidig noe rasende og manisk ved seg. Det er Nietzsche som frigjør språket fra sine tøyler, hevder Schlaffer, men imitatorene er mange og tar det tøylesløse språket til bruk for sine lugubre politiske hensikter.

Likevel har tysk en stumhet i seg, likevel er tyskerne et stumt folk, slik Petrowskaja skriver. Kanskje er det riktig å snakke om en *Stunde Null* også i språket, ikke bare i de tyske byene som ble jevnet med jorden av amerikanske bombefly og russiske tanks. Det aller viktigste å snakke om forblir uutsigelig. En av de mest presise beskrivelsene av hvordan det tyske språket forstummet, parallelt med at det ble stadig mer høyrøstet, finnes i boka «LTI, Lingua Tertii Imperii» eller «Det tredje rikets språk», av franskfilologen Viktor Klemperer. Til tross for at han var jøde, greide Klemperer å holde seg under naziradaren i Berlin, først og fremst fordi han var gift med en hel-arisk kvinne.

Da han til slutt skulle deporteres, falt bombene over Dresden, og han og kona slapp unna. Fra nazistenes maktovertagelse og gjennom hele krigen dokumenterer Klemperer hvordan det tyske språket endrer seg, først langsomt, så fortere og fortere – fra de første tre nazistiske ordene *Strafexpedition*, *Staatsakt* og *historisch*, via Hitlers og Goebbels forkjærlighet for sportsmetaforer, først og fremt fra boksing, til «superlativens forbannelse», at alt må være størst, best, lengst, raskest og høyest. Språket blir et verktøy for undertrykkelse, umenneskeliggjøring og drap, og mister samtidig sin evne til å uttrykke medfølelse, tillit og sannferdighet. Det tyske språk, Luthers, Goethes, og Nietzsches, forstummer.

En som tok konsekvensen av å leve med et forstummet språk, var østerrikeren Hans Mayer, en sekularisert jøde som flyktet til Belgia og ble med i den belgiske motstandsbevegelsen. Under okkupasjonen ble han tatt til fange og torturert over flere dager. I teksten «Om torturen» skriver han om erfaringen av at språket forstummer og erstattes av mekanisk, umenneskelig og språkløs vold. Og med språket forsvinner også menneskeligheten. Etter at Gestapo lot seg overbevise om at han ikke visste noe, ble han transportert til Auschwitz, som han mirakuløst overlevde. Etter krigen flyttet Mayer til Brüssel og tok navnet Jean Améry, for å markere at han frasier seg sitt tyske morsmål til fordel for en fransk språklig identitet. Men da essaysamlingen hans om nazistenes brutalitet kommer ut i 1966, velger han likevel

DE STUM

NY GENERASJON: *Katja Petrowskaja er en tysk forfatter født i Kiev i Ukraina i 1970. Hun har fått flere priser for romandebuten «Vielleicht Esther. Geschichten».*

FOTO: HEIKE STEINWEG

IMES SPRÅK

tysk som litterært språk, i boka «Jenseits von Schuld und Sühne» («Ved forstandens grenser», 1994). Ikke uten ubehag riktignok. Året etter gikk han til angrep på Adornos bruk av språket til å «forblinde seg selv» i sine forsøk på å tenke og skrive i retning av absolutt negasjon. I 1978 forstummet Améry helt da han tok en overdose sovetabletter på et hotellrom i Salzburg.

Oppgjør med fortiden

Adorno på sin side mente at det var poesien som hadde forstummet – eller riktigere, burde forstumme – etter 1945: «Etter Auschwitz kan man ikke lenger skrive dikt.» Han tok feil, selvfølgelig. Man fortsatte å skrive dikt, også dikt som har nettopp stumheten som Adorno forlanger av poesien, som tema. En av dem som i første omgang syntes å gi Adorno rett, men deretter ble en av de sterkeste bevisene på at han tok feil, var den svensk-tyske nobelprisvinneren Nelly Sachs: «Da den store redselen kom, ble jeg stum», skriver hun et sted. For henne, som slapp ut av Tyskland rett før hun skulle sendes til Auschwitz, etter at Selma Lagerlöf hadde fått den svenske kongefamilien til å tale hennes sak, var sammenbruddet inn i stumhetene aldri langt unna – som da hun dro til Sveits for å motta en litteraturpris og hørte noe snakke tysk. Men i en paradoksal språklig gest, som hun deler med vennen Paul Celan, Ingeborg Bachmann, Else Lasker-Schüler og mange andre, gjorde hun selve stumheten i det tyske språket til sitt poetiske hovedtema. Aller tydeligst blir det når hun lar selveste Job, han som i Bibelen reiser stemmen mot Gud for å klage sin nød, forstumme: «Stemmen din har blitt stum, / for den har spurt for mye Hvorfor. / Til ormene og fiskene har stemmen din har gått inn.»

Men stumheten i det tyske språket er ikke forbeholdt *die Dichter und Denker*; den er ikke minst et sosial- og generasjonshistorisk faktum. Siden 1945 har enhver offentlig eller privat samtale om fortiden, mellom foreldre og barn, besteforeldre og barnebarn, hatt som formål å finne et språk for det som skjedde mellom 1933 og 1945. Spørsmålene er alltid de samme. Til gjerningsmennene: Hvor var du? Hva gjorde du? Hva så du? Hva visste du? Til ofrene: Hvor var du? Hva gjorde de med deg? Hvordan overlevde du? Hvor ble det av de andre? Spørsmålene, stilt av stadig nye generasjoner, etterlot et inntrykk av at flere og flere erfaringer ble italesatt. Etter hvert fikk de form av minnesmerker, museer, andre former for oppgjør, det som på tysk med særegen presisjon kom til å hete *Vergangenheitsbewältigung*, et slags pågående «oppgjør med fortiden». Disse og den offentlige samtalen gav inntrykk av at stumheten var overvunnet. Kanskje var den også det, på et tidspunkt, i hvert fall for et stakket øyeblikk. Kanskje kan den aldri bli det, ettersom alle mennesker på kloden måtte snakke sammenhengende i århundrer for å gjenvinne alt det livet som gikk tapt i konsentrasjonsleirene, i arbeidsleirene og på slagmarken. Kanskje må enhver ny generasjon overvinne stumheten på nytt.

To av forfatterne jeg skriver om her, Katja Petrowskaja og Matthias Nawrat, tilhører en slik ny generasjon, født på 1970-tallet, mens den tredje, Natascha Wodin, er født i 1945. I den grad generasjoner ikke er rene biologiske størrelser, men formes av historiske erfaringer, som skaper klare før og etter, er de kanskje likevel samtidige. Alle tre er født etter krigen, omgitt av overlevende og ikke minst av døde, som kroppsliggjorte påminnelser og moralske krav om å huske, ikke å glemme. Men de har også noe annet felles, en annen erfaring som har med generasjon å gjøre: Ingen av dem har tysk som morsmål. Likevel skriver de verkene sine på tysk. De stummes språk har blitt et språk som andre kan bruke for endelig å tale.

Stumme spøkelser

«Viellecht Esther», «Sie kam aus Mariupol» og «Die vielen Tode unseres Opas Jurek» er alle selvbiografiske verk. Det legger heller ingen av forfatterne skjul på. Men de er ikke selvbiografiske på Knausgård-måten. Disse forfatterne stiller seg til tjeneste for andre, for foreldre, besteforeldre, tanter og onkler, kusiner og fettere, for alle de som er borte, og som ikke selv kan ta ordet. Selvet er et erindrende selv, som forsøker å forstå sin egen eksistens i den grad det inngår i lange rekker av mennesker som strekker seg flere hundre år tilbake. Disse forfatterne vil bruke litteraturen til å gjenfinne sin plass i «familietreet», eller også på den endeløse listen over Levier, Krzewiner, Gellerer eller Hellerer, på veggen i militærkirken i Warzawa, blant de 21.000 som ble funnet i massegravene i Katyn-skogen, eller i New Yorks Yellow Pages. Begge steder leter Katja Petrowskaja etter sin tapte familie eller etter brokker av historiene til dem som fortsatt lever. Kanskje Esther, bestemoren til faren hennes.

Kanskje den gamle damen i en leilighet i Kiev som beveger seg så langsomt og ikke hadde vært ute av leiligheten på årevis da nazistene henter henne for å myrde henne og kaste henne ned i kløften Babi Jahr, sammen med 33.000 andre. Hun forstummet, og det gjorde også barna og barnebarna. Først tre generasjoner etter blir historien hennes dokumentert og gjort kjent på et språk hun selv ikke ville forstått, men som var det siste hun hørte før hun falt død ned i kløften.

I Natascha Wodins bok «Sie kam aus Mariupol», ('Hun kom fra Mariupol') har døden kommet nærmere. Dødsfallet forfatteren og fortelleren vil forstå, er morens selvmord, oktober 1956. Hun ble sendt til Tyskland som sovjetisk tvangsarbeider, til en av de 42.500 leirene, som var spredt utover Det tredje rike. I ettertid har omfanget av nazistenes «Gulag» blitt glemt. Men for Wodin bekrefter det nærmest uforklarlig høye tallet at enhver tysker må ha visst om leirene, selv om de kanskje ikke alltid var helt klar over om hva som foregikk der. Etter morens død vokste Natascha opp i diverse barnehjem: «Min mor forble alltid en indre figur for meg, del av et uklart, ubestemmelig privatvita, som jeg hadde oppfunnet for meg selv, hinsides politiske og historiske sammenhenger.» Livet hennes i nazistenes tvangsarbeidsleire visste Natascha ingenting om: «Jeg stod der med tomme hender, hadde bare historieskrivningen og fantasien min. Men ingen av dem var oppgaven voksen». I stedet for i en familie vokste hun opp i et fremmed land omgitt av spøkelser, mennesker fra en annen tid, avbildet i svart-hvitt på fotografier som hun ikke visste hvem forestilte. Romanen er Wodins forsøk på å finne tilbake til Mariupol, en by i den russisk-dominerte delen av Ukraina, ved kysten av Azovhavet. I oppveksten forstod hun aldri sammenhengen mellom den duknakkede, fattige, og plagede moren – som forgjeves prøvde å skape et liv for seg selv og datteren, helt på bunnen av det tyske etterkrigssamfunnet, en *displaced person*, uten mulighet til å vende hjem – og de elegante, velkledde menneskene på familiefotoene, ofte med selvsikre og privilegerte blikk. I romanen finner hun tilbake til denne byen, befolket av grekere og italienske innvandrere, med stor internasjonal handel og en velstående og dannet overklasse. Nataschas mor kom fra denne overklassen. Men da hun vokste opp, var det ingen der til å fortelle henne om det. Menneskene på fotografiene forble stumme spøkelser.

Språket som redning og død

Matthias Nawrats roman «Die vielen Tode unseres Opas Jurek» begynner også med et dødsfall, nærmere bestemt en begravelse: «Hvor viktig historiene til bestefar Jurek var, så man senest ved begravelsen hans.» For samlet her er nemlig alle som betyr noe i den polske byen Opole, borgemesteren, avisredaktører, lederen for den lokale fotballklubben og så videre. Jureks historier – selv om de var hans egne – ga dem alle en slags fortid. Når fortiden viskes ut fordi så godt som alle som vet hva som skjedde, er døde eller forstummet, blir stemmene til de gjenlevende livsviktige. Historiene til bestefar Jurek forteller om hvordan han så vidt unnslapp døden, igjen og igjen – derav tittelen på boka, som best kan oversettes med «alle gangene bestefar Jurek døde». Hver gang møter han døden i form av en eller flere tyske soldater som vil drepe ham fordi han er jøde. Jurek unnslapp Auschwitz og Warzawa-ghettoen. Men til hvilken pris? Rømte han fra Auschwitz idet han stjal en uniform og brukte sine eminente tyskkunnskaper, eller fikk han tillatelse til å dra hjem fordi Holocaust ennå ikke hadde begynt på alvor, og som en slags takk fra den tyske leirledelsen? En takk for hva, i så fall? Selv der hvor det finnes historier, og ikke bare stumhet, er de jo ikke alltid sanne. Kanskje er det historier som har blitt fortalt mer til oppbyggelse for de levende eller som minne om de døde. Derfor dør bestefar Jurek igjen og igjen – nesten. Slik at barn og barnebarn kan glede seg over at han faktisk lever, og at de til slutt får lov til å begrave ham, i kirken med orgelmusikk og taler.

Jurek unnslapp døden fordi han snakket et plettfritt og aksentfritt tysk, og dermed kunne skjule sin egentlige identitet som både polakk og jøde. Da er det ikke rart at han insisterte på at barna og barnebarna skulle lære seg tysk. Da Muren falt i 1989, flyttet hele familien Nawrat til Bamberg i Forbundsrepublikken Tyskland. Der vokste Matthias opp og ble forfatter, forfatter på det språket som hadde reddet bestefaren fra å bli drept, men også det språket som hadde holdt på å drepe ham.

Både Petrowskaja, Wodin og Nawrat regnes til den tyske litteraturen, har skrevet seg inn i den tyske litterære kanon. Bøkene deres selges til et tysk publikum, får tyske litterære priser og blir anmeldt i tyske aviser. Når forfatterne overvinner sin stumhet gjennom å skrive på et annet språk enn morsmålet, hjelper de samtidig den tyske offentligheten med å overvinne sin – den spesielle stumheten som knytter seg til ofrene for Det tredje riket. Diskusjonen om skyld, skam, ansvar og soning – individuelt og kollektivt – begynte nesten med en gang etter at krigen var over. Tyskerne påtok seg rollen som gjerningsmenn og brukte språket til å forstå hva det innebar å ta kollektivt ansvar for den historiske forbrytelsen. Men ofrenes stemmer forble lenge utydelige. Primo Levi, Elie Wiesel, Imre Kertesz – ingen av dem skrev på tysk. Disse tre bøkene er med på å endre dette bildet.

ETTER MUREN: *Den tyske forfatteren Matthias Nawrat er født i Opole i Polen i 1979, men flyttet til Bamberg i Tyskland i 1989.* FOTO: HARALD KRICHEL, WIKIMEDIA

> Språket ble et verktøy for undertrykkelse, umenneskeliggjøring og drap.

Takk Gud for Google

Å endre erindringen og erindringslitteraturens funksjon i tysk litteræ offentlighet er i seg selv ingen liten prestasjon. Men jeg tror likevel at disse tre bøkene griper enda videre. For det første viser to av dem hva individuelt og kollektivt minne kan være etter den digitale revolusjonen. I både Petrowskajas og Wodins verk er det Internet og da særlig de nye digitale arkiverings- og søkemulighetene som driver plottet, i hvert fall i første del av romanene. *Google sei Dank*, «takk Gud for Google», heter den første fortellingen i Petrowskajas bok – fordi Google setter henne i stand til å søke opp navn og adresser og komme i kontakt med folk som sitter med informasjon som kan hjelpe henne videre. Hun beskriver hvordan ordene hun leter etter, lyser opp i gult, som om Google visste at gult er «jødedommens farge». Wodins bok åpner med at hun skriver inn morens navn i søkemaskinen på det russiske internettet og støter på Konstantin, en ingeniør som bor i Russland, men driver et nettforum for ukrainere av gresk avstamning. Han hjelper henne å spore opp ikke bare moren, men hele hennes familie i flere ledd bakover. En mer kulturpessimistisk skribent enn meg ville kanskje si at den digitale virkelighetens 0-er og 1-ere gjenskaper masseutryddelsenes mekaniske tilfeldighetslogikk: Man enten lever eller dør. Men en mer edruelig måte å beskrive det på ville være at den spesielle formen for kulturell hukommelse som nettet er, gjør det mulig å gjenopprette brutte forbindelser mellom fragmenter som driver rundt i påvente av å bli satt inn i en sammenheng.

Men digitale bruddstykker er ikke minne. For at noe skal bli minnepolitisk virksomt, hevder Aleida Assmann, må det hentes ut av det kulturelle lagringsminnet og inn i det politiske og sosial bruksminnet. Og det er her litteraturen, fortellingen og språket kommer inn. Med bøkene til Katja Petrowskaja, Natascha Wodin og Matthias Nawrat går arbeidet med å overvinne det tyske språkets iboende stumhet inn i en ny fase. De som nå påtar seg ansvaret, står med minst ett ben i et annet språk og en annen kultur: polsk, russisk, eller ukrainsk. Deres familieliv og slektshistorier spenner utover det historisk og geografisk uregjerlige landskapet som ofte blir omtalt som «Øst-Europa». Når stumheten brytes, kommer dermed også en annen historisk geografi og et nytt erindringsrom til syne, østover og sørover fra Tysklands grenser. Linjer trekkes fra Berlin til Kiev, fra Bamberg til Opole, fra Mariupol til Mecklenburg. Når stumheten brytes, blir også det tyske språket, tysk identitet, europeisk identitet noen annet, formet i en russisk-ukrainisk fantasi for en ny tid – som hos Katja Petrowskaja:

Jeg ville skrive på tysk, for Satan, kom ut, tysk, jeg skrev og sank sammen under vekten av det svellende språkfôret, som om jeg var ku og ufødt kalv på samme tid, remjende og rautende, fødende og født, alt var bryet verd; mine uoversettelige ledestjerner viste meg veien, jeg skrev og gikk meg vill på grammatikkens hemmelige stier, man skriver som man puster, trist og trøst har jeg alltid villet forsone, som om denne forsoningen kunne gi meg en slurk havbris.

bokmagasinet@klassekampen.no

På flukt: Tysk-svenske Nelly Sachs' (1891–1970) stemme kan fortsatt høres.

En fylt taushet

NORDISK RÅD

PETER FRÖBERG IDLING

Da Nelly Sachs den 16. mai 1940 (altså i siste liten) gikk om bord i et rødt passasjerfly i Berlin og fløy ut av Hitlers Tyskland, fløy hun samtidig inn i det forfatterskapet som 26 år seinere skulle innbringe henne nobelprisen.

Flukten i seg selv kunne vært hentet fra en Hollywood-film. Den 49-årige fabrikkdatteren bodde med sin syke mor, etter at den velstående faren døde i 1930. Naziregimets stadig økende terror mot jødene slo i stykker det privilegerte livet deres. De søkte om amerikansk visum, men behandlingen kunne ta flere år, så de forsøkte i mellomtida å komme inn i Sverige. En bekjent klarte å skaffe en anbefaling fra Nelly Sachs' store forbilde, den aldrende Selma Lagerlöf, i tillegg den kulturelt engasjerte prins Eugen, og en rekke andre personer som gikk god for dem.

Byråkratiet jobbet langsomt; månedene gikk og Nelly Sachs fikk innkallelsesordre til en konsentrasjonsleir. Da Sverige til slutt godkjente visumsøknaden, levde begge kvinnene på gata etter å ha blitt kastet ut fra bostedet. I fortvilelsen kontaktet hun er gestapooffiser som forbløffende nok hadde vært hyggelig mot dem ved et tidligere forhør. Han oppfordret dem til å rive i stykker innkallingen og togbillettene de hadde kjøpt, for den eneste sjansen til å unnslippe var umiddelbart å flykte ut av landet. Alt de fikk med seg var en liten, brun reiseveske med manuskript, fotografier og småsaker av affeksjonsverdi – samt 5 mark (tilsvarende nesten 200 norske kroner i dag), som var det de «ikke-ariske» fikk lov til å ta med seg ut av Tyskland.

Vennlige mennesker innkvarterte de to flyktningene i hjemmene sine i Sverige, til de til slutt fikk en egen liten ettroms med kjøkkenkrok i Stockholm.

EN FRÄMLING: *Nobelprisvinner Nelly Sachs snakket sjelden om seg selv, og det finnes få kilder på hvordan hun levde, bortsett fra diktningen hennes. Her er hun portrettert i 1965.*

FOTO: PAUL SWIRIDOFF, GETTY IMAGES

På tross av sin svake svensk, begynte Nelly Sachs å oversette svensk poesi. Utryddelsen og fluktens traume, og møtet med svensk modernistisk lyrikk, utgjorde en avgjørende vending for hennes egen skriving. Den eneste boka hennes så langt, «Legender och berättelser» (1921), var høyst konvensjonell både i form og innhold. (Hun hadde sendt den til Selma Lagerlöf, som derfor skrev i anbefalingsbrevet at Sachs var «en nätt författerinna av barnvers och små sagospel för barn»). Seinere nevnte hun nesten aldri debuten.

Ifølge sagnet krøp den kinesiske kunstneren Wu Tao-Tzu inn i et av maleriene sine og forsvant. Nelly Sachs hun som 17-åring en ulykkelig lidenskapshistorie som førte til en ubrutt klang av savn i det hun skrev. Utryddelsen, som kanskje til og med slukte den ukjente elskede («den döde brudgummen» i seinere diktning), ga

> Hun ville at diktene skulle ta hennes plass.

hadde ønsket seg noe sånt. Hun ville helst ikke snakke om seg selv, men at diktene skulle ta hennes plass. Det vi vet om oppveksten og privatlivet hennes er derfor et puslespill av forskjellige kilder der flere biter mangler.

Sannsynligvis opplevde deretter denne grunntonen et helt annet og grusomt akustisk rom. Lyrikkdebuten hennes, «I dödens boningar» (1947), innledes: «O skorstenarna».

Morens helsesituasjon forverret seg og Nelly Sachs hjalp henne på heltid i den lille leiligheten. Hun jobbet i nattens mørke mens moren sov. I Sverige ble den så langt lite religiøse forfatterens interesse for jødisk mystikk og hasidisme vekket, noe som speiles i skrivingen hennes.

Nelly Sachs stod sin mor veldig nært, og det rammet henne hardt da moren til slutt døde i 1950. Plutselig var hun aleine i verden. Det svenske statsborgerskapet hun fikk i 1952 var en formell trygghet, men eksilet var permanent. I ensomheten fikk forfølgelsesmanien feste; Sachs så tegn overalt på at nazistenes tilbakekomst var nær. Hun ble jevnlig lagt inn på mentalsykehus; steder der hun paradoksalt nok fant frihet til å skrive noen av sine fremste verk.

Nelly Sachs stramme og gåtefulle poesi er sammensatt av enkelte ord plukket opp fra den enorme tausheten som utryddelsen – og i forlengelsen: døden – etterlater. Savnet, lidelsen og forfallet er tilbakevendende. Flukten, tomrommet og den selvutslettende kjærligheten likeså.

I begynnelsen var spredningen av bøkene begrenset, men diktningen hennes tiltalte en yngre generasjon forfattere. Det store gjennombruddet kom på begynnelsen av 1960-tallet, da hun selv var nesten 70 år gammel. Den usannsynlige litterære karrieren, som altså ble innledet på alvor da hun var over 50, ble kronet med nobelprisen i 1966.

Livsverket som endelig tok mennesket Nelly Sachs' plass, har fortsatt å fascinere og inspirere til ny litteratur – eksempelvis Arne Sundelins roman «Bergsundsstrand 23» (2008), Aris Fioretos bildebiografi «Flykt och förvandling» (2009) og Sara Stridsbergs stykke «Nelly Sachs kommer aldrig fram till havet» (2015). Og i en verden av forfølgelse og død, forblir Sachs diktning like umistelig som da den ble skrevet:

En främling bär alltid
sitt hemland i famnen
som ett föräldralöst barn
för vilket han kanhända
inte söker annat
än en grav.

bokmagasinet@klassekampen.no

ISLAND:
Gerður Kristný
Poet og forfatter.
Siste bok på norsk: «Hestvík».

SVERIGE:
Peter Fröberg Idling
Forfatter. Siste bok: «Sång till den storm som ska komma».

DANMARK:
Kristina Stoltz
Forfatter. Siste bok: «Som om».

FINLAND:
Pia Ingström
Litteraturansvarlig i Hufvudstadsbladet.

DANMARK:
Peter Nielsen
Litteraturredaktør i Information.

SVERIGE:
Anneli Jordahl
Forfatter av blant annet «Klass – är du fin nog».

FINLAND:
Sirpa Kähkönen
Forfatter. Siste bok «Tankkien kesä» (2016).

Postdramatisk: Elfride Jelineks komplekse scenetekst binder sammen kanonisk litteratur, politikk og personlige traumer.

Filosofisk tekstvev

SKUESPILL

Elfriede Jelinek
Vinterreise
Gjendiktet av Oskar Vistdal
Samlaget 2018, 116 sider

Da Elfriede Jelinek ble tildelt Nobelprisen i litteratur i 2004, var det få i Norge som hadde hørt om eller lest henne. I raskt tempo ble romanene «Pianolærerinnen», «Lyst» og «Elskerinnene» oversatt. Etter hvert ble hun kjent for et norsk teaterpublikum gjennom «Ulrike Marie Stuart» (Nationaltheatret 2007), «Kjøpmannens kontrakter» (Rogaland teater 2011) og «Prinsessedrama. Døden og piken» (Trøndelag teater 2012). Og 26. mai har «Lyset skal bare skinne på meg og mine ønsker» premiere på Trøndelag teater.

Oskar Vistdals gjendiktning av «Vinterreise», en av forfatterens mest personlige tekster, er et velkomment tilskudd til den norske Jelinek-resepsjonen. Som mange av Jelineks teatertekster er «Vinterreise» en såkalt postdramatisk tekst, en tekst skrevet for teater, men uten dramatikkens tradisjonelle kjennetegn, og den egner seg dermed godt også som bokutgivelse.

Jelinek tar utgangspunkt i Wilhelm Müllers romantiske diktsyklus «Vinterreisen» fra 1824, som fikk stor utbredelse gjennom Franz Schuberts tonesetting tre år senere. Her forteller et lyrisk jeg om sin ensomme vintervandring og dødslengsel etter et brutt kjærlighetsforhold. Sitater resirkuleres som korte intertekstuelle spor i Jelineks ordkaskader. Samtidig bærer teksten preg av hennes lesning av Martin Heideggers «Væren og tid» (1927), en tekst hun ofte kommer tilbake til i sitt verk, med refleksjoner over tidens betydning for vår eksistens.

Inn i dette litterære, musikalske og filosofiske tekstteppet vever Jelinek tallrike henvisninger til sin østerrikske samtid, for eksempel den finanspolitiske skandalen rundt bankkonsernet Hypo Alpe Adria, hvor høyrepopulistiske Jörg Haider spilte en skjebnesvanger rolle, og bortførelsen av skolejenta Natascha Kampusch, som etter åtte års fangenskap klarte å rømme og sto rakrygget i den følgende mediestormen. Slik kommenteres, med uttalt kritisk brodd, hendelser som har preget og spaltet Østerrike i lang tid.

> Hun reflekterer over eget virke som aldrende kunstner.

En omfattende del av teksten vier Jelinek til sitt forhold til faren som dement tilbrakte de siste årene av sitt liv isolert på en institusjon. I en imaginær samtale mellom far og datter, gjenspeiles avmakt og skyldfølelse. Farsskikkelsen går i ett med Müllers og Schuberts ensomme vandringsmann som ønsker at rimet i håret var grått hår som signaliserer alderdom og snarlig død.

Med utgangspunkt i denne komplekse veven, hvor kanoniserte tekster, politikk og personlige traumer knyttes sammen, hvor fortid, nåtid og framtid virvles sammen i et syklisk forløp, reflekterer Jelinek over eget virke som aldrende kunstner, som fremmed og uønsket, en som stadig vekk dreier på sin gamle schubertske lirekasse som ingen lenger vil lytte til.

«Vinterreise», uroppført på Münchner Kammerspiele i 2011 og hedret med den prestisjetunge Mühlheimer Dramatikerpreis samme år, hører til Jelineks postdramatiske verk. Teksten, som har «teaterstykke» som undertittel, men som likevel er kjemisk fri for alt som kan minne om konvensjonell dramaturgi, er delt inn i åtte deler som består av monolittiske tekstflater. Riktignok unner hun oss noen avsnittsmarkeringer, men gir avkall på regihenvisninger og roller. Dette gir, helt i tråd med Jelineks ønske, regissøren stor frihet og gjør samtidig at teksten fungerer som et slags lesedrama i ren prosaform.

Oskar Vistdal, prisbelønnet gjendikter fra islandsk (Bastianprisen 2015), debuterer her som Jelinek-oversetter. De monolittiske tekstflatene som kryr av umarkerte sitater, byr ikke bare på språklige utfordringer, men krever prinsipielle veivalg i omgang med intertekst. Komplekse ordspill og referanser til politiske hendelser forutsetter en oversetter på kontinuerlig tå hev med mer enn lingvistisk kunnskap, samtidig som forpliktelsen overfor originalteksten utfordres. Natascha Kampuschs skjebne er kjent for norske lesere og fungerer godt. Jelineks flengende kritikk av finansskandalen i Hypo Alpe Adria mister imidlertid sin klare adressering, også som partipolitisk kritikk av Frihetspartiet, når den i oversettelsen blir brukket opp til Adria, Alpane og Hypersuper-stan og framtrer som generell kapitalismekritikk. Men det er noe av prisen man må betale for å kunne lese Jelinek på norsk – om man da ikke bygger inn en norsk aktuell korrupsjonsskandale.

Langt på vei lykkes Vistdal med en språkdrakt som ligger godt i munnen, blant annet gjennom vellykkede ordspill og allitterasjoner. Han holder seg lojalt til originalen og henger vakent med på Jelineks kjappe vekslinger. Det kan imidlertid settes spørsmålstegn ved enkelte ordvalg som klinger lett arkaisk, av typen *gløype*, *røyve seg*, *vesaldom*, *elvebard* og *tylft*. Her tilsier ikke originalteksten et slik stilistisk valg; Jelinek bruker nøytrale ord som det faktisk går tolv, om ikke tretten, av på dusinet (og ikke på *tylften*). Men det er detaljer.

Samlagets utgivelse er en milepæl i norsk Jelinek-resepsjon og bør inspirere til ytterligere gjendiktninger på nynorsk.

KUNSTNEREN: *Østerrikske Elfriede Jelinek fikk Nobelprisen i litteratur i 2004. Skuespillet «Winterreise» fra 2011 er nå oversatt til norsk.* FOTO: HERBERT PFARRHOFER, AFP/NTB SCANPIX

Elin Nesje Vestli
bokmagasinet@klassekampen.no

Å fortelle: Wodins bok om familiehistorien er et forsøk på å fylle et tomrom.

Fragmenter av krigens språk

PROSA

Natascha Wodin
Sie kam aus Mariupol
Rowohlt 2017, 364 sider

Bøkene om Holocaust fyller bibliotekene, men hva med historiene til de ikke-jødiske tvangsarbeiderne? Millioner av dem ble brakt til Tyskland under Det Tredje Riket, og ble utnyttet som arbeidskraft i fabrikker, på gårder og i privathusholdninger. Mange jobbet seg til døde som arbeidsslaver under umenneskelige betingelser, men historiene deres har i liten grad blitt fortalt.

Dette er ett av utgangspunktene for Natascha Wodins selvbiografiske familiehistorie «Sie kam aus Mariupol» ('Hun kom fra Mariupol') som ble utgitt i Tyskland i 2017. Den er skrevet av en forfatter som hele sitt voksne liv har levd med kun fragmenter av en historie om en mor som ble deportert fra Ukraina til Tyskland for å jobbe i våpenindustrien da hun var tjuetre år. Moren overlevde, med erfaringer som ble pregende, ikke bare for henne selv: «Hvis du hadde sett det jeg har sett», klaget hun når hun ikke klarte å være det trygge holdepunktet datteren trengte. I 1956, elleve år etter krigens slutt og da Natascha var ti år, druknet moren seg i elva Regnitz i Sør-Tyskland.

Hva får den godt voksne datteren til å begi seg ut på leting etter moren, Jewgenia Jakolewna Iwaschtschenko, sin historie? Det har vært en boom av familiehistorier de siste femten årene, skrevet av barn og barnebarn som gjør både dypdykk og brede søk i forfedrenes liv under diktaturene. Noen av dem forholder seg til en viss grad til tvangsarbeidernes skjebne, en gruppe som i den senere tiden dessuten har fått mer oppmerksomhet på grunn av striden om tvangsarbeidserstatninger. I disse sakene har det blitt argumentert på en lignende måte som hos Wodin når hun innledningsvis understreker at foreldrene tilhører en offergruppe som har blitt marginalisert: I historieskrivingen om Det Tredje Riket har tvangsarbeiderne vært et «Holocaust-vedheng».

> Morens historie blir gjort levende gjennom et omfattende minnearbeid.

Hennes eget arbeid med morens historie starter tilsynelatende tilfeldig. Hun er på et skriveopphold i Mecklenburg i Nord-Tyskland, herfra taster hun morens navn inn i den russiske søkemotoren. Hun har tidligere lett forgjeves etter informasjon om livet hennes, men nå gir søket tilgang til nettsiden «Azov's Greeks». Med god hjelp fra Konstantin, arkiv- og nettkyndig ukrainer med greske røtter, starter en prosess som ikke bare gir henne tilgang til tantens memoarer og til diverse familiebilder. Hun blir også kjent med fetteren Igor, en skjelvende stemme på telefonen fra Sibir som blir «det levende bindeleddet» mellom henne og forfedrene hennes. Hun korresponderer med nevøen Kiril som har sittet fire år i fengsel etter at han kvalte moren sin med en pute, og hun møter en kusine som synger klagende russiske sanger på Majdan-plassen i Kiev, en by på randen av nye krigshandlinger.

Morens historie blir gjort levende gjennom et omfattende og historisk informert minnearbeid. Datteren tror aldri at hun med sikkerhet *vet* hvordan livet hennes var, men utfordrer seg selv og leseren til å forestille seg hvordan det kan ha vært, for eksempel den siste krigsvinteren:

Det skrekkeligste øyeblikket er oppvåkningen, å bli vekket av fløyta klokken fem om morgenen. Kanskje rives moren min ut av et mareritt, men ikke noe mareritt kan være verre enn leirvirkeligheten som straks er nærværende igjen i det øyeblikket hun våkner. Hver dag er endeløs, del av en større tid, og man vet ikke hvor lenge den vil vare, om den i det hele tatt noen gang kommer til å ta slutt.

PRISET: *Natascha Wodin (f. 1945) debuterte i 1983 med romanen «Die gläserne Stadt» ('Glassbyen'), og vant prisen til bokmessa i Leipzig for «Sie kam aus Mariupol».* FOTO: ROWOHLT

Natascha Wodin finner ut at moren opprinnelig kom fra en adelig familie i Mariupol. Så var det altså ikke bare dikt og løgn da hun selv fortalte klassekameratene at hun stammet fra en russisk fyrstefamilie. Også forestillingen om en onkel som var operasanger, har røtter i virkeligheten. Slik trer hennes egne forestillinger og fortellinger fram på nye måter gjennom den historien som avdekkes. Men det krever styrke å ta den innover seg. For det er volden som er det mest framtredende i en familiekrønike der knapt én av slektningene døde en naturlig død. Slik erstattes sorgen over å ikke kjenne sin egen familie av en gru over uhyrlighetene som formet livene deres. Når det ikke finnes tidsvitner eller kilder i familien, trekker Wodin veksler på andre tekster som setter morens historie i perspektiv. Den belyses både av skjønnlitterære tekster og av historiske fotografier og dokumenter.

Morens mareritt ender ikke med Det Tredje Rikets fall. I hele fem år bor hun og mannen hennes i et lagerskur på en fabrikktomt i Nürnberg, og dette er kanskje den mørkeste delen av fortellingen. De har status som DPs; som *displaced persons*, og opplever materiell nød, kulde, overgrep og trakassering i Etterkrigs-Tyskland. Her dreier det seg aldri om fred, men kun om en «liten pause» i krigen, som Bertolt Brecht har formulert det.

For Jewgenia Jakolewna Iwaschtschenko bringer våren 1945 verken fred eller frigjøring. Livet fortsetter under vanskelige kår, med traumene fra det hun har opplevd. Hun vurderer å ta med seg barna sine i elva, men går til slutt alene.

Natascha Wodins 'Hun kom fra Mariupol' formidler en viktig historie om hennes liv under Stalins og Hitlers diktatur, og er en sterk fortelling om hvordan glemte deler av historien hentes fram av neste generasjon.

Ingvild Folkvord
bokmagasinet@klassekampen.no

Søken: For den unge Elias Canetti ble den jødiske poeten Avraham Ben Yitzhak et forbilde.

ET GODT MENNESKE

ESSAY

TOM EGIL HVERVEN

Østerrike-Ungarn, som dekket Sentral-Europa og Balkan i perioden 1867–1918, besto av et lappeteppe av etniske minoriteter. Etter første verdenskrig dannet dobbeltmonarkiet grunnlag for en rekke skjøre, selvstendige nasjoner. Tidas viktigste kritiker, Karl Kraus, kalte Wien en forsøksstasjon for verdensundergangen.

Elias Canettis velstående handelsfamilie nedstammet fra jøder som ble fordrevet fra Spania på slutten av 1400-tallet. Han ble født i en minoritet i byen Ruse, ved Donau i Bulgaria, med sterke bånd til storbyen lenger oppe ved elva. Som nyforelskede oppholdt moren og faren seg i Østerrike-Ungarns kultursentrum, Wien. De var lidenskapelig opptatt av tysk scenekunst og litteratur, særlig ved Burgtheater, den viktigste teaterscenen i det tyske språkområdet. Foreldrene beholdt tysk som kjærlighetsspråk seg imellom, et forbudt og desto mer forlokkende område for eldstesønnen, Elias.

I Ruse hersket bulgarsk, tyrkisk, rumensk og spansk-jødisk kultur. Først når moren seinere formidlet den vestlige litteraturens hovedtekster, enten det var greske tragedier, Dante eller Shakespeare, skjedde det på tysk. Deler av familien drev forretninger i Manchester. Elias, hans to brødre og foreldrene flyttet dit i 1911. Der døde faren brått.

Canettis historier om dødsfallet endrer seg gjennom de tre bindene. Døde han som følge av sykdom, farfars forbannelse eller morens utroskap? Fortellingen faller ikke til ro. Moren flytter mellom Wien, Zürich og Paris. Elias Canetti bor mange år alene, fram til han gifter seg, i skjul for moren, med Veza Taubner-Calderon, i Wien i 1934.

To venner

Årene før giftemålet kjemper den unge mannen for å slå gjennom som forfatter, i et miljø han beskriver med ordet *agon*, gresk for mannjevning. Canetti søker eldre forfatteres anerkjennelse i diskusjoner på Café Museum. Sammen med Hermann Broch leter han etter et godt menneske i vrimmelen; i den tiltagende rivaliseringen mellom individer og grupper prøver de å finne én de kan kalle god.

Hermann Broch debuterer med trilogien «Søvngjengerne» (1931–32). Canetti arbeider med debutromanen «Forblindelsen» (1935). Samtalene foregår mot slutten av Canettis selvbiografi i tre bind, til sammen nærmere ni hundre sider om perioden 1905–1937. Trilogien har en ulmende undertekst: kunnskapen om nazistene behandling av grupper Canetti tilhører – jøder og kunstnere.

Agonistisk uro antar mange former allerede før nazistenes maktovertagelse. Forfatterskapet bygger på Canettis egne erfaringer fra gateplan, under masseopptøyer i Frankfurt etter mordet på Walther Rathenau i 1922, eller som en i mengden som blir beskutt ved stormingen av Justispalasset i Wien i 1927. Opplevelsene danner bakgrunnen for livsverket «Masse og makt», som han fullfører så seint som i 1960.

De to forfatterne på Café Museum leter blant folk de kjenner: Hvem er et godt menneske? Underlig nok finner de et svar: Dr. Sonne. Hvem er den tause jødiske vismannen med navnet *Sonne*, som på tysk betyr *sol*? Han framstår som et mørkt glødende og taust omdreiningspunkt i en voksende krets av sentraleuropeiske kunstnere som vil sole seg i glansen av hverandre: Alma Mahler, Alban Berg, Robert Musil, Oskar Kokoschka, James Joyce og Thomas Mann.

I utkanten står Karl Kraus, wienerkulturens ypperste samfunnsrefser. Og bak ham Sigmund Freud, premissleverandør for psykoanalysen, en fortolkningshorisont alle må forholde seg til, selv om Canetti vegrer seg. Hermann Broch sørger for å gjøre de første møtene med Canetti korte, ved å legge avtalene rett før sin faste time hos en kvinnelig analytiker, Schaxl. Den lettkrenkede Canetti føler seg fornærmet på avstand – Schaxl er et latterlig navn, mener han.

Taus forandring

I første bind, «Den reddede tungen», skildrer Canetti barneårene i Ruse, Manchester og Zürich; andre del, «Fakkelen i øret», beskriver studieår i Frankfurt og Wien, der Canetti tar doktorgraden i kjemi. I Berlin treffer han forfattere som Isaak Babel og Bertolt Brecht, samt kunstnerne som Georg Grosz og John Heartfield. Canetti tegner skarpe portretter, i et annerledes miljø enn han kjenner fra det besteborgerlige Wien.

Særlig Grosz' tegning av byens underverden blir viktige for Canettis egen utvikling. Han føler seg utlevert som «et stykke mørt kjøtt» til det syndige Berlin. «Tolvskillingsoperaen» opplever han allerede ved premieren. At Brecht skriver dikt og drama for penger, til og med en reklametekst mot å få en bil, forskrekker den puritanske Canetti, som forakter kommersialismen, likevel ikke uten selvironi.

Etter turene til Berlin betrakter han Wien som «sterilisert» av Karl Kraus' moralisme. Utgiveren av enmannstidsskriftet «Die Fackel» har hittil vært Canettis store forbilde, som en slags erstatning for den døde faren, og for moren, som Canetti har et livsvarig fiendtlig forhold til.

> Bøkene kan leses som en slags bekjennelser.

Tredje bind, «Øyenspillet», forteller historien om Canettis gjennombrudd som forfatter 1931-37, de siste årene før nazistene inntar Wien. Møtet med den ennå ukjente dr. Sonne fører til en gjennomgripende forandring, mener Canetti 50 år seinere, i det han skriver ned selvbiografien.

I ett og et halvt år observerer han mannen som sitter alene på Café Museum med en bunke aviser foran seg, uten å snakke med noen. Ansiktet ligner på Karl Kraus. Canetti innser at det ikke kan være ham, Kraus ville aldri fått sitte i fred. Canetti skildrer hvordan synet av den tause mannen, som leser og delvis skjuler seg, sakte forandrer forholdet til Kraus:

Jeg innså først senere at noe i meg delte seg i løpet av dette stumme forholdet. Tilbedelsens krefter frigjorde meg gradvis fra Karl Kraus, og vendte seg mot hans stumme uttrykte bilde. Det var en dyptgripende forandring i min sjelelige husholdning, hvor tilbedelse alltid har spilt en sentral rolle; at den forandringen foregikk i taushet, forhøyet dens betydning.

Utenfrablikket

Den unge forfatteren innrømmer at han trenger forbilder, noen å tilbe, i selvbiografiens særpregede språk, fylt av virkningsfull patos. Bøkene kan leses som en slags bekjennelser, ikke ulikt Karl Ove Knausgårds bøker, noe litteraturprofessor Arne Melberg bemerket i diskusjonen etter «Min kamp» (Bokmagasinet, 17. desember 2011). Melberg la vekt på noe som virker felles for flere

ELIAS CANETTI

■ Elias Canetti (1905–1994) ble født i Ruse ved Donau i Bulgaria. Foreldrene var etterkommere av sefardiske jøder fra Spania. De følte seg knyttet til Wien og det tyske språket, som etter hvert ble Canettis hovedspråk.

■ Familien flyttet til Manchester i 1911, til Wien i 1916. Canetti fikk britisk statsborgerskap, men bodde i lange perioder i Zürich. Han tok doktorgraden i kjemi, yrket forble forfatter. Canettis hovedverker er romanen «Forblindelsen» og en sosialpsykologisk avhandling, «Masse og makt».

■ Canetti fikk nobelprisen i litteratur i 1981. På den tida utga han en selvbiografi i tre bind: «Den reddede tungen», «Fakkelen i øret» og «Øyenspillet», som Bokmagasinets hovedanmelder Tom Egil Hverven leser her.

DEN ANDRE: *Forfatteren Elias Canetti, som var utdannet kjemiker, ble født i Bulgaria og døde i Sveits.* FOTO: WIKIMEDIA

eksilforfattere, som Gombrowicz, Nabokov og Milosz: Ensomme vandreres utenfrablikk på kulturen gir unike bilder av samtid.

I tillegg legger jeg merke til hvordan Canetti og Knausgård begge ser verden primært gjennom bilder, særlig ansikter. Enkelte av Knausgårds scener i «Min kamp» er inspirert av Rembrandt, Turner og Constable. Canetti vender stadig tilbake til kunstnere som ser virkeligheten i øynene *uten å vende blikket bort*: Grünewald, Brueghel, Goya. Mens Knausgård bruker en stor del av siste bind i «Min kamp» til å skildre et motbilde, østerrikeren Adolf Hitler, beskriver Canetti et forbilde.

Dr. Sonnes egentlige navn er Avraham Ben Yitzhak. Den jødiske poeten ble født i Przemy l, sørøst i Polen, i 1883. Som ung mann skrev han noen få dikt. De regnes som grunnleggende for moderne hebraisk lyrikk, selv om en viktig del av produksjonen kan ha gått tapt under første verdenskrig. Til tross for doktortittelen Canetti anvender, fullførte ikke Ben Yitzhak studiene i Berlin og Wien. Han fikk riktignok tilbud om en dosentstilling i Jerusalem, men ble utsatt for en ulykke og vendte tilbake til Wien, der Canetti på 1930-tallet treffer en ytterst stillfarende mann i et ellers snakkesalig miljø. Etter at kontakten er opprettet gjennom Broch, får samtalene skjellsettende virkninger for Canetti, som verdsetter Ben Yitzhaks milde vesen – og hans inngående kjennskap til jødisk kultur og litteratur.

I 1938 dro Avraham Ben Yitzhak tilbake til Jerusalem. Også der blir han skildret som en taus dikter, blant annet av poeten Leah Goldberg. Ben Yitzhak døde av tuberkulose i 1950.

Avraham Ben Yitzhak

Møte med profeten

Jeg begynte på Canettis selvbiografi på 1980-tallet, stavrende gjennom det andre bindet på tysk, samtidig som jeg leste Robert Musils «Mannen uten egenskaper», rett før den gigantiske romanen kom på norsk ved inngangen til 1990-tallet.

Portrettet av dr. Sonne i Canettis tredje bind er på en slik bakgrunn desto mer inntrykksfullt. Han framstilles som et menneske med unik evne til å respektere samtalepartnerens grenser. Dr. Sonne er tegnet som en person med ydmykhet og selvbeherskelse, til tross for enorme kunnskaper. Canettis tekst bærer riktignok preg av overdrivelser og forskjønnende språk. Han innrømmer at han for seg selv kaller dr. Sonne «erkeengelen Gabriel». Med andre ord, portrettet nærmer seg en helgenbeskrivelse. Likevel er ikke tilnavnet upassende. Ifølge myten ordner Gabriel hierarkiet i de øvre himmelske sfærene. De kan fungere som et speil for det litterære parnasset, dit Canetti vil nå.

Dr. Sonne lærer ham hva som er oppe og hva som er nede i det litterære hierarkiet, men har gitt avkall på den innbitte forfengeligheten som gjennomsyrer Wien. I «Øyenspillet» opptrer en mann som kan den hebraiske bibelen utenat, og er i stand til å gjendikte hvert vers til tysk, med overbevisende begrunnelser for ordvalgene.

Det tar tid, men endelig forstår Canetti hva som tiltaler ham så enormt ved det gode mennesket: Dr. Sonne *taler* slik Robert Musil *skriver*; samtalene gir inntrykk av en fullkommen gjennomsiktighet, noe Canetti ellers bare opplever når han leser verket han setter høyest, «Mannen uten egenskaper».

Samme dag som første anmeldelse av Canettis debutroman «Forblindelsen» står på trykk, gratulerer Robert Musil ham med velfortjent god omtale. Canetti gjør et av sitt livs største tabber: Han nevner at han har fått et rosende brev fra Musils erkerival, Thomas Mann. Canetti skildrer hvordan Musils uttrykk forandres, «ansiktet hans ble grått, og han var bare skall». Musil rekker ut hånden og tar avskjed med Canetti – for bestandig. Canetti innser først i ettertid hvor dypt han såret Musil «med den sinnsforvirring som går hånd i hånd med plutselig anerkjennelse» – og skammer seg over det.

Ikke lenge etter, ved tyskernes bombing av Guernica, opplever Canetti hvordan dr. Sonnes ansikt forsteines. Canetti ser etter forbannelse, raseri. Dr. Sonne viser bare avmakt. Han ser ut som han er sluknet, før han utbryter: «Jeg skjelver for byene.» Canetti forstår ikke, han tror Sonne er blitt sinnssyk. Først seinere, i sikkerhet i England, i det terrorbombingen utføres begge veier over kanalen, av både tyskere og allierte, forstår han Sonnes nesten språkløse bekymring for de europeiske byene.

Aldri har det eksistert en profet som så ugjerne var profet, skriver Canetti. «Han så hva som ville skje med byene. Han så også det andre.»

Ut i verda: Den målretta desperasjonen i Angelika Klüssendorf sin trilogi om April held fram i siste del, som vonleg snart kjem på norsk.

Overmot og maktesløyse

ROMAN

Angelika Klüssendorf
Jahre später
Kiepenheuer & Witsch 2018, 158 sider

Det regnar skit. Ikkje frå himmelen, men frå eit vindauge i tredje etasje i ein bygard der to ungar er innelåste utan tilgang på toalett (toalettet er ein halv etasje ned i gangen). Mor deira har vore vekke i fleire dagar, og jenta på tolv og guten på seks må få driten ut av leilegheita, det er varmt – midt på sommaren – og det stinkar. Så dansar dei i vindauget for arbeidarane på fabrikken tvers over gata – ei merksemd dei treng for å stadfeste sin eigen eksistens – heilt til dei høyrer nøkkelen i låsen.

Slik startar Angelika Klüssendorfs trilogi om jenta April, som veks opp i ein eller annan austtysk forstad på femti- og sekstitalet, med ei valdeleg mor som vanskjøttar ungane sine på det grøvste, og ein alkoholisert far som er der av og til. Fram til ho hamnar på barneheim som tolvåring, må ho, som i første bok berre heiter *jenta*, heile tida tilpasse seg den uføreseielege mora, som vekslar mellom å slå i sinne og søkje trøyst hos dottera. Jenta blir hard, sint og kjenslemessig ustabil, men lærer seg etter kvart å takle livet på sin måte: Ho forsvinn inn i historiene, både dei ho finn i bøkene ho les og dei ho fortel sjølv.

Det snodige med dette barndomshelvetet Klüssendorf har laga, er at ungjenta er så full av barnleg eventyrlyst at universet ikkje blir uuthaldeleg for lesaren å vere i – midt imellom alt det vonde er det fantasifulle historier, nye kjennskapar og utflukter som trekker ein inn i forteljinga.

Jenta lyg, skulkar, stel, slåst, og den nøkterne måten forteljaren skildrar det heile på, gjer at vi heller ikkje blir liggande lenge i elendet; det er berre å børste det vekk, reise seg opp, leike vidare. Livet er eit spel. Ho fortel skrøner og slåst og kjem heilt nær folk, før ho skuvar dei bort att med sinnet sitt. Og med livet som innsats, kulminerer leiken i søskena sin favorittaktivitet: å springe over vegen sekundar før ein bil kjem køyrande. Ho blir tilsynelatande sterk av det, ho toler all slags smerte og treng ikkje følgje til reglane fordi ho ikkje fryktar konsekvensane.

> Det finst krefter som kan kvele sjølv det sterkaste overmot.

Jenta verkar uovervinneleg, og dette er noko av det som gjer den tragiske historia fortryllande – sjølv om det etter kvart skal vise seg at det finst krefter som kan kvele sjølv det sterkaste overmot.

Eventyrlysta er med jenta også i «April», den andre romanen i trilogien, som i likskap med den første, «Jenta», finst på norsk i Øystein Vidnes' omsetjing. Her flyttar jenta, no i tenåra, på ein statleg tildelt hybel i Leipzig og tar namnet April etter ein Deep Purple-song. Kanskje nærmar ho seg her å finne ein slags identitet – ho finn ein tryggleik i skrivinga si (ho får utgitt ein roman til strålande mottaking), men ho finn ingen tryggleik i seg sjølv. Ho får seg jobb med enkelt kontorarbeid på ei slags sosialistisk tryggleikskvote for psykisk ustabile.

Ho finn ikkje ro, heller ikkje når ho som 19-åring får ein son (Julius) saman med kjærasten Hans. Ho er avsondra, kronisk utru og ute av stand til å elske mannen og barnet.

Klüssendorf tar hol på soga om den sosiale tryggleiken i DDR og er ikkje nådig i si skildring av korleis det sosialistiske samfunnet sviktar i historia om April. Men dette er ikkje sosialrealisme; språket er presist og beint fram, og sjeldan vurderande.

Eit viktig poeng for Klüssendorf er dessutan å peike på at det ikkje nødvendigvis var betre på den andre sida av muren; for April er nissen med på lasset då den vesle familien får utreisetillating og flyttar: Den enorme sorga etter ei mor som ikkje elska henne, gjer at ho strevar med å tilpasse seg livet som ansvarleg vaksen – og her er det inga hjelp å få frå stor-samfunnet. I ein uteliggjar i Vest-Berlin trur ho dessutan å kjenne att far sin, noko som truleg ville vore hans skjebne om han budde i vest.

EIT EIGE UNIVERS: *Tyske Angelika Klüssendorf har skrive trilogien om April, og førebels finnast dei to fyrste i serien på norsk.* FOTO: GENE GLOVER

Muren fell umerkeleg i ei bisetning og April held fram med å gjere som ho vil. Heilt til ho møter legen Ludwig i siste bok i trilogien, «Jahre später» ('År seinare'), som kom ut på tysk i januar 2018. Ramma her er ikkje så ulik dei andre bøkene, også her dreier det seg om eit portrett av eit destruktivt samliv og familieliv, ekteskapet mellom April og Ludwig, som viser seg å vere maktsjuk og lunefull. Men maktbalansen er forskuve, og lesaropplevinga er derfor ei ganske anna. Dei får sonen Sam, som April elskar (på sin måte), og ho blir sårbar.

I ektemannen sin har April møtt ein som spelar med større innsats enn henne, ein oppfarande lystløgnar, som i livet berre har allierte eller fiendar. Det fryktlause overmotet ho har hatt med seg i all anna motgang, blir sterkt svekka. Depresjonen og einsemda ho har slitt med heile livet, tar ei ny form, ho byrjar å snakke med filmstjerner ho ser i stova si. Den retningslause leiken frå dei to første bøkene er no nesten borte, jenta verkar å vere overvunnen. Kjærleiken til Sam får henne til å øve seg på å ta ansvar, til å kjempe seg gjennom vonløyse og maktesløyse for å prøve å frigjere seg, frå Ludwig, mora og seg sjølv, og frå skrivesperra ho har fått i livet med ein mann som fortel meir grandiose fiksjonar enn ho sjølv – det er ein målretta desperasjon som til dels riv lesaren med seg i denne boka.

«Jahre später» er førebels ikkje ute på norsk, men vonleg vil Skald forlag også få gitt ut denne på Øystein Vidnes' leikande nynorsk, som evnar å fortelje med same opne og drivande nysgjerrigheit som Klüssendorf. I «Jenta», «April» og 'År seinare' evnar ho å skape ei medrivande og kløktig formidla historie, balanserande mellom elende og naiv leik.

Runa Kvalsund
bokmagasinet@klassekampen.no

Farse: Hva har EU, Auschwitz og en løs gris til felles? Menasse svarer i en bok som biter over for mye.

Svin på byen

Mens vi venter på «Den store norske EØS-romanen», kan vi trøste oss med at tyskerne først nylig fikk sin første EU-roman. Robert Menasse heter forfatteren, han er født i 1954 og har siden 1990-tallet vært et kjent navn i østerriksk samtidslitteratur.

I høst ble hans roman «Die Hauptstadt» ('Hovedstaden') hedret med den prestisjetunge tyske bokprisen på bokmessa i Frankfurt.

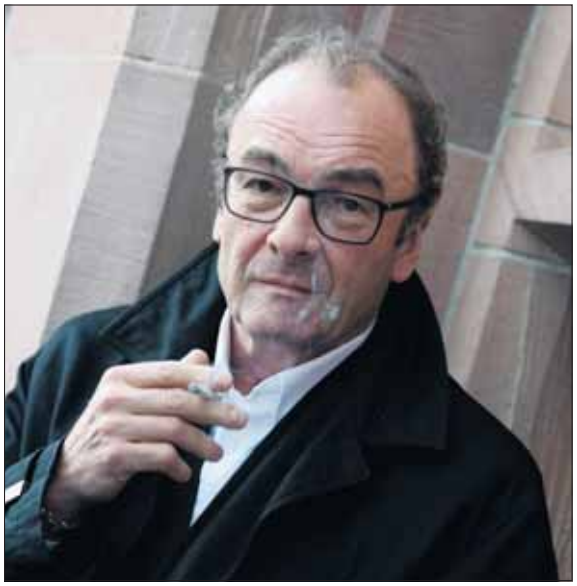

SATIRISK: *Østerikske Robert Menasse fikk Deutscher Buchpreis 2017, prisen som deles ut på bokmessa i Frankfurt, for romanen «Die Hauptstadt».* FOTO: ARNE DEDERT, AFP/NTB SCANPIX

ROMAN

Robert Menasse
Die Hauptstadt
Suhrkamp 2017, 459 sider

Det er en roman som spriker i mange retninger. På den ene siden er det en lettlest politisk satire som løst følger syv personer, hvis veier krysses i EU-hovedstaden Brussel. Samtidig trakterer Menasse epokens store europeiske verdispørsmål med en uvanlig blanding av alvor og ironi. At forfatteren i tillegg krydrer historien med en mordsak, som virker mest som en *gimmick*, er bare ett av flere antiklimaks i en roman som suverent kortslutter leserforventningene. Belgia er som kjent surrealismens vugge, og Menasse har tydeligvis latt seg inspirere.

I EU-byråkratiet blir vi kjent med tyskeren Kai-Uwe Frigge, grekeren Fenia Xenopoulous og østerrikeren Martin Susman. Da EU-kommisjonen i forbindelse med et tiltrengt imageløft ønsker å feire seg selv med et stort «Jubilee Project», kommer Martin opp med forslaget om at Europa bør løfte fram Auschwitz som selve symbolet på det postnasjonale samarbeidets nødvendighet. I romanen følger vi denne bisarre ideens storhet og fall i Generaldirektoratet for kultur.

Robert Menasse har jødiske røtter, og det er lett å forestille seg at hans noe uærbødige omgang med Auschwitz har overrumplet en del tyske lesere. Martin Susmans besøk i Auschwitz utstiller noe av den hule patosen som omgir stedet og utgjør helt klart et av bokas morsomste partier. Dessverre klarer ikke Menasse å konstruere et genuint intrikat maktspill rundt Auschwitz-idéen.

Romanens styrke ligger snarere i underholdende miljøskildringer fra det babylonske maktsentrumet som Brussel reelt utgjør med sine ufattelige 40.000 EU-ansatte. Når effektive toppbyråkrater ordner opp på soverommet etter restaurantbesøket, blir det fort et bilde på EU-harmoniens sanne vesen: «Han simulerte begjær, hun simulerte orgasme. Kjemien stemte.»

Menasse går ikke av veien for å vri Auschwitz-tematikken enda et hakk. En av romanens gjennomgående figurer, den østerrikske økonomiprofessoren Dr. Alois Erhart, er i Brussel for å presentere sine ideer om EUs framtid for tenketanken «New Pact for Europe». Hans foredrag kulminerer i et ellevilt forslag om at EU bør bygge sin nye hovedstad i Auschwitz, for dermed å understreke at «Aldri mer Auschwitz!» er selve grunnlaget for medlemslandenes suverenitetsavståelse.

> Belgia er surrealismens vugge, og han har latt seg inspirere.

Til alt overmål er romanens egentlige hovedperson en belgisk Auschwitz-overlevende, nemlig den pensjonerte lektoren David de Vriend. Mens Martin Susman og hans kolleger er på desperat jakt etter Holocaust-overlevende til deres «Jubilee Project», tusler de Vriend, «det perfekte tidsvitnet», rundt rett foran nesa på dem. På grensa til demens fører han sin egen liste over de siste overlevende.

Forunderlig nok er den røde tråden i romanen en gris. Mens handlingen utspiller seg, er Brussels gater nemlig hjemsøkt av et løpsk svin. Tabloidavisene skriver opprømt om dyret og lyser sågar ut en navnekonkurranse. Den ender fatalt da et flertall av leserne stemmer på «Mohamed». Det er uklart hva Menasse vil med dette påfunnet. EUs svineeksport har allerede vært grundig tematisert i romanens mer politiske deler, så det er nærliggende å lese det som en påminnelse om at Europa tradisjonelt er et grisespisende fellesskap, at grisen på sitt vis representerer en kulturell kjerneverdi som utfordres av det semittiske (jødisk-muslimske) forbudet mot å spise svin.

Avslører jeg for mye når jeg forteller at Menasse til slutt lar de fleste av romanens karakterer omkomme i et bombeattentat på Metro-stasjonen Maelbeek? At akkurat denne stasjonen var åstedet for en islamistisk terroraksjon våren 2016, nevner forfatteren ikke.

«Die Hauptstadt» er et skoleeksempel på at en forfatter kan ha for mye på hjertet. Romanen starter som en sjarmerende cocktail av lek og alvor, men framstår etter hvert som en forvirrende saus av halvkvedete budskap.

Henrik Keyser Pedersen
bokmagasinet@klassekampen.no

Vi befinner oss i det 21. århundre etter Kristus. Hele Norge er erobret av bokkjedene. Hele? Nei! En liten sjappe gjør fremdeles motstand. Denne strie, ukuelige bokhandelen – Tronsmo – lar seg selvsagt ikke knekke.

TRONSMO
BØKER & TEGNESERIER

SE VERDEN GJENNOM TRONSMO

Rachel Cusk
Kudos
Faber & Faber, innb., kr. 299,-

En kvinne på et fly lytter til den fremmede i setet ved siden av henne. Han forteller henne sin livshistorie; om arbeidet hans, ekteskapet, og den rystende natten han begravde familiens hund. Denne kvinnen er Faye, som nå er på vei til Europa for å promotere boken hun nettopp har utgitt. Hun ankommer sin destinasjon, og de samtalene hun holder med menneskene hun møter – om kunst, om familie, om politikk, om kjærlighet, om sorg og glede, om rettferdighet og urettferdighet – inneholder de mest vidtgående spørsmål et menneske kan stille seg. Disse samtalene, den siste av dem med hennes sønn, føres dramatisk og majestetisk frem til en vakker konklusjon.

Lawrence Wright
God Save Texas
Knopf, innb., kr. 299,-

Denne boken er en reise gjennom den mest kontroversielle staten i USA. En rød stat i hjertet av Trumpland som ikke har stemt frem en demokrat til embete på over 20 år, men også en stat hvor minoritetene allerede utgjør er majoritet. Byene er noe av de mest mangfoldige i nasjonen. Oljen er fortsatt det store. Den økonomiske modellen bestående av lav skatt og minimal regulering har bidratt til ekstraordinær vekst, men også slående inntektsforskjeller. Lawrence Wright utforsker her kulturen og politikken i Texas, samtidig som stereotypene holdes opp for streng granskning.

Hans Rosling m.fl.
Factfulness
Natur & Kultur, innb., kr. 429,-

Med samme lidenskap og iver etter å lære bort som gjorde Hans Rosling berømt, viser forfatterne hvordan vi alle kan få et mer riktig verdensbilde. Bare gjennom å ha et verdensbilde basert på fakta kan vi ta gode beslutninger i vår globaliserte samtid. Boken er inspirerende og tankevekkende, og den vil endre hvordan du forstår verden og gi deg verktøy til å håndtere kriser og muligheter i fremtiden.

Amalie Kasin Lerstang
Vårs
Cappelen Damm, hft., kr. 299,-

Vårs er en politisk og håpefull diktsamling fra Notodden. Her står 1.mai-togets faner side om side med rånerbilers senka understell, osteboller og jenter som lukter røyk. VÅRS er en energisk samling om identitet, sosial arv, klassespørsmål og hvordan stedet man kommer fra, både det geografiske og det personlige, former ens blikk på omverdenen.

Håkon Hoffart
Ruller nedover skråningen i en tønne av gull
Fanfare, hft., kr. 299,-

Når familien bryter sammen prøver den yngste sønnen å innta rollen som åndelig veileder. Mest av alt trenger han åndelig veiledning selv. Men den raskeste måten å hjelpe seg selv på er ved å late som han er en ekspert på å hjelpe andre! Men ikke alt går helt som planlagt. Ruller nedover skråningen i en tønne av gull er en rastløs fortelling om lengselen etter at ting skal være annerledes. En guide til tap av uskyld.

BØKER OG TEGNESERIER,
UNIVERSITETSGT. 12 PB. 6754 ST. OLAVS PLASS,
0130 OSLO Telefon 22 99 03 99 Fax 22 11 33 74
post@tronsmo.no www.tronsmo.no

No nordic noir: Den viktigste satsingen mot bokmessa i Frankfurt 2019 står norske forfattere for selv.

Vår kamp om Tyskland

KOMMENTAR

ERLE MARIE SØRHEIM

For nordmenn er Tyskland et høyst takknemlig land å bo i. Jeg tror ikke det finnes noe folkeslag i verden som liker nordmenn mer. Men denne kjærligheten er ikke helt uten klisjeer, og skal man klare seg på de teutoniske sletter lenge er det en del kommentarer man bare må venne seg til.

Selv om jeg sier jeg kommer fra Oslo, lurer tyskerne på hvordan mørketiden er å leve med. Og hvis jeg forteller dem at det tar under én og en halv time å fly til Oslo fra Berlin, ser de på meg med vantro. Det er jo kortere enn til tyskernes andre hjemland, Mallorca, det kan umulig stemme.

Disse reaksjonene venner man seg til, men det som var mest enerverende i lang tid var tyskernes oppheng i *nordic noir*. Hvis det var snakk om norsk litteratur, var det i sammenheng med krim.

For rundt ti år siden så jeg en artikkel i en av Tysklands største aviser som viste bokomslag med rødmalte hytter på svaberg ved vannkanten. Det var enormt mange av dem, og det de hadde til felles, var at de var bokomslagene til skandinaviske krimbøker! Hva i alle dager var skremmende med hytter i strandkanten? Nå var det gått så langt at det virket som om selv midnattssolen kunne få tyskerne til å kjenne på sin berømte *Angst*.

Men så, i siste liten, kom heldigvis Karl Ove Knausgård og reddet oss. Plutselig var det ikke lenger nevrotiske og forfylla politikonstabler som trakk tyskerne til bokhyllene for norsk oversatt, men en nevrotisk plaget *filf* med stålblått blikk. Og på et blunk snakket man om Norge (og Skandinavia, tyskerne er ikke så opptatt av våre indre landegrenser) som et moderne land i verden.

De begynte å ta opp fedreperm, likestilling og sosialdemokrati, og ikke at vi tilsynelatende hadde psykotiske mordere på hvert gatehjørne og politikonstabler mer uskikket i tjenesten enn Eirik Jensen. Det var forfriskende.

Knausgård var selvfølgelig ikke den første norske romanforfatteren med stor suksess i Tyskland. Jostein Gaarder, Ketil Bjørnstad og dramatiker Jon Fosse var alle velkjente navn, men Knausgård ga tyskerne et nytt, nysgjerrig blikk på Norge, særlig med tanke på at blikket hadde vært så rødsprengt en god stund. Dette viste seg også etter hvert på tyske bokmesser; interessen for Norges lille stand ble stadig større.

Nå blir dette toppet når vi blir hovedland på bokmessa i Frankfurt i 2019. Denne messa er ikke bare den største, men også den eldste i verden, tross alt fant Gutenberg på trykkekunsten i Mainz, en boligmeglers steinkast unna. I Frankfurt handler det om bokrettigheter, og her pitcher man en 500-siders bok med én setning. Kanskje var det derfor lettere å selge inn Erling Kagges lille bok om stillhet framfor Jon Michelets snart seks bind store verk om norske krigsseilere. Til Frankfurt hadde agentene med en nedklippet versjon av sistnevnte, uten at det ga særlig resultater i fjor.

Men andre norske titler har blitt kjøpt glupsk inn de siste årene. Maja Lundes suksess er overveldende. Nå har hun ligget på Spiegels velrenommerte bestselgerliste i over et år, for tiden med to bøker. På bokmessa i Leipzig i mars fantes det egne vanndispensere med bilde av henne på.

Og la oss dvele litt ved vannet, for det har vi jo så rikelig med i Norge, tyskerne er misunnelige på det. Både Morten Strøksnes' «Havboka» og Lars Lenths «Brødrene Vega» har blitt oversatt til tysk de siste årene, Lenths ble lansert i vår. Samtidig har begge forfattere gått hardt ut mot norsk oppdrettsnæring, i «Brødrene Vega» er det til og med en bærebjelke i historien.

> Nei, vi har ingen penger, men vil dere ha litt laks?

NYTT NORSK: *Blant de nye norske forfatterne som leses i Tyskland finner vi Karl Ove Knausgård, Maja Lunde, Lars Lenth og Morten Strøksnes.*
FOTO: THOMAS WÅGSTRÖM, ODA BERBY, EIRILL WIIK OG BAARD HENRIKSEN

Jeg lurer derfor litt på hva representantene fra den norske ambassade tenkte da Lenth på bokmessa i Leipzig i mars avsluttet sin opplesning med å spre det glade budskap: *Don't buy Norwegian farmed salmon!* Før satsingen mot Frankfurt 2019 var norsk oppdrettslaks den eneste støtten norske kunstnere i Berlin kunne være sikre på å få fra ambassadehold. Nei, vi har ingen penger, men vil dere ha litt laks dere kan servere på vernissasjen? Nei, man ville ikke det. Nå, derimot, ser alt så mye bedre ut. Storsatsingen Frankfurt kommer med et eget velhonorert kulturprogram og ekstra støttepenger til oversettelser.

Nylig ble det også klart at den viktige bransjejazzfestivalen Jazz Ahead i Bremen henger seg på og sannelig gjør Norge til hovedland i 2019, de også. La oss håpe det gir enda flere norske forfattere og kunstnere en god fot innafor i det tyske markedet.

Det er i hvert fall ikke tyskere det står på, de har heldigvis blitt mer lystne på norsk samtidskultur enn norsk, moderne oppdrettslaks.

bokmagasinet@klassekampen.no

Aschehoug

SARA OMAR

DØDEVASKEREN

«Utropt til årets viktigste roman i Danmark (…) grusomt og godt.»

INGUNN ØKLAND, AFTENPOSTEN

«… god, velskrevet, raffinert komponert og – en rystende leseropplevelse.»

GURI HJELTNES, VG

«Sara Omars roman er et viktig bidrag til #metoo-kampanjen.»

CATHRINE KRØGER, DAGBLADET

«… gjør dypt og varig inntrykk.»

MARIA ÅROLILJA RØ, ADRESSEAVISEN

«… interessant, velskrevet, dramatisk og dypt menneskelig på en vond og opprørende måte.»

HENNING NÆSS, NY TID

VG

DAGBLADET

ADRESSE-AVISEN

FÆDRELANDS-VENNEN

Bak jernteppet: Terézia Moras usedvanlige prosa tar oss fra en landsby konkurransesamfunnets herjinger i vår egen verden.

Imot verdens kulde

ESSAY

PÅL H. AASEN

TERÉZIA MORA

■ **Terézia Mora ble født i 1971 i Ungarn, og har bodd i Berlin de siste tiårene.**

■ **Hun har gitt ut noveller og romaner, deriblant «Das Ungeheuer» («Uhyret», Solum Bokvennen 2016) som hun vant Deutscher Buchpreis for i 2013.**

■ **Pål H. Aasen har oversatt «Uhyret», og skriver i dette essayet om Moras forfatterskap.**

«Bare ikke fortell noen hvordan det skjedde. Og heller ikke noe annet herfra.»

Slik åpner første novelle i Terézia Moras (f. 1971) debutsamling «Seltsame Materie» (1999), men selvfølgelig skal det fortelles, og nettopp herfra, fra den egne barndommen i en liten landsby på grensen mellom Ungarn og Østerrike, bak det såkalte jernteppet, i den «reelt eksisterende sosialismen», godt utblandet med katolsk overtro og en altfortærende alkoholisme.

Novellenes unge fortellere ytrer sin lavmælte protest i slående bilder: Faren som setter fyr på datterens hår «i et ubemerket øyeblikk»; bestefaren som kommer gående stupfull i regnet med en levende fisk i en gjennomsiktig plastpose; den desperate mannen som dukker opp i bakgården med en elegant brun sko på foten, men altså bare én, og moren som vil at de skal ro ham over grensen, men ikke i bytte mot gulljekselen hans: Ta gifteringen i stedet.

Og som for definitivt å stenge dette trange universet: fortellingen om grensesoldaten og hans overfølsomme øre, hvordan han står der om natten og lytter til maisbladene som gnisser mot hverandre og flyktningenes føtter over de sølete jordene: «lyder som fra smattende spedbarn».

De ti novellene er øyeblikksbilder fra en verden styrt av autoritære systemer som har stivnet i sin egen oppløsning, slik Terézia Mora skriver et annet sted. Som Kafka, Celan og Herta Müller har hun bakgrunn fra en tyskspråklig minoritet i Øst-Europa, og som hos dem er det litterære verket preget av utenforskapets blikk og tone.

> Utgangspunktet: Ikke fortell. Altså må du fortelle.

Det er dette utenforskapet Terézia Mora utforsker videre i den neste boken «Alle Tage» (2004), en labyrint av en roman som tar oss gjennom byparker, lagerområder og illegale nattklubber i 1990-tallets Berlin.

For unge Terézia kom seg altså bort. Nitten år gammel, rett etter murens fall, dro hun til den nye tyske hovedstaden, studerte på filmhøyskolen, men droppet ut av filmbransjen etter gjentatte tilfeller av seksuell og annen trakassering, indirekte beskrevet i romanen «Uhyret» (Solum, 2016, i undertegnedes oversettelse, hennes hittil eneste på norsk). Samtidig oversatte hun og skrev på novellene til «Seltsame Materie», som skulle gjøre henne til litterær *Wunderkind* i Tyskland rundt årtusenskiftet. Fem år brukte hun så på «Alle Tage», en bok som ikke ligner noe annet i tysk samtidslitteratur, eller i litteraturen overhodet.

I sentrum her står oversetteren Abel Nema, en rømling fra det Mora kaller *broderkrigene* på Balkan, en tispråklig illegal innvandrer til Berlin. «Alle Tage» er en roman om utlendighet og fremmedgjøring, vold og kjærlighet, språk og musikk, men den lar seg ikke gjenfortelle på noen fornuftig måte, for den er ikke ganske enkelt *fortalt*. Det er mer som om fortelleren går og småprater med sine karakterer, lar dem komme til orde med noen tanker og inntrykk før den streifer videre til neste person, med stadige skifter i tempo og temperament.

Leseren deler hovedpersonens erfaring av å ha forvillet seg inn i et fremmed landskap, der alt er helt selvfølgelig, men på andres premisser. Det er stort sett andre innflyttere Abel møter, gjerne fra Øst, ofte uteliggere og arbeidsløse, folk som har oppdaget at også det nye livet i Vesten er underlagt en strengt hierarkisk orden.

Abel Nema er en unnvikende skikkelse. Vi ser ham som oftest iakttatt av andre, gjerne gjennom motstridende perspektiver. Og selv om han er mild og sensibel, åpner han seg aldri, men sniker seg heller unna, inn en ny bakgate, et skritt fram eller tilbake i tid, noe som altså gjør teksten så labyrintisk. Moras store bedrift er å skape en uforglemmelig litterær karakter av denne liksom overflødige figuren, som samtidig fungerer som et medium for resten av romanens personer og fortellinger.

Mer kjøtt og blod er det i Darius Kopp, hovedperson i Terézia Moras to siste romaner, «Der Einzige Mann auf dem Kontinent» (2009) og «Uhyret» («Das Ungeheuer», 2013). «Godmodige, blåøyde Kopp» er en dataingeniør fra det tidligere DDR, en typisk «liten mann», en cappuccinodrikkende fotsoldat i det moderne konkurransesamfunnet.

Flerstemmigheten fra den første romanen kretser nå omkring én bevissthet. Igjen er ikke disse romanene ganske enkelt fortalt, men veksler mellom ulike fortellere, i tredjeperson, i jeg-form, noen ganger også du-form («Det er bare en drøm, du får ikke tro på den for så er den forbi»). En egentlig realistisk gjengivelse av hvordan bevisstheten springer hit og dit mellom fragmentariske sanseinntrykk, plutselige assosiasjoner, minner og forventninger.

Denne lekne skrivemåten skaper dynamikk og poesi i et heller usexy romanstoff: I «Der Einzige Mann» følger vi Darius Kopp gjennom hans siste hektiske arbeidsuke for et firma som selger trådløse nettverksløsninger, men som knapt er i stand til å kommunisere innad. Dotcomboblen har for lengst sprukket, ting går dårlig, og Kopps kontor fylles mer og mer av stabler med usolgte trådløs-rutere i brune pappesker. Til slutt raser stablene over ham som et omen om at ting skal gå riktig så galt.

For i utkanten av denne triste komedien innledes også Darius Kopps store tragedie: Hans kjæreste Flora får sparken som bartender etter en spontanabort i arbeidstiden og flykter ut i skogen, der hun senere henger seg i et tre. Mens Darius med store fakter har kjempet mot sine vindmøller i forretningsverdenen, har Flora ført en stillere kamp mot sine demoner, uten at vår mann helt har fått det med seg.

FORTELLERENS BLIKK: *Ungarsk-tyske Terézia Mora utforsker utenforskapet i bøkene sine.* FOTO: THOMAS LOHNES, GETTY IMAGES

I «Uhyret» tas fortellingen opp igjen etter Floras selvmord. Darius Kopp bryter med alt og kjører av gårde. Med seg i bilen har han det som er igjen etter kjæresten – en urne med aske og en bunke med dagboksnotater.

Hver bokside i «Uhyret» er delt i to av en horisontal linje som løper gjennom alle bokens 681 sider. Over linja følger vi Darius Kopp på en reise først mot Floras fortid og så videre østover og sørover, i en stadig villere «road novel» gjennom Ungarn, Balkan, Tyrkia, Armenia. Under linja får vi lese Floras dagboksnotater, en samling av personlige minner, litterære fantasier, terapisamtaler, et feministisk manifest, i tillegg til den kontinuerlige dialogen hun fører med seg selv:

Som om en dør var gått opp midt i landskapet. Det trekker i hjernen.
Skriv ned hva De tenker. Men det er ingenting der, bare denne gjennomtrekken …
Alt du tar på, skal bli til stein … Når du snakker, skal det gli en slange ut av kjeften din for hvert ord.

Darius Kopp leser og forsøker så godt han kan å strekke seg etter sin kjæreste i underverdenen, forstå det han aldri

i det kommunistiske Ungarn til

helt klarte å ta inn mens hun var i live. Men også i rollen som en omreisende Orfeus forblir han som regel i det overfladiske:

Flora som ung student. Gikk til sengs med gud og hvermann, og aldri har hun sagt noe om det, men hva så. At hun heller ikke sier noe om abort og selvmordsforsøk, er vel ikke så rart. For all del. Hva skulle man egentlig ha sagt, og når?

Mot slutten av romanen kommer det også fram mørkere sider ved den godmodige Darius, halvt fortrengte minner fra samlivet med Flora. Kanskje var han heller ikke selv bare god og snill? Og kanskje har teksten hennes likevel virket i ham: «Mye av det tenkte han at han ikke forsto, men kroppen hans reagerte – gjenstander han kom i berøring med, begynte å skjelve.»

Floras notater er sinte, uredigerte, ofte banale, men alltid oppriktige utfall mot verdens ufølsomhet: i arbeidslivet, helsevesenet, politikken og samlivet. Men etter hvert går språket hennes mer og mer i oppløsning, før det til slutt forstummer helt: «Ikke et ord. Nevner du det, tar det livet av deg.»

Da er vi på et vis tilbake ved utgangspunktet: Ikke fortell. Altså må du fortelle. Floras ytre livshistorie er så påfallende lik Terézia Moras egen at man kanskje kan se dagboksnotatene som en kontrafaktisk selvbiografi, der Mora spør seg: Hvor langt kunne ting ha gått i en helt annen retning? Er det bare ved å holde fortellingen gående at jeg selv har holdt hodet over vannet?

«Vis fram råskapen uten selv å bli rå», skriver Terézia Mora om sin egen poetikk i essaysamlingen «Nicht Sterben» (2016). Det er et anti-naturalistisk program – ikke bare stille til skue, men samtidig undergrave og være et alternativ. Skape et eget og karakteristisk litterært språk som tar opp i seg et utall av stemmer i ulike registre, fra det kalde og brutale, til det likegyldige og overfladiske, til det vare og lyriske. Gjerne også med et lag av refleksjon, bare uten ferdige, avklarte tanker.

bokmagasinet@klassekampen.no

Salg av kunst til støtte for Klassekampen:
kk-venner.no

NORSK LITTERATURFESTIVAL
SIGRID UNDSET-DAGENE
29. MAI TIL 03. JUNI 2018

BILLETTER I SALG!

TYSK LITTERATUR
30. MAI KL. 17:00
HVA FEILER DET OSS?
LILLEHAMMER BIBLIOTEK
Niels Fredrik Dahl og Judith Hermann

01. JUNI KL. 13:00
KRIM MED EKKO FRA POE OG DOSTOJEVSKIJ
LILLEHAMMER BIBLIOTEK
Ferdinand von Schirach og Nikolaj Frobenius

2. JUNI KL. 13:00
TROJANOW OG LUNDE
LILLEHAMMER BIBLIOTEK
Maja Lunde og Ilija Trojanow

WWW.LITTERATURFESTIVAL.NO
FRITT ORD NORDISK KULTURFOND Dagbladet Eidsiva GjensidigeStiftelser

Kommunisme: En gammel tanke med evig liv.

RØD ER DEN VAR

INTERVJU

HENRIK KEYSER PEDERSEN

«Du lukker øynene og ser mot solen, og gjennom øyelokkene ser du den karminrøde fargen til blodet ditt. Dette er eksistensens farge. Grøn er vegetasjonens farge. Gul er solens farge. Blå er himmelen over deg. Rød er fargen som forbinder deg 'kommunistisk' med alle andre mennesker.»

Slik lyder de første setningene i Gerd Koenens episke storverk om kommunismens historie. Ved første øyekast ser det ut som om historikeren har løst den titaniske oppgaven på helt tradisjonell akademisk vis – «Die Farbe Rot» er tross alt en murstein på 1100 sider med hundre sider fotnoter. Men det Koenen særlig har høstet ros for, er kombinasjonen av analytisk skarphet og litterær styrke. Ved å filtrere historien gjennom et levende fortellersinn har forfatteren skapt en av sesongens mest uvanlige bestselgere.

Koenen har et glimt i øyet – selv når man har ham i telefonen.

– Man bør snakke sammen minst hvert tiende år, sier forfatteren og signalerer at han ikke har glemt at Klassekampen intervjuet ham tilbake i 2005. Den gang handlet det om «Das rote Jahrzehnt. Unsere kleine deutsche Kulturrevolution 1967–1977», Gerd Koenens biografisk fargede standardverk om den vesttyske venstrefløyens radikale utvikling i kjølvannet av 1968.

En intellektuell ekspedisjon

Boka som forfatteren er aktuell med nå, har vært underveis i ti år. Koenen har blitt 73 år og nøler ikke med å omtale den som et livsverk. I høst ble «Die Farbe Rot» lansert på bokmessa i Frankfurt, i strategisk god tid før 100-års jubileet til den russiske revolusjonen. De siste ni månedene har Gerd Koenen reist Tyskland på kryss og tvers og holdt mer enn femti foredrag. Han er nettopp hjemvendt fra en opplesningsturné i USA, og snart venter Moskva. «Ikke-fagfolk i alle land, les denne boka», skrev en anmelder.

– Det har tatt helt av?

– Vel, nå merker jeg at mediekaravanen allerede er på vei videre til beslektede emner som Karl Marx som fyller 200 i år, eller 1968 som også feirer rundt i år. Men interessen for boka har virkelig vært stor. Suksessen har særlig overrasket meg, fordi «Die Farbe Rot» ikke tilbyr nye arkivfunn eller avsløringer. Boka er «bare» en reflektert og litt annerledes fortolkning av den historien vi normalt sammenfatter under begrepet «kommunisme».

– Hvordan finansierer man egentlig en slik intellektuell ekspedisjon?

– Først og fremst med et forskudd fra forlaget. I tillegg har jeg fått akademiske stipend fra universitetene i Freiburg og Jena, og mottatt et forfatterstipend fra Gerda Henkel-stiftelsen. Ingen vet hva man får med seg hjem fra en slik ekspedisjon. Som forfatter må man derfor opparbeide seg et tillitsforskudd, skape tiltro til at man kan finne noe interessant. Sist men ikke minst vil jeg framheve den tyske trygdeordningen for kunstnere («Künstler-Sozialversicherung»), som gir oss forfattere en viss sosial sikkerhet.

Den moderne verden

– Hva har det tyske publikumet vært opptatt av?

– De store spørsmålene som man forbinder med begrepet kommunisme begynner med Marx og marxismen. Men historien om den moderne sosialisme og kommunisme, er også historien om kapitalismen, den industrielle revolusjon og det borgerlige samfunn. Jeg tror den fornyede interessen for dette skyldes dagens mange kriser, en stor usikkerhetsfølelse og mange ubesvarte spørsmål om «alternativer».

– Det handler om noen av de helt store spørsmålene som fører oss fra samtida tilbake til det 20. århundre, og som derfra leder til 1700- og 1800-tallet. Historien om den «moderne verden» har en historisk dybdedimensjon som jeg ønsker å få fram. Men jeg forteller fra nåtidas ståsted. Min bok ender med «verden i år 2017».

Koenen forteller at det i Tyskland er en levende interesse for Russlands utvikling i historien og i samtida. Det lengste kapittelet i boka bærer overskriften 'Hvorfor Russland?'.

– Russland var den store mikseren. Her blandet en vestlig marxisme seg med elementer fra den russiske Intelligenzija-radikalismen, og det oppsto en helt ny politisk-ideologisk formasjon, kjent som «bolsjevisme» eller «leninisme». Bolsjevikene skapte en stormakt av et helt nytt slag, Sovjetunionen, som på avgjørende måte har formet det 20. århundre – inntil det brått og hemmelighetsfullt gikk i oppløsning etter 1989. Mange mennesker i Tyskland er opptatt av dagens Russland. De ser på Russland som en geopolitisk og kulturell nabomakt, som tydeligvis har et rastløst behov for å sette seg i respekt.

Kommunismen vandret stadig lenger østover og resulterte i opprettelsen av Folkerepublikken Kina.

– Kommunistpartiets ubrutte ledelse i Kina gjør egentlig all snakk om «kommunismens død» til skamme. Kinas historiske (gjen)-oppsving tvinger oss også til å tenke nytt om den påståtte systemkonflikten mellom «kapitalisme» og «sosialisme» som ellers har satt sitt preg på det 20. århundre.

For Koenen handler det i mindre grad om abstrakte ismer eller samfunnsidealer som tørner sammen. I hans universalhistoriske perspektiv er det snarere en konflikt mellom Østens og Vestens stormakter, og de karakteristiske sosialformene som de representerer.

Det store bruddet

I «Die Farbe Rot» tar forfatteren oss med på en kommunismens odyssé, fra de tidligste fellesskapsbaserte stammeformer til Kinas partistyrte massesamfunn. Det tegnes opp et historisk idé-panorama som viser at det i høyere grad er kapitalismen enn kommunismen som er et fremmedelement i den kristen-vesterlandske tenkemåten.

– Sivilisasjonens opphavsmyter er viktig i din historie om kommunismen. Hvorfor det?

– Til tross for strømmen av historiebøker lever vi i vår egen tids ekkokammer. På 1800-tallet og i starten av 1900-tallet var det avgjørende å kunne definere seg selv som del av en lang historisk utviklingslinje, uansett om man var liberal, konservativ, sosialist eller kommunist. Mentalt hadde man ennå et nært forhold til middelalderen og antikkens verden – det gjelder ikke minst for Marx og Engels. Deres egen tenkning starter med kritikken av religionen og Hegels historiesyn, først deretter er det mulig å skissere det historisk nye og omstyrtende ved den borgerlig-kapitalistiske verden som hadde sett dagens lys i Europa. Disse omveltningene markerer det jeg kaller «det store bruddet» i menneskets utviklingshistorie, en avskjed med alle opprinnelige former for fellesskap og sosial binding. Samtidig oppstår det moderne individet, som man knapt nok kan snakke om før 1700-tallet. Utviklingen er selvfølgelig et genuint produkt av europeisk historie, men fra tidenes morgen har det vært en heftig motstand mot de elementene som driver fram den moderne industrikapitalismen (pengeøkonomi, lønnsarbeid, rikdomsakkumulasjon, egoisme...)

Marx' poeng

Marx er ifølge Koenen den som forklarer at det ikke finnes noen vei tilbake til tradisjonelle eller kommunitære felleskapsformer, som alltid hadde vært kjennetegnet av urkristne eller andre religiøse idealer.

– Poenget til Marx var at den industrielle verdens hensynsløse dynamikk og tekniske landevinninger kunne og måtte utnyttes til å skape en bedre samfunnsform. Dermed gav han samtidas forestillinger om «sosialisme» og «kommunisme» et helt nytt innhold. Det skjedde i et livslangt, intensivt intellektuelt samarbeid med Friedrich Engels, som etter Marx' død blir den egentlige oppfinneren av en «marxisme» bestående av politisk operasjonaliserbare formler og setninger. I tillegg blir Engels en slags gudfar for den Sosialistiske Internasjonalen. Denne europeiske sosialismen er epokens store samfunnsmessige frigjøringsbevegelse. Uten den ville vi ikke kunne snakke om et «moderne samfunn» i en positiv forstand.

«Uten Lenin ingen bolsjevisme, uten bolsjevisme ingen Sovjetunionen, uten Sovjetunionen ingen kommunistisk verdensbevegelse», heter det i boka. I dag oppfattes Lenin primært som han som for-

GERD KOENEN

■ **Gerd Koenen (f. 1944) er en tysk forfatter og historiker, og har skrevet flere bøker om Russland og om den vesttyske venstrefløyens historie.**

■ **I 1974 avsluttet han arbeidet med en doktoravhandling om Marx til fordel for å jobbe på fabrikk.**

■ **I fjor ga han ut boka «Die Farbe Rot. Ursprünge und Geschichte des Kommunismus» (C.H.Beck Verlag) om kommunismens historie.**

■ **Henrik Keyser Pedersen er fagreferent for tysk på Universitetsbiblioteket i Oslo, og fast kritiker i Bokmagasinet.**

> Historien om den moderne sosialisme og kommunisme, er også historien om kapitalismen.
>
> GERD KOENEN

RMESTE FARGEN

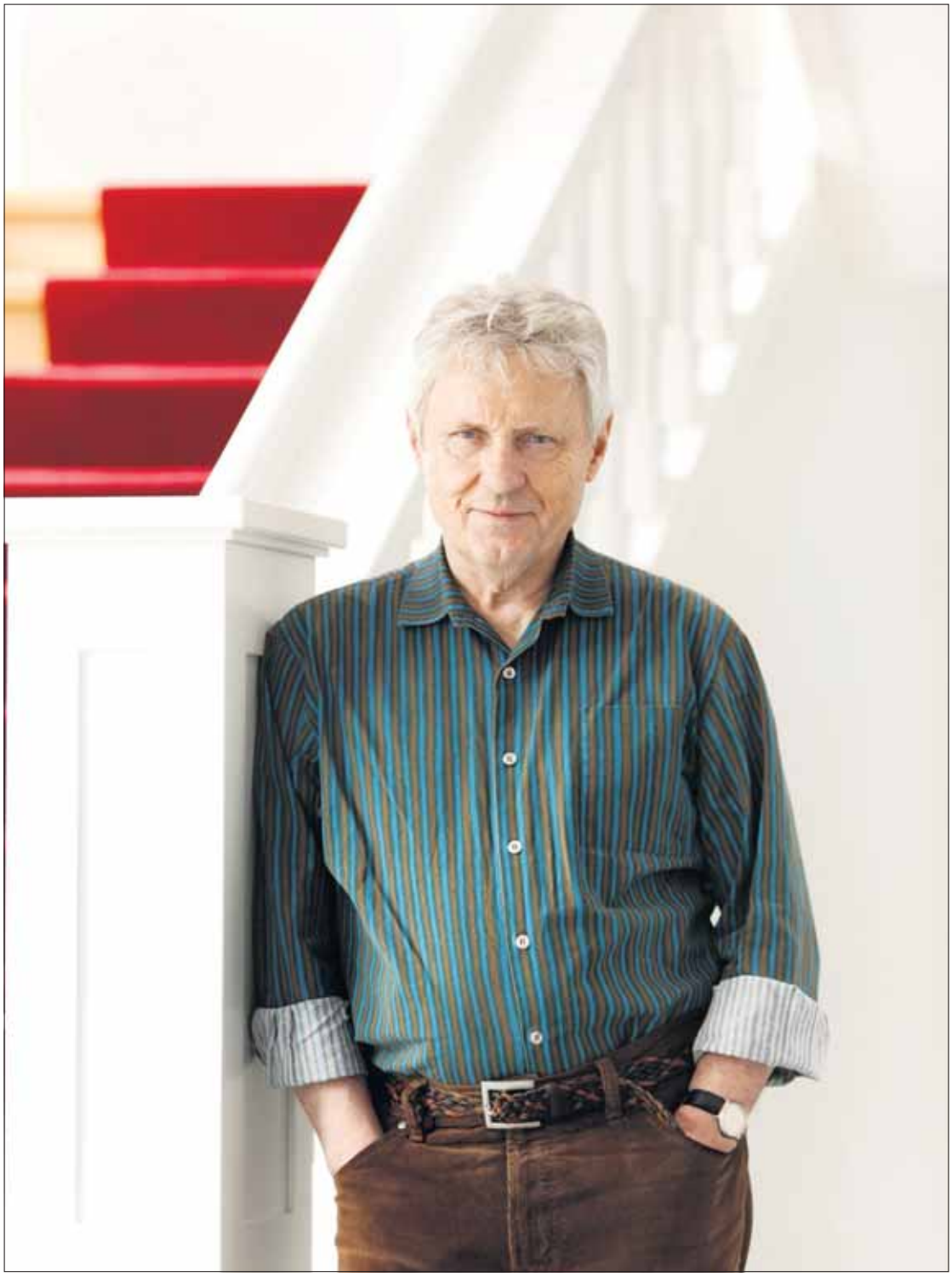

RØD HISTORIE: *Historiker og forfatter Gerd Koenen har fått stående applaus for sin murstein av en bok om kommunismens historie, «Die Farbe Rot», som han ser på som et livsverk.* FOTO: CHRISTOPH MUKHERJEE

vandlet Marx' teorier til doktriner som åpnet døra for masseterror.

– Lenin er en fascinerende skikkelse, på sitt vis helt unik, men også svært dyster. Han er en moderne førerfigur, som nesten aldri henvendte seg til de ofte siterte «massene», men i stedet konsentrerte all sin energi om å stable en «ny type parti», en organisasjon av yrkesrevolusjonære på beina. Til tross for at det lille partiet hans ikke hadde bidratt til tsarens fall, fikk han sin mulighet i 1917-kaoset. Da sjansen bød seg – Lenin trodde også den var enestående – grep han den med betingelsesløs konsekvens og opprettet et diktatorisk eneherredømme. Dermed drev han Russland ut på en helt ny historisk vei, gjennom en morderisk borgerkrig hamret han et russisk dominert, flernasjonalt rike på plass.

– Kan man finne positive sider ved Lenins rolle?

– I praksis var Lenin først og fremst grunnleggeren av en stormakt. Den formen for «sosialisme» som de postulerte, fjernet seg fra alle frigjørende idealer. Kun Det kommunistiske partiet som hadde besatt alle kommandohøyder innen staten, økonomien, samfunnet og kulturen, skulle få lov å representere det Nye. Det som ble framstilt som sosialistisk plan- og kollektivøkonomi, var i virkeligheten en kombinasjon av industrielle og kommersielle statlige monopolforetak med produksjonsfelleskap innen landbruket (Kolkoser) og et stort innslag av privat skyggeøkonomi. Alt i alt har Lenin, etterfulgt av Stalin, drevet Sovjetunionens folkeslag og republikker inn på et historisk feilspor, noe som kun kunne skjules ved hjelp av en stor militær overbygning, som absorberte landets beste hoder og mest moderne produksjonsmidler. Til slutt var Sovjetunionen – som det heter i Bibelen; – en koloss på leirføtter.

Den frigjorte personligheten

I Karl Marx' fødeby Trier har kineserne nylig bekostet en gigantisk Marx-statue. Kinas kommunistiske parti er tydeligvis oppsatt på å framstå som Marx' egentlige og legitime arvtaker.

– Er det noen form for rettferdighet i det?

– Marx har aldri riktig slått an i Kina. Mao som var medstifter av Det kommunistiske partiet i 1921, visste så godt som ingenting om hans tekster og teorier. Lin Biao som ledet kulturrevolusjonen og kompilerte «Maos lille røde», sa i 1966 at «Mao Zedongs ideer er 70 prosent kinesiske og 30 prosent vestlige» – og her betyr «vestlig» egentlig «sovjetisk». De tallene stemmer nok ganske godt, tror jeg.

Koenen benekter ikke at man kan lese Marx som en fortaler for nødvendigheten av en konsentrert utvikling av produktivkreftene og som en profet for den borgerlig-kapitalistiske verdens sammenbrudd. Men han mener at en slik tolkning overser helt avgjørende tanker hos Marx.

– For Marx handlet det ikke bare om den materielle utviklingen, men også om den selvstendige og frigjorte personligheten. Denne utopien er formulert i «Det kommunistiske manifest» som «en sammenslutning, der den enkeltes frie utvikling er en forutsetning for alles frie utvikling» – i nettopp den rekkefølgen. Det synes jeg stadig er et nobelt og uavviselig ideal, noe det moderne Kina med sitt neo-totalitære diktatur er lysår unna.

TI SPØRSMÅL

AKTUELT

1. Hva heter lederen for NRKJ, landets største journalistklubb?

SPORT

2. Med initialene K.A, hva heter tyskeren med to OL-gull som byttet til skiskyting fordi hun ikke kom med i langrennstroppen til OL i 1994?

MUSIKK

3. Netta Barzilai vant årets Eurovision Song Contest, men hva het sangen?

FILM

4. Hva heter Han Solos lodne og trofaste andrepilot og venn i «Star Wars»-serien?

I NATUREN

5. Hva slags dyr er en marabu?

LITTERATUR

6. Hvilken roman – med et rovdyr i tittelen – er en bestselger og Frederick Forsyth sin første bok?

HISTORIE

7. Hvilken flåte hadde 82.000 liter vin om bord, mot 57.000 liter vann, og mistet alt under slaget ved Gravelines i 1588?

GEOGRAFI

8. Hvilke to norske kommuner har to doble konsonanter i navnet? Den ene ligger i Oppland, den andre i Nordland.

MAT

9. Hvorfor er hvit asparges hvit?

HVEM ...

10. ... er dette?

SVAR

1. Richard Aune
2. Katrin Apel
3. «Toy»
4. Chewbacca
5. Stork
6. «The Day of the Jackal»
7. Den spanske armada
8. Hattfjelldal og Lillehammer
9. Hvit vokser under bakken uten tilgang på sollys. Grønn voksер over bakken.
10. Meghan, hertuginne av Sussex

Livlig spill

Odd Øivind Bergstad
SJAKK

Nordnorsk mesterskap klarte å samle 42 spillere i Tromsø. Der vant Benjamin Arvola for tredje året på rad, men nå med nytt etternavn. Ikke overraskende dominerte spillere fra arrangørklubben mesterskapet:

Mester, 10 spillere

1. Benjamin Notkevich	Tromsø	5.0
2. Mads Vestby-Ellingsen	Tromsø	4.0
3. Torben Søraas	Narvik	4.0

Klasse 1, 11 spillere

1. Kristian Schmidt	Tromsø	5.0
2. Per Fredrik Holand	Bodø	4.0
3. Ole Jakob Hegelund	Tromsø	4.0

Klasse 2, 10 spillere

1. Tage Robertsen	Tromsø	4.5
2. Mario Machlik	Tromsø	4.5
3. Charlie Laverty Harstad		4.0

Junior, 11 spillere

1. Ervin Kavara Berg	Sortland	7.5
2. Sofie Kristine Ratama	Alta	6.5
3. Ivar Nikolaj Thorsen	Tromsø	5.0

Vi skal se et parti med livlig spill:

Hvit: Frode Bull Jæger
Svart: Gunnar Lund
Katalansk åpning, E05

1.d4 Sf6 2.c4 e6 3.Sf3 d5 4.g3 Le7 5.Lg2 0–0 6.0–0 dxc4 7.Dc2 a6 8.a4 Ld7 9.Td1 Lc6 10.Lg5 Le4 11.Dxc4 Sc6 12.Sc3 Sa5 13.Da2 Lc2 14.Lxf6 gxf6

Svart unngår 14...Lxf6 15.b4, men overser muligheten 15...Lxd1 16. bxa5 Lxe2 17.Dxe2 c5! med likt spill.

15.Td2 Lb3 16.Db1 Lc4 17.Td1 Lb3 18.Td3 Lc4 19.Td1 Sb3?

Gunnar Lund

Frode Bull Jæger

Svart vil ha mer enn remis, men glemmer helt bort muligheten:

20.Sd2!

Løperen på c4 er faktisk mer verdt enn Ta1.

20...Sxa1 21.Sxc4 Sb3 22.d5

Hvit angriper. Dette er mulig fordi han får full kontroll over de lyse feltene på brettet.

22...Dc8 23.Da2 Sc5 24.b4 Sd7 25. dxe6 fxe6 26.Sa5 Sc5

Etter 26...Se5 27.Lxb7 De8 28.Dxe6† Kg7 29.Lxa8 Lxb4 30.Dxe8 Txe8 31.Sb3 havner svart i et sluttspill med bonde i manko.

27.bxc5 c6 28.Sxb7 Dxb7 29.Dxe6† Tf7 30.Lxc6 Dc8 31.Td7 Ta7 32.Txe7 Dxe6 33.Txe6 Kg7 34.Lf3 Tf8 35.Sd5 Td8 36.c6 Tc8 37.c7 Tb7 38.Te7† 1–0

Så et eksempel på hva talentfulle jenter kan stelle i stand:

Hvit: Edit Machlik
Svart: Jon Kr. Røyset
Albins motgambit, D08

1.d4 d5 2.c4 e5 3.dxe5 d4 4.Sf3 Sc6 5.a3 Lg4 6.Sbd2 De7 7.h3 Lh5 8.g3 0–0–0 9.Lg2 g5?

Likt spill gir 9...d3!

10.Da4 Kb8 11.0–0 g4 12.hxg4 Lxg4 13.Sb3 Lg7 14.Sa5 Sxa5 15.Dxa5 h5 16.Lg5 f6 17.exf6 Lxf6

Jon Kr. Røyset

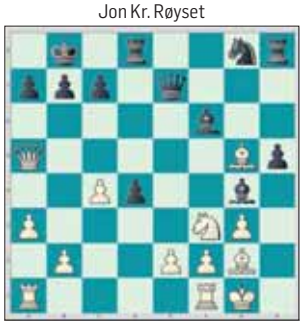

Edit Machlik

Å analysere denne stillinga er lett hvis du bare ser hvor svakheten til svart står.

18.Se5! Lxg5

Tvang var 18...Dxe5 19.Dxe5 Lxe5 20.Lxd8 Lxe2 21.Tfe1 d3 22.Lg5, men den svarte frie d-bonden vil før eller seinere falle. En variant går 22...Sf6 23.Lf1 Se4 24.Le3 Lxf1 25. Kxf1 der hvit truer med en avdekker imot komplekset e4/e5.

19.Db5 Lc8

Det fins ikke noe bedre.

20.Sc6† Ka8 21.Sxe7 Lxe7 22.De5 Th7 23.Dxc7 Sf6 24.c5 Se8 25.Df4 Lxc5 26.Tac1 Lb6 27.Tc2 a6 28.Tfc1 Lg4 29.Lf3!

Et pikant poeng. Lg4 kan ikke trekke! En variant er 29...Le6 30. De4 Te7 31.Tc8† Ka7 32.Txd8 Lxd8 og så 33.Tc7!

29...Sd6 30.Lxg4 hxg4 31.Dxg4

Dermed kan hvit vinne på den frie g-bonden.

31...Tdh8 32.Tc8† Sxc8 33.Txc8† Txc8 34.Dxc8† Ka7 35.Dc4 Tc7 36. Dd3 Tc1† 37.Kg2 Te1 38.g4 1–0

Odd Øivind Bergstad
oddvind@gmail.com

Fordeling

Espen Gisvold
BRIDGE

Vi er alle ganske gode på å telle poeng, men ikke alltid like gode til å melde på fordeling. På engelsk har man et ordtak som er vanskelig å oversette, det nærmeste blir vel «seks, fem, meld til kuene kommer hjem». Det er utrolig hvor mange stikk en kan få med denne fordelingen hvis makker har tilpass til en av fargene, og hvis ikke er det ofte en fin stamp rundt hjørnet, samt at enhver mulighet til å forhindre en uforstyrret meldesekvens for motparten er verdt sin vekt i gull.

Spill 1

Jeg satt i Syd, og med min gode fordeling valgte jeg å melde både 2 og 3 kløver. Hadde makker åpna, ville jeg vel kanskje ha havna i en flott 4 spar-kontrakt. Hjerter 3 kom ut, og jeg vant med Esset. Nå spilte jeg kløver 10 som tok med seg Knekten og Kongen. Kløver Ess før jeg spilte en spar mot Kongen. Vest var redd for å miste for Esset, så han gikk opp med en gang og var vennlig not kit å fortsette med en liten som jeg dekket med nieren og Øst trumfet. Ny hjerter som jeg stjal. Spar til Kongen, ruter Ess og ruter til stjeling og en spar til gav meg ti stikk og middels på spillet.

Spill 2

Når Nord viser sin 6-5-hånd og litt «ekstra», så er ruterkongen og 3 trumf nok for Syd til å melde utgangen. Øst starter med kløver Ess som Nord stjeler. Spar mot bordet som Øst vinner. Nå kommer en hjerter som Nord vinner og ny spar som Øst vinner. Ny hjerter som Nord vinner, og en ruter mot bordets Konge gir ti stikk på 14 tynne honnørpoeng.

Spill 3

Østs 3 kløver er nok å strekke fellen ganske langt, men en kan ikke klandre Vest for å melde fem av sorten. Syd har et valg mellom 5 ruter eller dobling. Det er langt frem til elleve stikk, og med så tynne farger er det mange tapere å ta seg av, så veien til tre stikk ser mye enklere og bedre ut. Ruter Ess ut og deretter de to andre Essene, og så er det kvelden for motspillet. Det er vanskelig for Vest å se at 4 ruter ikke står når makker har vist 5–4 i hjerter og kløver og han sjøl sitter med en fin 6-5-fordeling med tilpass.

Espen Gisvold
espen.gisvold@gmail.com

SPILL 1 GIVER: SYD SONE: ØST/VEST

	♠ K 9 4 ♥ E 7 6 4 ♦ E 10 5 3 2 ♣ 10	
♠ E D 10 3 ♥ 10 8 3 ♦ D J 7 ♣ 4 3 2	N V Ø S	♠ J ♥ K D J 9 2 ♦ K 9 6 4 ♣ D J 5
	♠ 8 7 6 5 2 ♥ 5 ♦ 8 ♣ E K 9 8 7 6	

Syd	Vest	Nord	Øst
pass	pass	pass	1 hj
2 kl	2 sp	pass	2 nt
3 kl			

SPILL 2 GIVER: SYD SONE: ALLE

	♠ J 10 8 4 3 2 ♥ E K D 9 8 ♦ J 5 ♣ -	
♠ D 6 ♥ 10 6 2 ♦ 10 7 4 3 ♣ K D J 6	N V Ø S	♠ E K ♥ J 4 ♦ E D 8 ♣ E 10 8 7 5 4
	♠ 9 7 5 ♥ 7 5 3 ♦ K 9 6 2 ♣ 9 3 2	

Syd	Vest	Nord	Øst
pass	pass	1 sp	2 kl
pass	pass	2 hj	pass
2 sp	3 kl	3 hj	pass
4 sp			

SPILL 3 GIVER: ØST SONE: NORD/SYD

	♠ 10 4 ♥ 5 4 3 ♦ K D J 7 4 ♣ K 9 4	
♠ K D 9 5 3 2 ♥ 8 ♦ 5 ♣ J 10 7 6 5	N V Ø S	♠ J 7 ♥ K D J 7 6 ♦ 10 9 ♣ E D 8 3
	♠ E 8 6 ♥ E 10 9 3 ♦ E 8 6 3 2 ♣ 2	

Øst	Syd	Vest	Nord
1 hj	pass	1 sp	2 ru
3 kl(!)	4 ru	5 kl	pass
pass	dbl		

KRYSSORD

ELV
ANTYDE
TRØTT
BAKKE
LØYPE
DESSERT
PYNTEN
NYNORSK PRONOMEN
HAST
REGEL
SKJERPEREDSKAP
BOLIG
SKILLE
TALL
YTRET
NÆR
FENGSEL
IKKE-TROENDE
PREP.
ADVERB
ISOTOP
TALL
BESTIKKE
ENHET FOR STOFFMENGDE
VISNE
TRE
LEM
DRIKK
FORTELLINGEN
MÅNE
GRUNNSTOFF
SPISTE
ABRAHAMS SØNN
HØYDE
PREFIKS (TRE)
FISK
KAN
TONE
REPARERE
ELV I ODDA
OPPGANG
TIDFESTE
TIL SLUTT
GOLFUTTRYKK
KOMM. I MØRE OG ROMSDAL
ARGON
ROMAN
BREARM AV JOSTEDALSBREEN
TALL
FURTE
TRE
FORSTÅ
SPORTE
TONE
TREG
LÆRER
INDIANSK SPRÅK
GUD
FLOKK
BOLLE
ØLTYPE
ROMERTALL
OMVENDTE
MESOPOTAMISK GUD
OFRET
UNDERLAG
BRENNEVIN
TREFFES
GRISE
SÆRPREGET
M.NAVN
KUNSTIG INTELLIGENS
FASE
FORETRUKNE
K.NAVN
ELV I VINJE
KUNSTVERK
STORK
DEPARTEMENT
FISK
VITS
OVERENS
KONJ.
STREV
KOMMUNE
FRANSK FORFATTER
SLEIT
HOVEDSTEMME
NYTTELØST
TYSK PARTI
MULIG
STABIL
BØNNEBOK
SMERTE
LIKE
HELTE
RAPPE
TALL
LIKE
HOVEDSTAD
UFAGLÆRT
ELVER
HEL
ADVERB
UNION
TALL
DRIKK
K.NAVN
VIE
PUSSE
PREFIKS (GUD)
FRITAKET

Løsningen på kryssordet sendes til: Klassekampen, Postboks 9257 Grønland 0134 Oslo

Løsningen må være hos oss innen 7. juni.

Husk å merke konvolutten «Kryssord 1980»

Gevinsten er en bok fra forlaget Oktober.

Kun løsninger sendt i posten, blir med i trekningen.

Vi gratulerer vinneren av kryssord 1977 og 1978:

Anne-Lise Teslo, 0495 Oslo og Sverre Strand, 1338 Sandvika

Spørsmål om kryssordet rettes til x-paal@hotmail.com

NAVN: ....

....

ADRESSE: ....

....

POSTNR./STED: ....

....

Løsning kryssord 1978:

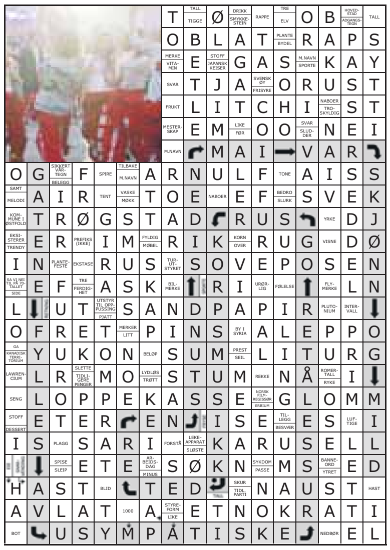

BRYLLUPSPAR
Idioter
Har en følelse av
Fedre
Romania
Land i Europa
Ski
Skrik
Sjødyr
Elv i Italia
Sverige
Ta små skritt
May Olsen
Jentenavn
Bjørners vintersted
5+4
Norge
Antar
Roar Øvrum
Sitte på hest
Artikkel
Meter
Radius
Først i alfabetet

BARNEKRYSSORD

Løsningen sendes til: Klassekampen, Postboks 9257 Grønland, 0134 Oslo.

Løsningen må være oss i hende seinest 31. mai.
Husk å merke konvolutten **«Barnekryssord 1032»**.
Gevinsten er en tegneserie.

Kun løsninger sendt i posten blir med i trekningen.
Vi gratulerer vinneren av kryssord 1030 og 1031:

Nils Rasmussen, 6512 Kristiansund og Mathilde Svanberg, 1791 Tistedal

NAVN: ....

ADRESSE: ....

....

POSTNR./STED: ....

LØSNING KRYSSORD NR. 1030

NRK 1

21.10: Tidsbonanza

07.10 Hagen min (r) **07.50** Ramm, ferdig, gå! (r) **09.30** Gull på markedsplassen (r) **10.30** Mesternes mester (r) **11.30** Toppserien: Superhelg Alle kampene i niende serierunde spilles i Telenor Arena på Fornebu denne helga. **12.00** Toppserien: Røa – Arna-Bjørnar Direkte fra Telenor Arena. **14.00** Toppserien: Superhelg Alle kampene i niende serierunde spilles i Telenor Arena på Fornebu denne helga. **14.30** Toppserien: Kolbotn – Klepp Direkte fra Telenor Arena. **16.30** Toppserien: Superhelg Alle kampene i niende serierunde spilles i Telenor Arena på Fornebu denne helga. **17.00** Toppserien: Stabæk – Sandviken Direkte fra Telenor Arena.

19.00 Lørdagsrevyen

19.45 Lotto
(21) Trekning av ukas sju rette tall og Joker.

19.55 Fleksnes (r)
(52) Ta plass, lukk dørene! Norsk komiserie.

20.25 Di Derre – konsert fra Sentrum Scene (r)
(1) Norsk konsertopptak fra 2011.

21.10 Tidsbonanza
(6:10) Norsk underholdningsprogram fra 2018. Fedon Lindberg formante oss til sunnere kosthold. KrF tapte kampsaken om rusbrus i butikkene, og «Idol» hadde sin første sesong på TV2. Programleder: Thomas Felberg.

22.00 Friidrett: Diamond League
Direkte fra Eugene, USA.

23.00 Kveldsnytt

23.15 Friidrett: Diamond League
Direkte fra Eugene, USA.

00.15 Ramm, ferdig, gå! (r)
(7:8) Norsk underholdningsserie fra 2018. **00.50** Pirate radio Br. komedie fra 2009. Regi: Richard Curtis. **03.00** Kjærleikens makt (r) Joe. **03.50-04.44** Kjærleikens makt (r)

2

20.00: Hver gang vi møtes – spesial

06.00 TV 2 Junior **06.01** Piknik med kake (r) **06.06** Trillingene **06.20** Babar og eventyrene til Badou (r) **06.45** Mot i brøstet (r) **07.50** Bonanza (r) **09.55** MacGyver – klassikeren (r) **13.00** Hagetid (r) **14.00** Dyrepasserne (r) **14.30** Samuel og bestefar (r) **15.30** Sykkel: Hammer Series, Stavanger 2018 Sykkelritt fra Norge. Hammer Stavanger 25. – 27. mai, et tre-dagers UCI 2.1-løp. Kommentator: Christian Paasche, Johan Kaggestad.

18.30 Nyhetene

18.45 Været

18.50 Sportsnyhetene

19.00 Alt er lov (r)
(9:10) Norsk underholdningsprogram fra 2015.

20.00 Hver gang vi møtes – spesial (r)
(1:18) Norsk underholdningsprogram.

21.00 Nyhetene

21.15 Været

21.20 Sportsnyhetene

21.40 Hver gang vi møtes – spesial (r)
(2:18) Norsk underholdningsprogram.

22.15 Bryllupsfeber i England (r)
Br. dokumentar. Bli med på en reise gjennom den ekstragante bryllupshistorien i det britiske kongehuset!

23.15 Hangover 3
Am. komedie fra 2013. Vennene Phil, Stu og Alan havner atter en gang i trøbbel etter en serie grenseløse sidesprang og misforståelser. Når en av guttene blir kidnappet av den hevngjerrige gangsteren Chow, er det opp til de andre å løse situasjonen. Jakten tar dem til såvel Mexico som Las Vegas. I rollene: Bradley Cooper, Ed Helms, Zach Galifianakis, Justin Bartha. Regi: Todd Phillips. **01.25** Safe Haven Am. drama fra 2013. Regi: Lasse Hallström. (11 år) **03.55** The Guest Book **04.25** Criminal Minds (r) **05.20-06.00** The Great Indoors (r)

NRK 2

18.55: Kronprins Fredrik 50...

06.00 NRK Nyheter **08.00** Oddasat – nyheter på samisk (r) **08.15** Distriktsnyheter (r) **10.05** Folk (r) **10.45** Husdrømmer (r) **11.45** Kronprins Frederik 50 år **12.30** Brian Cox og naturens undere (r) **13.30** Gull-Greta – en fantastisk kjærlighetshistorie (r) **14.25** I Russland med Simon Reeve (r) **15.25** Gullrushet i Klondike (r) **16.15** Overleverne (r) **16.55** Solsystemets mysterium (r)

17.55 Kunnskapskanalen
(19) Norsk faktaprogram.

18.55 Kronprins Frederik 50 år
(2) Direkte fra København. Kronprinsparet kjører gjennom København i karet fra Frederik VIII's Palæ i Amalienborg til galla på Christiansborg Slot.

22.30 Lisenskontrolløren (r)
(6:6) Pinlige program. Norsk dokumentarserie fra 2016.

23.00 Lyn Gordon
Br. science fiction fra 1980. Dr. Zarkov skal redde jorden fra undergang og tar med seg Lyn Gordon og Dale Arden til planeten Mongo, der keiser Ming tar dem til fange. I rollene: Max von Sydow, Sam J. Jones, Melody Anderson, Timothy Dalton. Regi: Michael Hodges. (15 år)
00.45 Hemmelige svenske rom (r) **01.00** NRK Nyheter **01.05** KORK og DeLillos (r) **02.00** Gull-Greta – en fantastisk kjærlighetshistorie (r) **03.00** Kystens fristelser (r) Streedagh. **03.25-04.14** Tidsbonanza (r)

N

21.30: The November Man

06.05 Alt til salgs (r) **07.00** Sverige verste sjåfør (r) **09.30** Friends (r) **11.00** Friends (r) **13.00** Two and a Half Men (r) **17.00** Ullared (r)

18.00 Første date (r)
(9:10) Norsk realityserie fra 2017.

19.00 Harry og Meghan gifter seg (r)
Br. dokumentar fra 2018.

20.00 En hyllest til Jahn Teigen (r)
(6:6) Norsk underholdningsprogram fra 2016.

21.30 The November Man
Am./br. action fra 2014. Peter Devereaux, med kodenavnet «The November Man», er en svært farlig og topptrent tidligere CIA-agent som lokkes ut av pensjonisttilværelsen med et svært personlig oppdrag. I rollene: Pierce Brosnan, Luke Bracey, Olga Kurylenko, Bill Smitrovich. Regi: Roger Donaldson. (15 år)

23.45 Jack Ryan: Shadow Recruit
Am. actionthriller fra 2014. CIA-analyseeksperten Jack Ryan er i Moskva sammen med sin kjæreste. I rollene: Kenneth Branagh, Chris Pine, Kevin Costner, Keira Knightley. **01.50** Brille (r) Espen Eckbo, Pernille Sørensen og Thomas Seltzer. **03.40** 71° nord – Norges tøffeste kjendis (r) Semifinale. **04.55** Forsvunnet (r) **05.45-06.20** Dyreflyplassen (r)

##

19.30: Evan den allmektige

06.00 Fresh Off the Boat (r) **06.25** Ellen DeGeneres Show (r) **08.05** Gordon Ramsay rydder opp (r) **10.05** Gordon Ramsay rydder opp (r) **11.00** Ellen DeGeneres Show (r) **13.00** The Real Housewives of Orange County (r) **17.00** The F Word (r)

18.00 The Mick (r)
(7, 8) Am. komiserie fra 2017.

19.00 Will & Grace
(13) Am. komiserie fra 2017. En babyshower får Grace og Will til å tvile på egne livsvalg.

19.30 Evan den allmektige
Am. komedie fra 2007. Nyhetsankeret Evan Baxter er i ferd med å gjøre karriere som politiker da Gud åpenbarer seg for ham. I rollene: Steve Carell, Morgan Freeman, Lauren Graham. Regi: Tom Shadyac. (7 år)

21.30 Taken 2
Am. actionthriller fra 2012. Bryan Mills er en pensjonert og dyktig CIA-agent som ikke vek tilbake for noe for å redde datteren Kim da hun ble kidnappet. I rollene: Liam Neeson, Maggie Grace, Famke Janssen, Leland Orser. Regi: Olivier Megaton. (15 år)

23.20 Serena
Am./fr. drama fra 2014. I rollene: Bradley Cooper, Jennifer Lawrence, Rhys Ifans, Toby Jones. Regi: Susanne Bier.
01.40 500 days of Summer Am. dramakomedie fra 2009. Regi: Marc Webb. (7 år) **03.10** Paradise Hotel (r) **05.35-06.00** The Mick (r)

NRK 3

20.00 Svart humor (r)
20.20 Underholdningsavdelingen (r)
21.00 Vikingane (r)
21.30 The Perks of Being a Wallflower
Am. drama fra 2012. I rollene: Emma Watson, Nina Dobrev, Paul Rudd. Regi: Stephen Chbosky. (11 år)
23.10 Match (r)
23.25 Tara og Vegard (r)
23.35 The State (r)
01.10 Ingen nåde
I rollene: Frances O'Connor, Shirley Knight, Chandler Riggs. Regi: Peter Cornwell.
02.25 Vikingane (r)
02.55 Den moderne indianer (r)
03.25-03.57 Line dater Norge (r)

NRK super

06.30 Morgensending
14.20 Alvin og gjengen (r)
14.30 Martin Morgen (r)
14.45 Piratene i gata (r)
14.55 Fagerpels Hotell (r)
15.05 Elleville Elfrid (r)
15.15 Tre Fu Tom (r)
15.35 Kråkeklubben (r)
15.55 Dypet (r)
16.15 Annedroidene (r)
16.44 Binnabánnas (r)
16.45 Teletubbies (r)
17.01 Binnabánnas (r)
17.05 Teletubbies (r)
17.15 Postmann Pat – Spesialpakkeservice (r)
17.30 Bing! (r)
17.40 Her bor Daniel Tiger (r)
17.55 Bitte lille Benny (r)
18.00 Rodde & Kikkan (r)
18.20 Molang (r)
18.25 Masha og Mishka (r)
18.35 Grizzy & lemen
18.40 Alle sammen sammen (r)
19.05-19.30 Armans hemmelighet (r)

2 Zebra

06.00 Morgensending
10.40 Ax Men (r)
15.30 Ice Road Truckers (r)
17.25 Fraktekrigen UK
18.00 Lagerkrigen Miami (r)
19.00 American Ninja Warrior (r)
20.00 MacGyver
21.00 Rogue Assassin
Am. action fra 2007. I rollene: Jet Li, Jason Statham, John Lone. Regi: Philip G. Atwell.
23.15 Pornopung
Norsk dramakomedie fra 2013. I rollene: Ole Christoffer Ertvaag, Herbert Nordrum, Anders Rydning. Regi: Johan Kaos.
01.20 A Most Wanted Man
I rollene: Philip Seymour Hoffman, Rachel McAdams, Willem Dafoe. Regi: Anton Corbijn.
03.55 Nattsending

2 Livsstil

06.00 Morgensending
07.00 Grey's Anatomy (r)
10.45 Sexy igjen (r)
12.00 The Kardashians (r)
18.00 Ung & nygift (r)
19.00 Make you LOL
20.00 Tabatha rydder opp
21.00 Harry & Meghan: A Royal Romance
Am. drama fra 2018. I rollene: Parisa Fitz-Henley, Burgess Abernethy, Laura Mitchell. Regi: Menhaj Huda.
23.00 Kjærlighet på menyen
Am. romantisk komedie fra 2007. I rollene: Catherine Zeta-Jones, Aaron Eckhart, Abigail Breslin. Regi: Scott Hicks. (7 år)
24.00 Revenge Body – Khloe Kardashian (r)
01.15 Make you LOL (r)
02.15 Teen Wolf
03.10 Revenge Body – Khloe Kardashian (r)
05.00 Nattsending

FEM

06.00 Morgensending
13.10 Sinnasnekker'n Sverige (r)
14.10 Harry og Meghan gifter seg (r)
15.10 Wahlgrens verden (r)
16.15 Under kniven i Thailand (r)
17.25 Ungkarskvinnen Australia (r)
19.10 Fairfield Road
Am. romantisk komedie fra 2010. I rollene: Jesse Metcalfe, Natalie Lisinska, Derek Mcgrath. Regi: David Weaver.
21.00 Tomb Raider: The Cradle of Life
Am. actioneventyr fra 2001. I rollene: Angelina Jolie, Jon Voight, Iain Glen. Regi: Simon West. (15 år)
23.00 Hector and the Search for Happiness
Am. dramakomedie.
01.25 Nattsending

MAX

06.05 Nattpatruljen (r)
08.05 Auction Hunters (r)
10.24 Pantelånerne i Detroit (r)
12.55 Grensevakten (r)
15.29 Oslo S (r)
18.00 Pantelånerne i Las Vegas (r)
20.30 Trafikkpolitiet (r)
21.30 Rush Hour
Am. actionkomedie fra 1998. I rollene: Ken Leung, Jackie Chan, Tom Wilkinson. Regi: Brett Ratner. (15 år)
23.40 Austin Powers – Spionen som spermet meg
I rollene: Mike Myers, Heather Graham, Michael York. Regi: Jay Roach.
01.35 Barhjelpen (r)
04.05 Møkkajobber (r)
05.35-06.00 Bånn gass (r)

06.00 Morgensending
10.05 Whose Line Is It Anyway? (Australia) (r)
11.45 Storage Hunters UK (r)
14.45 Fastest
Am. dokumentarfilm fra 2011.
17.00 Formel 1: Monaco Grand Prix
18.00 Vorspiel-sending: UEFA Champions League-finale
19.00 Før kampen: UEFA Champions League FINALE
20.40 UEFA Champions League-finale: Real Madrid – Liverpool
Fotball fra 2018.
22.40 Etter kampen: UEFA Champions League FINALE
24.00 Need for Speed
I rollene: Aaron Paul, Dominic Cooper, Imogen Poots. Regi: Scott Waugh.
02.40 Nattsending

svt1

05.10 Morgensending
13.10 Känn dig som hemma (r)
14.10 Katsching – lite pengar har ingen dött av (r)
14.25 Madame Deemas underbara resa (r)
14.55 Hitlåtens historia (r)
15.25 Eva Eastwood (r)
16.25 Drottning Kristina – den vilda drottningen (r)
17.50 Helgmålsringning
17.55 Sportnytt
18.00 Rapport
18.15 Där ingen skulle tro att någon kunde bo
18.55 Likriktningen (r)
19.00 Sverige!
19.30 Rapport
19.45 Sportnytt
20.00 Guldtuben 2018
21.30 Tror du jag ljuger?
22.00 Friidrott: Diamond League
24.00 Rapport
00.05 Bauta
00.20 Nattsending

svt2

08.25 Morgensending
13.30 Forum: Miljöpartiets kongress
16.00 Rapport
16.05 Forum: Miljöpartiets kongress
17.10 Sverige idag på romani chib/arli
17.20 Sverige idag på romani chib/lovari
17.30 Villes kök (r)
18.00 Gossopran i världsklass (r)
18.20 Konsert: Beethovens symfoni nr 8
19.00 Kulturstudion (r)
19.01 Birgit-almanackan
(9) Isoldes kärleksdöd.
19.10 Birgit Nilsson – stämband av stål (r)
20.05 Göteborgsoperan firar Birgit Nilsson 100 år
22.20 The Newsroom
(1) Boston.
23.15 I främsta ledet
23.45 Boardwalk empire (r)
00.40 Nattsending

06.00 Minnis Toons
06.10 Valpevenner
06.35 Elena fra Avalor
07.00 K.C. Hemmelig agent
07.25 Lab Rats Elitestyrken
07.50 Biler kortfilmer
08.00 Big Hero 6 – TV-serien
08.25 Miraculous: Ladybug & Cat Noir på eventyr
08.50 Tangled: The Series Short Cuts
09.00 Diverse sendinger
15.55 Kirby Buckets
16.45 The Descendants – Den onde verden
16.55 Kirby Buckets
17.45 Mikke Mus
17.55 Kirby Buckets
18.45 7D
19.00 To på rømmen – Før evig og alltid
20.05 Atomic Puppet
20.20 K.C. Hemmelig agent
20.45 Kveldssending

Discovery CHANNEL

06.00 Morgensending
08.40 Chasing Classic Cars (r)
09.05 Overhaulin' (r)
10.00 Overhaulin' (r)
11.00 Outback Truckers (r)
12.00 Outback Truckers (r)
13.00 Outback Truckers (r)
14.00 Outback Truckers (r)
15.00 Outback Truckers (r)
16.00 Street Outlaws (r)
17.00 Street Outlaws (r)
18.00 Street Outlaws (r)
19.00 Wheeler Dealers (r)
20.00 Fast N' Loud (r)
21.00 Railroad Australia (r)
22.00 Gold Rush: White Water (r)
23.00 Shifting Gears With Aaron Kaufman (r)
24.00 Dogs: The Untold Story (r)
01.00 Mythbusters (r)
02.00 Mythbusters (r)
03.00 Dual Survival (r)
03.55 Fast N' Loud (r)
04.45 Nattsending

NATIONAL GEOGRAPHIC

06.00 Morgensending
08.35 Breakthrough
09.30 Flyhavarikommisjonen
10.25 Wicked Tuna
11.20 Car S.O.S
12.15 De ti største naturkatastrofene
14.05 Tøm havet rundt Alcatraz
15.00 De store sjøer
16.00 One Strange Rock
17.00 One Strange Rock
18.00 Wicked Tuna
19.00 Car S.O.S
20.00 Operasjon kongelig bryllup
21.00 One Strange Rock
22.00 One Strange Rock
23.00 Underverden AS
24.00 Flyplassen – Peru
01.00 Area 51: CIAs hemmelige filer
02.00 På innsiden: Amerikansk mafia
02.50 Chain of Command
03.40 Fengslet i utlandet
04.30 Supercar Megabuild
05.15 Nattsending

EUROSPORT 1

06.15 Morgensending
08.45 Sykling: Giro d'Italia
10.00 All Sports: Directors Box (r)
10.05 Tennis: Nürnberger Versicherungscup
11.00 Tennis: Geneva Open (r)
12.00 Giro d'Italia (r)
13.00 Sykling: Giro Extra
Direkte.
13.15 Sykling: Giro d'Italia
Direkte.
17.15 Sykling: Giro Extra
Direkte.
17.30 Tennis: Nürnberger Versicherungscup
18.45 Tennis: Geneva Open
20.15 Tennis: Get Ready Grand Slam
Direkte.
20.30 PGA: DEAN & DELUCA Invitational
Direkte.
24.00 Sykling: Giro d'Italia
00.30 Tennis: Nürnberger Versicherungscup
01.30 Nattsending

viasport 1

11.00 Ishockey: NHL on the Fly
12.00 Fotball: Championship Highlights
12.30 FIFA Football Show
13.00 NHL
Stanley Cup-sluttspill.
15.00 UEFA Women's Champions League: Wolfsburg – Lyon
Finale i UEFA Champions League.
16.45 Ishockey: NHL on the Fly
Ishockeymagasin.
17.45 Championship Play-off Finale
Fulham – Aston Villa.
Direkte.
20.00 NHL
Stanley Cup-sluttspill.
22.00 NHL
Stanley Cup-sluttspill.
24.00 Ishockey: NHL on the Fly
Ishockeymagasin.
01.00-06.30 NHL
Stanley Cup-sluttspill.
Direkte.

RADIO

NRK P1 **Dagsnytt hver hele time samt kl. 07.30, unntatt kl. 13.00. 06.03** NRK P1 musikkmiks **07.03** God helg **08.03** Distr. nyheter med værvarsel **08.05** Friluftsmagasinet **09.05** Nitimen **11.03** Popquiz med Finn Bjelke **12.03** Utakt **12.30** Ukeslutt **13.30** P1.L.S. **14.03** Are og Odin **15.05** Fritimen **16.03** Norsk på norsk **17.03** 4-4-2 med Schau og Aune **18.30** Lørdagskveld med Pia Skevik **20.50** Værmelding **21.03** Alle tiders blinkskudd **22.03** På dansefot **00.05** Nattradioen **02.03** Radio Rock **05.03** Spill våken **05.45** Værmelding med varsel for fiskebankene

NRK P1+ **Dagsnytt hver hele time, unntatt kl. 13.00 og 17.00. 06.03** Baroversnakk **07.03** God helg **08.03** Distr. nyheter med værvarsel **08.05** Syng **09.05** Det beste fra Holm **11.03** Ren 60 **13.00** Perler fra Platearkivet **14.03** Alle tiders blinkskudd **15.05** Melditimen med KORK **16.03** P1+ musikkmiks **17.30** Messing og trebläs **18.03** Musikktimen – Den vil jeg høre igjen **19.03** Eviggrønt **20.03** P1+ musikkmiks **21.03** Bare Erik **22.03** På dansefot **00.05** P1+ musikkmiks **05.03** Spill våken **05.45** Værmelding med varsel for fiskebankene

NRK P2 **Dagsnytt hver hele time samt kl. 07.30 og 16.30, unntatt kl. 13.00, 20.00 og 21.00. 06.03** Morgenkonserten **07.03** Kulturreportasjen Kunst **07.35** Årdna **08.03** Verdibørsen **09.03** Ekko Helg **11.03** Urix på lørdag **12.03** Kurer **12.30** Ukeslutt **13.30** Røverradion **14.03** Salongen **15.05** Quizkampen **16.03** Museum **16.30** Urix på lørdag med Korrespondentbrevet **17.03** Jungeltelegrafen **18.03** BluesAsylet **19.03** Klassisk vorspiel **21.03** Salongen **22.03** Hos Peder **23.03** Propaganda **00.05** Urix på lørdag **01.03** Salongen **02.03** Ekko Helg **04.03** Quizkampen **05.03** Verdibørsen

Radio Norge **Nyheter hver hele time kl. 08.00-17.00. 06.00** Hits fra 4 tiår **07.00** Høydepunkter fra Morgenklubben **09.00** Helgemorgen med Kristian og Kim Johanne **12.00** Radio Norge helg med Eirin **14.00** Musikkåret – sanger fra et årstall **15.00** Dilemma med Annette Walther Numme, Geir Schau & Ingeborg Heldal **17.00** Weekend med Kristian **20.00** Hits fra 4 tiår **24.00** Nattmusikk

Radio Misjonen **Nyheter hver hele time kl. 08.00-24.00. 09.00** P4s Helgefrokost **12.00** Jorda rundt **13.00** Misjonen destillert **15.00** Sport og musikk **18.00** P4-helgen **01.00** P4-natten

©Universum

NRK 1

20.55: Jamestown

07.25 This is it (r) **08.05** På øy-eventyr med Anne og Anders (r) **09.05** Norge Rundt (r) **09.30** Gull på markedsplassen (r) **10.30** Mesternes mester (r) **11.30** Toppserien: Superhelg Alle kampene i niende serierunde spilles i Telenor Arena på Fornebu denne helga. **12.00** Toppserien: Lyn – Grand-Bodø Direkte fra Telenor Arena. **14.00** Toppserien: Superhelg Alle kampene i niende serierunde spilles i Telenor Arena på Fornebu denne helga. **14.30** Toppserien: Vålerenga – Trondheims-Ørn Direkte fra Telenor Arena. **16.30** Toppserien: Superhelg Alle kampene i niende serierunde spilles i Telenor Arena på Fornebu denne helga. **17.00** Toppserien: LSK Kvinner – Avaldsnes Direkte fra Telenor Arena.

19.00 Søndagsrevyen

19.45 Sportsrevyen
Aktuelle reportasjer og dagens sport.

20.05 Det ville New Zealand
(3:3) Nykommere. Br. naturserie fra 2016. New Zealand var en av de siste landmassene i verden som ble bosatt av mennesker.

20.55 Jamestown
(5, 6:8) Br. dramaserie fra 2017. Da Yeardley blir syk, ser Redwick sitt snitt til å skape uro.

22.25 Når livet vender
(2:8) Sv. dokumentarserie fra 2017. Noen mennesker bærer med seg tunge erfaringer. Programleder: Anja Kontor.

23.00 Kveldsnytt

23.20 30 grader i februar
(8:10) Sv. dramaserie fra 2016. Wilda følger Johan til Kajsas øy.

00.20 Victoria
Norsk romantisk drama fra 2013. I rollene: Iben Akerlie, Jakob Oftebro, Bill Skarsgård, Amanda Ooms. Regi: Torun Lian. (11 år)

02.05 The Perks of Being a Wallflower Am. drama fra 2012. Regi: Stephen Chbosky. (11 år) **03.45-04.35** Det ville New Zealand (r)

2

21.45: Beck: Gribben

06.00 TV 2 Junior **06.01** Babar og eventyrene til Badou (r) **06.22** Zorro (r) **06.45** Mot i brøstet (r) **07.50** Bonanza (r) **08.55** Bonanza (r) **09.55** MacGyver – klassikeren (r) **13.00** Hagetid (r) **14.00** Dyrepasserne (r) **14.30** Sykkel: Hammer Series, Stavanger 2018 Sykkelritt fra Norge. Hammer Stavanger 25. – 27. mai, et tre-dagers UCI 2.1-løp. Kommentator: Christian Paasche, Johan Kaggestad. **17.30** Norske talenter (r)

18.30 Nyhetene

18.45 Været

18.50 Sportsnyhetene

19.00 På tur med Dag Otto (r)
(1:10) Norsk underholdningsserie fra 2015. Dag Otto Lauritzen har bestemt seg for å realisere sine villeste drømmer før han blir gammel og dør. Kristian Ødegård har sagt ja til å være med på galskapen.

20.00 Truls à la Hellstrøm (r)
(1:8) Norsk livsstilsprogram fra 2017. Tidenes norske kokk, Eyvind Hellstrøm, har sagt ja til å gjøre Truls Svendsen til en mester på kjøkkenet. Sammen legger de ut på en kulinarisk dannelsesreise i inn- og utland, hvor også Truls tar sin del av ansvaret på reisen. Han ønsker nemlig å løsne litt på snippen til Hellstrøm, og organiserer derfor aktiviteter for å bringe Eyvind ut av sin komfortsone, og Truls og Eyvind tettere sammen.

21.00 Nyhetene

21.20 Været

21.25 Sportsnyhetene

21.45 Beck: Gribben (r)
(5, 6:16) Sv. krimserie.

23.45 Okkupert (r)
(2:8) Norsk spenningsserie fra 2017.
00.45 Grey's Anatomy (r) **01.40** Station 19 (r) **02.40** Madam Secretary (r) **03.40** Gotham **04.40** Blindspot (r) **05.35-06.00** The Great Indoors (r)

NRK 2

18.45: Brian Cox og ...

06.00 NRK Nyheter **08.15** Gullrushet i Klondike (r) **09.05** Sveriges beste sykehjem (r) **10.05** Hovedscenen (r) **11.15** Solsystemets mysterium (r) **12.15** KORK og DeLillos (r) **13.10** Torp (r) **13.40** Tidsbonanza (r) **14.30** Lisenskontrolløren (r) **15.00** VM rallycross Silverstone, England. Kommentator: Carl Andreas Wold. **17.00** Den svenske 40-tallsgenerasjonen (r)

18.00 Verdens tøffeste togturer (r)
(2:4) Br. dokumentarserie fra 2017.

18.45 Brian Cox og naturens undere (r)
(4:4) Br. naturserie fra 2016.

19.45 Hovedscenen
(21) Åpningskonsert fra Festspillene i Bergen.

20.45 Filmavisen 1948 (r)
Ukentlig nyhetsbulletin som gikk som forfilm på kino.

20.55 Då rocken kom til Nord-Korea
Norsk/latvisk/slovensk dokumentarfilm fra 2016. Hva skjer når det eks-jugoslaviske kultbandet Laibach blir det første rockebandet til å holde konsert i Nord-Korea? Regi: Morten Traavik, Ugis Olte.

22.30 Fotball eller livet (r)

23.15 Overleverne (r)

24.00 Den svenske 40-tallsgenerasjonen (r)
01.00 NRK Nyheter **01.01** Tidsbonanza (r) **01.50** Husdrømmer (r) **02.50-03.31** This is it (r)

N

20.00: Rosenborg – Brann

06.20 Sveriges verste sjåfør (r) **08.00** Friends (r) **12.00** Two and a Half Men (r) **15.30** 4-stjerners middag (r)

19.30 Eliteserien: Studio
Norsk fotballmagasin fra 2018. Det er Supersøndag i Eliteserien, og vårt studio lader opp til storkampen mellom Rosenborg og Brann.

20.00 Eliteserien: Rosenborg – Brann
Direkte fra kampen mellom Rosenborg og Brann. Eliteserien's to mest publikumssterke lag møtes til prestisjeduell på Lerkendal. Kommentator: Kenneth Fredheim, Kjetil Rekdal.

22.00 Eliteserien: Fotballrunden
Vi oppsummerer dagens kamper med våre eksperter i studio. Oppsummering av kveldens runde i Eliteserien med intervjuer og høydepunkter fra studio.

23.00 Åndenes makt (r)
(1:10) Arendal. Norsk underholdningsserie.

24.00 Brille (r)
(7, 8:10) Steinar Sagen, Thomas Giertsen og Cecilie Steinmann Neess. Norsk humorprogram.

02.00 Insider FEM Cosplay – nerdenes hevn. **03.00** 71° nord – Norges tøffeste kjendis (r) Finale. **04.15** Forsvunnet (r) Unfinished Business. **05.05** Alt til salgs (r) **05.30-06.00** Dyreflyplassen (r)

P3

21.00: Taken 3

06.00 Fresh Off the Boat (r) **06.25** Ellen DeGeneres Show (r) **08.05** Gordon Ramsay rydder opp (r) **10.05** Ellen DeGeneres Show (r) **12.00** Doctor Dolittle Am. komedie fra 1998. Regi: Betty Thomas. (7 år) **13.45** Evan den allmektige Am. komedie fra 2007. Regi: Tom Shadyac. (7 år) **15.35** Luksusfellen (r) **16.05** Luksusfellen (r)

19.00 Eventyrlig oppussing (r)
(8) Norsk oppussingsprogram fra 2017.

20.00 Luksusfellen Sverige (r)
(9) Sv. livsstilsprogram fra 2017.

21.00 Taken 3
Fr. actionthriller fra 2014. Eksagenten Bryan Mills er forsont med sin tidligere kone, men lykken blir kortvarig når hun myrdes og han blir beskyldt for udåden. Regi: Olivier Megaton.

23.15 Lethal Weapon (r)
(20:22) Am. actionserie fra 2017.

00.15 Serena
Am./fr. drama fra 2014. Det lykkelige nygifte ekteparet George og Serena Pemberton bygger et tømmerimperium i fjellene i Nord-Carolina på slutten av 1920-tallet. I rollene: Bradley Cooper, Jennifer Lawrence. Regi: Susanne Bier.

02.20 Anna og kongen Am. romantisk drama fra 1999. Regi: Andy Tennant. (11 år) **04.45** Vekterne (r) **05.30-06.00** The Mick (r)

NRK 3

19.30 Nesten voksen (r)
19.55 Latter live (r)
20.30 Hit for hit (r)
20.55 Med livet som innsats (r)
21.25 Pirate radio
The Boat that Rocked. Br. komedie fra 2009. I rollene: Charlie Rowe, Lucy Fleming, Michael Hadley. Regi: Richard Curtis.
23.35 The State (r)
01.10 Side om side (r)
01.40 Latter live (r)
02.10 Parterapi (r)
02.20 Ramm, ferdig, gå! (r)
02.55-06.00 Kawakami – den siste ninja (r)

NRK super

06.30 Morgensending
13.40 Tre Fu Tom (r)
14.00 Klart eg kan (r)
14.10 Gisle Wink på eventyr (r)
14.35 Mille Måne (r)
14.45 Piratene i gata (r)
15.00 Fagerpels Hotell (r)
15.10 Dora og vennene (r)
15.35 Fride på skipet (r)
15.45 Lille Prinsesse (r)
15.55 Dypet (r)
16.15 Annedroidene (r)
16.46 Hástalusat – Det store oppdraget (r)
17.00 ieZår (r)
17.15 Postmann Pat – Spesialpakkeservice (r)
17.30 Bing! (r)
17.40 Her bor Daniel Tiger (r)
17.55 Bitte lille Benny (r)
18.00 Hvis jeg var et dyr
18.05 Elias (r)
18.15 Sangtoni (r)
18.30 Orps (r)
18.55 Vokterne (r)
19.25-19.29 Jungelens puls (r)

2 Zebra

06.00 Morgensending
10.55 Ødemarkens menn (r)
15.30 Pantelånerne i Australia (r)
16.00 World's Funniest Fails (r)
18.00 Wunderland (r)
19.00 Alene (r)
20.00 Oslo brenner (r)
21.00 The Man from U.N.C.L.E.
Am. actioneventyr fra 2015. I rollene: Henry Cavill, Armie Hammer, Alicia Vikander. Regi: Guy Ritchie. (11 år)
23.30 Biltyv og stolt av det (r)
00.30 Hunting Hitler (r)
01.25 Detektiv Downs
I rollene: Svein André Hofsø Myhre, Ida Elise Broch, Nils Jørgen Kaalstad. Regi: Bård Breien.
03.20 Alene US (r)
04.15 Nattsending

2 Livsstil

06.00 Morgensending
09.00 Bygglov
10.00 Drømmehus ved sjøen (r)
11.30 Angel from Hell
12.00 The Kardashians (r)
17.00 Er jeg fin nok? (r)
18.00 Bryllupsfeber i England (r)
19.00 The Kardashians
20.00 Ung & nygift
21.00 The Longest Week
Am. dramakomedie fra 2014. I rollene: Jason Bateman, Olivia Wilde, Billy Crudup. Regi: Peter Glanz.
22.55 The Kardashians (r)
23.50 Ung & nygift (r)
00.45 Angel from Hell (r)
01.15 Marley & Me – Valpene
I rollene: Travis Turner, Donnelly Rhodes, Alex Zahara. Regi: Michael Damian.
03.05 Tabatha rydder opp (r)
03.55 Nattsending

FEM

06.00 Morgensending
13.05 Sinnasnekker'n Sverige (r)
14.10 Fairfield Road
Am. romantisk komedie fra 2010. Regi: David Weaver.
16.00 Kakekrigen (r)
17.00 Kakekrigen (r)
18.00 Kakekrigen (r)
19.00 Kakekrigen (r)
20.00 Fødeavdelingen Norge (r)
21.00 Tomb Raider 2 – Livets vugge
Am. eventyrdrama fra 2003. I rollene: Angelina Jolie, Gerard Butler, Ciarán Hinds. Regi: Jan de Bont. (15 år)
23.25 Fredsmegleren
Am. actiondrama fra 1997. I rollene: George Clooney, Nicole Kidman, Aleksandr Baluyev. Regi: Mimi Leder. (15 år)
02.00 Nattsending

MAX

06.00 Livsfarlig fangst (r)
09.15 Grensevakten (r)
12.00 Pantelånerne i Las Vegas (r)
14.25 Auction Hunters (r)
16.55 Nattpatruljen (r)
19.30 Politijakt: Fartsbøller (r)
20.30 Veiens helter (r)
21.30 Dødelig våpen 4
Lethal Weapon 4. Am. actionkomedie fra 1998. I rollene: Mel Gibson, Danny Glover, Joe Pesci. Regi: Richard Donner. (18 år)
24.00 Norske rednecks (r)
02.00 Act of Valor
I rollene: Roselyn Sanchez, Jason Cottle, Alex Veadov. Regi: Mike McCoy, Scott Waugh.
04.00 Barhjelpen (r)
04.45 Bånn gass (r)
05.10-06.00 Trafikkpolitiet (r)

6

06.00 Morgensending
10.00 Whose Line Is It Anyway? (Australia) (r)
10.30 Whose Line Is It Anyway? (r)
13.30 Storage Hunters UK (r)
14.30 Formel 1: Monaco Grand Prix – høydepunkter
Motorsport fra 2018.
17.30 OSL 24-7 (r)
17.55 EHF Champions League-finale
Håndball.
19.30 The Goldbergs (r)
20.30 Superstore
21.00 Brooklyn Nine-Nine
21.30 The Simpsons
22.30 Tracers
Am. action fra 2015. Regi: Daniel Benmayor.
00.25 Rush
I rollene: Daniel Brühl, Olivia Wilde, Chris Hemsworth. Regi: Ron Howard.
02.40 Nattsending

svt1

05.15 Morgensending
15.00 Motor: VM rallycross
17.00 Anslagstavlan (r)
17.05 Enkel resa till Korfu (r)
17.55 Sportnytt
18.00 Rapport
18.10 Lokala nyheter
18.15 Landet runt
19.00 Sportspegeln
Sv. sportmagasin från 2018.
19.30 Rapport
19.55 Lokala nyheter
20.00 Världens bästa lag
21.00 The Handmaid's Tale
(6) A woman's place.
21.55 Kampen för ett barn
(5) Vi är längre än vi nånsin varit.
22.25 Rapport
22.30 Hemmaplan
23.25 Mord och inga visor (r)
00.10-01.10 Guld på godset (r)

svt2

08.10 Morgensending
16.00 Rapport
16.05 Sverige idag på meänkieli
16.15 Plus (r)
16.45 Här är mitt museum (r)
17.00 Bästa babblet
17.15 Osynk
17.25 Kortfilmsklubben – spanska (r)
17.38 Kortfilmsklubben – spanska (r)
17.50 ¡Pregunta ya! (r)
18.00 Nya perspektiv
(7)
19.00 Europas ursprungliga vildmark
19.50 Djur i natur (r)
20.00 Min sanning (r)
21.00 Aktuellt
21.15 Agenda
22.00 Nordkoreas okända slavar
22.55 Gudstjänst (r)
23.40 Svetlana och Kurt för evigt (r)
00.40 Nattsending

Minnis Toons

06.00 Minnis Toons
06.10 Valpevenner
06.35 Elena fra Avalor
07.00 K.C. Hemmelig agent
07.25 Lab Rats Elitestyrken
07.50 Biler kortfilmer
08.00 Big Hero 6 – TV-serien
08.25 Miraculous: Ladybug & Cat Noir på eventyr
08.50 Tangled: The Series Short Cuts
09.00 Diverse sendinger
16.00 Once
16.35 Raven's Home S1
17.00 The Descendants – Den onde verden
17.10 Raven's Home S1
17.35 Harley i midten
18.50 Mikke Mus
19.00 Disney Min usynlige søster
20.25 Star Wars Forces Of Destiny
20.30 7D
20.45 Kveldssending

Discovery Channel

06.00 Morgensending
08.40 Auction Hunters (r)
09.05 Auction Hunters (r)
09.35 Auction Hunters (r)
10.00 Mythbusters (r)
11.00 Mythbusters (r)
12.00 Mythbusters (r)
13.00 Mighty ships (r)
14.00 Mighty ships (r)
15.00 River Monsters (r)
16.00 Demolition Man (r)
16.30 Demolition Man (r)
17.00 Shifting Gears With Aaron Kaufman (r)
18.00 Kindig customs (r)
19.00 Salvage Hunters (r)
20.00 Rise of the Machines (r)
21.00 Invisible Killers (r)
22.00 Moonshiners (r)
23.00 Deadliest Catch (r)
24.00 Gold Rush: White Water (r)
01.00 Mighty ships (r)
02.00 Mighty ships (r)
03.00 Auction Hunters (r)
03.30 Auction Hunters (r)
03.55 Auction Hunters (r)
04.20 Nattsending

National Geographic

06.00 Morgensending
08.35 Skitten profitt
09.30 One Strange Rock
10.25 One Strange Rock
11.20 Flyhavarikommisjonen
12.15 Verdens verste vær
14.05 På havets bunn – Sjørøverbyen
15.00 På havets bunn – Tøm Bermudatriangelet
16.00 One Strange Rock
17.00 One Strange Rock
18.00 Harrys historie: Fire bryllup og en gravferd
19.00 Operasjon kongelig bryllup
20.00 One Strange Rock
21.00 Genius: Picasso
22.00 Undercover History
23.00 De store sjøer
24.00 Drugs Inc
01.00 Gull i Yukon
02.00 Skitten profitt
02.50 Skipsverftet Alaska
03.40 Storfisk i Texas
04.30 Nattsending

Eurosport 1

06.15 Morgensending
08.30 Tennis: Get Ready Grand Slam
08.45 Sykling: Giro d'Italia (r)
10.00 Tennis: French Open
11.00 Tennis: French Open
Direkte.
15.45 Sykling: Giro Extra
16.00 Sykling: Giro d'Italia
Direkte.
18.45 Sykling: Giro Extra
19.00 Tennis: French Open
Direkte.
21.15 Tennis: Game, Schett and Mats
Direkte.
21.40 PGA: DEAN & DELUCA Invitational
Direkte.
24.00 Sporting Kansas City – Columbus Crew SC
Direkte.
02.00 Sykling: Giro idag
03.00 Nattsending

viasport 1

11.00 Ishockey: NHL on the Fly
12.00 FIFA Football Show
12.30 NHL
Stanley Cup-sluttspill.
14.30 NHL
Stanley Cup-sluttspill.
16.30 FIFA Football Show
17.00 Fotball: Championship Highlights
17.30 Championship Playoff Finale
19.15 Fotball: UEFA Champions League
Real Madrid – Liverpool.
21.00 UEFA Women's Champions League: Wolfsburg – Lyon
Finale i UEFA Champions League.
22.45 Championship Playoff Finale
Fulham – Aston Villa.
00.30 FIFA Football Show
Magasin.
01.00-06.00 NHL
Stanley Cup-sluttspill.
Direkte.

RADIO

NRK P1
Dagsnytt hver hele time. 06.03 NRK P1 musikkmiks **07.03** God helg **08.03** Naturens verden **08.56** Værmelding **09.03** Mellom himmel og jord **11.03** Gudstjeneste under Festspillene i Bergen fra Slettebakken kirke **12.03** Brønsj **15.05** Søndagsåpent **17.50** 4-4-2 Radiosporten **20.03** Søndagskveld med Pia Skevik **20.50** Værmelding **21.03** Salmer til alle tider **22.03** Pål igjen! **00.05** Nattradioen **02.03** Kveldsstell **04.03** Radiolangs **05.33** Morgenandakt **05.45** Værmelding

NRK P1+
Dagsnytt hver hele time. 06.03 Lirekassen **07.03** God helg **08.03** Sangtimen **08.56** Værmelding **09.03** Det beste fra Jukebox **11.03** Gudstjeneste under Festspillene i Bergen fra Slettebakken kirke **12.03** Gammelnorsk **13.03** Madde spiller svensk **14.03** Arkivgull **15.05** Nielsen **16.03** NRK for 50 år siden **16.30** 20 spørsmål **17.03** Ønskekonserten **18.03** Salig blanding **18.33** P1+ musikkmiks **19.03** Nonstop **20.03** Salmer til alle tider **21.03** Radioteatret **23.03** Perler fra Platearkivet **00.05** P1+ musikkmiks **04.03** Radiolangs **05.33** Morgenandakt **05.45** Værmelding med varsel for fiskebankene

NRK P2
Dagsnytt hver hele time samt kl. 16.30, unntatt kl. 20.00. 06.03 Folkemusikktimen **07.03** Ekko-møtet **07.30** Museum **08.03** Åpen bok **09.03** Krig og fred – en podkast fra NRK Urix **09.30** Språkteigen **10.03** Popaganda **11.03** Ytring **12.03** P2-portrettet **12.30** Kulturreportasjen **13.03** Ekko – Abels tårn **14.03** Salongen **15.05** Hos Peder **16.03** Debatt i P2 **17.03** Spillerom Søndag **18.03** Folkemusikktimen **19.03** Eysteins anbefalinger **20.03** Quizkampen **21.03** Salongen **22.03** Jazzklubben **23.03** Ytring **00.05** Hos Peder **01.03** Salongen **02.03** Krig og fred – en podkast fra NRK Urix **02.30** Språkteigen **03.03** Popaganda **04.03** Ytring **05.03** Ekko – Abels tårn

Radio Norge
Nyheter hver hele time kl. 08.00-20.00. 06.00 Hits fra 4 tiår **07.00** Høydepunkter fra Morgenklubben **09.00** Helgemorgen med Kristian og Kim Johanne **12.00** Dilemma med Annette Walther Numme, Geir Schau & Ingeborg Heldal **14.00** Musikkåret – sanger fra et årstall **15.00** Musikk & trafikk Kristian Rønning **19.00** Hits fra 4 tiår **01.00** Nattmusikk **05.00** Tidlig morgen

Radio Norge
Nyheter hver hele time kl. 08.00-24.00. 09.00 P4s Helgefrokost **12.00** DAB-quiz **13.00** P4 Favoritter **17.00** Sport og musikk **22.00** Kjærlighet uten grenser **24.00** P4-natten

©Universum

procontra

KAPITTEL

Stavanger internasjonale festival
for litteratur og ytringsfridom

SAMHALD
19.–23. SEPTEMBER

HER ER NOKRE AV GJESTENE:

Alain Mabanckou
Amalie Kasin Lerstang
Brit Aksnes
Ellen Ekman
Erlend O. Nødvedt
Geert Mak
Janne Stigen Drangsholt
Jenny Jordahl
Kari Stai
Kaspar Colling Nielsen
Kjell Westö
Lena Andersson
Lina Wolff
Lone Aburas
Nancy Herz
Niels Fredrik Dahl
Sara Omar
Sigrid Rausing
Simon Stranger
Simon Strauss
Steffen Kverneland
Sylfest Lomheim
Tor Bomann-Larsen
Tor Åge Bringsværd
Tore Renberg
Tønes
Zeshan Shakar

KAPITTEL.NO

Billettsalet har starta. Festivalpass: 1400/1050